

**MEVCUT VE ÖNERİ KENTSEL DÖNÜŞÜM
PROJELERİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN
İRDELENMESİ, ERZURUM ÖRNEĞİ**

Neslihan DEMİRCAN

DOKTORA TEZİ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANA BİLİM DALI

Prof. Dr. Hasan YILMAZ

2010

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

**MEVCUT VE ÖNERİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN
PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İRDELENMESİ,
ERZURUM ÖRNEĞİ**

Neslihan DEMİRCAN

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ERZURUM

2010

Her Hakkı Saklıdır

Prof. Dr. Hasan YILMAZ danışmanlığında Neslihan DEMİRCAN tarafından hazırlanan bu çalışma 30.04.2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hasan YILMAZ

İmza :

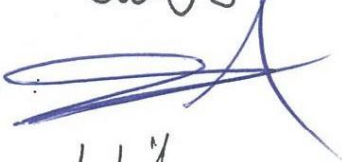
Üye : Prof. Dr. Ilgar KIRZIOĞLU

İmza :

Üye : Prof. Dr. Mustafa TAN

İmza :

Üye : Doç Dr. Sevgi YILMAZ

İmza :

Üye : Yard. Doç. Dr. Serkan ÖZER

İmza :

Yukarıdaki Sonucu Onaylarım

(imza)

Prof. Dr. Ömer AKBULUT

Enstitü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

MEVCUT VE ÖNERİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İRDELENMESİ, ERZURUM ÖRNEĞİ

Neslihan DEMİRCAN

Atatürk Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasan YILMAZ

Kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla değişime uğrayan bir bölgenin, ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem planıdır. Kentsel dönüşümün en temel hedefleri fiziki çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak, ekonomik yaşamı canlandırmak ve kentsel yaşam kalitesini yükseltmektir.

Bu çalışmanın amacı; hızlı kentleşme, çarpık yapılaşma ve gecekondulaşma gibi sorunlara çözüm olarak karşımıza çıkan kentsel dönüşüm sürecinde kent, kentleşme, kent kimliği, kentsel dönüşüm, koruma, sürdürülebilirlik kavramlarının kentsel tasarım ve peyzaj mimarlığındaki önemini vurgulayarak, Erzurum kentindeki mevcut ve olası dönüşüm alanlarının Peyzaj Mimarlığı açısından değerlendirilmesidir.

Öncelikle, çalışma alanının doğal ve kültürel kaynak değerleri incelenerek Erzurum ili Kentsel dönüşüm çalışmaları içerisinde halen devam eden ve büyük ölçüde tamamlanmış olan Hasan-i Basri kentsel yenileme alanına yönelik kentsel dönüşüm projesi arazi kullanım standartları değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmada kentsel dönüşüm yapılan alanlarda kentsel peyzaj planlamasına yönelik eksiklikler ortaya konarak peyzaj planlaması açısından kentsel dönüşüm yapılması hedeflenen Dağ Mahallesi alanında öneri senaryolar üzerinde durulmuştur.

Toplam 1 286 625 m² olan öneri alanın ekolojik, estetik ve ekonomik kriterler ışığı altında optimum alan kullanım kararları ortaya konmuştur. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm senaryosunda alan kullanım dağılımı sonucunda yeşil alan: 624 766 m², konut alanı: 315 760 m², ticaret alanı: 15 551 m², eğitim alanı: 11 823 m², dini tesis alanı: 5.999 m², spor alanı: 3853 m², yollar vd.: 277 449 m² olarak önerilmiştir. Bu öneri peyzaj tasarım senaryosu ile kırsal bir yerleşim görüntüsündeki Dağ Mahallesi üç boyutlu modeller hazırlanmıştır. Böylece Dağ Mahallesi öneri kentsel dönüşüm alanının Erzurum kentine örnek modern bir kent modeli görüntüsü kazandıracağı, kentin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağı ve kentsel dönüşüm çalışmalarına rehber olabileceği sonucuna varılarak önerilerde bulunulmuştur.

2010, 185 sayfa

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, kent, kimlik, koruma, kentsel tasarım, peyzaj planlama, Erzurum

ABSTRACT

PhD Thesis

EVALUATION OF EXISTENT AND PROPOSED URBAN TRANSFORMATION PROJECTS IN THE RESPECT OF LANDSCAPE ARCHITECTURE; THE SAMPLE OF ERZURUM

Neslihan DEMİRCAN

Atatürk University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Hasan YILMAZ

Urban transformation is a comprehensive vision and action plan which tries to provide permanent solutions for the problems in urban area due to distorted economic, physical, social and environmental conditions in an altered area. Basic aims of urban transformation are to stop physical distortion; achieve the sustainability of historical tissue; enliven economic life and heighten the quality of urban life.

The aim of present study is to evaluate existent and possible urban transformation works in Erzurum city by emphasizing the importance of the concepts of urban, urbanisation, urban identity, urban transformation, conservation and sustainability for urban design and landscape architecture in urban transformation process which is the solution for the problems such as rapid urbanisation, distorted construction and gecekondu.

At the first stage of the study, land use standards in the semi-completed urban transformation project of Hasan-i Basri urban area, which is among the urban transformation areas in Erzurum city, were evaluated by surveying natural and cultural values of the area. Proposed scenarios in the neighbourhood of Dağ Mahallesi planned to be transformed were focused considering urban landscape planning defects in this urban transformation area.

Optimum land use decisions were determined in the light of ecological, aesthetical and economic criteria of the proposed area of 1.286.625 m². As the consequence of the study, land use distribution in the proposed Dağ Mahallesi transformation scenarios was a green area of 624.766 m², a housing area of 315.760 m², a commercial area of 15.551 m², an educational area of 11.823 m², a religious facility area of 5.999 m², a sport area of 3853 m², and an area of 277.449 m² left roads and others. With this proposed landscape design scenario, 3- D models were prepared for Dağ Mahallesi neighbourhood which has now an appearance of village. Additional proposals were suggested by concluding that the results of the study might be a model for Erzurum city with its modern view, it could contribute to sustainability of the city and be a guide future urban transformation works.

2010, 185 pages

Keywords: Urban transformation, city, identity, conservation, urban design, landscape planning, Erzurum

TEŞEKKÜR

Doktora tez çalışmamı hazırlarken her aşamasında yardımını ve desteğini esirgemeyen tez danışmanın Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanı ve Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Hasan YILMAZ'a, Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Ilgar KIRZIOĞLU'na, tezime önerileriyle yön veren Sayın Doç Dr. Sevgi YILMAZ'a, değerli hocam Tarla Bitkileri Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Mustafa TAN'a ve Sayın Yrd.Doç. Dr. Serkan ÖZER'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamda yardımını gördüğüm Erzurum Karayolları 12. Bölge Müdürlüğü Etüt Proje Baş Mühendisi Sayın Gökhan GENÇ'e, Proje Mühendisi Sayın Ercan DERİDÜZEN'e mesai arkadaşım Sayın Arş. Gör. Ömer ATABEYOĞLU'na, manevi desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşım Sayın Dr. Işık SEZEN'e, Erzurum Büyük Şehir Belediyesi ve Yakutiye Belediyesi İmar İşleri Daire Başkanlığı çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, annem Seçim GENÇ ve babam Fikret GENÇ'e, zaman zaman ihmal etmek zorunda kaldığım eşim Cem DEMİRCAN ve canım çocuklarım Doğukan Miraç DEMİRCAN ile Batuhan DEMİRCAN'a sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

Neslihan DEMİRCAN

Nisan, 2010

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Kent ve Kentleşme Nedir?	6
1.2. Kent Kimliği Kavramı	10
1.2.1. Kent kimliğini belirleyen ögeler	13
1.2.1.a. Fiziksel kimlik	13
1.2.1.b. Tarihsel kimlik	14
1.2.1.c. Sosyo-kültürel kimlik	14
1.2.1.d. Ekonomik ve işlevsel kimlik	15
1.3. Kentsel Dönüşüm Kavramı	16
1.3.1. Kentsel dönüşüm kavramı ve uygulama yöntemleri	16
1.3.2. Kentsel dönüşümün tarihsel boyutu	22
1.3.3. Türkiye’de kentsel dönüşümün gelişimi	24
1.3.4. Kentsel dönüşümün hedefleri	26
1.3.5. Kentsel dönüşümün kent kimliğine etkileri	29
1.3.6. Kentsel dönüşüm ve tasarım ilişkisi	30
1.3.7. Kentsel dönüşümün yasal boyutu	33
1.4. Kentsel Dönüşümün Kentin Doğal ve Kültürel Değerlerinin Korunması Üzerine Yansımaları	35
1.4.1. Koruma nedir	35
1.4.2. Tarihsel ve kültürel değerleri koruma gerekçeleri	37
1.4.3. Dönüşen kentlerde kent kimliğinin korunması sorunu	40
1.4.4. Küreselleşmenin kent üzerindeki etkisi ve sürdürülebilir kentler	42
1.4.5. Kentlerin korunmasında kentsel tasarım ve peyzaj planlamanın önemi	47
1.4.6. Kentsel alan kullanım standartları	51

2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	55
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	76
3.1. Materyal	76
3.2. Yöntem.....	79
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	82
4.1. Erzurum Kenti Kaynak Değerleri.....	82
4.1.1. Doğal kaynak değerleri.....	82
4.1.1.a. Bitki örtüsü	82
4.1.1.b. Jeolojik ve jeomorfolojik yapı.....	83
4.1.1.c. Topoğrafik yapı.....	86
4.1.1.d. İklim.....	87
4.1.1.e. Toprak	89
4.1.1.f. Hidrolojik yapı	90
4.1.2. Kültürel kaynak değerleri.....	91
4.1.2.a. Nüfus	91
4.1.2.b. Tarih.....	92
4.1.2.c. Sosyo-ekonomik yapı.....	93
4.2. Erzurum Kentinin Fiziksel Gelişim Süreci	94
4.2.1. Kentin fiziksel gelişimi.....	94
4.2.2. Erzurum kentinin mevcut alan kullanımlarının planlama ve tasarım yönünden irdelenmesi.....	96
4.2.2.a. Konut dokusu.....	99
4.2.2.b. Yeşil alan.....	101
4.2.2.c. Tarihi doku	104
4.2.2.d. Prestij (İmaj) noktaları	118
4.2.2.e. Kent ulaşımı.....	122
4.2.2.f. Tarım toprakları ve açık alanlar	125
4.3. Erzurum Kentsel Dönüşüm Alanları	126
4.3.1. Erzurum kentsel dönüşüm alanlarından Hasan-i Basri Mahallesi dönüşüm alanının irdelenmesi	126
4.3.1.a. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998 yılı imar planındaki durumu.....	133

4.3.1.b. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 2002 yılı imar planındaki durumu.	136
4.3.1.c. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 2006 yılı imar planındaki durumu.	139
4.3.1.d. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998-2002-2006 yıllarındaki alan kullanımlarının değerlendirilmesi.....	142
4.3.2. Erzurum kentsel dönüşüm alanlarından Dağ Mahallesi öneri alanına kentsel peyzaj planlama ile kentsel dönüşüm modeli üzerine senaryolar oluşturma	143
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	158
KAYNAKLAR.....	174
ÖZGEÇMİŞ.....	186

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1.	Kentsel dönüşümün hedefleri (Kut 2006).....	28
Şekil 3.1.	Çalışma alanının konum haritası	77
Şekil 3.2.	Hali hazır durumlarına göre Erzurum'daki dönüşüm alanları	78
Şekil 3.3.	Araştırma yöntemi akış şeması.....	79
Şekil 4.1.	Erzurum kenti deprem haritası (Anonim 2009c).....	85
Şekil 4.2.	Erzurum kenti jeolojik ve deprem fay hattı haritası (Anonim 2009c).....	85
Şekil 4.3.	Erzurum ili topoğrafik haritası (Anonim 2009d)	87
Şekil 4.4.	1927-2008 yılları arasındaki Erzurum ilinin yıllara göre nüfus verileri (Anonim 2008e).....	92
Şekil 4.5.	Erzurum kentinin dönemsel fiziksel gelişimi.....	96
Şekil 4.6.	Erzurum kentinde bazı yıllara göre kişi başına düşen park alanları	104
Şekil 4.7.	Erzurum kalesi öncesi ve şimdiki hali	105
Şekil 4.8.	1320(1904) yılında Kafkasyalı Kur. Yüzbaşı Fuat Bey tarafından çizilen şehir haritası	106
Şekil 4.9.	1944 yılında çizilen 1986'da yinelenen Erzurum'un iç kale görüntüsü	106
Şekil 4.10.	Tepsi Minare ve Kale Mescidinden görüntüler.....	107
Şekil 4.11.	Yakutiye Medresesi	108
Şekil 4.12.	Çifte Minareli Medrese	110
Şekil 4.13.	Üç Kümbetler	111
Şekil 4.14.	Rüstem Paşa Hanı.....	112
Şekil 4.15.	Lala Paşa Cami	113
Şekil 4.16.	Ulu Cami (Atabey (Atabek) Camii)	114
Şekil 4.17.	Erzurum Tabyaları	115
Şekil 4.18.	Kent imgesi oluşturan mekansal öğeler (Lynch 1960).....	120
Şekil 4.19.	Erzurum kenti imaj noktalar.....	121
Şekil 4.20.	Kent içi ulaşım ağı.....	123
Şekil 4.21.	Erzurum ili karayolları ulaşım haritası (Anonim 2010b)	124
Şekil 4.22.	Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanındaki mahallelerden gecekonduların görüntüleri	127

Şekil 4.23. Erzurum mevcut kentsel dönüşüm alanı	128
Şekil 4.24. Gecekondu alanlarının temizleme çalışmalarından önceki ve sonraki görüntüleri	129
Şekil 4.25. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanında tamamlanan konutlardan görüntüler	130
Şekil 4.26. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanında tamamlanan konutlardan görüntüler	131
Şekil 4.27. 1998 yılı imar planı üzerinde çalışma alanı.....	133
Şekil 4.28. 2002 yılı imar planı üzerinde çalışma alanı.....	136
Şekil 4.29. 2006 yılı imar planı ve 2010 yılı uydu fotoğrafı üzerindeki çalışma alanı ..	139
Şekil 4.30. Öneri kentsel dönüşüm alanı (Dağ Mahallesi).....	145
Şekil 4. 31. Dağ Mahallesinin havadan görüntüsü	146
Şekil 4.32. Dağ Mahallesinin batıdan (1) ve güney batıdan (2) silüet görüntüsü	146
Şekil 4.33. Dağ Mahallesinin mevcut hali(1) ve öneri peyzaj senaryo(2) görüntüsü ..	147
Şekil 4.34. Dağ Mahallesinin görüntüleri	149
Şekil 4.35. Dağ Mahallesinin görüntüleri	150
Şekil 4.36. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm alanı sörvey ve şeması	152
Şekil 4.37. Dağ Mahallesinin 3 boyutlu katı modellemesi	155
Şekil 4.38. Tesviye eğrileri	155
Şekil 4.39. Dağ Mah. uydu görüntüsü	155
Şekil 4.40. Dağ Mahallesi 3 boyutlu uydu görüntüleri.....	155
Şekil 4.41. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm alanı avan ve peyzaj projesi	156
Şekil 4.42. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm alanı kule ve sosyal tesis çevresi peyzaj tasarım örnekleri	157
Şekil 5.1. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının dönüşüm çalışmalarından önceki durumu	160
Şekil 5.2. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının dönüşüm çalışmalarından sonraki durumu	160
Şekil 5.3. Dağ mahallesi öneri dönüşüm modeli genel görüntüsü.....	164
Şekil 5.4. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm modeli güney cephesi görüntüsü.....	165
Şekil 5.5. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm modeli güneybatı cephesi görüntüsü	165
Şekil 5.6. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm modelindeki kule ve çevresinin görüntüleri	167
Şekil 5.7. Öneri model için taşıt yolu, kaldırım ve refüj kesit görüntüsü.....	168

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1.	Andersen (1999)'den kent yenileme sürecinin tarihsel gelişim profili (İnce 2006).....	23
Çizelge 1.2.	Türkiye'de metropoliten kentsel dönüşüm olgusunun son elli yıllık değişim göstergesi (Ataöv ve Osmay 2007).....	25
Çizelge 1.3.	1999 Yılı Yabancı Ülkeler ve Türkiye Yeşil Alan Normları (Aksoy 2001).....	51
Çizelge 1.4.	Kentsel, Sosyal ve Teknik Alt Yapı Standartları (Anonim 2001).....	52
Çizelge 1.5.	395 Belediyede Nüfus Gruplarına Göre Öneri Konut Alanları (Ersoy 1994).....	53
Çizelge 1.6.	2001-2005 Yılları Arasında Yapılan Araştırmalardan Seçilmiş 93 Yerleşmede Konut Alanları (Ersoy 2009).....	53
Çizelge 4.1.	Erzurum ili ortalama sıcaklık, nem ve yağış değerleri (Anonim 2008c).....	88
Çizelge 4.2.	Erzurum ilinin TÜİK verilerine göre 1990-2007 yılları arasındaki nüfus ve kentleşme oranları (Anonim 2008e).....	92
Çizelge 4.3.	2020 yılı plan kararlarının alansal dağılımı ve oranı.....	100
Çizelge 4.4.	Erzurum Kentinde 2008 Yılı İtibariyle Tescil Edilmiş Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Sayısı (Anonim 2008g).....	117
Çizelge 4.5.	1998 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı.....	134
Çizelge 4.6.	1998 yılı çalışma alanındaki kişi başına düşen aktif yeşil alan dağılımı.....	135
Çizelge 4.7.	2002 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı.....	137
Çizelge 4.8.	2002 yılı çalışma alanındaki kişi başına düşen aktif yeşil alan dağılımı.....	138
Çizelge 4.9.	2006 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı.....	140

Çizelge 4.10. 2006 yılı çalışma alanındaki kişi başına düşen aktif yeşil alan dağılımı	141
Çizelge 4.11. 1998-2002-2006 yılları imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanım karşılaştırması.....	142
Çizelge 4.12. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998-2002-2006 yıllarındaki kişi başına düşen yeşil alan miktarı durumu.....	142
Çizelge 4.15. 2010 yılı imar planına göre dağ mahallesi kentsel dönüşüm alanı öneri arazi kullanım büyüklükleri	154

1. GİRİŞ

Günümüzde teknoloji ve ekonomik rantın gerekleri nedeni ile giderek artan düzensiz ve çarpık yapılaşma kentlerimizin içinde yaşayanlara ve buldukları çevreye uyum sağlamayan kimliksiz görüntüler oluşturmaktadır.

Çağımızın egemen yerleşme biçimi olan kent, insanlık tarihi boyunca, insanlar arası ilişkilerin, fiziksel mekana yansımalarının yeni bir boyutudur. Kentlerdeki mahallelerin, mekanların çeşitli şekillerle ortaya çıkışları, her kenti bir diğerinden ayırdığı gibi demografik ve ekonomik yapılarıyla da kentler birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Kent; sadece yeni bir ekonomik teşkilatlanma ve değişmiş bir fiziki çevreyi belirtmez; aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerine de etki eden yeni bir değişik sosyal düzeni ifade eder.

Kentler ortak yaşam alanlarıdır. Bu nedenle; yaşama ortamlarının kalitesini yükseltmek, çalışma alanlarını düzenli hale getirmek, tüm kentsel bağlantıları kurmak, kentlinin yaşam haklarına yönelik fırsatları yaratmak, doğal kaynakları doğru kullanabilmek ve yönetmek, sürdürülebilir kentsel tasarım kararları ile mekan organizasyonu sağlayabilmek, kentsel planlama yaklaşımlarıyla mümkün olabilir.

Artan insan hareketliliği, iletişim alanındaki ilerlemeler, ticari ilişkilerde ve sermaye akışındaki büyük artış ve teknolojik gelişmelerin sonucu olan globalleşme, dünya ekonomisinin, özellikle kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerinin sürdürülebilir büyüme kalkınması için yeni olanaklar yaratmıştır. Bütün ülkelere ötekilerin deneyimlerini paylaşma ve başarılarından ders çıkarma olanakları yarattığı gibi ideallerin, kültürel değerlerin özelemlerin karşılıklı beslendiği bir dünya ortamı da sağlamaktadır. Öte yandan, süratle ilerleyen değişim ve düzenleme sürecinin yanı sıra başında birde yoksulluğun, işsizliğin ve toplumsal çözümlenin yoğunlaştığı bir süreç yaşanmaktadır. Ayrıca dünya ekonomisindeki global dönüşümler de bütün ülkelerde,

toplumsal gelişme parametrelerini ve dolayısıyla kentsel gelişimi etkilemektedir (Anonim 1995).

Kentler zaman içerisinde mekan oluşturup, bu mekanlarla kimliklerini ortaya koyan kültürel ortamlardır. Özellikle geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği etmiş Anadolu kentleri bu açıdan birçok öneme sahiptirler.

Hızlı kentleşme, nüfus artışı, teknolojik, sosyal, kültürel değişimler sonucu kentlerimizde mekansal açıdan hızlı bir dönüşüm yaşanmaktadır. Geçmişten gelen değerlerin korunması, günümüze kadar birçoğunun kaybedilmiş olmasından dolayı daha da önem kazanmaktadır. Son elli yıla kadar mekansal özellikleri ile öne çıkan kentlerimiz, fiziki planlı döneme geçiş ile birlikte mekansal yozlaşmaya, değerlerini kaybetmeye başlamışlardır. Yapılan imar planları ile bir yandan yeni kentsel gelişim alanları oluşturulurken, diğer yandan geleneksel kent dokusu gerektiği kadar dikkate alınmadığından güncel kent planlama modelleri arasında kimliklerini kaybetmeye başlamışlardır.

Kentlerimizin bu hızlı gelişimleri sonucu ortaya çıkan kentsel peyzajın görselliğindeki kirlilik ve bozulmalar, kent imajı ve kimliğinde kentsel tasarım konusunda birçok konunun tartışılmasını gündeme getirmektedir. Bu tartışılan konular; eski ve yeni yerleşim alanlarının doğal çevre ile ilişkisinden, kent dokusunda meydana gelen değişimlere, sürdürülebilir kent imajından, tarihi ve kültürel çevrenin değişimine kadar geniş bir spektrumda karşımıza çıkmaktadır.

Bir kentin mekansal mirası, kültürel değişim ve gelişiminin göstergelerinden biri geleneksel konut dokularıdır. Bu alanların bir kısmı “kentsel sit” olarak kanunlarla korunmaya çalışılırken, diğer kısmı yeterince değerlendirilmeden, bu alanlarda hazırlanan imar planları ile yok edilmektedir. Bazı durumlarda yol ve parsel büyüklükleri aynı kalarak kat yükseklikleri artırılırken, çoğu zaman da bu kentsel dokular doğa ile bütünlük, çevresel kalite, güneşlenme, rüzgara kapanma, toprak ilişkisi, gibi kente karakter kazandıran doğal nitelikler açısından yeterince irdelenmemekte, yol

izleri, sokak boyutları, doluluk/boşluk oranları değiştirilerek, tamamen “modern kentler” oluşturulmaktadır (Bakır ve Kalfaoğlu 2003)

Türkiye’de planlama, kent kimliğinin oluşturulması, sürdürülebilmesi ve tarihsel çevreyi koruma sorunları, temelde; kültürel örgütlenme, biçimlenme, imge yaratma, kamuoyu oluşturma, spekülatif baskıya direnme, güncel sorunlara çözüm üretebilmek açısından yetersiz kalan yasal çerçeveyi yenileme sorunlarından ve dış kaynaklı planlama yaklaşımlarını doğrudan kabullenmekten kaynaklanmaktadır (Kuban 1991).

Bu nedenle farklı ölçekteki imar planları ile kentte ve kentsel sit alanlarında eski ve yeniyi birlikte değerlendirebilen planlamalar ortaya konmamakta, dolayısıyla farklı insan yaşayışlarını betimleyen özgün değerlerin korunması açısından, ülkemiz koşullarına uygun çözüm üretilememektedir (Görer vd 1993).

Koruma sürecine ilişkin sorunlardan; “ülkede kalkınmış ülkeler düzeyinde kent planlaması ve uygulaması yapılamadığı gibi tarihi çevrelerin korunması konusunda da anıtsal yapı, geleneksel tek yapı ve çevre ölçeklerinde etkin bir koruma uygulamasının gerçekleştirilemediği” şeklinde söz edilmektedir. Tarihsel çevrelerin korunmasına yönelik olarak yapılan planlama çalışmaları ise çoğu zaman geciken, uzun zaman alan ve uygulama boyutu yetersiz çalışmalar olarak kalmaktadır.

Yenileme ve dönüşüm sürecinde hazırlanmaya çalışılan bazı imar projelerinde yol ve parsel büyüklükleri aynı kalarak kat yükseklikleri artırılırken, çoğu zaman kentsel dokular doğa ile bütünlük, çevresel kalite, kültürel kaynak değerleri, güneşlenme, rüzgar yönü gibi iklimsel karakteristikler, toprak yapısı vb. gibi kente kimlik kazandıran nitelikler yeterince dikkate alınmadığından, kent imajı fiziksel ve görsel açıdan değişimler geçirerek tamamen modern kent görünümüne bürünmektedir.

Tekeli (2003)’ye göre; kentsel dönüşüm planlarının karşı karşıya kaldıkları bazı direnç mekanizmaları vardır, bunları birkaç başlık altında toplanacak olursa;

- Kentte yapılan yapıların teknik ömürlerinin uzun olmasıdır. Bu yapıların dönüşümü önemli miktarda maliyet getireceğinden, dönüşüm sonucunda elde edilecek getirinin bu maliyeti önemli ölçüde aşması gerekmektedir.
- Dönüşümlerin yarattığı kayıplar yalnızca yapıların maliyetiyle sınırlı olmayabilir. Kentte yaratılmış olan “dışsallık” larda da kayıplar olabilmektedir.
- Bir diğer direnç etkisi yapılan yapıların mimari değerler taşıması, sembol haline gelmesi, işaretler oluşturmasıdır. İnsanların yaşam kalitesinin yükselmesinde bu tür eski ve tarihi miras niteliğindeki yapıların korunmasının önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır.
- Bu durumda kentteki bazı tarihi vb. değeri bulunan yapıların ve yerleşme alanlarının korunmasını sağlayacak “kurumsallaşmalar” gelişmektedir. Bu kurumsal yapılar dönüşme baskıları karşısında bir durdurucu, geciktirici etki yaratmaktadır.
- Bir diğer tür direnç gerek arsalar, gerek gayrimenkuller üzerindeki “parçalanmış mülkiyetler” dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Gerek piyasa mekanizması gerek veraset yasaları dolayısıyla mülkiyet sürekli parçalanma eğilimindedir. Oysa dönüşümün gerçekleşebilmesi için bu mülkiyetlerin ya yeniden bütünleştirilmesi ya da mülk sahipleri arasında gerçekleştirilecek dönüşüm konusunda oy birliği sağlanmalıdır.
- Bir başka önemli neden olarak kent mekanında “imar haklarının” belli planlar ve kurallar doğrultusunda “sınırlanmış olması” sayılabilir. Bu sınırlama kentin formunda yaşanan değişimler dolayısıyla, kentte belli noktada oluşmuş değişme potansiyelinin gerçekleşmesine bir sınır çekebilir.

Toplumda bu bahsettiğimiz direnç mekanizması olmasaydı, dönüşümden kastedilen en radikal olan çözüm; büyük ölçüde eski olanın yıkılıp yerine yenisinin yapılmasıdır. Buna “kentsel yenileme” denmektedir. Böyle bir yenilemenin rasyonelliği değişik durumlarda ortaya çıkabilir. Bir çöküntü alanında rantların çok düşmesi halinde o alandaki yapıların yıkılıp yeniden yapılması çok karlı bir girişim haline gelebilir. Ya da bir alanda yaşam kalitesi çok düşmüş, özellikle de çok riskli bir hale gelmişse bu yola başvurmadan başka çare kalmaz.

Ama bir kentte her zaman dönüşüm taleplerini kentsel yenileme halinde gerçekleştirmek en rasyonel tutum olmayabilir. Yıkıp yerine yenisini yapmak yerine “sağlıklaştırma, imar-ıslah ya da yeniden canlandırma” denilen türdeki mevcut yapıları koruyarak gerçekleştirilen dönüşümler daha akla yatkın çözümler oluşturmaktadır.

Eskimiş, performansı düşmüş, alt yapıları yetersiz bir çevrenin performansını yatırımlarla yeterli hale getirmeye çalışılırsa buna sağlıklaştırma denir. Ama bu alan yasal anlamda imar bakımından meşru değilse o alanın meşru hale getirilmesi, o yerlerde yaşayanlara güvence verilmesi ve yaşam performansının yükseltilmesi söz konusuysa bu tür bir dönüşüm; imar ve ıslah olarak adlandırılır. Eğer bir alandaki ekonomik yaşamın ve ekonomik faaliyetlerin canlandırılması isteniyorsa gerçekleşecek dönüşümü yeniden canlandırma diye adlandırmak doğru olur.

Kentleşme, birçok toplumsal olguyu içine alan ve değişimi somutlaştıran bir biçimleme olarak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de değişimini yansıtan ilginç alanlardan birisidir. Gerek kentsel planlama gerekse kentsel yaşam, toplumsal değişimin yönünü ve dinamiğini gösteren ilginç alanlardır. Sanayileşme ile beraber tüm dünyada görülen değişimin en somut alanı olan kentsel yapı, birçok sorunun ve ilginin kaynağı olmuştur. Her ne kadar kentleşme global ölçekli bir değişim dinamiği ve yönüne sahip gibi dursa da her toplumun kendine özgü bir yapılanması olacağı dikkat değerdir.

Bir kent, kendisini çevreleyen coğrafi alan, sahip olduğu mimari üslup olduğu mimari üslup ve yerli halkın kültürel değerleri ile tanımlar. Herhangi bir yöreden olmak, sadece coğrafi ve fiziki bir mekâna göndermede bulunmaz. Aynı zamanda bir kültüre ve değerler sistemine ilişkin referanslar da içerir.

Sosyolojideki coğrafyacı yaklaşım, toplumların sahip oldukları karakterleri, değerleri, örgütsel yapıyı ve düşünce biçimini belirleyen asıl etmenin coğrafi etkenler olduğunu iddia ederler. Bu yaklaşımın öncüleri arasında İbn-i Haldun, Le Play, Montesque, Buckle ve Braudel bulunur. Bugün için bu yaklaşımı büsbütün savunan veya temsil eden bir düşünür rastlanmaya bilir ama bilinen bir şey vardır ki o da, fiziki çevrenin

insan ilişkileri üzerinde şu ya da bu şekilde etkili olduğudur. Bu sebepten dolayı da kişiler ait oldukları yöreye ilişkin mitolojik bir kurguya yatkındırlar ve bunu yaparak da yörelerini bir “ kimlik temsil alanı” olarak değerlendirip yüceltirler (Bağlı ve Binici, 2005).

1.1. Kent ve Kentleşme Nedir?

Kent “nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi, tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan kendi nüfusundan başka etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşmelere verilen addır” (Anonymous 1988).

Bireylerin birleşmesiyle en küçük toplum ünitesi olan aileler ailelerin bir araya gelmesiyle de daha büyük topluluklar oluşmaktadır. Bu toplulukların birbiriyle olan ilişkilerinin artması birtakım faaliyetleri yaratmakta, yerleşme yüzeyleri üzerinde fonksiyonlar gelişmekte ve giderek yerleşme sınırları büyümektedir. Bütün bunların sonucu olarak kentler kurulmaktadır.

Kent olgusu, günümüze kadar üzerinde tartışılma gelmiş, ancak coğrafi, demografik, ekonomik, sosyal, kültürel, politik birçok parametrenin birbiri içine geçerek bulunduğu bir alan olduğu için, üzerinde uzlaşılmış tek bir tanıma sahip olmayan bir kavramdır.

Kente dair tanımlamalar, disiplinlere ve birçok ölçütlere göre farklılaşmaktadır. Taneri (1978), Ergen (1981), Aydemir vd.(1999), Kılınç (2004) ve Keleş (2006)’e göre bu tanımlamalar aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

- Yönetmel sınır ölçütüne göre; belli bir yönetmel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlere kent, bu sınırların dışındaki alanlara da köy denilmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarında il ve ilçe nüfusu kentsel nüfus sayıldığına göre Türkiye’de kent ve köy ayırımında yönetmel örgüt sınırları ölçütünün benimsenmiş olduğu belirtilebilir.

- Nüfus ölçütüne göre yapılan tanımlamada; belli bir nüfus düzeyini aşmış olan yerleşmelere kent, diğerlerine de köy adı verilmektedir. Buna göre “nüfusu 2000’den aşağı yurlara köy, nüfusu 2000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba ve 20.000’den çok nüfuslu olanlara da şehir denir”.

Son 20 yıl içerisinde Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı kalkınma planlarında ve bu örgütün öteki yayınlarında da genellikle nüfusu 10.000 den fazla olan yerleşmelere kent denildiği görülür. Kent köy ayrımında salt nüfus ölçütünü benimsemek, ölçütü oluşturan nüfus düzeyinin altında kalmakla birlikte, kentsel öz yapı kazanmış olan yerleşmeleri kent saymamak sonucunu doğurabilir. Bu sakıncayı gidermek üzere birçok ülkede kent köy ayrımına temel olmak üzere nüfus ölçütüne başka ölçütüne başka ölçütlerin eklendiği karma ölçütler kullanılır (Keleş 2006).

- Ekonomik ölçüte göre kent; “mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi süresince toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizmadır.” Burada genellikle tarım sektöründe çalışan nüfusun oranı kıstas olarak alınmaktadır. Bir yerin kent olarak tanımlanabilmesi için tarımla çalışanların belli bir oranın üstüne çıkmaması gerekmektedir.
- Toplum bilim ölçütlerine göre kent yerine ve zamanına göre geniş sayılacak biçimde bir araya gelmiş ve bir takım ayırt edici özellikleri bulunan insanlar ve yapılar topluluğu olarak” tanımlanır (Keleş 2006).

Kentler insanların zaman içerisinde mekân oluşturup, bu mekanlarda kimliklerini tarifledikleri kültürel ortamlardır (Bakır ve Kalfaoğlu 2003).

Kent genel anlamda bir uygarlığın dayandığı temel referansları ve ilişkileri somut olarak barındıran “yer” ve kentli insanların oluşturduğu yaşam ve yerleşim birimleridir (Bağlı ve Binici 2005)

Kentler, insanların yerleşme, barınma, çalışma, dinlenme, eğlenme ve özellikle kültürel gereksinimlerini karşıladığı, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan mekânlardır (Aydın 2006).

Kent, hayatın mesleklere, işbölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği, kurumlaşmanın yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin bütün bir günlük yaşayışı etkilediği yerleşmedir (Sezal 1992).

Oberlander (1996) kavramsal ve kuramsal yaklaşımında, kentin insanlığın en çarpıcı ürünü olduğunu, ümitlerimizle, esinlenmelerimizle, başarısızlıklarımızla değişik kişiliklerimizin ve güçlü coşkularımızın pek çoğunu yansıttığını vurgulamaktadır. Oberlander'e göre eğer günümüzün dünyasında gerçekten temel bir payda varsa oda kentle ve kentliler arasındaki insan dayanışmasıdır (Işıkpınar 1997)

Yukarıda çeşitli tanımlarla ve anlatımlarla ifade edilmeye çalışılan kent olgusu, nitelik ve nicelik olarak sürekli bir değişim geçirmektedir. Bugünün küçük kentleri dünün köyleriyken, büyük kentleri de dünün küçük kentleriydiler. Büyük kentlerin dinamizminden ortaya çıkan, yaygın ve karmaşık yerleşkeler metropolleri, metropollerde bir araya gelerek kentleşmiş bölgeleri yani megapolleri meydana getirmektedir.

Son olarak da kentbilim yazınında rastlanan yeni bir kavramda "Ecumenopolis"tir. Bu kavramla, bugünkü hızı ve varlığını sürdürdüğü takdirde, kentleşme hareketlerinin bir gün bütün yeryüzünü, aralıksız bir kentsel alana dönüştürmesi anlatılmak isteniyor. Bu kentleşmiş mekânda 100-150 bin nüfuslu kentler bulunacak, açık ve yeşil alanlar yapı yığınları arasında irili ufaklı adacıklar olarak kalacaktır (Keleş 2006).

Küçükten büyüğe doğru kentler sürekli bir değişim geçirmektedirler. Kentlerin geçirmekte olduğu bu süreç "kentleşme" olarak ele alınıp tanımlanmaktadır.

Kentleşme kentlerin büyümelerini sağlayan nüfus hareketleridir (Yavuz vd.1978). Oysa kentleşme, yalnız bir nüfus hareketi olarak görülürse eksik kavranmış olur. Çünkü kentleşme olgusu, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimlerden doğar (Keleş 2006).

Özer (2006)'e göre kentleşme: demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel bir değişmeyi ifade eder. Demografik açıdan kentleşme, nüfusun kırsal ve tarımsal alanlardan kentlere akmasıdır. Ekonomik kentleşme, tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusun başta sanayi olmak üzere tarım dışı faaliyetlere kayması ve orada yoğunlaşmasıdır. Sosyo-kültürel kentleşme ise demografik ve ekonomik kentleşmeye uğrayan nüfusun kentin normlarını ve yaşayış biçimini yeni bir tarz olarak benimsemesi, yaşaması, yani "kentlileşmesi" demektir.

Kentleşme olgusu nüfusa bağlı bir büyüme, ekonomik, sosyal ve kültürel yapıda sürekli bir değişimin, devingenliğin ve kentin fiziksel alanının sürekli büyümesinin de ifadesidir (Aydemir vd 1999).

Kentleşme isminden de anlaşıldığı gibi başlamış ve devam eden bir süreci, bir değişmeyi ifade eder.

Şehirleşmeyi kırsal yerleşmeden şehirselleşmeye geçiş ve yalnız yeni şehir oluşumu olarak anlamamak gerekir. Mevcut şehirlere göç hareketi, şehrin nüfus yerleşim alanı ve işlevsel yapı yönünden genişletilmesinde, nüfus artışı yerleşmede doğum olayları sonucundaki artış olarak tanımlanamaz. Bu artış var olan bir yerleşme bölgesine getirilen hizmet sanayi kesiminin getirdiği nüfus artışı olarak ele alınmalıdır (Ergen 1981).

Wirth (1938)'in öncülüğünü yaptığı ve yirmi yılı aşkın bir süredir itibar gören bir düşünce ekolü, Kentleşmeyi komşuluğun ortadan kalkması ve akrabalık bağlarının çözülmesine; ailenin, geleneksel bağlılıkların ve dayanışmanın toplumsal öneminin son bulmasına götüren dönüştürücü bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Kentleşme fiziksel bir olgu değildir. Kentte yaşayan kentlilere yani nisana ilişkin bir olgudur. Kentlileşen kentliler edindikleri kentlilik bilinciyle kentleşmeyi gerçekleştirebilirler. Yani kentlileşme olmadan kentleşme olamaz (Toker 1997).

Kentleşme itici (push), iletici ve çekici (pull) güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketidir. İtici etmenler genellikle, nüfusu köyden ve tarımdan köy dışına iten etmenlerdir. İletici etmenlerle kast edilen, köyünden kopan nüfusu kentlere, büyük özerklere taşıyan ulaşım araçlarındaki ve olanaklarındaki gelişmedir. Çekici güçler ise, köyünden ayrılan ya da ayrılmaya hazır bulunanları kente doğru çeken ekonomik ve toplumsal etmenlerdir (Keleş 2006).

Yapılan bütün bu tanımlamalar ve açıklamalar göz önünde tutulursa, Ergen (1981)'e göre şehirleşme üç bölümde toplanabilir:

- 1- Yenişehir oluşumu ve yerleşim olanakları
- 2- Kırsal alandaki yerleşmelerin nitelik değiştirmesi yani hizmet ve sanayi kesiminin kırsal alanlara getirilerek şehirleşme niteliğinin kazandırılmasıdır.
- 3- Mevcut şehir yerleşmeleri gelişerek ve değişerek metropolleşmesi olarak özetlenebilir.

1.2. Kent Kimliği Kavramı

Kimlik, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi başka canlı veya objelerden ayıran öncelikle onun duyularla algılanan, kendine özgü olma durumudur. Kimlik eşitlik değil daha çok bireysellik, teklik, özgünlük anlamındadır (Proshansky *et.al* 1983).

Kimlik konusu farklı ölçeklerde ve ağırlıklarda, farklı bilim dallarında ele alınabilir önemli araştırma başlıklarından olup amaçlar, sonuçlar, nedenler; oluşum kapsamında kimliklendirme ile çok yakın ilişkilidir. Kimlik; fiziksel çevre ve sosyal çevre kimliği, ben kaynaklı kimlik, kişisel kimlik, sosyal kimlik, biz'den ve bizim için kimlik, yer'in kimliği, yer ve insancıl kimlik, kavramlarında açıklama bulabilmektedir. Sosyal

mekansal-yapısal mekansal anlam boyutları içinde, insancıl ekolojiye yapı malzemesi oluşturan yaşama mekanı kapsamında, kreatif oluşumlar, uyum aktif ve pasif uyum, yere bağlılık ve vatan- memleket duygusu ve ikamet olgusu içerisinde kimliklendirme ile birlikte ele alınmaktadır (Çevik 1995).

Lynch (1960) kent kimliğini, bir kenti diğer kentlerden ayırt etmeye, bir anlamda başkalaştırmaya yardımcı olan nitelikler ve kente özgü olduğu tartışma götürmeyen öğeler olarak tanımlamaktadır.

Kentler insanların zaman içerisinde mekân oluşturup, bu mekânlarla kimliklerini tarifledikleri kültürel ortamlardır. Özellikle Anadolu kentleri bu açıdan önemli potansiyele sahiptirler. Hızlı kentleşme, nüfus artışı, teknolojik, sosyal ve kültürel değişimler sonucu bu kentlerimizde mekânsal açıdan hızlı bir dönüşüm yaşanmaktadır. Dünyadaki gelişmeler ve küreselleşme olgusunun da etkisiyle mekânsal anlamda var olan kültürel değerlerimiz yok olmakta, kentlerimiz dünyanın herhangi bir kentine benzeyerek/benzetilerek kimliksizliğe doğru sürüklenmektedir (Bakır ve Kalfaoğlu 2003).

Uygarlığın beşiği olarak bilinen ve değişik uygarlıklara tanıklık etmiş bulunan kentler, günümüzde artık ne yazık ki; kendi tarihsel ve kültürel kimliklerinin de hızla yitirildiği mekânlar olmaktadır. Kentlerin tarihsel-kültürel değerlerinin yitirilmesindeki temel etmenler arasında deprem, su baskını v.b. doğal kıranlar ya da yangın, savaş gibi yapay afetlerden çok, sağlıksız kentleşme politikaları, kentsel rantı en çoğa çıkarma kaygıları, kent mekanında kamusal yarardan çok kısa erimli bireysel kazancı öne çıkaran piyasa ilişkilerinin yoğunlaşması gibi nedenler önem taşımaktadır (Kiper 2006).

Tarihin derinliklerinden günümüze kadar süregelen zaman periyodu içerisinde, gelişmiş veya gelişmemiş toplumlar sürekli bir değişim içerisinde dirler. Bu değişim toplumun her kesiminde meydana gelmektedir. Meydana gelen değişimler, toplumun kurumlarını bir bütün olarak değişen etkilerde tesir altına almakta, yada bir toplumsal kurumda

meydana gelen değişim bir suya atılan taşın suda oluşturduğu dalgalanma gibi büyüyerek diğer kurumları da etkilemektedir.

Kentlerdeki olumsuz, hızlı gelişmeler ve değişimler çevre kimliğini olumsuz etkilemekte bu etkileşim sonucunda da fiziksel çevre ölçeğinde kent karakterinde bozulmaları, olumsuz kimlik oluşumları gündeme gelirken aynı zamanda sosyal çevre kimliğinde de değişimler yaşanmaktadır.

Gündüz (1991)'e göre çok boyutlu ve karmaşık özelliklerin bir sentezi olan kentlerin kimliği ise, salt bir fiziksel oluşum ya da bir “estetik sorun” dan ziyade, tarihsel bir süreç içerisinde yoğrulmuş olan toplumların yaşamlarının ve kültürlerinin günümüzde fiziksel mekanda somutlaşmış ürünleridir.

Bir kentin kimliğini oluşturan etmenlerden bahsetmeden önce bu kavramın nasıl doğduğunu irdelediğimizde; insanoğlunun yerleşik düzene geçmesi ile birlikte, kültürel çevrenin oluşumu başlamıştır. Bu alanlar insan eliyle oluşturulmuş, o yörenin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini taşıyan, belli amaçlar için tasarlanmış, birçok işlevin gerçekleştirildiği birimlerin birbiriyle hiyerarşik bir düzende bütünleştiği çevrelerdir (Yazgan ve Erdoğan 1992).

Kentler ve mimari ürünler açısından kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, ayrıca doğal, coğrafî, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımlı içermektedir. Kentsel kimlik ve buna dair kentsel imgeler kent mekânı içerisinde uzun bir süreçte ve bazen çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır. Kentsel imgeler kentte yaşayanlar açısından uğruna öz veride bulunabilecek ortak değerlerden oluşmakta ve kuşaklar arasında söz konusu bu değerler süreklilik göstermektedir (Ulu ve Karakoç 2004).

Aydınlanma dönemini tamamlamış sanayileşmiş ekonomik olarak güçlü batı toplumlarının kentleri ile bu süreci halen sürdürmekte ve geliştirmekte olan ülkelerin kentlerinin kimlik oluşumlarını ve özelliklerini karşılaştırırken dikkatli olmak

gerekmektedir. Belirli ekonomik, sosyal ve kültürel düzeye ulaşmış, dengeli büyümeye sahip gelişmiş batı toplumu kentlerinin sabitlenmiş nüfusları, kentin sahip olduğu doğal kültürel ve mimari değerleri kolaylıkla benimseyip, ortak değere dönüştürebilmesine olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra oluşan kentsel dokuları yabancı ziyaretçilere pazarlamakta ve bundan da büyük ekonomik girdi sağlamaktadırlar. Bu süreçte ekonomik olarak gelişmiş toplumlar söz konusu sosyo-kültürel değerlerini kentlere yansıtmak için “yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık” anlayışını ön plana çıkartarak toplum içerisinde en üst düzeyde benimsenmesine yönelik projeler geliştirmektedirler. Örneğin, Venedik’in kanalları, Paris’in sarayları, tarihi müze yapıları, Eiffel kulesi, İstanbul’un tarih kokan sarayları, camileri tarihle bağları olan kentlere kimliklerini veren değerler olarak dünya toplumunun sergisine sunulurken, Hong Kong ve Newyork’un gökdelenleri buldukları kentlerin ekonomik açıdan önemli öğeleri olmanın yanı sıra o kentin ana kimlik öğeleri olarak da dikkat çekmektedirler.

1.2.1. Kent kimliğini belirleyen öğeler

1.2.1.a. Fiziksel kimlik

Kentlerin fiziksel kimliğinin oluşumu, doğal ve mekânsal yapısı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Bunlardan ilki olan kentlerde doğal yapı; günümüzde kurulmuş ya da kurulmakta olan kentlerin kimlik kazanmasında en etkili faktördür. Topoğrafya, iklim ve coğrafi özellikler bir kentin yerleşimini, gelişimini dolayısıyla kendine özgü bir imaj kazanmasını zorunlu olarak etkilerler.

Mekânsal yapı, fiziksel kimliğin ikinci boyutudur. Sokak-meydan birlikteliğinin oluşturduğu mekânlar, sınırlayıcılar, malzeme-renk-doku birleşimi ve yeşille olan ilişkilerin tümü mekansal yapıyı oluşturur (Çöl 1998).

1.2.1.b. Tarihsel kimlik

Her varlığın kendi bireysel tarihi geçmişi olduğu gibi kentlerinde tarihsel geçmişi vardır. Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir.

Bir kentin tarihsel sürecini okuyabilmek ve buna bağlı olarak kimlik çıkarımlarına gidebilmek için;

- Kuruluş nedeni
- Günümüze kadar getirdiği idari, sosyal, politik, dini, kültürel ve ekonomik yapılanma
- Kentleşme oranları gibi faktörler değer kazanmaktadır (Çöl 1998).

Kiper (2004)'e göre; tarihi kentsel dokular, kuşaklar arasında anılarla dolu bir tiyatro sahnesi gibidir, ya da, yaşanan bir arşiv niteliğindedir. Süreç içerisinde gelişen değerlerin mekâna yansımaları ile o kentin algılanabilirliği ve okunabilirliği artar. Kenttaşları bir arada tutan ortak bağlar güçlenir. Kentlerin sağlıklı gelişebilmesinin ön koşulları arasında; eldeki tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesinin önemi yadsınamaz.

1.2.1.c. Sosyo-kültürel kimlik

Kentsel kimlikte kente özgü fiziksel nitelikler ve tarihsel özellikler yanında asıl belirleyici olan o kentte yaşayan kentlilerin sosyo-kültürel özellikleridir. Kentte yaşayanların tarihsel süreçte oluşturdukları alışkanlıklar, değerler, inançlar mekânın oluşumunda, kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekânın üretiminde kültürel yapı etken olurken aynı zamanda mekânda kültürel yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel yapı, gerek kent bütününde gerekse dünya ölçeğinde farklı mekânların meydana gelmesine neden olmaktadır. Toplum tarafından üretilen kültür diğer toplumlardaki kültürlerle ilişkiye geçmekte ve olumlu veya olumsuz olarak

etkilenmektedir. Bu ilişkiyi ise kitle iletişim araçları sağlamaktadır. Aynı şekilde kent bütününde veya kentin bir parçasında da karşılıklı, yüz yüze ilişkiler ve kitle iletişim araçları kent kimlinin oluşumunda, değişiminde, yeniden üretilmesinde etkili olmaktadır.

Çöl (1998)'e göre; Bir kentin sosyal kimliği; toplumsal yapı, ekonomik yapı, siyasal yapı ve nüfus hareketleri olmak üzere 4 faktörle belirginlik kazanmaktadır. her biri birbirinin içinde olan birbirinden etkilenen, birbirinden ayırt edilmesi mümkün olmayan bu faktörlerin etkileşimi ile kentin sosyal kimliği tanımlanabilir.

Toplumun sosyal yönü, sosyal yapısı düşünülmeden tasarlanmış pek çok olumsuz kent vardır. Doğanın değişken etkenlerini insan, özgün karakterlerini kullanarak düzenlemeye çalışmıştır. Bu düzenleme süreci içerisinde insan tüm sosyal yapıyı, çevreyle ilgili sistemi etkisiz hale getirip; önlem olarak plan ve tasarımı öne sürmüştür. Toplumsal yapı, ülkeye ait hukuk, ahlak, yasalar ve örf ve adetlerden oluşan üst yapı kurumları ile üretim ilişkilerini kapsayan alt yapı kurumlarının birbirine bağlı neden sonuç ilişkilerinden oluşur. Bu düzen insanın da katılımıyla tamamlanır.

Belli bir toplumun, belli dönemlerdeki siyasal, ekonomik, askeri ve dini özellikleri, dönemin sosyal kimliğini oluşturmakta ve kentsel mekanı, dolayısıyla kent kimliğini etkilemektedir.

1.2.1.d. Ekonomik ve işlevsel kimlik

Kentin doğal yapısı veya ekonomik aktivitelerinin kentsel alanlara yansımalarının yani kentin kimliğinin başka bir etkilenme biçimi de kentin barındırmış olduğu işlevsel özelliğidir.

Günümüzde bazı kentler, o kentin yaşamasını sağlayan ve o kente hayat veren işlevlerin adıyla anılmaktadır. Bu tür kentlerde genellikle tek tip fonksiyon ve iş alanı

yoğunluktadır ve kent de bu iş alanının sayesinde gelişmiştir. Bu tip kentlerde kimlik işleve bağlı olarak ortaya çıkar (Çöl, 1998).

Sanayi, ticaret, turizm, kenti gibi ekonominin temel sektörlerinin dayandığı kentler incelendiğinde mekâna etkisinin farklı olduğu görülmektedir. Bu yapıda rol alan etkinliklerin çözümlenmesi, onların iyi tanımlanması ve konumlarının incelenmesiyle belirlenebilmektedir. Kentin işlevsel yapısında birbirine benzeşen, tekrar eden kamusal ve özel etkinlikler olabilmektedir. Kentin işlevsel yapısında birbirine benzeşen, tekrar eden kamusal ve özel etkinlikler olabilmektedir. İşlevsel yapı, o toplumun değer sisteminin ve sosyal süreçlerinin açıklanmasında önemli rol oynamaktadır. Ekonomik anlamda kentin kalkınması için mekânda farklı işlevlerin farklı alanlarda yer seçtiği görülmektedir. Örneğin; sanayi, kentleşmenin ilk dönemlerinde kent içerisinde yer seçerken, zamanla kent merkezinin dönüşüm geçirmesiyle kent dışına taşmıştır., Kentlerin tarihsel dokusunun korunarak yaşatılması, kenti aynı zamanda turizmin gelişmesi açısından potansiyel bir çekicilik unsuru haline getirmiştir. Kültür kaynakları yanında kentin coğrafi kaynaklarının da etkili olması, kentin ülkesel ve uluslar arası boyutta turizm kenti kimliği özelliğini sağlamaktadır. Konut, sanayi, turizm gibi işlevler kente özgü farklı bir nitelik kazandırırken diğer kentlerden farklılaşmasına neden olmaktadır. Kentte bir işlev yerine birkaç işlev kazandırılması ekonomik anlamda diğer kentlerle yarışma gücünü artırmakta ve kentlere çeşitlilik kazandırmaktadır (Can 1999).

1.3. Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Kent Kimliği İlişkisi

1.3.1. Kentsel dönüşüm kavramı ve uygulama yöntemleri

“Dönüşüm” kelimesinin Türkçe karşılığı; “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılap, transformasyon” olarak tanımlanmaktadır (Anonim 1992).

Lichfield (1992)'a göre, kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerinin daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır.

Donnison'a (1993) göre ise, kentsel dönüşüm, kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözümlenmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemlerdir.

Roberts (2000)'a göre; kentsel dönüşüm, kapsamlı ve bütünleşik bir vizyon eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle; kaybedilen ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi, toplumsal dışlanma olan alanlarda; toplumsal bütünleşmenin sağlanması, çevresel kalitenin veya ekolojik dengenin kaybolduğu alanlarda bu dengenin tekrar sağlanmasıdır (Akkar 2006).

Thomas (2003)'a göre dönüşüm; kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve dönüşüme uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı çözüm sağlamayı amaçlayan "Kapsamlı bir vizyon ve eylem" dir (Kocamemi 2006).

Kentsel Dönüşüm, çökme ve bozulma olan kentsel mekanın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarını kapsamlı ve bütünleşik yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünüdür (Akkar 2006).

Kentsel Dönüşüm; İngilizce "urban regeneration" kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. İngilizce "regeneration" Türkçe sözlük karşılığı; "yeniden hayat verme, canlandırma"dır. "Urban Regeneration" kavramı, bazı kaynaklarda Türkçe'ye "kentsel yenileme" olarak çevrilmiştir. Ancak Türkçe de "kentsel yenileme", "urban renewal" kavramının karşılığı olarak kent planlama terminolojisine girmiştir. Kentsel yenileme, fiziksel bir mekânın yer yer yıkılması eylemini de içerecek şekilde yeniden yapılandırılması uygulamalarını tanımlamaktadır. Genel anlamda kentsel dönüşüm

kavramı “kentsel yenileştirme” veya “kentsel yenileşme” ifadeleri ile aynı anlamda da karşımıza çıkabilmektedirler. “Dönüşüm” kavramı beraberinde “Koruma”, “Sağlıklaştırma” ve “Yenilenme” kavramlarını beraberinde getirmekte bazen birini bazen ikisini ve bazen de hepsini gerektiren bir eylemi içerebilmektedir.

Şahin (2006) göre de “Kentsel dönüşüm” kavramı hem uygulamada hem de kuramsal anlamda kavramın en genel anlamı ile kentsel alanda bütünsel bir değişme, fiziksel bir yapılaşma düşünüldüğünde var olan yapı stokunda bir değişim ya da ortak akıl ve sağduyu gözetildiğinde kent içinde belli gerekçelerle arzulanmayan kentsel dokuların belli bir aktör tarafından dönüştürülmesi anlamlarında kullanılabilir.

Kentsel gelişmenin, toplumsal, ekonomik ve mekânsal olarak yeniden ele alındığı ve kentteki sorunlu alanların sağlıklı ve yaşanabilir hale getirilmesi için yıkıp yeniden yapma, canlandırma sağlıklaştırma veya yeniden yapılandırma için proje üretilmesi ve uygulama yapılmasıdır. Özetle kentsel dönüşüm bir kentin dokusunu bozan sorunların giderilmesi anlamına geliyor.

“Kentsel Dönüşüm” özellikle son on yılda daha başarılı ve bütüncül uygulamalara ulaşan, küreselleşen ve sürdürülebilirlik kavramlarının gündemi belirlediği bir ortamda bunlarla etkileşim içerisinde şekillenen ve ülkemizde de 2000’li yıllardan sonra daha çok “telaffuz edilmeye” başlanan çok boyutlu bir kavramdır. Yenileme, canlandırma, rehabilitasyon gibi pek çok tanımlama ile birlikte zaman zaman dönüşümde bir kavram kargaşası içinde anlamını tam olarak bulunmamaktadır. Özet bir ifade ile kentsel dönüşüm, bütün yenileme kavramlarını eş zamanlı olarak kapsayan, sürdürülebilir ve her aşamada toplumun bütün katmanlarını içermesi gereken çok boyutlu bir süreç olarak tanımlanabilir (Şahingür ve Müderrisoğlu 2004).

Günümüzde kentsel dönüşüm kavramı ve içeriği ile ilgili kavram kargaşası yaşanmaktadır. Geçmişten günümüze ülkelerin sosyal, yasal, yönetsel ve ekonomik yapılarının farklılığından ve değişmesinde dolayı farklı yöntemler kullanılarak kent mekânındaki değişime atıf yapılan kentsel dönüşüm yönlendirilmiştir. Kentsel dönüşüm

kavramını netleştirmek için dönüşümü yönlendiren eylem biçimlerini ve dolaylı olarak bağlantılı olan kavramları da tanımlamak gerekir. Kentsel Dönüşümün uygulamasında bir araç olarak kullanılan kentsel koruma, kentsel yenileme/yenilenme, rehabilitasyon, yeniden canlandırma, yeniden geliştirme, kentsel yenileşme, kentsel yeniden oluşum, soylulaştırma gibi kavramlarını tanımlamak kentsel dönüşüm kavramının açıklanmasında önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

Kentsel Koruma (Conservation): Kentsel Koruma: kentsel dönüşüm süreci içerisinde, tarihsel süreç bakımından ilk sırada karşımıza çıkan, korumacı bakış açısına sahip olan kentsel dönüşüm stratejileri arasında yer almaktadır (Demirsoy 2006).

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri, taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım, restorasyon işlerine koruma demekteyiz. Korumanın doğal ve tarihi çevrede yapılması durumunda korunması gereken taşınmazların çevrelerinden soyutlanmadan, çevreleri ile birlikte bütünleşmesi önemlidir. Başarılı bir koruma politikası;

- Yapıları ilk karakterlerini tarihi va karakteristik değerlerini koruyarak bilimsel verilere dayanarak restore etmek,
- Bu yapılara gelişmekte olan toplumun gereksinimlerine göre fonksiyon yüklemek amaçlarını gütmelidir (Kocamemi 2006).

Sonuç olarak; kentsel koruma, kentsel mekanlardaki mevcut doğal kültürel ve tarihsel değerlerin sürdürülebilirliğini sağlayan, bugünün ve yarının kullanım alanlarını değerlendirerek yeni çözüm önerileri arayan Kentsel Dönüşüm Stratejilerindedir (Demirsoy 2006).

Kentsel iyileştirme (Rehabilitasyon): Avrupa'da kentsel dönüşüm, kentsel iyileştirme-iyileştirme, bağlamında yapılan müdahalelere ilk olarak, 1950'lerde sefalet yuvaları olarak bilinen çöküntü alanlarının temizlenmesi hareketi ile başladığı belirtilmektedir.

Kentsel alanın büyük bir bölümünün yıkılıp yerine yeni bir şehir dokusu inşa edilmesi, yeni yerleşimi oluşturarak trafik sisteminin yeniden organize edilmesine kadar varan bu radikal eylem biçimi, 1960’larda tarihi ve kültürel mirasın korunması düşüncesinin yerleşmeye başlaması ile terk edilmiştir. Bu dönem aynı zamanda buldozer dönemi olarak ta bilinmektedir.

Kentsel yenileme-yenilenme (Renewal-renovation): Renewal sözlük anlamı ile “yenilenme, canlandırma, dinçleştirme, canlandırılan yinelenen” anlamına gelmektedir (Anonymous 1993). Urban renewal yani kentsel yenileme; ‘kenti yeniden oturulabilir şekle getirme planı’ olarak tanımlanmaktadır (Anonymous 1988). Hasol (1998)’e göre yenileme daha geniş bir anlatımla bir şehir parçasının ya da bir yapının belirli bölümlerini, tekniğine uygun şekilde yenileştirerek koruma olarak tanımlanmaktadır (Özden 2002). Yenileme(renewal) kavramının, sözlük anlamında bulunmasa da eylem türü olarak, yıkma ve yeniden yapma eylemlerini de içerdiğini belirtmek gerekir. Avrupa Konseyi’nin 1981’de başlattığı kampanyanın adı, bu kaygıyla “Urban Renewal” iken, “Urban Renaissance” (Kentsel Yenileşme) olarak değiştirildi (Özden 2002).

Kentsel yenileme stratejisinin uygulanmaması ile yeni bir yaşam biçimi hedefine yönelik olmak üzere yerleşik kentsel dokuda sağıklaştırma amaçlı kapsamlı- kökten müdahalelerle büyük ölçüde yıkımlar ve yeniden yapılandırmalar getirilmektedir. Böylesi müdahalelerle kökten değişime uğratılan kentsel dokuda eskiye ilişkin herhangi bir referans bulmak artık olanaksızdır (Bilsel vd 2003).

Kentsel yeniden canlandırma (Revival-revitalization): Sözlük anlamı olarak revival, “yeniden doğuş, canlanma, yenilenme, canlandırma, diriltme” olarak tanımlanmaktadır (Anonymous 1993).

Oldukça geniş kapsamlı olan bu ifadeler gerçekte içinde pek çok ayrı eylem türünü de barındırabilmektedir. Sözlük anlamından da anlaşılacağı gibi yeniden canlanma ya da canlandırma, ekonomik, sosyal ya da fiziksel açılardan bir çöküntü dönemi yaşayan, ya da bu çöküntü dönemi sonucunda terkedilmiş, başıboş bırakılmış şehirlerin ya da şehir

parçalarının, çöküntünün kaynağı olan faktörlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi ile tekrar hayata döndürülmesi anlamına gelmektedir (Özden 2002).

Kentsel yenileşme (Renaissance-regeneration): Kentsel Yenileme yerine uygulaması önerilen “kentsel yenileşme” (Urban Renaissance) stratejileri ile kentli insanın kent mekânı ile birlikte ele alınması, kentin yerleşik değerleri ölçü ve oranları ile korunur, mekânsal tanım ve anlamları ile saklı tutulurken, kent kültürü ve kentsel yaşamın yeniden canlandırılması amaçlanmaktadır.

Couch (2000)'e göre; kentsel yenileşme, kentsel yenilemenin en temel misyonu olan kentsel gelişme amaçlarını içerir ve aynı zamanda kentsel rehabilitasyon ya da canlandırmanın (revitalization) sürekliliğini savunan korumacı yaklaşıma yönelik yeni yöntemler geliştirir (Erden 2003).

Soylulaştırma (Gentrification): Bu kavram İngilizce “gentry” sözcüğünden gelmektedir. Soylulaştırma; genel olarak sosyal ve kültürel açıdan bozulmuş olan alanlarda, özellikle tarihi alanlara da sosyal yapının düzeltilmesi, yeniden yapılandırılması olarak açıklanmaktadır (Andersen 2004).

Soylulaştırma (Gentrification) politikası ile yenileşme kent merkezlerinde binaların ve çevrenin iyileştirmesi sonucu orta ve üst sınıf vatandaşların bu alan yerleşmesi ve alanın eski kullanıcılarının buradan çıkarılmaları ilkesine dayanmaktadır. Bu politika kent merkezlerinde, tarihsel kimliği olan alanlara yerleşen üst-orta sınıfın mekânın fiziksel olarak iyileşmesini ve yeni bir kimlik kazanmasını sağlayacağı savı üzere kuruludur (Erden 2003).

Bunun yanı sıra; soylulaştırma, orta ya da üst sınıftaki kişilerin, çöküntü alanı haline gelmiş olan kent merkezlerinde yaşamayı tercih etmesi ve bu bölgelerde satın aldıkları konutları onarıp yenileme olarak da tanımlanmaktadır (Uzun 2006).

1.3.2. Kentsel dönüşümün tarihsel boyutu

Kavram olarak Kentsel Dönüşüm'ün ortaya çıkışı 20. yüzyılın başlarına rastlamaktadır.

Sanayi devrimi ile başlayan, dünya Savaşları ile devam eden ve 1980'li yıllara kadar yaşanan süreçte kentsel dönüşüm olgusu; meydana gelen hızlı kentleşme, kent mekansal yapısında değişim, savaş sebebi ile yaşanan yıkımlar, kentsel alanlarda nüfus yoğunlaşması gibi faktörlerin kentsel çevrede yarattığı fiziksel köhneleşmenin yeniden ele alınması olarak yorumlanırken, 1980'li yıllardan sonra; fiziksel, ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilgi ilişkiler bütünlüğünün sorgulandığı ve bu sorgu çerçevesinde dönüşümün ele alınmasını zorunlu kılan bir kavramsal yapı içerisine oturduğu bilinmektedir.

Dünyadaki kentsel Dönüşüm yaklaşımları bakımından gruplandırıldığında aşağıda belirtildiği gibi birbirini takip eden dört farklı döneme ayırmak mümkündür (Gürler 2003, Öztaş 2005).

- 1. Dönem:** Şehirlerin yeniden yapımı ve endüstrileşme. Modern hareket ve kentsel yenileme yaklaşımı (1910-1940).
- 2. Dönem:** Şehirlerin savaş sonrası yeniden inşası ve sanayinin desantralizasyonu. Endüstriyel Gelişme kentsel rehabilitasyon yaklaşımı (1940-1960).
- 3. Dönem:** Sanayinin desantralizasyonu ve Fiziki Müdahaleler. Post modern hareket ve kentsel yeniden canlandırma yaklaşımı (1960-1980).
- 4. Dönem:** Şehirlerin yeniden yapılandırılması. Endüstri sonrası gelişim ve kentsel Rönesans hareketi (1980-Günümüz).

Roberts (2000), hazırladığı “Kentsel Dönüşümün Varoluş Sürecinde Tanımlar ve Amaçlar, Kentsel Dönüşüm El Kitabında”, kentsel dönüşüm sürecini 10’ar yıllık periyotlar halinde isimlendirmiş ve her 10 yıllık dönemi, o dönemde yapılan uygulamalarla isimlendirerek, bu zaman dilimlerinde hedeflenen ve uygulamaları yapılmaya çalışılan konuların ne olduğunu ifade etmişlerdir. Avrupa ve Amerika’nın kent yenileme (dönüşümü) deneyimleri incelendiğinde 5 dönem göze çarpmaktadır. Bu dönemler Çizelge 1.1’de verilmektedir (Kütük İnce 2006).

Çizelge 1.1. Andersen (1999)’den kent yenileme sürecinin tarihsel gelişim profili (İnce 2006).

1950	1960	1970	1980	1990	2000
Safalet Yuvalarının Temizlenmesi					
Tarihi Yapıların Korunması					
Konut Alanlarının Rehabilitasyonu					
Kentsel Yenileme ve Yeniden Yapılandırma					
Enerji Korunması					
Savaş Sonrası Konut Alanları					
Kentsel Dönüşüm Projeleri					

Uluslararası uygulamalara bakıldığında, kentsel dönüşüm süreçlerinin belli hedef ve stratejiler doğrultusunda uzun yıllara yayılan, devlet destekli bütüncül projeler olduğu görülmektedir. Üst ölçekten başlayarak en küçük mahalle ölçeğine kadar inen eylem planları ile yönlendirilen ve birçok disiplinin bir arada çalıştığı bu projelerde sürdürülebilirlik ve katılım (toplum tabanlı sosyal yaklaşım) kilit rol oynamaktadır. Karar verme aşamalarında projenin sahiplenilmesi ve sorunların bizzat kullanıcılar aracılığı ile iletilmesi açısından, aksi bir uygulamayla tam bir başarı sağlanması olanaksızdır (Şahingür ve Müderrisoğlu 2004).

1.3.3. Türkiye’de kentsel dönüşümün gelişimi

Gürsel (2003)’e göre, Türkiye’de 2. Dünya Savaşı sonrası, yaşanan kırdan kente göç, sanayileşme ve kentleşme süreci sonucunda, birçok kentin demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı değişmiş; kentsel sorun ve krizleri içinde barındıran, doğal ve kültürel çevreye zarar vererek oluşturulan farklı özelliklerde yapı stokları ortaya çıkmıştır.

Ekonomik değişimlerin getirdiği etkiler sonucu, planlı kent mekanları ve yapılar dahi, eskimeye, sağlıksızlaşma ve köhneleşmeye uğramış; ülkemizde Cumhuriyet sonrası gerçekleştirilen kent planlaması ile oluşturulan modernist doku anlayışı ile Türk kenti tarihsel doku anlayışı uyuşmamış; kentlerin tarihsel yerleşme mekanlarında eskileşme, harap olma, rağbet görmeme gibi nedenlerle, dönüşüm baskısı ortaya çıkmıştır (Bilsel vd 2003)

Ancak devletin o dönemlerde maddi ve teknik imkâna sahip olmayışı gibi nedenlerle bu talep gerçekleştirilememiş ve genel olarak 1940’lı yıllara kadar plansız ve programsız ve kanunsuz yerleşmeler baş göstermiştir.

Ekonomik değişimlerin getirdiği etkiler sonucu, planlı kent mekanları ve yapılar dahil Türk kentlerindeki değişim ve dönüşüme bakıldığında 1950’lerde başlayan hızlı bir kentleşme sürecinin ardından Avrupa ve Amerika kentlerinde gözlenen değişimlerin gerçekleştiği görülmektedir. Ancak Türkiye’de farklı süreçler eş zamanlı olarak da ortaya çıkabilmektedir. 1950’li yıllarda sanayileşme ile birlikte hızlanan kentleşme süreci beraberinde özellikle yoğun göç alan Ankara, İstanbul, İzmir gibi kentlerin kontrolsüz gelişiminin önemli etkenlerinden biride hızlı kentleşmeye cevap verecek yeterli konut sunumunun olmaması nedeni ile gelişen gecekondu alanları olmuştur. 1970’lerde büyük Türk kentlerinde bir taraftan kentleşme devam ederken bir taraftan da uydu kentler oluşmaya başlamıştır. 1980’lere gelindiğinde ise kentleşme hızı azalırken kent merkezlerinin ve gecekondu alanlarının dönüşümü, sanayi alanlarının kent dışına çıkması gibi oluşumlar gözlemlenmeye başlamıştır.

Türkiye’de metropoliten kentsel dönüşüm olgusu son elli yılda farklı dönemlerde farklı yapısal, bağlamsal, sosyo-ekonomik, yönetsel ve fiziksel dinamiklere bağlı olarak değişim göstermiştir. Ataöv ve Osmay (2007) bu değişimi aşağıdaki Çizelge 1.2 ile ifade etmektedir.

Çizelge 1.2. Türkiye’de metropoliten kentsel dönüşüm olgusunun son elli yıllık değişim göstergesi (Ataöv ve Osmay 2007).

DÖNÜŞÜM DEĞİŞENLERİ VE UYGULAMALARI	1950-1980	1980-2000	2000 SONRASI
YAPISAL/BAĞLAMSAL	Ekonomik Politikalar: Ekonomik Büyüme Demografik değişim: Kentlere göç ve hızlı kent nüfus artışı	Ekonomik Politikalar:Ekonominin dışa açılması;Küreselleşme ve Yerelleşme Demografik değişim:Kentsel nüfus artışı; metropollerde doğurganlık oranının düşmesi	Ekonomik Politikalar: Özelleştirme; AB ilişkileri Demografik değişim:Doğudan batıya göç
SOSYO-EKONOMİK	Konut Sunum Biçimleri. Yapsatçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, Toplu Konut İşgücü-Konut İlişkisi: Düşük gelirli işgücünün sanayi ve sanayi dışı istihdamı; Konut ihtiyacına çözüm olarak gecekondular	Konut Sunum Biçimleri: Ruhsatlı ve Ruhsatsız yapılaşma İşgücü-Konut İlişkisi:Kent merkezlerindeki küçük üretim birimlerinde çalışanların çevre gecekondular ve merkez mahallelerde yaşayan niteliksiz ve düşük gelirli nüfustan oluşması; Orta gelir grubunun yaşam alanlarının desantralizasyonu	Konut Sunum Biçimleri: Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar,kent merkezlerinde tarihi konut, deprem riski olan alanlarda devlet kredisi ile afet konutları İşgücü-Konut İlişkisi: Yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturuyor;gecekonduların da istihdam yapısındaki değişime göre konut içim ve standartları değişiyor
YÖNETİM/UYGULAMA	Yetkilerin Dağılımı; Devlet Planlama Teşkilatı; İmar ve İskan Bakanlığı; Yeni Belediyecilik Hareketi Planlama Uygulamaları;Merkezi Planlı Kalkınma Modeli; Bütüncül Planlama Yaklaşımı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler; Belediye, Gecekondu, Arsa Ofisi, İmar ve Kat Mülkiyeti kanunları	Yetkilerin Dağılımı; Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi, Yerel Gündem 21 Planlama Uygulamaları; Kentsel gelişmeye desantralizasyon; Nazım imar ve Uygulama Planları;Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir Belediye, İmar, Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma, Çevre, Boğaziçi, Milli Parklar kanunları ve Af yasaları	Yetkilerin Dağılımı: Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin genişletilmesi Planlama Uygulamaları: Stratejik Planlama; katımlı planlama uygulamalarının başlaması Politikalar ve Yasal Düzenlemeler:Büyükşehir, Belediye, Mali İdareler, Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunları
KENTSEL MAKRAFORM	“Azman Kent” (merkezde yoğunlaşma; gecekonduların gelişimi)	Çok Merkezli Metropoliten Kentleşme(kentsel yayılma; ruhsat dışı yapının yasallaşması)	Bölgesel Yayılma(merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması)
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI	1.Gecekondu bölgelerinin sağlıklılaştırılması; 2.Kent merkezini çöküntü alanına dönüşümü; 3.Gecekondu alanlarının yeniden yapılandırılması;4. Bu alanlarda kentsel yenileme	1. Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel yenileme; 2. İyileştirmeye yönelik sağlıklılaştırma ve islah-imar uygulamaları;3.Tarihi değeri olan alanların korunması ve soylulaştırılması	1. Kentsel alanlarda yenileme; 2. Apartman alanlarının iyileştirilmesi; 3.Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının yeniden geliştirilmesi; 4. Tarihi konut alanlarının soylulaştırılması

Türkiye’de kentsel dönüşüm daha yoğun olarak gecekondularında gerçekleşmektedir. Gecekondular alanlarının dönüşüm sürecinde 1984 yılında çıkarılan 2981 sayılı “İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” başlıklı son af kanunu önemli bir rol oynamaktadır.

Ankara Dikmen Vadisindeki gecekondular alanı için hazırlanan Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi ilk kentsel dönüşüm projesidir. Bu proje alanın ekonomik, fiziksel ve çevresel yapısının uzun vadeli olarak iyileştirilmesini hedefleyen kapsamlı bir kentsel dönüşüm projesi olarak tasarlanmıştır. Zaman içinde hem Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesinde hem de diğer kentsel dönüşüm projelerinde yerel yönetimlerin kentsel rantlardan yararlanma hedefi ön plana çıkarak kentsel dönüşümün sosyal ve fiziksel hedefleri göz ardı edilmeye başlanmıştır.

Son iki yıl içerisinde gerçekleştirilen yeni yasal düzenlemelere 2004 yılında çıkartılan 5104 sayılı “Kuzey Ankara Giriş Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu” ilk örnek olarak verilebilir (Uzun 2006). Bu yasayla “Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde, fiziksel durumunun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi” amaçlanmıştır.

1.3.4. Kentsel dönüşümün hedefleri

Erden (2003)’e göre kentsel dönüşüm çalışmalarında birbirinden farklı ve yenilikçi yaklaşımları açıklarken aşağıdaki dört ana unsura dikkat etmek gerekmektedir.

- Fiziki Yapı
- Sosyal Yapı
- Ekonomik Yapı
- Yönetim Yapısı

Ekonomik yapı; iş olanakları ve kişilerin gelir durumları ile ilgilenirken, dönüşümü yapılacak alandaki iş alanlarını ve istihdam sayısını artırmaya çalışmaktadır. Sosyal Yapı; dönüşümü yapılacak olan alandaki insan ilişkileri yanında eğitim, sağlık, güvenlik, konut ve kamusal hizmetlerin devamlılığı konusunda incelemeler yapmaktadır. Fiziki yapı; alan ve çevresinin yanında, alt yapı sistemleri, konut sayısı ve ulaşım ağlarının devamlılığını incelemektedir. Yönetim yapısı; kamu ve halk arasındaki iletişimin ve katılımın sağlanıp sağlanmadığını incelemektedir.

Kentsel Dönüşüm; sosyal, ekonomik, fiziksel dinamikler sonucunda oluşan kentsel problemlere çözüm üretmek ve kentlinin yaşam kalitesini arttırmak hedefi ve stratejik bir yaklaşımla, yerel halkın katılımını sağlayarak, özel sektör, yerel yönetimler, merkezi idare, sivil toplum örgütleri ve benzeri kurumların ortak çalışabilecekleri platformların kurulmasını örgütleyen yönetim modelleri geliştiren bir vizyon ve eylemler bütünüdür.

Kentsel dönüşüm yalnızca fiziksel müdahaleler değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik zenginliği artıracak politikaları ve bunlara yönelik stratejileri de barındırmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri kentsel alanları yeniden yaşanabilir kılmayı, var olan tarihsel kimliği korumayı, sosyal yapıyı dengede tutup her kesimden katılımı sağlamayı, fiziksel iyileşmenin yanı sıra ekonomik canlanmayı hedefleyen bir çözüm paketi sunmaktadır.

Buna göre; kentsel dönüşümün hedeflerini aşağıdaki maddelerle ve Şekil 1.1 ile özetlememiz mümkündür (Kut 2006).

Kentlerdeki fiziksel çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak; Kentlerde özellikle tarihi merkezde yaşanan fiziksel çöküş ve kültürel mirasın yok olması sorunu karşısında kentsel yenileşme, sürdürülebilir ve bütüncül bir yaklaşımla sorunlu dokuların iyileştirilmesini hedeflemektedir.

Ekonomik yaşamı canlandırmak; Kentsel yenileşme, fiziksel ve sosyal çöküntü içerisindeki alanları yeniden canlandırmada, iyileştirmede ve kentin yerel ekonomisini canlandırmada etkindir.

Kentsel yaşam kalitesini artırmak ve kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek; Kentsel yenileşme, fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ve yerel ekonominin canlandırılması yolu ile yenileşme alanındaki kentsel yaşam kalitesinin artırılması mümkündür. Daha yaşanabilir daha fazla yeşil dokuya sahip kentler oluşturulması ve yerel kültüre ait özellikleri harekete geçiren yeniden işlevlendirmeler veya eski işlevlerinin canlandırılması politikaları ile kentsel yaşam kalitesi artırılabilir.

Her ölçekte katılımı sağlamak; Tunçer (2003)'e göre kentsel dönüşüm planlarında karşılaşılabilecek sorun ve dar boğazların aşılabilmesi için “Merkezi ve Yerel Yönetimler” ile “Hukukçu”, “Ekonomist”, “Sosyal Bilimci”, “Çevreci”, “Plancı”, “Tasarımcı”, “Mimar”, “Peyzaj Mimarı”, “Alt Yapı Mühendisi” vb tüm ilgili disiplinlerin bir arada, eşgüdüm içinde ve aynı hedef (Çağdaş ve Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm) doğrultusunda çalışmalar yapması gerekir. Sivil toplum örgütlerinin de bu çalışmalara katkıda bulunması, denetleyici ve yönlendirici konumlarını devam ettirmeleri gereklidir.

Şekil 1.1. Kentsel Dönüşümün Hedefleri (Kut 2006)

1.3.5. Kentsel dönüşümün kent kimliğine etkileri

Sürekli değişen ve farklılaşan kimlik değerleri ile farklı zamanları birlikte yaşayan değişken kentlerde kentsel gelişim sürecinde, toplumsal- ekonomik ve bunun sonucu olarak mekânsal olarak ta incelenebilen değişim ve dönüşümler, kaçınılmaz olarak kentin kültürel kimliğini oluşturan yerleşik değerleri üzerinde de değişim yönünde baskılar oluştururlar.

Kent uygarlığının değişik evrelerinde, kent olmanın ayrıcalığını taşıyan yerleşmeler, sahip oldukları kültürel çeşitlilik ve süreklilikle belirlenir. Gerçekte tarihsel kentlerin tümünde yan yana-eşzamanlı ve üst üste katmanlaşan kültürel mozağin oluşturduğu bir zenginliktir. Bu nedenle kentlerde durağan değil süregelen bir kültürel kimliğin varlığından söz edilir. Günümüzde küresel kent dünya kenti olgusunun getirdiği aşırı büyüme-yaygınlaşma ve yoğunlaşmalar yanı sıra toplumsal ve mekânsal farklılaşma ve parçalanmalarla yeni kültürel değişimler; giderek bir tür kimlik bunalımı ile de karşılaşması olağandır.

Gerçekte kültürel değişimin kaynağı, kent olmanın olmazsa olmaz ölçütleri olan farklılık- çeşitlilik-süreklilik ve karmaşıklıkta aranmalıdır. Denilebilir ki kentler ve onun yaşayanları olan toplumlar sürekli dönüşüm içerisinde olduklarından farklı zamanları birlikte yaşarlar ve bu nedenle de tek bir durağan kimlikleri olmaz. Kentin kültürel kimliğini ve belleğini oluşturan yerleşik kültür değerleri; değişim-dönüşüm baskılarının yanı sıra kendiliğinden eskime-yaşlanma-köhneleşme-yetersizleşme ile giderek özgün işlevini yitirme tehlikesi ile de karşı karşıyadırlar (Bilsel vd 2003).

Küreselleşme olgusunun gelecekte kente dönüşümlerinin ve seçeneklerinin neler olduğunu tam kestirmemiz mümkün değildir. Ancak Küreselleşmenin giderek yaygınlaştığı tek tip yaşam düzeni oluşturmaya yönelik siyasi etkileri hem ekonomik hem de sosyal yaşantımızı olduğu kadar tüm yerleşim birimlerimizi, kentlerimizin kimliklerini ve onları oluşturan kentsel imgeleri de hızla tüketmektedir. Kentte var olan, geçmişle bağlarımızı kuran kentsel dokularımız ve mimari örneklerimiz bu süreç

içerisinde hızla elden çıkmakta, yerellik ve yerel değerler adı altında uluslar arası sermayenin de desteklediği mimari yapılar tüm kentlerimizi sarmaktadır (Ulu ve Karakoç 2004).

Kentsel Tasarım düzenlemeleri, tarihi kentsel merkez gibi sorunların kilitlendiği mekânlarda olacağı gibi yeni düzenlenen öneri toplu konut alanlarına kadar değişik uygulama repertuarına sahiptir. Makro ölçeklerden gelen planlama kararlarının düzenlene yörede fiziksel mekâna yansıtılırken kentsel ve yöresel bütünlüğünün devamlılığı planlamanın başarısı olacaktır. Kentsel ulaşım, yöresel trafik sorunları, otopark, yayalaştırma, mekânları çevreleyen yapı yüzleri bu bütünleşmenin sorunları arasındadır. Koruma, yenileme, sağıklaştırma düzenlemeleri de kentsel tasarımın ilgi alanı içindedir. Yaz- kış, gece-gündüz kullanım devamlılığı, kentsel işlevler, mekansal boyutlar, kentsel peyzaj, kentsel donatılar, yer döşemeleri, bitki örtüsü, kentsel tasarımın öğeleridir. Planlamanın sosyal boyutunda da “kullanıcı” ögesi bulunmaktadır (Yaşlıca 1991).

1.3.6. Kentsel dönüşüm ve tasarım ilişkisi

Kentsel Dönüşümün yalnızca fiziksel mekân dönüşümü anlamına gelmediğini, beraberinde sosyo-kültürel ve ekonomik alanda da dönüşümleri getirdiği bilinmektedir.

Kentsel Dönüşüm süreci içerisinde ekonomik ve sosyal hedeflerin gerçekleşmesine hizmet eden, dolayısıyla bu süreç içerisinde önemli bir güç kaynağı olan “Kentsel Tasarım” ise, yaşam kalitesini yükseltmek için yaşanan çevreye fiziksel müdahale yöntemlerinin belirlenmesidir (Ayataç 2003; Karaman 2003; Yazar 2003; Konuk 2002).

Kentsel dönüşüm ve gelişim süreçlerinde bir araç olan kentsel tasarım; basit bir tanım ya da açıklamaya karşı koyan ancak iyi kentsel mekanların ve çevrelerin tasarımı, yaratılması ve yönetilmesini kapsayan karmaşık bir fenomendir.

Kentlerde yasadışı yapılaşma ve doğal afetler nedeniyle de dönüşüm gerektiren alanlar yer almaktadır. Bu durumda, şehirle ulusal ve uluslar arası yatırımları çekmeye ve bir dünya şehri olmaya devam edebilmek için köhneleşen ve dönüşüm gerektiren alanlarını sağlıklı bir şekilde yenileştirmek zorundadırlar. Bu noktada kentsel tasarım kentsel dönüşümün başarılabilmesinde yararlı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Cömertler 2003).

Günay (2007)'a göre kentleşme basit bir plan uygulaması değil bir gerçekleştirme sorunsalıdır. Bu nedenle kentin gelecekteki yapısı ilgili kişiye dayalı bir plan çizimine bırakılmamalıdır. Kurumsallaşmış bir mekân üretme süreci gerçekleştirilmelidir. Bu kurum bir yandan kamusal alanlarda (herkese açık yol, meydan, yeşil alan) doğrudan gerçekleştirme, diğer yandan özel alanlarda (özel ya da kamu kurumlarına ait mülkler) kentsel rehberlere dayalı denetim ve gerçekleştirme eylemlerini yürütmelidir. Bu eylem ciddi bir planlama ve tasarım bilgisi ve becerisi istemektedir. Kent ve kentsel çevre, bir takım çalışmasına dayandırıldığında ve sürekli biri birini destekleyen planlama-tasarım-mimarlık-kentsel peyzaj üretme problemi olarak ele alındığında başarılı olarak gerçekleştirilebilir.

Kentsel tasarım olgusu içerdiği çeşitlilik itibari ile farklı tanımlara maruz kalmıştır. Kentsel tasarım konusunda bu güne kadar elde edilen tek ortak bakış açısı; konunun disiplinler arası olduğu gerçeğinin kabulüdür. Konu sadece tasarımcıyı değil, mimarı, plancıyı, peyzaj mimarını, harita mühendisini, sosyologu, felsefeciyi, hukukçuyu ve diğer ilgili disiplin mensuplarının üzerinde konuşma hakkına sahip olduğu ortak bir olgudur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz farklı disiplinler; konuya kendi perspektiflerinden bakarak kendi yaklaşımlarını sergilemektedirler. Peyzaj mimarları kentsel tasarımda bu farklı disiplinler arasında flora ve fauna uyumu çerçevesinde, kentsel bütüne uyumlu bitkisel tasarımlar, çevre düzenlemeleri ile uyumlu bir peyzaj kompozisyonu oluşturma görevini üstlenmektedirler.

Bir kentin morfolojisi oluşturulurken henüz kentin mimarlığı ve peyzaj kesinleşmemiştir, ancak bu ilk adım önemlidir tasarım bilgisi ve becerisi gerektirir. Görüldüğü gibi önce kentin kurgusu olarak tanımlanan “kentin üst –biçimi-kentin imgeleri”, daha sonra da kentin morfolojisi olarak tanımlana “mülkiyet yapısı- imar haklarının denetimi”, kentin “kütle ve mekân yapısı”nı kesinleştirmektedirler. Bu süreç içinde yer alan tüm uzmanlar (şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı)bilmesi gereken salt mimarlığın ya da kentsel peyzajın tasarımının kuralları değil, daha evrensel bir niteliği olan gestalt kurallarına hâkim olmaları gerekir. Alman dilinde gestalt şekil, biçim, örüntü, yapı, düzen gibi çok sayıda kavramı içeren bir anlam taşımaktadır. Gestalt kurallarının temelini oluşturan parça ile bütün arasında ki ilişki ise eğitim birimlerinin de üzerinde durduğu bir olgudur. 1920’li yıllarda temelleri kurulan gestalt kuramında bütünü mü parçaları etkilediği, yoksa parçaların mı bütünü belirlediği tartışılmış ve bu eytişimsel (değişimsel) ilişki içinde bütünü parçalarının toplamından farklı bir şey olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede görsel dünya için birey, tek tek nesnelere değil, nesnelere oluşturduğu kompozisyonu algılamaktadır. Kompozisyonu oluşturan tasarlama eylemi ise iki temel kavram (category) üzerinde kurgulanmaktadır; cansız doğaya bir amaç ve yön veren düzen (order) ile her bütünü sahip olduğu anlam kompozisyonun (bileşimin) niteliğini oluşturmaktadır (Günay 2007).

Kentsel Tasarım konusu olması gereken ancak, böyle bir yaklaşımdan uzak; günlük kaygılarla, kişisel ve siyasal çıkar dürtülerine dayalı, çözüm üretmeyen, ortak beğeni dışlayan, kişisel değer yargılarını yansıtan uygulamaların giderek arttığı kentlerde kısa sürede ıslah edilemez çirkinliklerin ve işlevsiz yanlış yapımların yaşama geçirildiği, bu yapımlara etkili bir toplumsal tepki verilmediği -çok acı- bir gerçektir (Uzel 2006).

Kentsel tasarım ve kentsel dönüşüm birbirine bağlıdır; kentsel tasarım, kentsel dönüşüm sürecinde önemli bir parçadır, zira kentsel tasarım projeleri, kamusal mekânların düzenlenmesi, yaşanabilir bir mekân oluşturmak, yaşanan çevrenin yenileştirilmesi, ıslah gibi amaçlarla yapılan, kentlerin gelişme yön ve eğilimlerini belirleyen sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi hedefleyen çalışmalardır (Yarar 2003).

1.3.7. Kentsel dönüşümün yasal boyutu:

Kent planlamasına ilişkin yasal düzenlemeler, ülkemizde, Cumhuriyetten önce 1848 Ebniye Nizamnamesi sonra 1882 Ebniye Kanunu'nda yer almaktayken, Cumhuriyet döneminde dengeli ve düzenli kentleşme ve planlamaya yönelik olan ilk düzenlemeler 1925 yılı 583 sayılı Kanunda yer almaktadır. Bu kanunla, Ankara'nın geliştirilmesi, başkent olarak planlaştırılmasının kolaylaştırılması amacı güdülmüş ve belediye ye bu amaçla 1915 yılı değerlerinin 15 katı üzerinde kamulaştırma yetkisi verilmiştir (Üstün 2009).

Ülkemizde kentleşme ve planlama pratiğine kentsel dönüşüm kavramının ilk girişi 1970'li yıllara uzanmakta, planlamada bir uygulama aracı olarak kullanılması da 1980'li yılların başına dayanmaktadır (Sönmez 2006).

1950'li yıllarda sanayileşme ile birlikte İstanbul, İzmir ve Ankara gibi kentler, yoğun göç alarak, kontrolsüz bir biçimde büyüdü. Bu büyümeye karşılık verecek konut sayısının bulunmaması ise gecekondulaşmaya neden oldu. 1970'lerde ise kentleşme devam ederken uydu kentler oluşmaya başladı. 80'lerde kentleşme hızla azalırken, kent merkezler ve gecekondu bölgelerinde dönüşüm kavramı gündeme geldi.

Kentsel dönüşüm kavramı ilk olarak 5104 sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ile kullanılmış ise de kentsel dönüşümü sağlayan uygulamalar bu kanun yürürlüğe girmeden öncede yapılmaktaydı (Göksu 2003).

1984 yılında, 2981 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun”, gecekondu dönüşüm sürecinde önemli rol oynadı. Söz konusu kanun ile gecekondu alanları için ıslah imar planları yapma imkanı doğsa da, sonuçta gerçekleştirilen kentsel dönüşümler, fiziksel dönüşümün ötesine geçemedi. 1980'lerin sonunda, ıslah imar planlarının yanı sıra kentsel dönüşüm projeleri de belediyelerin gündeminde yer almaya başladı. Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm

Projesi, gecekondü bölgeleri için hazırlanan ilk kentsel dönüşüm projesi örneği oldu.

Son yıllarda gerçekleştirilen yeni yasal düzenlemelerden ilki, 5104 sayılı “Kuzey Ankara Giriş Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu”dur. Bu kanunun amacı, Kuzey Ankara giriş ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi olarak tanımlanmıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. maddesi, kentsel dönüşüm ve gelişim alanları ile ilgili. Çok net hükümleri barındırmayan kanunda, “Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır” ifadesi yer almaktadır.

Yine oldukça tartışılan ve 2005 senesinde yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun’un amacı “Büyükşehir Belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması” olarak belirlenmiştir.

Kentsel Dönüşüm yasa tasarısının temel hedefi şöyle sunulmaktadır; Bu kanun tüm yerleşim alanlarının bilim teknik ve sanat kurallarına uygun sürdürülebilir gelişme ilkesi doğrultusunda, sağlıklı ve güvenli yaşam çevrelerinin oluşturulması, afete duyarlı,

kentsel standartlara uygun olarak kullanılmasına yönelik iyileştirme, tasfiye ve yenilenmesini sağlamak amacıyla, ilgili idare eliyle yeni yerleşim ve gelişim alanları açmak, ucuz yapı ve arsa üretmek üzere, toplumsal kalmıma dayalı, düzenleme ilke ve esasları ile bunlara ilişkin uygulama yöntemlerini belirlemek amacı ile düzenlenmiştir (Anonim 2004a).

Özetleyecek olursak Türkiye’de Kentsel Dönüşüm projelerine aşağıda sıralanan yasalar dayanak olarak alınmaktadır.

- 3194 sayılı İmar Kanunu,
- 2981 sayılı İmar Affı Kanunu,
- 5104 sayılı, “Kuzey Ankara Giriş Kentsel Dönüşüm Projesi” kanunu,
- 5366 sayılı, “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” kanunu,
- 2005 5393 sayılı, “Belediye Kanunu”nun 73. maddesi.

1.4. Kentsel Dönüşümün Kentin Doğal ve Kültürel Değerlerinin Korunması Üzerine Yansımaları

1.4.1. Koruma nedir?

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kanunu, koruma ve korunmayı şu şekilde açıklamaktadır: “Koruma ve korunma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım ve onarım ve restorasyon işleridir.

Kentsel anlamda koruma kavramı, “Kent Bilim Terimleri Sözlüğü”nde şöyle tanımlanmaktadır; Kentlerin belli kesimlerinde yer alan bilimsel (tarihsel) ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin-kentte bugün yaşayanlar gibi

gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınmasıdır (Anonim 1980).

Koruma sözlük anlamı olarak himaye etmek bir kimseyi ya da bir şeyi dış etkenlerden tehlikelerden muhafaza etmek, uzak tutmaktır. Koruma kavramı ereksel bir eylem içermektedir. Tarihsel çevrenin korunması bağlamında, belirlenecek ilkeler ve hedefler doğrultusunda geçmişten gelen değerleri, geleceğe aktarmak üzere, şimdi takınılacak tutum belirleyici olmaktadır. Kısacası koruma eylemi her üç kesitini de kapsamaktadır. Bir başka deyişle, koruma “yaşatmak” tır (Kiper 2006).

Tek (1993)’e göre korumada temel amaç, geçmişten bugüne gelen kültürel birikim ve değerleri, özgünlüklerinden bir şey kaybetmeksizin, zamanla farklılaşan değerler ile bütünleştirerek toplumlar için sağlıklı yaşam çevreleri oluşturmak olmalıdır.

Suher (1995)’e göre; kentsel koruma anlayışı ve koruma politikası içinde koruma durumundaki öğeler kentin kimliği, kentin profili ve kentin imgesi olarak tümüdür ve kentin özgün karakteristikleridir. Hedef bu öğelerin teker teker korunmaları değildir. Amaç çevreleri içinde bir ilişki ve etkileşim bütünlüğü içinde korunmalarıdır (Önem ve Kılınçarslan 2005).

Zeren (1991)’e göre 1979-1983 yılları arasında uygulanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda; kültürel mirasın korunması ilkelerine önceki kalkınma planlarına oranla daha çok önem verilmiştir. Kentleşme ve Belediyeler başlığı altında ele alınan politikalarda, eski eserlerin diğer sektörlerle, özellikle turizmle bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, kentsel alanlarda doğal ve tarihi çevrenin sürekli yıkıntıya uğradığı, yeşil alanların geliştirilemediği, tarihi anıtların, sanat yapılarının, ören yerlerinin yıkılmasının ve yurt dışına çıkarılmasının önlenmesi gerektiği, ortaya konmuş ve temel neden olarak da ilgili kuruluşların eşgüdüm halinde çalışmaması gösterilmiştir (Erden 2003).

Bu dönemde, doğal ve kültürel değerlerin ele alınmasında Kültür Bakanlığının belirlediği koruma ilkeleri arasında aşağıdaki maddeler dikkat çekmektedir;

- Salt koruma yerine koruma,
- İşlev vererek yaşatma,
- Bütünleşmiş koruma uygulamasının toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinimlerini de karşılaması,
- Yaşam koşullarının sağlıklılaştırılması,
- Korumanın özellikle turizmle birlikte ele alınması,
- Nitelikli uzmanların yetiştirilmesi.

1983 yılında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına görevler verilmiş, tüm kültür ve tabiat varlıklarının devlet malı niteliğinde olduğu kanunda kabul edilmiş çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin, sosyal, ekonomik ve mimari özelliklerini yansıtan kent kalıntıları, önemli tarih olaylarının geçtiği yerler ve tespiti yapılmış doğal özellikleri ile korunması gerekli olan alanlar “sit” olarak tanımlanmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ile ilgili yürürlüğe giren yeni yasaya paralel olarak, çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal alan kentsel alan arasındaki kaynakların dengeli kullanılmasını hedefleyen 2872 Sayılı Çevre Yasası da gündeme gelmiştir. Temelde çevre korumasını ekolojik dengenin korunması, kirliliğin ve bozulmanın önlenmesi biçiminde ele alan bu yeni yasaya ek olarak çevrenin korunmasını hedefleyen başka yasalarda çıkmıştır.

1.4.2. Tarihsel ve kültürel değerleri koruma gerekçeleri

Tarihsel – Kültürel çevrenin korunmasında; bütün bir kentin ya da kentler sisteminin korunmasından başlayarak, bir yapının korunmaya değer bir elemanına kadar inen farklı ölçekler korunmaya konu olabilmektedir (Fitch 1998).

Kent kimliklerinin oluşmasında en önemli girdi olan tarihsel kültürel miras ormanlar, tarım alanları, sulak alanlar, kıyılar gibi doğal kaynaklarla birlikte korunarak değerlendirilmeleri gereken varlıklardır. Oysa geçmişten günümüze aktarılan arkeolojik, kültürel, toplumsal, ekonomik ve estetik değerleri ile tarihsel-kültürel mirasta giderek yok olmaktadır. Tarihsel-kültürel miras, geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran, kuşaklararası iletişimi sağlayabilen; bir yere, bir ulusa, bir kültüre ait olma duygusunu geliştirerek kimlik sorununu çözebilen; yenilenemez, sınırlı kaynak niteliğindeki değerlerdendir. Tarihi kentsel dokular, kuşaklar arasında anılarla dolu bir tiyatro sahnesi gibidir, ya da, yaşayan bir arşiv niteliğindedir. Süreç içinde gelişen bu değerlerin mekâna yansması ile o kentin algılanabilirliği ve okunabilirliği artar. Kenttaşları bir arada tutan ortak bağlar güçlenir. Kentlerin sağlıklı gelişebilmesinin ön koşulları arasında, eldeki tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirmesinin önemi yadsınmaz (Kiper 2004).

Tekeli (1988)'ye göre; Tarihsel – kültürel çevre değerlerinin korunması gereğinin topluma kabul ettirilmesi farklı gerekçeler ile temellendirilmektedir.

1. Yerel, bölgesel, ulusal, dini vb. bir kimliğin yaratılma aracı olarak koruma: Bu yaklaşımda koruma yerel, bölgesel, ulusal vb. benlik yaratılmasının bir aracı olarak görülmektedir. Amaç genelde seçmeci bir tavırla ortaya konur ve dönemin ideolojisine uygun yeni geçmişler yaratma gibi çabalarla toplumu tehlikeli sonuçlara götürebilir.
2. Estetik ve Sanatsal değerleri nedeni ile koruma: Böyle bir temellendirmede de subjektif değerlendirmelere açıktır. O dönemin değer yargıları ya da bu konuda karar vericilere göre sanat yapıtı olarak değerlendirilmeyen yapıtların gözden çıkartılması tehlikesi söz konusudur.
3. Turizm getirisi nedeni koruma: bu hedefi temel alan koruma yaklaşımı, doğal ve tarihi değerleri turizme yönelik bir sermeye aracı olarak görmektedir. Burada da, bacasız endüstri olarak görülen turizmin getirisini en çoğa çıkarabilmek için önceliklerin ve özellikle korumada toplumsal boyutun gözden kaçması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

4. Bir toplumsal kültür ürünü olarak önceki kuşaklara aktarılmasını temel alan koruma: Hızla değişen dünyada, tarihsel kültürel çevrenin gelecekteki tasarımlara temel oluşturması, çeşitliliğin ve sürekliliğin toplumsal yapı ile bütünleşerek korunmasının sağlanmasını amaçlayan koruma yaklaşımıdır. Burada koruma, o toplumda yaşayanlara bir tarih bilinci kazandırmanın gereği olarak değerlendirilmekte olup korumayı daha geniş kapsamı ile ele alınır.

Tarihsel korumanın aynı zamanda toplumsal kalkınmanın etkin bir aracı olduğu kabul edilmektedir. Koruma kente yeni bir ekonomik canlılık getirmektedir. Günümüzde birçok toplum korumayı ekonomik gelişme stratejisi olarak uygulamaktadır. Tarihi-kültürel çevreler, doğru değerlendirildiğinde, yerel ekonomileri canlandırılır, yeni iş alanları açar, vergi gelirlerini artırır, yeni iş kolları yaratabilirler. Eski bölgelerin ve kent merkezlerinin yenilenmesine yönelik olarak yapılacak koruma uygulamaları ile yeni vergi geliri ve istihdam yaratılıp; büro ticaret barınma ve dinlenme için iyileştirilmiş özgün mekanlar sunulabilmektedir (Kiper 2006).

Tarihsel kent merkezleri orada yaşayanlara yaşam destek sistemi sunarlar. Bir bakıma psikolojik destek sağlarlar. Tarihi kentler, kuşaklar arasında, anılarla dolu bir tiyatro sahnesi görevini görmektedir (Fitch 1998).

Kiper (2006)'e göre; diğer yandan; tarihsel, kültürel değerlerin korunması, kentlerde mevcut yapı stokunun değerlendirilmesi sonucunu da yaratarak, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde, gelecekte kentlerin yapılı çevrelerinin, bir bakıma geri dönüşümünü de sağlayacaktır. Özetle; Tarihsel ve kültürel değerlerin korunması ile;

- Toplumdaki kültürel çeşitlilik ortaya konulup tanınabilecek,
- Yerel karakterler tanınıp korunabilecek
- Bir yere ait olma duygusu sağlanıp, yerel, bölgesel, ulusal kimlik duygusu geliştirilebilecek,
- Yöre sakinleri ve dışarıdan gelebileceklerle riçin toplumsal imaj yükseltilip, salt maddi değil, manevi kazançta sağlanabilecek,

- Yerel ekonomi canlandırılıp, yöredeki gelir artırılabilir,
- Var olan yapı stoku sağlıklı duruma getirilip, yeniden kazanımı söz konusu olabilecek,
- Geçmişimizin, bugün ve geleceğimize uzanan yerel değerler, sonraki kuşaklar için yaşatılıp, ileriye yansıtılabilir,
- Böylece toplumsal bilinç ve gönenç artırılabilir.

Tarihsel-kültürel değerlerin korunması gerekçeleri, korunmaya değer görülen varlıkların niteliği ve koruma amaçları bağlamında farklı ölçeklerde temellendirilebilir. Burada yerel, bölgesel, ulusal ve küresel koruma ölçeklerinden sözü edilebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi, korumada yerel ölçek olarak kentler önemli bir birim olmaktadır.

1.4.3. Dönüşen kentlerde kent kimliğinin korunması sorunu

Kent kimliğinin temel değerlerini, tarihsel-kültürel birikim oluşturur. Çoğu zaman, kentlerin yerleşik alanları içinde kalan tarihsel dokular, iyi korunarak sürekliliklerini sağlayıp kent ile uyumlu bütünleşmeyi sürdürebildikleri ölçüde kentsel çevrenin kalitesine önemli ölçüde katkıları olabilecek çok özel alanlardır.

Kentler ancak geçmişten geleceğe uzanan tarihsel sürekliliklerini sağlayarak, kültürel miraslarını koruyabilirler. Hızla yoğunlaşıp yaygınlaşan, değişen, sağlıksız büyüyüp yetersizleşen kentler bunu başaramaz. Bu kentler özgün kimliklerini, zaman ve mekan içindeki okunabilirliklerini yitirir, zamanla tanımsız mekanlar bütününe dönüşürler (Kiper 2006).

Fiziksel çevre, ekonomik etkinliklerin artan ölçeği, süre giden kentleşme ve alan kullanımını ve alt yapı ve hizmetlerin yayılan ağlarıyla önemli ölçüde etkilenmektedir. Kent içindeki ve çevresindeki doğal alanlar, yayılmanın ekonomik baskısı altında yok olmaya yüz tutmaktadır. Fiziksel çevre aynı zamanda da kirlilik ve yenilenemeyen kaynakların savurganca tüketilmesinin tehdidi altındadır. Ses ve ışık kirliliği doğal ve insani çevrelerin taşıma kapasitelerini ciddi olarak tehdit ederken, toprak, hava ve su

kirliliği artmaktadır. İklim değişikliği daha çok yağmur, daha güçlü rüzgar, türbülans ve deniz seviyesinde yükselme ile birlikte daha az durağan atmosfer koşullarına yol açmaktadır. Kentler üzerindeki çevresel etkilerin tehditleri gelecek için birçok karşı koyma arayışını ortaya çıkarmaktadır. Koruyucu-önleyici ilkeler ve çevresel kaygılar yalnızca zorunlu etki değerlendirmelerinde değil, aynı zamanda bütün karar süreçlerinde bulunmalıdır. Kent yönetiminde ekosistem yaklaşımı yer almalıdır. Ekonomik temelli kentsel gelişme ile sağlıklı yaşam koşulları arasında denge kurulmalıdır. Doğal alanların ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilmesi ve korunması için finansal araçlar bulmak önemli bir görevdir. Çevresel sürdürülebilirlik gereksinimi aynı zamanda, planlama içinde gerekli bir araç olan mekânın dikkatli yönetimini de zorunlu kılmaktadır. Dengeli bir kent için tarımın süregelen varlığı temel koşuldur. Tarımsal alanların yapılı çevreye yakınlığı teşvik edilmeli ve desteklenmeli, engel olarak görülmemelidir (Dağistan Özdemir 2004).

Kent kimliğini oluşturan öğelerin belirlenebilmesi için öncelikle çevrenin doğru bir şekilde algılanması ve tanımlanması gerekir. Doğal çevre, toplumsal yapı, sosyo-kültürel yapı, yapma çevrenin karşılıklı ilişkileri sonucu oluşan kent kimliği belirlenirken bir bütün olarak ele alınmalı ve değerlendirilmelidir (Önem ve Kılınçarslan 2005).

Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Toplumsal deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar. Kimliğin oluşumunu toplum kadar tasarımcıda etkiler. Bun nedenle, tamamen yeni veya geçmiş öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgu olarak da tanımlanabilir. Kenti geçmişten geleceğe bir süreklilik içinde algılamak ve kavramak gerekir (Güvenç 1991).

Kentsel kimlik sorununu yaşayarak, tarihi ve doğal mirası yadsıyan genel politikaların aksine; içinde yaşadığımız coğrafyanın doğası ile kültürel varlıklarını korumak, onları

gelecek kuşaklara bir veri haline getirerek, ilgililere sunmak; ulusal olduğu kadar uluslar arası yükümlülüğümüzün sonucu olan insani bir görevimizdir (Cano 2000).

1.4.4. Küreselleşmenin kent üzerindeki etkisi ve sürdürülebilir kentler

Küreselleşme, ekonomik, sosyal teknolojik, kültürel, politik ve ekolojik denge açılarından global bütünleşmenin, entegrasyon ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir. Küreselleşme kavramının en çarpıcı özelliklerinden biri, olası etkilerin çok sayıda ve çeşitli olduğu izlenimi vermesidir. Küreselleşme, yalnız toplumsal gerçekleri oldukça aşan spekülasyonlar, varsayımlar, güçlü toplumsal imgeler ve metaforlar üretme kapasitesiyle olağan üstü doğurgan bir kavramdır (Anonim 2009a).

Küreselleşme, 20. yüzyılın son yıllarında insanlığın olağanüstü sıklıkla kullandığı bir kavram oldu. Bir kavram olmanın ötesinde, toplumların ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel yaşamını yakından etkilemeye başladı. İletişim teknolojisindeki baş döndürücü ilerlemeler yeryüzünde uzaklık kavramını eskitti. Devletlerarasındaki sınırlar, yalnız uluslar arası bölgesel kuruluşlar çerçevesinde değil, bütün dünyada önemini giderek yitirmeye yüz tuttu (Keleş 2006).

Kiper (2004)'e göre; Küreselleşmenin en belirgin etkileri, açıktır ki kentler ve kentliler üzerinde hissedilmektedir. Kent yönetim sisteminden başlayarak, kent fiziksel mekanı, kentlilerin yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları, giderek ekonomik ve toplumsal yapı üzerinde son dönemlerde yaşanan değişimlerin pek çoğu küreselleşme ile ilgili politika ve uygulamaların izlerini taşımaktadır. Bu yeni kürel sistem ile kentlerimizde ekonomileri yaşam tarzları ve insanları ile tek bir sistem içerisine sokulmaya çalışılmaktadır. Bir başka anlatımla, günümüzün tüketim kültürü anlayışından kentsel mekânlarda payını almakta, barınma, dinlenme, eğlenme ve çalışma mekânları da giderek tüketim ile özdeşleştirilmektedir. Özellikle 1980'lerden sonra izlenen benzer politikalarla, ülkemiz kentleri de bu değişim/dönüşüm süreci içine girmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı, küreselleşmeyle birlikte gündeme gelen, çıkış noktası ekonomik kalkınmaya dayalı bir kavramdır. Zamanla sürdürülebilirlik kavramı genişleyerek, çevresel ve toplumsal-sosyal konuları da içeren bir kavrama dönüşmüştür.

Sürdürülebilirlik kavramı, çevreye duyarlı tüm yaklaşımlarda olduğu gibi ekolojik planlama yaklaşımına da temel oluşturur. 1970’li yıllarda çevre kirliliğinin önlenmesi kavramı ile başlayan tartışmalar, sürdürülebilir kalkınma tartışmaları ile devam etmiş ve özellikle son yıllarda ekolojik yaklaşımlar ve ekolojik açıdan duyarlı planlama kavramları yaygın bir kullanım alanı bulmuştur (Eraydın 1994).

Hızlı nüfus artışı, köyden kente göç, sanayileşme ve çevre kirliliği, doğal ve kültürel kaynakların bilinçsizce tükenmesine neden olarak, kentsel toplumda sıkıntı ve endişelere yol açmaktadır.

Günümüzdeki ve gelecekteki kuşakların yaşantısını etkileyecek bu durum karşısında, özellikle son yıllarda, konuyla ilgili pek çok bilim dallarından uzmanlar, politikacılar ve yerel yöneticiler soruna çözümler bulabilmek için çalışmaktadır. Bu bilim dallarında kentlerin şekillenmesinde önemli roller oynayan, “Şehir Planlama”, “Mimarlık”, “Peyzaj Mimarlığı”, “Alt Yapı Mühendisliği”, “Çevre Mühendisliği” vb. bilim dalları da, uluslar arası bir anlayış olan “Sürekli Sürdürülebilir Gelişme” temeli üzerinde çalışmalar yapmaya başlamışlardır (Tunçer 1994).

Atıl vd (2005)’e göre; sürdürülebilir kentlerin kaçınılmazları olan, çevre koruması, ekosistem ve kaynakların analizleri ve yöntemi, kırsal ve kentsel mekanların planlaması, çevresel etki değerlendirme çalışmalarının koordinasyonu; rekreasyonel alanların, kültürel alanların, kentsel açık mekanların, yaya bölgelerinin karayolları, endüstriyel ve tarım alanlarının planlama ve tasarımları ile alan kullanım kararlarına yönelik tüm çalışmaların, Peyzaj Mimarlarının görevleri arasında olduğu görülmektedir. Doğal kaynakları iyi yorumlayan peyzaj mimarlarına özellikle ekonomi-ekoloji dengesinin oluşturulmasında önemli görevler düşmektedir.

Gelecek yüzyıla açılan yolda “sürdürülebilir gelişme” konulu Gündem 21’in çıkış noktası, Haziran 1992’de Rio de Janeiro’da yapılan ve “Yeryüzü Zirvesi” olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’dır. 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi’nde “sürdürülebilirlik kalkınma” tüm insanlığın 21.yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiş ve bu doğrultuda, 21. yüzyılda çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılmasına ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına yönelik ilkeleri ve eylem alanlarını ortaya koyan “Gündem 21” başlıklı Eylem Planı, Zirvenin temel çıktısı olarak, BM üyesi ülkelerce kabul edilmiştir.

Gündem 21, “İnsanlık, tarihsel bir dönüm noktasıdır” cümlesiyle açılmaktadır. Uluslar arasında ve ulusların kendi içerisindeki eşitsizliklere, giderek artan yoksulluk, açlık, hastalıklar ve cehalete, ekosistemlerdeki kötüleşmeye dikkat çekilmektedir. Çıkış yolu olarak ise, temel gereksinimlerin karşılanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesini, ekosistemlerin daha iyi korunması ve yönetimini ve daha güvenli bir geleceğe giden yolun yapı taşlarının döşenmesini sağlayacak küresel ortaklık kavramı gündeme getirilmektedir.

20. yüzyılın en önemli kavramlarından biri olan sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunca Brundtland raporunda kalkınma ile bütünleştirilerek “Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanma yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma” olarak tanımlanmış en yalın ifadesiyle, çevre, kalkınma ve ekonomi üçgenindeki ilişkilerin belirleyicisi olmuştur (Brundtland 1987).

1987 yılında hazırlanan (Brundtland Raporu) adlı raporda sürdürülebilir kalkınma; gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılayabilme olanaklarını tehlikeye atmaksızın, bugünün nesillerinin ihtiyaçlarını karşılamak olarak tanımlanmıştır.

Karaman (1993)’a göre; Sürdürülebilirlik genel anlamda; bir toplumun, ekosistemin, ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlevini, bozulmadan, aşırı kullanımla

tüketmeden ya da sistemin hayati bağı olan kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi olarak tanımlanabilir (Kut 2006).

Avrupa kent Plancıları Konseyi tarafından hazırlanan “Yeni Atina Bildirgesi (Şartı)’nde Kentsel Planlamada Kültürel Sürdürülebilirliğin Sağlanabilmesi için ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler sırası ile

- Toplumsal Birlikteliğin Desteklenmesi,
- Temas ve İletişimin Desteklenmesi,
- Seçeneklerin ve Çeşitliliğin Desteklenmesi, Ulaşılabilirliğin ve Kolay Ulaşımın Desteklenmesi,
- Kentlilerin sürece dahil edilmesi,
- Kent Kaynaklarının Sürdürülebilir Yönetimi,
- Kaynaklara Ulaşılmasında Adalet,
- Enformasyona Doğrudan Ulaşılması,
- Kentin Kültürel ve Eğitici Yönünün Desteklenmesi, Kent Güvenliğinin Sağlanmasıdır.

Kentler globalleşmenin rekabet gerektiren süreçleri kapsamında dünya kentleri içerisindeki konumlarını kazanabilmek için varlıklarını ekonomik, sosyal, kültürel ve politik güçlerle birlikte sürdürebilmek zorundadırlar. Yani kentler kalitelerini korumak zorundadırlar. Ne var ki zaman içerisinde kentlerin bazı parçaları çöküntüye uğramakta ve hem fiziksel hem de ekonomik olarak köhneleşmektedir. Öte yandan kentlerde yasa dışı yapılaşma ve doğal afetler nedeniyle de dönüşüm gerektiren alanlar yer almaktadır. Bu durumda, şehirler ve ulusal ve uluslar arası yatırımları çekmeye ve bir dünya şehri olmaya devam edebilmek için köhneleşen ve dönüşüm gerektiren alanları sağlıklı bir şekilde yenileştirmek zorundadırlar (Cömertler 2003).

Sürdürülebilirlik; sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin yaşama bağlı olan ama kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürebilmesidir. Sürdürülebilir gelişme ya da kalkınma ise bu tanım

çerçevesinde, tüm insanların, mevcut sistem içinde; ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmeye adil olarak katılabilmesidir. Temelinde kaynakların korunması ve katılımı geliştirilerek gelecek kuşaklara aktarılması yatan sürdürülebilir kalkınma felsefesi;

- Bütüncül planlama ve strateji geliştirme
- Ekolojik süreçleri koruma ve Bio-çeşitliliği koruma
- Ekonomik gelişim ile doğal kaynaklar arasında denge kurma
- Adil paylaşım ve katılım ilkelerini içermektedir (Anonim 2008a)

Sürdürülebilir kalkınma, yaşanabilirlik, hakçalık, kentli bağlılığı, yapabilir kılma, çok aktörlü yönetim gibi ilkelerin var olduğu günümüzde yerleşme sistemlerinin bu ilkeler doğrultusunda ele alınması ve geniş bir halk katılımının sağlanması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı ile 1992 yılında Rio'da yapılan "Ulusal Kalkınma ve Çevre Konferansı, Dünya Zirvesi"nde "Gündem 21" olarak tanınan eylem programı oluşturulmuştur. Söz konusu bu program, hükümetlere, hükümet dışı kuruluşlara, yerel yönetimlere, BM örgütlerine, kalkınma kuruluşlarına, çevre üzerine etkisi olan her kurum ve kişiye sorumluluk yükleyen kapsamlı bir belgedir. Bu çerçevede, ülkemizde farklı boyutlarda ortaya çıkan kentsel dönüşüm gerekliliğini, farklı aktörlerin dahil olabildiği "Yerel Gündem 21" çerçevesinde kentsel dönüşümün hangi boyutlarının ele alınabileceği tartışılabilir.

Yerel Gündem 21, tüm insanlar için yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik olarak, yerel düzeyde sürdürülebilir gelişmeye giden yolun yapı taşlarını oluşturmaktadır. Ekosistemlerin "taşıma kapasitesine" ve gelecek nesillerin haklarının korunmasına olan vaatleri, geniş tabanlı katılıma dayalı toplumsal uzlaşma sağlayıcı mekanizmalar ile birleştiğinde, Yerel Gündem21'in yalnızca geleceğe yönelik ve geniş kapsamlı olduğu değil aynı zamanda bir toplu girişim projesi olduğu görülmektedir.

Yerel Gündem 21 süreci özünde, kentin sürdürülebilir geleceğine yönelik bir vizyon geliştirmesini, ardından da bu vizyonun yaşama geçirilmesini sağlayacak stratejik uzun dönemli bir yerel eylem planı hazırlanmasını (ve sonrasında uygulanmasını)

kapsamaktadır. Süreçte ne yapılacağı sorusu kadar, nasıl ve kimler tarafından yapılacağı soruları da büyük önem taşımaktadır. Yerel Gündem 21 sürecinin toplumun örgütlü ve örgütsüz tüm kesimlerinin katılımına açık olması katılımı teşvik edici politikaların ve mekanizmaların geliştirilmesi büyük önem ve öncelik taşımaktadır. Dünyadaki ve Türkiye'deki Yerel Gündem 21 uygulamaları, önceden belirlenmiş bir şablona oturtulmak yerine, her kentin kendine özgü koşullarının, değerlerinin ve önceliklerinin sergilendiği, farklı yapılar ve yöntemlerle yürütülmektedir. Örnek uygulamalar değerlendirildiğinde, bazı ortak noktaların, birbirini tamamlayan benzer süreçler ve çıktılarının olduğu görülmektedir (Anonim 2009b).

1.4.5. Kentlerin korunmasında kentsel tasarım ve peyzaj planlamanın önemi

İnsanların içinde yaşadıkları çevrenin kişilerin yaşam kalitesinde etkisi büyüktür. İyi ve kaliteli bir çevre insanoğlunun ruhsal sağlığı üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu yüzden kişilerin yaşadığı çevrenin oluşturulmasında Kentsel Tasarım ve Kent Planlama etkin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erdoğan (2006)'a göre; Kentsel çevre ele alınırken içinde barındırdığı değerlerin olduğu gibi korunması ve değişimin sorgulanması önemli olup, kent planlamasında mevcut doğal ve kültürel değerlerin korunması, değerlendirilmesi ve sürdürülebilirlik sağlanması birincil koşuldur.

Genel olarak korumanın kentsel tasarım ile olan ilişkisi planlama ve uygulama olmak üzere iki aşamada değerlendirilebilmektedir. Koruma planlamasında amaç, tarihi yapılar ile yol, kavşak, meydan, park vb. kamusal alanların oluşturduğu kent dokusunun kente kazandırdığı kimliğin korunmasıdır. Yeni tasarımların tarihi çevreye katkıları olabileceği gibi olumsuz etkileri de söz konusudur. Tarihi çevre ile yarışmadan ona çağımızın değerlerini katabilmek başarılı bir kentsel tasarımın gerçekleştirilmesine bağlıdır. Tarihi çevredeki kentsel tasarım, uzun tarihi süreç içindeki değişimlerle yakından ilgilidir. Mevcut tarihi dokunun evrimi, bu evrim içindeki yapı

biçimlenmeleri, insan etkinlikleri, sosyo-ekonomik ve politik süreçleri dikkate alınarak tasarım yapılmaktadır (Çelik 2004).

Tarihsel kent merkezlerinin korunması, geliştirilmesinde ve geleneksel dokuya uyumlu yenilenmesinde, “Kentsel Tasarım” üst ölçeklerden alt ölçeklere kadar her aşamada etkin olarak kullanılmalıdır. 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarında, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planlarında, 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarında Koruma amaçlı merkez planlaması çalışmasında karşımıza çıkmaktadır.

Peyzaj mimarlığının kent bütünü yada bölümlerindeki mekanlarda tasarım ayağını oluşturan kentsel peyzaj tasarımı; çalışma alanına bağlı olarak 1/1000 ölçek ile 1/100 ölçek arasında değişmektedir. 1/100 ölçekten de 1/1’e hatta daha alt ölçeklere kadar uzanabilen obje tasarımı ve detay çözümleri de çalışma kapsamındadır. Tasarımda, mekanın insan gereksinimlerine yanıt verecek şekilde yaşam kalitesinin artırılması ve bu yönde canlı ve cansız materyallerin kombinasyonu söz konusudur (Kaplan ve Küçükerbaş 2000).

(Yaşlıca vd 1999)’a göre; Peyzaj tasarımının uygulanması ve istenen mekana ulaşılması, canlı materyal kullanılması nedeniyle zaman isteyen bir süreçtir. Bu bakımdan peyzaj tasarımı donmuş bir mimari vaziyet planı değildir. Kentsel tasarımın yaşayan, gelişen, büyüyen, mevsimlere göre renk ve biçim değiştiren bir koludur. Peyzaj tasarımında ulaşılmak istenen hedefler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Çelik ve Yazgan 2007).

- Tasarımlar katı önerilerden çok, gereğinde değişen koşullara uyabilen esnek yeteneğe sahip olmalı, seçenekler üretebilmelidir.
- Kentsel ve yerel üst düzey kararlara uygun olmalıdır.
- Yakın çevresi ile varsa tarihi doku ile bütünleşebilmelidir.
- Otopark gereksiniminin artması, öneri tasarımın mevcut ulaşım getireceği yeni yükler, trafik güvenliği ve yaya erişebilirlik olanaklarının sağlanması gibi ulaşım ile ilgili sorunlara çözüm önerileri getirilebilmelidir.
- Yaşanabilir, kaliteli çevrelerin yaratılmasındaki katkıları desteklenmelidir.

- Alandaki mevcut ve yeni oluşabilecek ekosistemlerin güvenliği sağlanmalıdır.
- Çevre koşulları ve doğa bilimleri gerçekleri göz önüne alınmalıdır.
- Tasarımda kuruluş, işletme, idame ve yönetim masrafları doğru tahmin edilerek fayda-maliyet analizlerine uygun olarak yapılmalıdır.

Kentsel Peyzaj tasarımında, yaşanabilir ideal mekanlar tasarlanırken, kullanılan canlı ve cansız malzemenin yanında kent kimliğini oluşturan unsurlarda değerlendirilmeye alınmaktadır. Bu bağlamda, kent kimliğinin korunmasına geçmişten gelen kimliğin bugünün yaşamıyla birleşmesine ve gelecek kuşaklara iletilmesine yardımcı olunmaktadır. . Özellikle tarihi dokular kentin kimliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Kentsel peyzaj tasarımları ile bu mekanlar hem yenilenerek hem de sağlıklılaştırılarak yaşam kaliteleri artırılır (Çelik ve Yazgan 2007).

İnsanların tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısının mekandaki ifadesi olarak görülen kentler, toplumdaki değişimlere paralel olarak değişmektedir. Kentsel sistemler içerisindeki doğal yapıların azalması kentsel görünümü olumsuz yönde etkilemektedir. Doğal ve kültürel öğelerin dengesini yakalamış kentler yaratmak ve bu sayede doğaya ve kültürel mirası oluşturan tarihi çevrelere yaklaşımı sağlamak kentsel tasarım çalışması içerisinde yer alan peyzaj mimarlarının görevidir. Doğal, kültürel ve tarihi unsurlar arasındaki uyumun sağlanabilmesi için kentsel tasarım çalışmalarının peyzaj mimarlığı, mimarlık ve ilgili diğer disiplinlerle birlikte çalışması gerekir (Kuter 2007).

Kentsel yaşam kalitesini artırmada; yeşil alanların önemli bir tasarım aracı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, yalnızca yeşil alan varlığı; çağdaş kentsel koşullarda yeterli olmamakta, yeşil alanın niteliği, kullanıcıların alanı tercih etme nedenlerinde önemli bir etmen olmaktadır. Kentlerde yer alan yeşil alanların gerek rekreasyonel gerekse ekolojik katkılarının artırılması için kullanıcı beklentilerinin de değerlendirilmesi, bakım, yönetim konularında ele alınması bu alanlarda en yüksek oranda yararlanmayı sağlayacaktır. Uslu ve Yetim (2006)'in yaptıkları çalışmada günümüz kentlerinde yeşil alan yaratma çabalarında; kentsel yenileme proje

kapsamında ele alınan Portakal Çiçeği Vadisi örneğinde etkin bir yeşil alan kullanımını sağlayacak peyzaj önerilerinde bulunmuşlardır.

Kentsel dönüşüm projesi kapsamında kentsel ortak mekanların yeniden düzenlenmesi hayata geçirilmesi büyük öneme sahiptir. Bu kapsamda boşaltılan alanlar öncelikle yeşil alan ve rekreasyon bölgesi olarak planlanmalıdır. Bu alanların yerine kentsel rant sağlama açısından yeni binalarla kent betonlaştırılmamalıdır. Yeniden düzenlenecek olan bu alanlar geniş halk kitlelerinin yararlanabileceği alanlar olarak geri kazanılmalı, sosyal, kültürel, spor ve sanatsal etkinlikler için çeşitli mekanlar tasarlanmalıdır. Kentlerin yeni bir yüze kavuşması elbette ki o kentte yaşayan insanları olumlu yönde etkileyecektir. Bu tasarımlar peyzaj mimarlığı ve mimarlık meslek disiplinlerinin yapmış oldukları düzenlemeler sonucunda daha modern ve sağlıklı kentsel mekanlara dönüşecektir.

Peyzaj mimarlığı, çevreyi bir bütün olarak ele alan, tasarım, gelişim, planlama ve yönetim konularını kapsayan bir tasarım disiplindir. Peyzaj mimarlığının amacı, insan ve çevresi arasındaki ilişkilerin dengesini koruyarak hayat kalitesine katkıda bulunmaktır. Peyzaj mimarlığının temel ilkesi ekolojik denge üzerindeki tahribatın önlenmesidir. Peyzaj mimarlığı, tasarım meslekleri arasında en çok çeşitlilik gösterenlerden biridir. Mimarlığın yapısal tasarım becerilerini, mühendisliğin bilimsel ilkelerini ve kentsel planlamanın geniş gelişim bilgisi ile birleştirerek, arazi ile estetik ve pratik ilişkileri tasarlar. Ekolojik ilişkileri ve kültürel değerleri koruyacak yollar ile insanlar ve diğer canlılar için yaşam ortamları oluşturmayı amaçlar (Ata 2010).

Peyzaj mimarı, çevre için neyin iyi olacağını göz önüne alarak, çoğu zaman korumaya ve bazen de onarmaya çalışarak, görsel olarak ilgi çekici ve anlamlı olan, aynı zamanda insan sağlığı, güvenliği ve refahını sağlayan tasarımlar oluşturur. Peyzaj mimarları, ormanlarından açık yeşil alanlarına, nehirlerinden sahillerine kadar doğal çevreyi koruyarak ve yöneterek planlama ve tasarım kavramlarını sistematik bir yapı içerisinde inceler. Sanat, bilim, mühendislik ve teknolojiyi bir araya getirerek alan kullanım

kararlarına yönelik doğal ve kültürel kaynakların doğru biçimde değerlendirirler (Ata 2010; Atıl vd 2005).

1.4.6. Kentsel alan kullanım standartları

Türkiye’de kentsel alanlarda imar ve planlama çalışmaları 03.05.1985 tarihli 3194 sayılı imar Kanunu hükümlerine göre yapılmaktadır. Yasanın yürürlüğe girdiği 1985 yılında 1999 yılına kadar kentsel alanlarda yapılan her türlü planlama çalışmalarında kişi başına 7 m² açık yeşil alan bulundurma zorunluluğu varken, 1999 yılında yasada yapılan değişiklikle bu alan 10m²’ye çıkarılmıştır. İmar İskân Bakanlığı yeşil alan normları 1999 yılı itibariyle yabancı ülke normları ile karşılaştırıldığında Çizelge 1.3 gibidir (Aksoy 2001).

Çizelge 1.3. 1999 Yılı Yabancı Ülkeler ve Türkiye Yeşil Alan Normları (Aksoy 2001).

FONKSİYON	USA	Amsterdam	Roma	Varşova	İngiltere	Fransa	**Türkiye
Çocuk oyun alanı (m ²)	*	*	3,2	-	*	3,5	1,5
Mahalle ve Semt Parkı (m ²)	3,9	-	5,5	15	20	4,2	2
Şehir Parkı (m ²)	13-20	9	11,6	5,3	40	10	3,5
Kent Yakını Yeşil Zonu (m ²)	60	30	18	17,5	8	10	-
Spor Alanları(m ²)	*	6,5	7,5	7,5	10	8	3
TOPLAM	77-84	45,5	45,8	45,3	78	35.7	10
*park alanları içerisinde düşünülmüştür.							
**1985 tarihli yönetmelikteki 2 Eylül 1999 tarihli değişikliklerde ortaya çıkan değerler							

2.11.1985 tarihinde resmi gazetede yayımlanmış olan “İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik”, 2.9.1999 tarihinde yapılan değişiklikle kentsel kullanımlara ilişkin belirlenen standartlar değiştirilmiştir. Yönetmeliğin adı ise, 17.3.2001 tarihinde yapılan değişiklikle “Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik” olmuştur. Bu yönetmeliğe göre; Kentsel, Sosyal ve Teknik Alt Yapı Standartları aşağıda (Çizelge 1.4.) belirtilmiştir (Anonim 2001).

Çizelge 1.4. Kentsel, Sosyal ve Teknik Alt Yapı Standartları (Anonim 2001).

Kent Standartları	Nüfus			
	0-15.000	15.000-45.000	45.000-100.000	100.000 ve üstü
Kreş-Anaokul	1 m ² /kişi	1 m ² /kişi	1 m ² /kişi	1 m ² /kişi
İlköğretim	4 m ² /kişi	4 m ² /kişi	4,5 m ² /kişi	4,5 m ² /kişi
Ortaöğretim	3 m ² /kişi	3 m ² /kişi	3 m ² /kişi	3 m ² /kişi
Aktif Yeşil Alan	10 m ² /kişi	10 m ² /kişi	10 m ² /kişi	10 m ² /kişi
Sağlık Tesis Alanı	2 m ² /kişi	2 m ² /kişi	3 m ² /kişi	4 m ² /kişi
Kültürel Tesis Alanı	0,5 m ² /kişi	1 m ² /kişi	2 m ² /kişi	2,5 m ² /kişi
Sosyal Tesis Alanı	0,5 m ² /kişi	0,5 m ² /kişi	1 m ² /kişi	1,5 m ² /kişi
Halk Eğitim Merkezi	0,4 m ² /kişi	0,4 m ² /kişi	0,4 m ² /kişi	0,4 m ² /kişi
Dini Tesis Alanı	0,5 m ² /kişi	0,5 m ² /kişi	0,5 m ² /kişi	0,5 m ² /kişi
İdari Tesis Alanı	3 m ² /kişi	3,5 m ² /kişi	4 m ² /kişi	5 m ² /kişi
Teknik Alt Yapı	1 m ² /kişi	2 m ² /kişi	3 m ² /kişi	4 m ² /kişi (yol ve otopark hariç)

İmar planlarında yukarıda belirtilen standartlara ne kadar uyulmak istense de kentlerin sosyo-kültürel, ekonomik, iklimsel ve demografik özelliklerinin sürekli değişmesi nedeniyle kentsel planlamada arazi kullanım standartları net olarak sınıflandırılmamaktadır.

Konut alanlarında binaların kat sayısı ile yoğunluk arasında doğrusal bir ilişki görülmektedir. Diğer bir deyişle, kat sayısı arttıkça yoğunluğunda artması beklenmektedir. Çizelge 1.5; Çizelge 1.6 ile konut alanları standartlarına örnekler verilmiştir (Ersoy 2009).

Çizelge 1.5. 395 Belediyede Nüfus Gruplarına Göre Öneri Konut Alanları (Ersoy 1994).

Nüfus	Yerleşme Sayısı	Kişi/m ²
5 000 ve altı	116	104.88
5 000-15 000	153	75.17
15 000- 45 000.	83	61.94
45 000-100 000	33	54.25
100 000 ve üstü	10	62.12
Ortalama	395	79.04

Çizelge 1.6. 2001-2005 Yılları Arasında Yapılan Araştırmalardan Seçilmiş 93 Yerleşmede Konut Alanları (Ersoy 2009)

Nüfus Grupları	Toplam alan (ha)	Konut alanı	m ² /kişi	Konut oranı %
10 000-19 999	2202,64	617,69	73,65	28,04
5 000-9 999	2524,98	745,28	78,28	29,52
3 000-4 999	2687,39	799,12	101,77	29,74
2 000-2 999	3331,33	1361,52	156,90	40,87
1 000-1 999	1222,24	390,60	159,64	31,36

Günümüzde teknoloji ve ekonomik rantın gerekleri nedeni ile giderek artan düzensiz ve çarpık yapılaşma, ne kentlerimizin içinde yaşayanlara nede buldukları çevreye uyum sağlamayan kimliksiz görüntüler oluşturmaktadır.

Bu bağlamda kentsel dönüşüm ve kent kimliği arasında temel bağ; mevcut yerleşik kültürün analizi sonucunda, bu kültürün korunarak geliştirilmesi ve bu değerleri reaksiyona sokacak katalizörlerin kullanılması ile canlandırma, yaşam sürecine boyut katma ve sürekliliğini sağlayarak söz konusu kent mekânlarının yeniden organizasyonu olarak açıklanabilir.

Bu çalışmanın ana hedefi; hızlı kentleşme, çarpık yapılaşma ve gecekondulaşma gibi sorunlara çözüm olarak karşımıza çıkan Kentsel Dönüşüm sürecinde kent, kentleşme, kent kimliği, kentsel dönüşüm, koruma, sürdürülebilirlik kavramlarının kentsel tasarım ve peyzaj mimarlığındaki önemini vurgulayarak, Erzurum kentindeki dönüşüm çalışmalarının incelenmesidir.

Çalışmanın materyalinde bahsettiğimiz kent merkezinde ve tarihi dokudaki değişimler fotoğraflarla arşivlendirmeye çalışılmış, yapılan ve yapılacak dönüşüm alanları ile kentin kimliğinde meydana gelecek değişimler mahalle ölçeğinde irdelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda öneri kentsel dönüşüm alanı alan kullanım kararlarının Erzurum kentine getireceği kazanımlar peyzaj planlama kriterlerine göre değerlendirilmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Doğanay (1986), çalışmasında Erzurum şehir planlarının eleştirisini yapmak üzere Erzurum kenti için hazırlanmış şehir planlarının tanımlamalarını yaparak bu planların olumlu ve olumsuz yönlerini irdeleyerek çözüm önerileri ve bunların nedenlerini vurgulamıştır.

Doğanay (1989), araştırmasında Erzurum'da çağdaş konut yapımında göz önünde tutulması gereken coğrafi planlama kriterleri analiz etmeye çalışmıştır. Sorunu jeolojik-jeomorfolojik özellikler, iklim özellikleri ve bunların konutlara etkileri açısından incelemektedir. Araştırmada ayrıca Erzurum'daki uygulamalar esas alınarak Doğu Anadolu Bölgesinde konut inşasında göz önünde tutulması gereken coğrafi planlama kriterleri hatırlatılmaya çalışılmıştır.

Doğanay (1991) araştırmasında Erzurum kentinde gecekondulaşma, gece konduların şehiriçi dağılımını ve bu gecekonduların plan özelliklerini inceleyerek, gecekonduvardaki yaşayışı ele almış sonuç olarak ta gecekondu sorununun çözüm yolları için önerilerde bulunmuştur.

Yaşlıca (1991), kentsel tasarım düzenlemelerinde plancıların önerilerinin kentsel-mekansal-sosyo-ekonomik ve estetik boyutları yanında sosyo-psikolojik boyutun da önemini belirtmiştir. Birey ve toplulukların mekandaki davranışlarının gözlenmesi ve bunlardan plancılara yeni öneriler geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Eruzun (1992), kentlerimizin kimlikli gelişimini gerçekleştirebilmek için öncelikli katılımcı, dinamik bir planlama ile kentsel tasarım ölçeğinde ayrıntılı projeler üretmek gerektiğini söylemektedir. Gerek planlama gerekse uygulama yükleniciliğini kent ve gelişme sınırları içinde Belediyelerin üstlenmesi gerektiğini, plan onayı ve denetiminin de Kültür Bakanlığının ilgili kuruluşlarınca sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Sonuç olarakta; planlamada olduğu gibi uygulamada da halkın katılımı sağlanarak

onları da kentsel sorunların çözümüne ortak ederek bilgilenmelerine ve bilinçlenmelerine olanak tanınmasını vurgulamıştır.

Çevik ve Sancar (1993) yaptıkları çalışmada eski geleneksel kent parçalarında, korunan ve korunacak dokularda çok daha farklı bir tutum sergileyen göçlerin, bir taraftan sosyal çevrede aksaklıkları, istenmeyen sonuçları ve diğer taraftan da fiziksel çevrede meydana gelen eskime-eskitme, bakımsızlık-bakmama, yıkım-yıkma veya kaderine terk etme gibi olumsuzlukları da beraberinde getirdiğini vurgulayarak, çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

Bilsel vd (1994), Günümüzde kentlerde doğal-kültürel değerlerin yitirilmesi ile çevre kalitesinin bozulması olgusuna karşın, “geleneksel olanın günümüze uyarlanarak sürdürülmesi konusunda; o günün koşullarına göre pratik olarak kabul edilmiş değerlerin yeniden kullanılması” olanağının bulunmasını çalışmalarında tartışmaya açmışlardır. Bunun için kentlerimizde izlenen güncel “kimlik arayışları” olgusunu kısaca inceleyerek, kimlik arayışlarına yanıt verecek bir kentsel tasarım yöntemi için kent kültürü/kentlilik bilinci/kent görünümü üçleminden yararlanan bir yaklaşım geliştirmeyi hedeflemişlerdir.

Yılmaz (1994), araştırmasını Ege Bölgesinde verimli tarım topraklarına sahip, hızlı kentleşme sürecinin yaşandığı Salihli kentinde yürütmüştür. Araştırmada öncelikle Türkiye’de kentleşmenin olumsuz sonuçları üzerinde durulmuş, daha sonra Salihli’deki durum kentsel peyzaj planlaması yönünden incelenmiştir. Salihli kentinin fiziki, sosyal, ekonomik, kültürel ve rekreasyonel potansiyeli belirlenerek, hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı olumsuz yayılımlar karşısında doğa ve doğal kaynakların korunması ve kent insanına rahat yaşama mekanları oluşturulması için önerilerde bulunulmuştur.

Çevik (1995), bildirisinde konut yakın çevresi ölçeğinde çevre kimliğinin yaşayanlarınca değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulayarak, fiziksel-sosyal çevre kimliği üzerine kimliklendirme ve ilgili ölçütler ele alarak detaylandırmalarda bulunmuştur.

Alterman (1995), karşılaştırmalı teorik değişkenlerle, program özellikleri, uygulama özellikleri ve sonuç elde etme için dört boyutun kullanılmasıyla Atlantiğin iki yakasında yer alan dokuz ülke için tecrübelerin analiz edilebileceği bir durum ortaya koyar. Bu ülkelerde bozulan kentsel çevrenin yeniden oluşturulmasına yönelik ipuçları bu çalışma ile verilir. Bulgulara göre kent alanlarının orijini, kent merkezlerinin yerleşimi ulusal bölge ölçeği, kurumsallaşma seviyesi ve kapsam derecesinde farklılıklar görülmüştür. Şaşırtıcı bir bulgu ise kapsamlı yeniden yapılanması için ulusal programların olmayışıdır. Sonuçta elde edilen bilgilerin ülkeler arasında paylaşılması gerektiği belirlenmiştir.

Ocakçı (1995), bildirisinde doğal, beşeri ve yapma çevre elemanlarının karşılıklı ilişkileri ile şehirlerin tarihsel gelişme sürecinde oluşan “Şehir Kimliği” olgusunun bu elemanlar temelinde irdeleyerek, çevre-şehir kimliği etkileşimini ortaya koymak ve planlama çalışmalarıyla ilişkisinin güçlendirilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Aydemir ve Aydemir (1995), çalışmalarında; kentin mekansal gelişim stratejisinin önemli bir girdi olan kentsel sınırlayıcılar, diğer bir deyişle ekonomik ve ekolojik çıkarları kollayıcı, kentsel arsa üretim maliyetini azaltıcı çevresel faktörler, bunların uygunluk ölçütleri üzerinde durarak kent gelişme alanlarının belirlenmesinde izlenecek yöntem Trabzon kentinde örneklenerek ekoloji-ekonomi duyarlı alanları ile günümüz planlama sistemi/plan elde etme yöntemleri ile belirlenen kent gelişme alanlarının eleştirel karşılaştırması yapılmıştır.

Kaprol vd (1996), bildirilerinde; kent merkezlerinin tarihi ve mimari dokularının yeni yerleşim alanları açılırken korunmasını ülkemizden İstanbul ve Bursa genelinde, dünyadansa Japonya, Fransa vb, örneklemeler bağlamında görsel olarak destekleyerek tarihsel süreç içinde ele almışlardır. Ülkemizde günümüz koşulları içinde bu konudaki duyarsızlığın aksine dünya ülkelerindeki kültürel kimliğe olan saygının vurgulanması çalışmanın ana temasını teşkil etmektedir.

Dostoğlu vd (1996) dñnyanın pek çok ÷lkesinde olduğu gibi Tñrkiye’de de bñyñk kentlerde yaşayan aşırı ve dñzensiz kentleşme ve sanayileşme nedeniyle çevresel değerlerin olumsuz bir biçimde etkilendiğini vurgulayarak, Çanakkale kentinin sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi, kentsel gelişme ve sanayileşmenin akıllıca ele alınması, doğal ve kñltñrel kaynakların uyumlu bir şekilde değerlendirilmesi mñmkñn olacağını belirterek, bildirideki kuramsal çerçeveyi sñrdñrñlebilir gelişme olarak ele almaktadırlar.

Bilinçsiz kaynak kullanımı, verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanılması, açık-yeşil alanların hızla kaybolması, erozyon, kimliksiz kentleşme, fiziksel ve gñrsel kirlilik gibi sorunları beraberinde getirdiğini sñyleyerek, Yılmaz vd (1996), doğal ve kñltñrel mirasımız olan doğal kaynaklarımızın etkin bir şekilde belirlenip korunarak kullanıma açılması için çevreye duyarlı planlama yaklaşımlarında farklı meslek disiplinlerince ve sivil toplum örgñtlerinin katılımı ve denetimleri ile bir an önce konuya sahip çıkılması gerektiğini belirtmektedirler.

Yılmaz ve Yılmaz (1997), çalışmalarında kimlikli bir kentleşmede amaç, sorun, gereksinimler ve mevcut değerlerin çok iyi bilinmesi gerektiğini vurgulayarak, kent planlama sñrecinde farklı meslek disiplinlerinin yanında Peyzaj Mimarları’nın da yer alması gerekliliğinin altını çizmişler, sonuç olarak; kimlikli bir kentleşme için planlamada farklı meslek disiplinlerini bir araya getirilmesiyle, doğal ve kñltñrel yaşamın belirlenip-korunduğu, açık-yeşil alanları, yolları, binaları ve diğer kñltñrel öğeleri ile birlikte uyumlu bir kentsel peyzaj planlamasının yorgun yıpranmış ve doymuş kent dokularına yapılacak bir gençleştirme açısı, yeni alan kullanımlarına ise sağlıklı, estetik-fonksiyonel, çevreye duyarlı modern kentler ve yaşama mekanları sağlayacağını belirtmişlerdir.

McCarty (1997)’ye gñre; Eski Doğu Berlin’in evlerinin çoğu 240 000 civarında konut ihtiva eden bñyñk prefabrik evler şeklinde uzanmaktadır. Bununla beraber, bñyle alanlar şimdi ciddi biçimde yapı tasarım eksiklikleri sorununu yaşamakta olduğunu vurgulayarak, öneriler getirmiştir.

McCarthy (1998) yaptığı çalışmada Rotterdam kentinin merkezi alanının yeniden fiziksel yapılanmasıyla ve kültürel kimliğin yeniden imaj kazanmasıyla uluslararası seviyede sosyal yeniden yapılanma hedeflerinin gerçekleştirildiğini vurgulamıştır.

Aru (1998) Türk Kentleri üzerine analitik inceleme ve değerlendirme yapmış olup Anadolu'nun yedi coğrafik bölgesinden örnek Türk Kentleri seçilerek bunlar üzerinde kent dokularının sistematik olarak sınıflandırılması üzerinde durmuştur.

Aslanoğlu (1998), zaman ve mekân içinde kentlerin, kentli kimliklerin geçirdiği farklılaşmaları anlama, değerlendirme çabasına vurgu yapmıştır. Kentlerin değişimi, kimliklerin farklılaşmasına ilişkin yazılarda ise örnek olarak Bursa ili değerlendirilmiştir.

Dumont and Georgeon (1999) , Osmanlı şehirciliği üzerine genel incelemelerin yanı sıra bir bölgeye, büyük kentlere (İstanbul, İskenderiye, Bağdat), orta ya da küçük çaplı kentlere (Bursa, Manastır, Van, Ankara) ve bazı temalara ilişkin incelemelere yer vererek, kent tarihinin şehircilik ve mimarlık, idare, bina bakımı, yaşam koşulları gibi konularını da göz ardı etmemeye çalışmışlardır.

Gaubatz (1999)'ın makalesinde çağdaş Pekin, Şangay, Guangzhou kent formları içindeki değişim ve dönüşüm süreçlerini analiz etmiştir. Hızlı değişen kentlerin, Çin'deki kentsel gelişimin bölgesel farklılaşmasını ve gelişim ve formdaki ana trendlerin ortaya çıkışını ele almaktadır.

Yetişkul (1999) çalışmasını; kentlerin oluşmasındaki bağı meydana getiren mülkiyet ilişkileri ve kentsel arsa iyeliği üzerine odaklayarak, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde mevcut mülkiyet hakları ve arsa sahipliliği çeşitleri hakkında bir özet sunarak, Türk planlama sistemi, mülkiyet-iyelik ilişkileri ve kentsel dönüşüm ve mülkiyet dönüşümü sürecinde geçerli olabilecek yeni tartışmalara olanak yaratan bir örnek olarak hazırlamıştır.

Yeni yerleşim yerleri için optimal alan kullanımlarının belirlenmesinde öncelikle alanın doğal yapısı, kültürel-sosyo-ekonomik durumu, mevcut alan kullanımları, alanın potansiyel kullanıma uygunluğunun değerlendirilmesi ve alanla ilgili zengin bir veri tabanının elde edilmesi gerekliliğini belirten Yılmaz vd (2000), en uygun alan kullanımlarının belirlenmesinde kullanılan McHarg (1992)'in elek (üst üste çakıştırma) yöntemi ve alan potansiyel durumlarının değerlendirilmesinde ise Dearinger (1972)'in geliştirmiş olduğu matematiksel yöntemi değerlendirerek, bu yöntemler sonucunda, insanlığı tehdit eden boyutlara ulaşan, ulusal ve uluslararası hız kazanan çevre sorunlarının sınırlanması üzerinde durmuşlardır.

McGuirk and Maclaran (2001), çalışmaların da Dublin'deki kentsel planlamanın, merkezi hükümetin yenileme girişimlerinin değişikliklerinin yöntemlerini anlatmaktadırlar. Bu çalışmada, kentsel yenilemeye değişen bir yaklaşım ile lokal planlama uygulamalarının gelişimi arasındaki ilişkin empirik hesabı ele alınmaktadır.

Türkiye'de kentlerin tarihsel karakterini koruma amacı güden bilinçli çabalar 1960'lı yılların ikinci yarısında başlatılmıştır. Kuban (2001)'in kent koruma sorunları ile ilgili olarak hazırladığı çalışmasında 1960'lı yıllarda yapmış olduğu altı çalışmayı bir araya getirerek, plan önerileri, değerlendirme ve raporlardan oluşan ve çok sayıda fotoğraf, çizim ve planla desteklenen bu kapsamlı çalışmasında; İstanbul, İzmir, Gaziantep, Safranbolu, Kastamonu ve İznik kentlerini ele almaktadır.

David and Hasting (2001)'in çalışmasında Hong Kong'un alan gelişim işbirliğinden (Land Development Corporation) kentsel yenilenme otoritesine (Urban Renewal Authority) geçişi irdelemişlerdir. 1988 ve 1992'de gerçekleştirilen işbirliği projesinin ilk iki aşamasını ele aldıktan sonra, Hong Kong hükümetinin bu projeyi yürütmede niçin başarısız olduğu incelenmiştir. Sonuç olarak, bu işbirliği projesi kendini kentsel yeniden gelişim konusunda önemli bir aktör olarak ortaya koymasına rağmen, öngörüleni tam olarak gerçekleştirememiş ve sonuçta alan kullanımları veya taşımacılık sisteminde yeniden yapılandırmayı gerçekleştirememiştir.

Yang and Hsing (2001)'e göre kültür endüstrisi özellikle yeni lokal kurumsal dinamikleri ve lokal alanların yeniden kültür ve turizm varlığı olarak değerlendirilmesinden dolayı önemli bir lokal ekonomik güçtür. Sonuçta bunun lokal ekonomik etkinliğin daha yüksek seviyeleriyle ilişkili olan yüksek kaliteli alan kullanımı ve yerel taşımacılık stratejileri ile bağlı hale getirilmesi gerekir. Bu çalışmada Kinmen şehri ele alınmıştır.

Oktay (2002)'a göre kimlik iyi bir çevrenin geleceği için gerekli hedeflerden biridir. İnsanlar çevrenin bir kısmının kendilerine olduğunu hissetmelidirler. Bireysel yada topluca bazı kısımların dan dan sorumlu olmalıdırlar. Kentsel seviyede, çevrede böyledir ve insanların kendilerini açıklamalarına ve katılıma teşvik eder. Genelde daha eski kentlere bakıldığında çoğu teorisyene göre bir kentin organize edici elemanları mahalleler, insan yapıları, cadde ve meydanlardır. Ancak bu bilgi çağdaş kent planlaması trendlerine göre yanlıştır. Yeni kent gelişimi yerel ekonomi politikaları nedeniyle genelde monoton ve standart imaj geliştirme eğilimindedirler. Sonuç olarak binalar birbirleriyle veya şehrin tümü ile ilişki konusunda çok sınırlıdır. Binalar arası boşluklar net değildir, uygunsuz, kullanışsız ve yaşanamaz haldedir. Bu durumu değiştirmek için halkın kullandığı açık alanlara karşı duyarlılık geliştirmeliyiz. Sadece merkezi yaşam ve iş bölgelerinde değil ayrıca daha önemli olan kentsel ve yarı kentsel bölgelerde yoğunluğun artmasıyla boş alanlara ihtiyacın olduğu yerlerde bu duyarlılık artırılmalıdır. Bu çalışma hem teoride hem de Kıbrıs yerleşimlerinde organize edici elemanları ele alarak kent kimliğini incelemiştir. Kentsel dönüşüm bu alanlarda belirginleşir.

Işıkkara (2002) 20. Yüzyılın son çeyreğiyle beraber dünya genelinde, yeni sosyo-kültürel şartlardan doğan yeni rekabet ortamına paralel olarak çehre değiştiren birçok eski sanayi ve liman kentinin yaşadığı veya yaşamakta olduğu fiziksel ve sosyal değişim sürecini analiz ederek, değinilen örnekler sonucu karşılaştırmalı olarak çıkarımlarda bulunmuş ve yine bu doğrultuda İstanbul şehrinin eski sanayi bölgelerinden Haliç Kıyıları'nın ve Haliç Tersanelerinin geçirdiği sosyal ve fiziksel dönüşümü inceleyerek, bu bölge ve tersaneler için yeni gelişimin planlama senaryolarını kurgulamaktadır.

Özgan (2002) hazırladığı çalışmada; İstanbul Tarihi Yarımada'nın yapılanma biçimi ve koruma kriterleri açısından değerlendirilmesi ve kentsel sit alanı olarak korunması doğrultusunda bir planlama ve uygulama modeli önerisi geliştirmiştir.

Şehirlerin dinamik bir organizasyona benzediği, zaman içinde sosyo-kültürel, ekonomik, teknolojik ve fiziksel açılardan değişime, dönüşüme uğradıkları yadsınamaz bir gerçektir. Sanayi devrimi ile birlikte, on dokuzuncu yüzyılın getirdiği büyük sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşümlerin, şehir mekanı üzerinde önemli etkileri olmuştur.

Özden (2002) çalışmasında; sürdürülebilir şehirselleşme ilkelerine koşut, yasal-yönetimsel olanakları planlama süreci ile örtüşen ve böylelikle Türkiye'de şehir yenilemenin uygulanabilirliğini ve etkinliğini arttıracak koşulları saptamıştır. Bu hedef doğrultusunda, farklı ülkelerde, farklı şehirlerde hayata geçirilen ve başarıya ulaşılmış şehir yenileme uygulamalarını rehber olarak kabul etmiş. Bu uygulamayı başarıya taşıyan ilkeleri ve örgütleri kapsamlı bir şekilde irdelemiştir.

Bostancı ve Korkmaz (2002), çalışmalarında kent yoksulluğunu ve sosyal çöküntüyü azaltmak için, kentsel dönüşüm projelerinin bir araç olarak göstererek, Kuştepe'de hazırlık aşamasında olan bir çalışmanın yaklaşımlarını ortaya koymaktadırlar.

Bilsel vd. (2002) yaptıkları çalışma kapsamında “yoksulluk” kavramının, kent toplumunun sahip olduğu özdeğerlerin yeterince farkında olmamalarından kaynaklanan bir “düşünsel engellilik” durumunu tanımlayarak, bu kapsam içerisinde giderek kent kültürü, kentlilik bilinci ve kent görünümü üçlemine kültürel, etik ve entelektüel anlamda bir yetersizlik olgusunun günümüz kentlerinde algılanmakta oluşunun önemini vurgulamaktadırlar.

Karpat (2003), Türkiye'de modern bir toplum olma çabasını tarihsel-kültürel kırılmalar ile süreklilikler, genel örüntüler ile yerel özgünlükler, kuramsal olan ile görgül olandan birini diğerine feda etmeden özgün ve çok disiplinli bir yaklaşım ve üslupla inceleyen çalışmasında; olaylara ve sürece kentlerin kültürel, toplumsal ve ahlaki boyutuna

yukarıdan değil, bizzat yaşayanların katından bakarak bozulmadan dönüşme ve yeni bir ulusal varoluş ve kültür üretme çabalarına bizzat tanıklık etmektedir.

Devecigil Türker (2003) araştırmasında, Dikmen Vadisindeki kentsel dönüşüm sürecinin sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik ve hakçılık kavramları çerçevesinde analiz edilmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu süreçte yer alan kentsel aktörlerin sürece dahil olma biçimleri, kurdukları ilişkiyel ağlar ve süreç içerisindeki izledikleri yolların incelenmesi araştırmanın içeriğini oluşturmaktadır. Kentsel sürdürülebilirliğin temelini oluşturan kentsel gelişmenin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarına karşı bu aktörlerin geliştirdiği yaklaşımlar çalışmada incelenen konulardır.

Erden (2003) tez çalışmasını, kentsel yenileşme yaklaşımının geliştirilmesi gerekliliği hipotezine dayandırarak; kentlerdeki köhneleşen, fonksiyonunu yitiren ve kenti mekansal, sosyal ve ekonomik olarak tehdit eden alanların kente kazandırılması, tarihsel değerlere sahip alanların korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kentin başta ekonomik, mekansal ve sosyal açılardan sorunlarının çözülmesi için kentsel yenileşme amaçlı kavramsal bir dönüşüm ve örgütlenme modeli oluşturmaya çalışmıştır.

Önder ve Polat (2004), çalışmalarında Konya İli Karapınar İlçesi'nin doğal ve kültürel özelliklerini ortaya koyarak, ekoturizm açısından değerlendirme olanaklarını tartışarak öneriler getirmişlerdir.

Apostolakis (2004), kent ölçekli ve yerel stratejik ortaklıklar için stratejiler geliştirmede gerekli bir mekanizma olarak işbirliğinin rolü çerçevesinde ki konuları çalışmasında ele almaktadır. Son yıllarda icat edilen politika girişimlerinden gelen kentsel yenileme kavramı içerisinde konuları değerlendirmekte ve kent ölçekli bir ortaklığın Leicester örneğinde bir çalışma ile uygulanabilirliğini de tartışmaktadır.

Şenyapılı (2004) eserinde; modern Türkiye'nin karakteristik olgularından biri olan gecekondunun oluşum süreci, beklide en çarpıcı bir biçimde yaşandığı yerde, Ankara örneğinde inceleyerek siyasal-ekonomik ortamdaki ve kentsel yaşantıdaki dönüşümlerin

ve toplumsal farklılaşmaların, mekâna nasıl yansıdığına dair çok boyutlu bir bakış açısı sunmaktadır.

Ulu ve Karakoç (2004) eski ve yeni oluşan mekanlar arasındaki ilişkiler irdelenerek sokak, ulaşım, ve insan ilişkilerinin kent yaşamında yeniden değerlendirilmesi ve bu çerçevede sürdürülebilir bir yaşam çevresi oluşturulmasını kaçınılmaz bulmakta ve giderek kimliksizleşen sokakların ve çevresindeki kentsel mekan öğelerinin yeniden ele alınarak değişen kültürel yaşama birlikte 'yeni kimlikler ve imgeler' kazandırmaya yönelik uygulamalara geçilmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Kentsel dönüşüm planlaması için gereken yeni yaklaşımlardan birisi kentsel veritabanı sistemlerinin geliştirilmesidir. Burnaz (2004) yaptığı çalışma içerisinde Zeytinburnu ilçesi için bir model geliştirerek incelemiştir. Bu model, kent yönetimleri ve uluslar arası kuruluşlar tarafından üretilen veritabanlarından yararlanılarak üretilmiştir.

Bağlı ve Binici (2005) çalışmalarında, insanla mekan arasındaki ilişki bağlamında göç ve kent planlamasının Diyarbakır örneğine değinilmeye çalışılmış, daha çok dış dinamiklerle gerçekleşen bir modernleşme trendine sahip olan Türkiye'nin göç ve kentleşme konusunda ciddi bir dilemma içinde olduğu belirtilmiş, Bir yandan toplumsal yapının ve tarihi dokunun dayandığı geleneksellik ve bu gelenekselliğin beslediği değerler diğer tarafta ise bu değerlerden uzaklaşma ve yeni bir tarz oluşturma çabası arasındaki çatışma göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Miles (2005)'in yaptığı çalışmaya göre İngiltere'nin kuzeydoğusu kentsel ve kırsal olarak en çekici endüstrinin henüz ulaşmadığı alanlardır. Newcastle Gateshead'da bu alanda, kültüre göre yeniden oluşturulmuş bir kent örneğidir. Bunun nedeni ikon projelere yapılan yatırımlardır. Bu çalışma bu türden projelerin endüstrileşmiş dünyada nasıl başarılı olduklarını ve bunların önemlerini ele almaktadır. Çalışmanın sonunda kültürel ikonik projelere yapılan yatırımların başarılarının insanların geçmişi ve günümüzü kendilerine ait hissetmeleri ile olduğu belirlenmiştir. İnsanlar yapılan yatırımlar ve yeni kentsel projelerle geçmiş ve gelecek arasında köprü kurmalıdırlar.

Avrupa ve Amerika’da sanayileşme sonrası kentlerde oluşan sorunların çözüm arayışları sonucu oluşan kentsel dönüşüm olgusu ülkemizde özellikle son yıllarda gündeme gelmiştir. Öztaş (2005) yaptığı çalışmada; Dünyada ve Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm olgusunu irdeleyerek, Haliç’in geçmişten günümüze geçirdiği evrim ve son yıllarda Haliç’te uygulanan kentsel dönüşüm çabalarını değerlendirmiştir.

Özcan (2005) yaptığı araştırmada; VIII-XIII. yüzyıl zaman aralığında, Orta Asya Türk siyasal-yönetimsel egemenlik coğrafyasında organize yerleşme ve ulaşım sistemi mekansal yansımaları olarak örgütlendiği öngörülen Orta Asya Türk kent modellerinin zaman-mekan değişimi kapsamında işlevsel-mekansal niteliklerini tanımlamaktadır.

Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki geleneksel konut ve dokusunda, kültürel değerlerin tahrip yada yok olması ile birlikte fiziksel çevre kalitesinde olumsuz değişimler söz konusudur. Gültekin (2005)’de yaptığı çalışma ile bakım, onarım yetersizliği ya da yanlış müdahale biçimleri, yeni kullanım gereksinimlerine göre yapılan müdahalelerdeki yanlışlıklar ve paydaş olamadığı yeni imar haklarıyla oluşan ekonomik değer artışlarının bu duruma ivme kazandırdığını vurgulayarak, geleneksel kentsel konut ve dokusunun geleneğin sürekli değerlerinden biri olarak özgün işlevi ve anlamında yaşatılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Gezici (2005) yaptığı çalışma kapsamında kent içinde yapılanmış çevreyi oluşturan tarihi kent mekanlarının, kentsel kullanıma yeniden kazandırılması yönünde yapılabilecek müdahaleleri incelemiş, tarihi çevrenin yeniden kazanımına yönelik yapılan çalışmaları dünya ve ülkemiz özelinde incelemiştir. Örnek alan olarak İzmir tarihi kent dokusunun bir parçası olan ve zamanla kent içerisindeki değerini yitirip köhneleşme ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan “Basmane Oteller” bölgesini ele almış bu tarihi alanın kente yeniden kazanımı ve kent içerisinde eski değerine kavuşmasını sağlayacak bir takım fiziksel müdahale önerileri getirmiştir.

Altınörs Çırak ve Yörür (2006), araştırmalarında kentsel dönüşüm tartışmalarına yönelik olarak fiziksel, ekonomik, toplumsal bir kuramsal tartışmaya girmeden, kentsel

dönüşüm projelerinden etkilenen veya etkileyen aktörlerin duruşları ve olaya bakma biçimlerinin rasyonalitesini, onların söylemleri üzerinden anlamaya çalışmayı amaçlayarak İzmir Karşıyaka Onur Mahallesi'nde gerçekleştirilmek istenen "İlca Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesini" örnek olarak seçmişlerdir. Sonuç olarak Onur Mahallesi sakinlerinin tepkilerinin neden kaynaklandığını araştırarak planlama ve dönüşüm tartışmalarına katkıda bulunmayı amaçlamışlardır.

Barka (2006), çalışmasında kentsel dönüşüm dinamiklerinin yeni konut alanlarının oluşumuna etkisi üzerine bir inceleme yaparak, dönüşüm dinamikleri ve konut alanları, 1980 sonrasında kentlerin ve kentsel dönüşüm kavramının geçirdiği politik, ekonomik, sosyal ve mekansal dönüşümlerle birlikte ele alınmıştır. Yeni Konut alanlarının oluşturulmasında özellikle kamu sektörü tarafından göz önünde bulundurulması gerekli dinamiklerin belirlenmesini hedeflemektedir.

İnce Kütük (2006) çalışmasında; ekonomik, sosyo kültürel, teknolojik ve mekansal bakış açıları çerçevesinde, kentlerde yaşanan dönüşüm süreçlerini inceleyerek kentlerin ve kentli nüfusun yeni talep ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, Türk planlama pratiğinde dönüşüm kavramını anlayarak, kentsel yenileme projelerinin dinamiklerini araştırmış ve Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi'ne yönelik öneriler sunmaktadır.

Doğan (2006), dünyada birçok nedenle işlevini kaybeden kıyı kentlerinin, yeniden canlandırma sürecini yaşayan bölgelerinde yenileme nedenleri, çalışmaların kapsamaları, organizasyon modellerini irdelemeye yönelik literatür araştırmaları yaparak, dünya örnekleri adına birbirleri ile olan benzer ve farklı yönleri ortaya koymuş, kıyı alanına bakış açılarında ekonomik ve politik olarak benzer yönler bulmuş, tüm be Avrupa, Amerika, Asya, Avustralya ve Afrika örnekleri İstanbul için düşünülen ve uygulanan projelerle kıyaslayarak, İstanbul için öneriler sunmuştur.

Eraydın (2006) yaptığı derleme ile batı ülkelerinin gelişmişlik düzeyine varmaya çalışan Türkiye'nin bu süreçte mekânsal yapısının nasıl şekillendiğinin tanımlanması ve

mekansal yapısının nasıl şekillendiğinin ve ulusal ve küresel gelişmelerden hızla etkilenen bölge ve kentlerde ortaya çıkan gelişim ve dönüşüm eğilimlerinin değerlendirilmesinin örneklerini ortaya koymuştur.

Keleş (2006) ‘‘Kentleşme Politikası’’ adlı çalışmasında; deprem ve benzeri doğal afetlerin kamuya duyurulmasının yarattığı rahatsızlıklar, sorunların kaynağındaki çarpık ve sağlıksız kentleşmenin yer aldığını düşündürüyor.

Kocabaş (2006), çalışmasında bir yandan özellikle Londra’ya değinerek İngiltere’deki kentsel yenileştirme sürecine giriş niteliğinde bir çözümleme sunmakta, öte yandan ise özellikle İstanbul’a değinerek Türkiye’deki mahalle yenileştirmesine ilişkin kaydedilen aşama ve beklentileri değerlendirmek için en uygun yaklaşımın ne olabileceğini ilişkin önerilerde bulunmuştur.

Osmançavuşoğlu (2006) çalışmasında kapsamlı ve stratejik mekansal planlamanın temel özelliklerini incelemiş, her iki tür planlamayı karşılaştırarak stratejik mekansal planlamanın küresel ölçekteki kapitalizmin ortaya çıkardığı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çağdaş dünya da karşılaştıkları sorunlara daha uygun olduğu düşünülmüştür. Daha sonra tezin ana teması olarak Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma ve Islah Planı’nın, koruma ve imar amaçlı bir stratejik plan olduğu savı ortaya konmuştur.

Demirsoy (2006), çalışmasının birinci bölümünde; kentsel dönüşüm kavramına yönelik genel bir değerlendirme yaparak kentsel dönüşümün tarihsel sürecini ve kentsel dönüşüm bileşenlerini ve stratejilerini ele alarak sırasıyla çalışmasının diğer bölümlerinde kimlik olgusunun sosyolojik tabanından başlayarak, kimliğin tanımlaması, kavramsal içeriği, kentsel kimlik olgusu ve kentsel kimlik oluşmasında etkili olan öğeler ve belirleyicileri ele alarak bu kavramsal çerçevede; kentsel kimlik -kentsel dönüşüm ilişkisi üzerinde durarak, kentsel dönüşümün yönetilebilirliği bağlamında sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik, sosyal ve kültürel içerikleri ile bir bütün olarak ele alınması gerekliliğini vurgulayarak Lübnan-Beyrut Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm Projesini değerlendirerek çalışmasını sonuçlandırmıştır.

Kut (2006) yaptığı çalışmasında; Kentsel Dönüşüm sürecinde Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesinin kavramsal içeriği ve uygulama yöntemlerini araştırmak ve İstanbul'un mahalle yapısını gözlemleyerek ülkemiz koşullarına sürdürülebilir mahalle yenileşmesi programlarının uygulanabilmesi için yalanları tespit etmeyi hedeflemiştir.

Modernleşme sürecindeki değişimlerden en çok etkilenen ilçelerden biride Gerze kasabasıdır. Yerebasmaz (2006) yaptığı araştırmasında Gerze kasabasındaki kentsel değişimlerin ve dönüşümlerin mimari yapıyı etkileyen süreçlerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda Gerze kentsel dönüşümünün 5 ayrı zamanda nasıl şekillendiğinden bahsedilmektedir.

Uygarlıkların beşiği olarak bilinen ve değişik uygarlıklara tanıklık eden kentler, günümüzde ne yazık ki; kendi tarihsel-kültürel kimliklerin hızla yitirildiği mekanlar olmaktadır. Kiper (2006), bu düşüncelerle çalışmasında; kentsel ölçekte tarihsel-kültürel kimliğin korunmasının ulusal ve uluslararası düzlemdeki anlamları, gerekçe ve yaklaşımları, bu bağlamda geliştirilen politikaları ülkemizdeki ve dünyadaki uygulamaların ışığında ele alarak, küreselleşme ile tarihsel-kültürel kimliklerin korunması arasındaki çelişkiyi tezinin ana temasını olarak belirlemiştir.

Kocamemi (2006), kentin çağdaş yaşam standartlarının gerisinde kalan bütün alanların kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında olduğunun tespitini yaparak, kentsel dönüşüm projelerini, bu projelerin Dünya, Türkiye ve İstanbul örneklerini inceleyerek, İstanbul Metropolünde deprem riski de taşıyan Zeytinburnu yerleşkesi ve Kazlıçeşme bölgesini kentsel dönüşüm sürecinde uygulanabilir farklı metotlarla irdeleyip, bu bölgeler için dönüşüm modelleri önermeye çalışmıştır.

Seçkin ve Dülger Türkoğlu (2006) çalışmalarında; Amasya tarihi kent merkezindeki açık mekanların geçmişten bugüne ulaşırken nasıl bir değişim geçirdiğini, bu değişimlerden ne kadar etkilendiğini ve bugün nasıl kullanıldığını araştırarak, bu araştırma sonucunda 21. yüzyıl kentlisinin değişen ihtiyaç ve beklentileri ile tarihi kentlere gösterilmesi gereken hassasiyet arasındaki dengenin sağlanmasına yardımcı

olacak değerlendirmeler yaparak, Amasya kent merkezinde dört farklı fonksiyon alanında seçilen kentsel açık mekanlar belirleyen amaçlar doğrultusunda anket, gözlem ve mekansal izin yoluyla elde edilen verilerin sonuçlarını karşılaştırmaktadırlar.

Kılıç (2006) alışmasında; dönüşüm-kentsel yenileme kavramları ve yaklaşımlarını değerlendirerek, ülkemizdeki yaklaşımlarını demiş örneğinde incelemiş, bu bağlamda dönüşüm, kentsel yenileme gibi kavramlarına sadece fiziksel bir olgu olarak bakmak yerine, bu olgunun sosyal ekonomik ve ekolojik boyutlarına da dikkat etmek gerektiğini vurgulamıştır.

Asiliskender (2006), çalışmasında; her politik iktidar değişikliğinde Kayseri eski kent merkezi özelinde bir o kadarda Türkiye genelinde, kent, toplum ve birey kimliğinin her seferinde yeniden nasıl kazanıldığının mekansal okumasını yapmaktadır.

Köroğlu ve Ercoşkun (2006) yaptıkları çalışmada gecekondular ve kentleşme problemlerine çözüm için bazı ipuçları bulmak için kentsel dönüşümü analiz etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu nedenle bu çalışmada, kamu arazisi üzerinde gelişen çoğu örneğinden farklı olan, Ankara'daki orijinal bir gecekondular alanı olan Çukurambar mahallesi ele alınmaktadır. Çukurambar, Ankara'da stratejik yere sahip olan ilginç bir örnektir burası özel bir mülkiyettir. Bu alan organize bir kentsel dönüşüm projesi olmaksızın piyasa mekanizmasına spekulatif bir yolla bırakılmış ve burada yaşayan gecekondular nüfusu göz ardı edilmiştir. Bu nedenle, bu çalışma gecekondulardan çok katlı binalara geçilmesinin kentsel dönüşüm boyutunu ve sosyal alansal etkilerini ve bu problemlere çözüm bulan kendine özgü piyasayı ele almaktadır.

Young vd. (2006), yaptıkları çalışmada ağdaş bir kentte yapılan ve uygulanabilir değişimlerin nasıl olduğunu gösterme konusunda kozmopolitanizm ve kozmopolitan şehir kavramlarını ele alır. Bu amaçla Manchester kenti incelenmiştir. İnceleme iki yöntemle yapılmıştır. İlk olarak yeni kozmopolitan kent merkezi yaşam stili ve kozmopolitan şehir kavramı özel sektör anlayışı ile analiz edilmiş ve kentsel yeni imaj kazanmanın nasıl farklı bir coğrafya oluşturduğu ve bu coğrafya da değerlendirme ve

düzeltilmenin nasıl yapıldığı ele alınmıştır. İkinci olarak ise, yeni kent merkezli kozmopolitan yerleşimlerin bulunduğu ve kozmopolitanizm kavramının yeniden oluşturulduğu yöntemler ele alınmıştır. Sonuç olarak bu çalışma ile kavramsal ve kitabi bilgileri kent imajı açısından ele almış ve politika ve ekonomik kavramlarla bir kentin değişimini özel sektör mantığı ile ele almıştır.

Birişçi Yıldırım ve Akayoğlu (2007) toplu konut alanları dış mekanlarının, kullanıcı gereksinimlerini karşılayacak nicelik ve nitelikteki alanlar olması amacıyla hazırladıkları araştırmalarında; konut çevresinde yer alan açık alanların belirli çevresel kaliteyi sağlayan dış mekan standartlarına ulaşmasının önemi ortaya koyarak, İzmir kentinde örnek olarak seçilen 6 toplu konut alanında dış mekanın kullanılabilirliği, kullanım şekli ve yeterliliği konusunda saptamalar yaparak, kullanıcıların çevrelerini ne şekilde algıladıklarını ortaya koyarak konut çevresindeki beklentileri ve gereksinimleri saptamaya çalışmışlardır.

Öner (2007), çalışmasında, dönüşüm projelerinin, yenileme projeleri kapsamındaki işlevlerinin anlatılıp, dünyadan ve ülkemizden örneklerle karşılaştırılması ve sürdürülebilirliklerinin yanında, uygulanabilirliklerinin de ne oranda olduğunu incelemiş, buna bağlı olarak; Küçükçekmece İlçesi'nden pilot bölgeler seçilip, kentsel yenileme ve dönüşüm konuları bakımından incelenmiş ve "Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi" çalışmasının, dünyadaki ve ülkemizdeki diğer dönüşüm çalışmalarına benzer bir politikayla yürütüldüğü sonucuna ulaşmıştır.

Sarioğlu vd. (2007) yaptıkları çalışmada kentsel dönüşüm kavramlarını tanımlamış, ortaya çıkış nedenleri ve gelişim sürecini çeşitli örneklerle değerlendirilmişlerdir.

Uslu ve Gökçe (2007) çalışmalarında; kentin mekansal biçiminin, insan davranışı üzerinde temel belirleyici olduğu savından hareketle, bireyler arasında sosyal etkileşimi güçlendirecek mekan özellikleri neler olmalıdır sorusuna yanıt vererek, kentsel çevrenin sürekli ve birleştirici özelliklerini tek tek açıklamakta, özellikle konut çevresindeki

ortak kullanım alanları ve etkileşim alanlarında(sokak, avlu, park ve bahçeler vb.) yapılacak peyzaj tasarımları ile toplum planlama hedefi için önerilerde bulunmuşlardır.

Erdoğan ve Aklanoğlu (2007), kentsel açık yeşil alanları, kent estetiği yönünden ele alarak görsel yönden öznel değerlendirme yaparak peyzaj mimarlığı açısından değerlendirmişlerdir. Bu amaçla, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin oluşturulmasında önemli rollere sahip olan kentsel açık yeşil alan standartlarına değinilmiş, kent açık yeşil alanlarının önemi, işlevsel ve estetik katkıları açıklamış, Türkiye'deki ve Dünya'daki kentsel açık yeşil alan uygulamalarını inceleyerek çevre sağlığı ve kent estetiğine katkılarını çalışmalarında ortaya koymuşlardır.

Seong-Kyu (2007) çalışmasında; Kore'deki yerleşim alanlarının yeniden oluşturulmasında düşük gelirli mahallelerin sosyal ve ekonomik durumlarının güçlendirilmesi amacı güdülmesinden ziyade yerleşim yerlerindeki fiziksel tahribatın ve ev sahiplerinin karlarının maksimize olduğunu vurgulamaktadır.

Kuter (2007) yaptığı çalışmada; tarihi kent merkezlerinin çevrelerindeki açık ve yeşil alanlarla birlikte korunarak kültürel sürekliliğin sağlanması ve çağdaş yaşam koşullarıyla entegrasyonunun sağlanarak yaşanabilir mekanlar olarak gelecek kuşaklara aktarılması ve kentsel peyzaj tasarımının öneminin Çankırı tarihi kent merkezi örneğinde ortaya koyarak, bu kapsamda tarihi çevre koruma kentsel peyzaj tasarımı, açık yeşil alan kavramları ile tarihi kent merkezlerinin tarihi ve mekansal gelişme süreçlerine değinilerek, araştırma alanı olan Çankırı tarihi kent merkezinde gerçekleştirilen arazi etüd çalışmaları ve anket uygulamaları sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda kent merkezinde yer alan doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliğin sağlanması için öneriler geliştirmiştir.

Braimoh and Takashi (2007), yaptıkları çalışmada 1984-2000 yılları arasında Logos'ta yerleşim, ticari ve endüstriyel alan gelişmelerinde sorumlu faktörlerin belirlenmesini amaçlamışlardır. Alan değişimleri uydu görüntüleri kullanılarak haritalandırılmıştır.

Gao and Zhao (2008)'ya göre; kentleşmenin artışı ile çok sayıda konut yapımıyla kentsel alanlarda nüfus artışı ve barınma ihtiyacı yükselmiştir. Bu da sayısız ekonomik sosyal ve çevresel soruna neden olmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma değerlendirmelerine göre, yerleşim alanlarının kentlerde sürdürülebilir kullanımı incelenmelidir.

Genç (2008)'in çalışmasının amacı, ülkemizde kentsel dönüşüm sürecini ve uygulamalarını kamu yönetimi perspektifinden ele alarak değerlendirmektir. Bu amaçla çalışmada öncelikle kentsel dönüşümün ne olduğu, ülkemizde kentsel dönüşüm ihtiyacını ortaya çıkaran nedenler (gecekondulaşma, afet riskleri, büyük iş merkezleri vb) üzerinde durulmakta; ikinci olarak kentsel dönüşümün yasal uygulama boyutları incelenmekte ve son olarak da bu iki boyut, eleştirel biçimde ele alınmaktadır.

Batisani and Brent (2008), Pennsylvania'da yaptıkları çalışmada, plansız kentleşmenin peyzaj tahribatının ve tarımsal alanların yok olmasının ana kaynağı olduğunu belirlemişlerdir.

Fava (2008), çalışmasında son 20 yılda Barcelona kentindeki kentsel dönüşümlerle ilgili olarak Barcelona ile ilgili basılı kaynaklarda bulunabilen değişimlerin sentezlenerek incelenmesini ortaya koymaktadır. Ana amaç kentsel planlama projeleri ve basılı kitaplar arasındaki ilişkiyi, kentsel ve sosyal politikaları ele almaktır. Bütün bu basılı materyal ve projeler ışığında şehrin geleceğine ilişkin toptan hayali bir oluşum üretmek için bir girişimde bulunmuştur.

Duarte and Stallbohm (2008)'e göre Barcelona Metropol Alanının (MRB) kentsel yayılımı, istihdam olanağı ve arazi tüketimi konusundaki görünür değişimlerini ortaya çıkarmıştır. Mevcut 709 km²'lik alanın %12'si kentleşmiştir. Bu tüketim; üretim ve bozuk yerleşim alanlarıdır. Düzenli şehir sadece %8'lik bir kısımdan oluşmaktadır. Bu çalışma Landsat, nüfus sayımı ve yeni bir kentsel değişim projesinin bilgileri kullanarak ve metropoldeki değişimleri kayıt altına almaktadır. Sonuçlar Barcelona Metropol

Alanı'nın yoğunluk kazandığını aynı anda planlamadaki değişimlerin ve merkezi değişmiş yönetimlerin çarpık kentleşmeye neden olduğunu göstermiştir.

Louw (2008)'e göre arazi sahipliği uygun kentsel gelişim ve dönüşüm için ana unsurdur. Parçalanmış arazilerin daha kolay biçimde birleştirilmesiyle giderilebilir. Teorik olarak, arazilerin toplulaştırılmasında iki yöntem vardır, arazilerin uyarlanması ve arazi bankacılığı. Bu çalışmada her iki tip kavram ele alınmıştır. S-Hertogenbosch kentinde bir örnek uygulama yapılmış olup toplulaştırma süreci endüstriyel ve yerleşim alanı ele alınmış ve analiz edilmiştir. Sonuçta arazi toplulaştırmasının Hollanda'da planlama ve geliştirme işlemlerini nasıl yapıldığı gösterilmiştir.

Henning *et al.* (2009)'a göre; konut alanı gelişimleri, ekonomik büyüme ve taşımacılık konusundaki ilerlemeler nedeniyle arazilerin kullanımını tüm dünyada peyzajlar üzerinde baskılar oluşturur. Aşırı alan kullanımlarının önüne geçmek amacıyla oluşturulmuş farklı strateji ve araçlar tartışılmıştır. Ancak bu strateji ve araçların çoğu genelden çok öze indirgenmiş toprakların fonksiyonları su dengesi veya habitat kalitesi gibi unsurlar ele alınarak yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kouko (2009), kentsel planlama tedbirleri ve yeniden yapılandırma politikalarının ev fiyatlarında önlenemez artışa neden olduğunu belirterek, makalesinde Amsterdam ve Budapeşte kentlerinde çevre kalitesi, ev fiyatları ve barınma kalitesi üzerine kentsel dönüşüm politikalarının etkisini ele alıp kıyaslama yapmaktadır.

Selitsaniotis and Nikolaou (2009), çalışmalarında; Larissa kentinin yeşil alanlarını değerlendirmişlerdir. Değerlendirmelerinde; ana aksların seçimi, stratejik planlamalar, yeşil alanların kalite ve miktarlarının konularını ele almışlardır. Yeşil alanların dağılımından, kentsel ortamın iyileştirilmesi ve yeniden organizasyonuna katkı sağlamasından kaynaklanan sosyal ve coğrafi engellerin kaldırılması durumlarını incelemişlerdir. Yaptıkları ölçümler sonucunda şehir sınırları içerisindeki yeşil alanların toplamının 1.466.700 m² olduğunu ve kişi başına düşen yeşil alan miktarının da 11.15 m² olduğunu tespit etmişlerdir.

Dong (2009)'a göre; gelişmekte olan ÷lkeler için orta ve küçük ölçekli kentlere metropollerden daha fazla vurgu yapmak temel kuraldır. Kentsel planlamada ve kontrol sürecinde oluşan değişimlerin talep ve engelleri de ele alması gerekir. Bu durum estetik konuların anlaşılmasını ve sürdürülebilir kentleşmeyle kombine edilmesini gerektirir. Bu çalışma Liaoning eyaletindeki Gaizhou kentinde değerlendirip, kuzeydoğu Çin'deki şehirlerde de yapılmış çalışmalarla karşılaştırıp, çağdaş estetik planlama prensiplerinin uygulanması gerekliliğini incelemiştir.

Watson (2009)'a göre; dünyanın pek çok yerindeki kentsel planlama, mevcut yaklaşımlar ile, özellikle Güney yarımküre kentlerinin açlık, yoksulluk, eşitsizlik, düzensizlik ve hızlı kentleşme problemleri arasındaki giderek artan açıklığı yansıtır. Şimdiye kadar hep kuzey yarımküredeki kentlerin planlama ve tecrübeleri anlatılmışken bu çalışmada güney yarımküreden gelen bir bakış açısının yaralı olabileceği düşün÷lmektedir.

Mell (2009)'e göre; 2000 yılında, İngiltere hükümeti çalışanları, İngiltere'de bir Kentsel Rönesans öngörüsü geliştirilmiştir. Burada amaç bir dizi kentsel dönüşüm girişimleriyle yaşama, çalışma ve rekreasyon için daha iyi yerler oluşturmaktır. Bugüne kadar entegre edici tasarım, sosyal katılımı ve halkın dahil olmasıyla daha kaliteli çevrelerin oluşturulmasına yönelik politikalar üretilmektedir. Ancak çok fonksiyonlu yeşil alanların kentsel matriks içine entegrasyonu yapılmadan kentsel dönüşümün başarılı olup olmayacağı belli değildir. Bu makale yeşil alt yapının Kentsel Rönesans içinde öncü rol oynayabileceğini ve insanlar için çok seviyeli faydalar sunan tamamlayıcı yeşil alan matriksleri sağlayabileceğini göstermektedir. Ayrıca çalışma, yeşil alanların İngiltere'de sürdürülebilir toplumları ve peyzaj yönetimini geliştirmek için çeşitli kentsel ortamlara dağılabileceğini ele almaktadır.

Viljoen and Bohn (2009)'un Küba'da yaptıkları çalışmada "Continuous Productive Urban Landscape (CPUL) metodunu, kentsel alan planlaması içerisine kentsel ziraatı entegre etmek için bir strateji olarak tanımlamaktadırlar. Bu durumda bu metot sürdürülebilir alt yapı elemanı olarak kentsel ziraatı ele almaktadır. Son yıllarda ve

eskiden ortaya konmuş tartışmalar çağdaş kentsel alan tasarımına ziraatı dahil etmenin avantajlarını desteklemek için kullanılmıştır. Çalışmanın ana odağı CPUL ve kentsel ziraatın kavranmasına yöneliktir.

Peng *et al.*(2009)'e göre; alan kullanımındaki hızlı kentsel değişimin oluşmasıyla çevre ve toplumda pek çok problem ortaya çıkmıştır. Kentsel değişimlerin değerlendirilmesi ve envanteri kentsel planlama için gereklidir. Çalışmada Chengdu kentinin 1992 yılından 2006 yılına kadar fiziki yapısında meydana gelen değişimler GIS ve Uzaktan Algılama yöntemi belirlenmiştir.

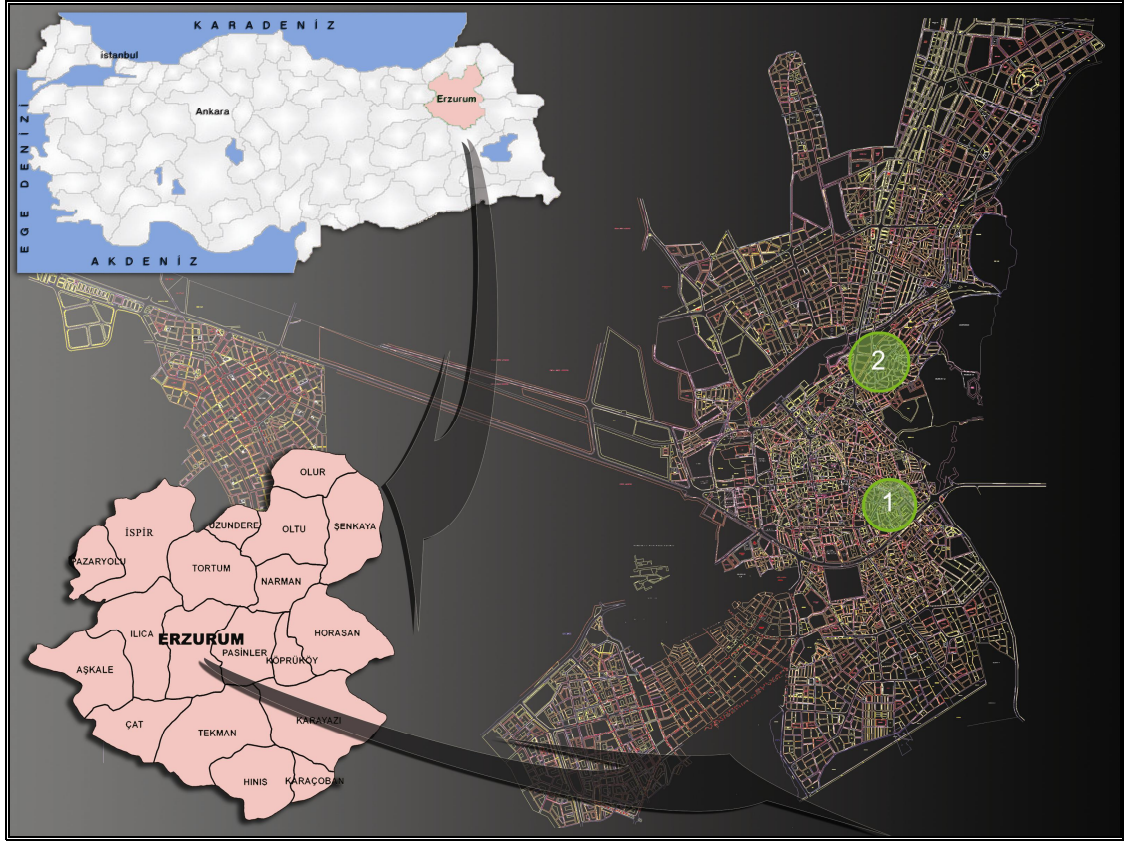
3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın materyalini Erzurum ili ve ilimizdeki Kentsel Dönüşüm alanları oluşturmaktadır. Şekil 3.1’de görüldüğü gibi Erzurum ili Doğu Anadolu Bölgesinin Kuzeydoğu kesiminde yer alan Erzurum–Kars bölümünün batı yarısını oluşturur. Çoruh, Fırat ve Aras Havzalarının başlangıç alanlarında bulunan il $40^{\circ} 15'$ ve $42^{\circ} 35'$ doğu boylamları ile $40^{\circ} 57'$ ve $39^{\circ} 10'$ kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İlin kuzeyinde Rize’nin İkizdere ve Çamlıhemşin, Artvin’in Yusufeli ve Ardanuç, batısında Bayburt’un merkez ilçe ve Aydıntepe, Erzincan’ın Tercan ve Otlukbeli, güneyinde Bingöl’ün Yedisu ve Karlıova, Muş’un Varto, Bulanık ve Malazgirt doğusunda Kars’ın Selim ve Sarıkamış, Ağrı’nın Eleşkirt, Tutak, Ardahan’ın Göle ilçeleri ile çevrilidir (Anonim 1998).

Yerleşim büyük ölçüde batıdan gelerek, kuzeydoğuya yönelen demiryolu, kuzeyde Hilalkent, güney ve güney batı istikametlerindeki Kayak yolu, Yenişehir ve Yıldızkent, ile güneyindeki Trabzon-Erzurum E-80 transit karayolu arasında ve yakın çevresinde yoğunlaşmıştır.

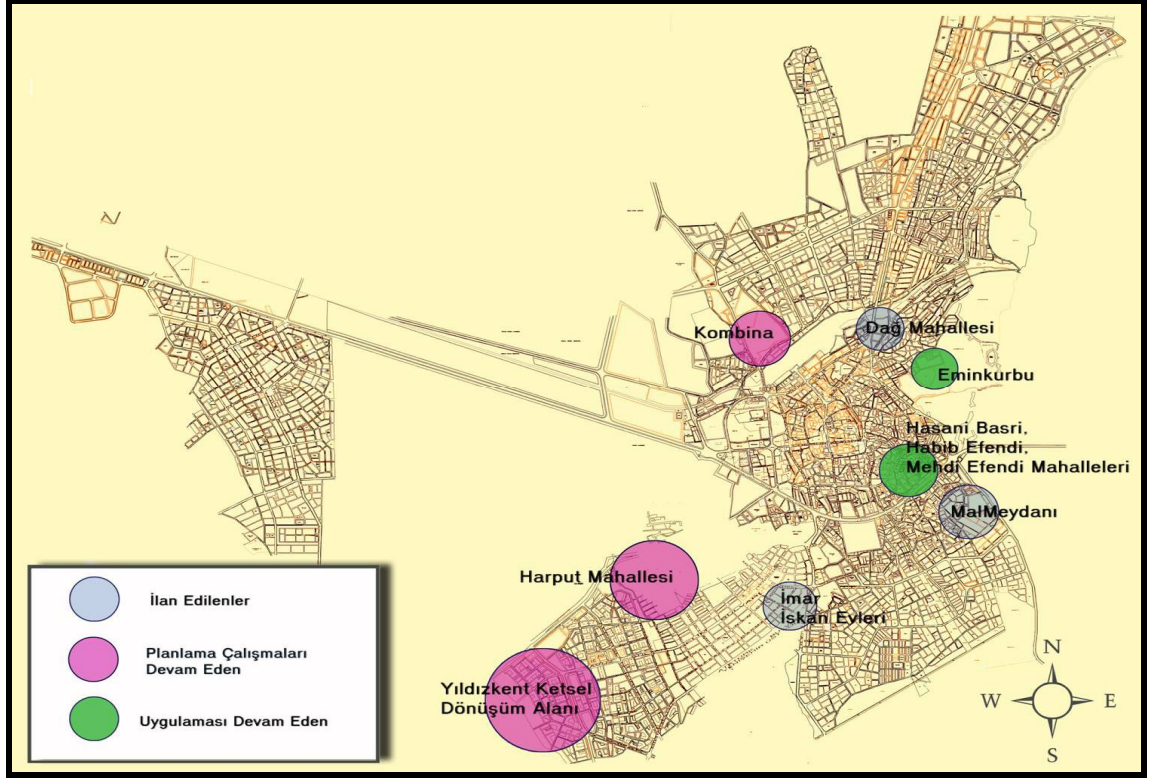
Araştırma materyalini Erzurum ilinin fiziki gelişimi sürecinde kentte meydana gelen kimlik değişimleri ve dönüşüm alanları oluşturmaktadır. Şekil 3.1’deki konum haritasında mevcut dönüşüm alanlarından dönüşüm inceleme alanı 1 nolu lokasyonla, öneri dönüşüm alanı ise 2 no’lu lokasyonla ifade edilmiştir.

Şekil 3.1. Çalışma alanının konum haritası

Şekil 3.2’de verilen Erzurum halihazır 1/5000’lik Uygulama İmar Planı üzerinde 2009 yılında Erzurum Büyükşehir Belediyesi İmar Daire Başkanlığı, Tapu Kadastro ve Kamulaştırma Şube Müdürlüğünden alınan bilgiler ışığında ilimizdeki dönüşüm alanlarının konumları ve durumları belirtilmiştir. Harput Mahallesi ve Yıldızkent’teki dönüşüm alanlarında kamulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Yıldızkent yerleşim bölgesinde halen TOKİ (Toplu Konut İdaresi)’nin yaptığı evler mevcuttur. İlde dönüşüm alanları içerisinde yer alan Mal Meydanı ve İmar İskân Evleri de tıpkı Dağ Mahallesi dönüşüm alanı gibi ilan edilmiş ancak halen tasarı halindedirler. Ayrıca 2011 olimpiyatları kapsamında Eminkurbu bölgesi de dönüşüm planlaması yapılan alanlar içine dahil edilmiştir. Uygulaması devam eden Rabiahatun, Habibefendi ve Mehtiefendi Mahallelerini de kapsayan Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanı dönüşümün en net görülebildiği çalışma alanıdır. Yapılan çalışma ile Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998-2002-2006 imar planları üzerindeki alan kullanımları ve kentin kimliğindeki değişimler incelenerek, halen ilan edilmiş ama tasarı halinde

bulunan; Dağ Mahallesi bölgesinde öneri “Peyzaj Tasarım Senaryosu” hazırlanarak dönüşümün en olumlusunun olabirliğini ortaya koymak hedeflenmiştir.

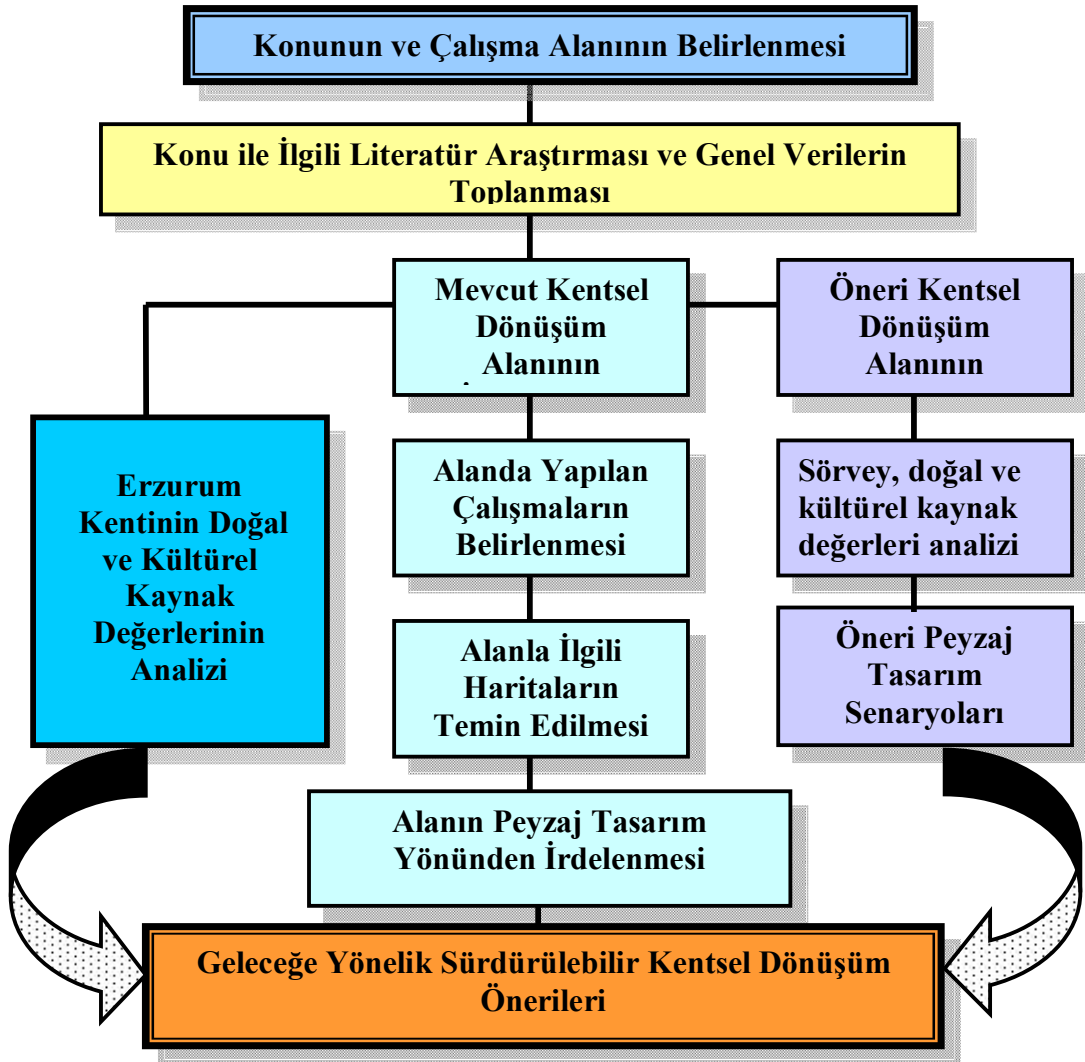
Şekil 3.2. Halihazır durumlarına göre Erzurum’daki dönüşüm alanları

Araştırmada yardımcı materyal olarak dünyada ve ülkemizde konu ile ilgili yapılan çalışmalar, literatürler, fotoğraflar ve örnek projelerden yararlanılmıştır. Ayrıca İl Meteoroloji Müdürlüğünden alınan meteorolojik verilerle (Anonim 2008c), Devlet İstatistik Enstitüsü (Anonim 2008e)’den alınan nüfus yapısı verileri kullanılmıştır.

Araştırma alanında Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve Yakutiye Belde Belediyesinden alınan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, 1/ 1000 ölçekli Uygulamalı İmar Planları ile Erzurum Büyükşehir Belediyesi 1/25.000 ölçekli, Nazım İmar Planı Açıklama Raporundan (Çamur ve Hansu 2006) ve 1/ 25.000’lik topoğrafik, jeolojik haritalardan yararlanılmıştır. Bu haritalar NetCad, AutoCad ve Photoshop ve 3DMax Programları kullanılarak çizilmiştir.

3.2. Yöntem

Erzurum kenti uzun yıllar yaşadığı savaşlar, göçler ve tabiat olayları sonucunda gerek fiziksel gerekse sosyo-kültürel değişimlere sahne olmuştur. Bu değişimler içerisinde özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan kentsel dönüşüm çalışmalarını; Erzurum’da 1985 yılında kentin gelişiminde gecekondü önleme alanlarının ilk planlanması ile başlamıştır. Bu kapsamda çalışmaya yön çizmede bu kentsel dönüşüm kavramını çıkış noktası olmuştur. Çalışmada yöntem aşamaları Şekil 3.3’de verilmiştir.

Şekil 3.3. Araştırma yöntemi akış şeması

Konunun ve Çalışma Alanının Belirlenmesi: Bu aşamada araştırma konusuna ve amacına karar verilerek, bu konuda en uygun çalışma alanları seçilmiştir. Erzurum'da Kentsel Dönüşüm Projeleri içerisinde halen aktif halde yapılan bir değerlendirme alanı ve bu değerlendirmelerin karşılaştırılacağı bir öneri dönüşüm alanı belirlenmiştir.

Konu ile İlgili Literatür Araştırması ve Genel Verilerin Toplanması: Araştırma kapsamında öncelikle konuyu zenginleştirmek adına daha önce bu konuda yapılmış tezler incelenmiş, konuya ilişkin daha önce ele alınmış yerli ve yabancı bilimsel eserler araştırılmış, içerikleri ve önemli bölümleri derlenmiştir. Erzurum kenti ve araştırma alanına ait plan, harita, fotoğraf ve genel durum verileri ilgili kurum ve kuruluşlardan temin edilmiştir.

Çalışmanın kurgusunda; kent, kentleşme, kimlik, kentsel tasarım ve kentsel dönüşümün kavramsal ve güncel tanımlamaları ve ilişkilendirmeleri yapılarak, pratikte öne çıkan kentsel dönüşüm kavramına yönelik genel değerlendirmeler yapılmıştır. Kentsel dönüşümü yönlendiren eylem biçimleri (kent, kentleşme, kimlik, koruma, kentsel yenileme /yenilenme, yeniden canlandırma, yeniden geliştirme, kentsel yenileşme, kentsel yeniden oluşum, soylulaştırma) hakkında genel bilgiler verilmiştir. Diğer yandan da Dünya'da ve Türkiye'de Kentsel Dönüşümün gelişim süreci incelenmiştir. Tezde yöntem oluşturulurken Özden (2002), Özgan (2002), Türker Devecigil (2003), Çelik (2004), Kuter (2007) yöntem çalışmalarından yapılan derlemelerden yararlanılmıştır.

Mevcut Kentsel Dönüşüm Alanının İncelenmesi: Çalışma konusu olarak seçilen mevcut dönüşüm alanı: Erzurum Yakutiye Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesi kapsamındaki Hasan-i Basri, Mehdi Efendi, HabibEfendi, Rabia Hatun mahallelerinden, Hasan-i Basri ve Rabia Hatun mahallelerindeki birinci etap dönüşüm çalışmasıdır. Yakutiye Belde Belediyesi Başkanlığınca hazırlanmış ilgili haritalar, raporlar ve ilgili kişilerle yapılan sözlü görüşmeler (Anonim 2006c) ve alandan çekilen fotoğraflar ışığında alanda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Alanı tanıtıcı haritalar Photoshop 9.0 programı ile hazırlanmıştır. Elde edilen (1998-2002-2006) yıllarındaki

imar planlarından tüm mekansal veriler oluşturulmuştur. Haritalar NetCAD 5.0 programında 2009 yılı Erzurum Uydu görüntüsü (Anonim 2010a) ile karşılaştırılarak farklı yıllardaki alan kullanımlarındaki özellikle yeşil alan miktarındaki değişim tespit edilerek alan peyzaj yönünden değerlendirilmiştir.

Öneri Kentsel Dönüşüm Alanının Belirlenmesi: Seçeceğimiz alanın özellikle kente peyzaj ve kentsel tasarım yönünden olumlu etkiler yaratacak konumda ve zengin peyzaj karakterine sahip olmasına nedeniyle eski adı ile Dağ Mahallesi olarak bilinen Aziziye ve Gaziler mahallelerini seçtik. Alan gerek topografyası gerekse zemininin sağlamlığı ile ön plana çıkmaktadır. Alanda peyzaj senaryoları üretileceği için alanın sörvey çalışmaları ve kentin doğal ve kültürel kaynak değerleri ile ilgili veriler toplanmıştır. Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve Erzurum Yakutiye Belde Belediyesinden elde edilen haritalar kullanılarak AutoCAD programında peyzaj tasarım projesi çizilerek Photoshop 9.0 ve 3D Max programları ile öneriler elde edilmiştir.

Geleceğe Yönelik Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Önerileri: Sonuç bölümünde, derlenen literatür bilgileri ile mevcut kentsel dönüşüm alanı ve öneri kentsel dönüşüm alanında sürdürülebilirlik adına peyzaj tasarım yönünden yapılması gerekenler öneriler halinde değerlendirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Erzurum Kenti Kaynak Değerleri

4.1.1. Doğal kaynak değerleri

4.1.1.a. Bitki örtüsü

Erzurum ve çevresi, 3000 m'ye varan yükseltisi ve toprak yapısı,özgün, çeşitlenen bir bitki örtüsünü beraberinde getirmiştir. Yörede hakim bitki örtüsü bozkır dağ stebidir. Bunun yanı sıra uzun boylu step çayırlar ve yer yer ormanlar da görölmektedir. Bitki örtüsünde çeşitlenme bölgeye özgü karakterler, turizm aktiviteleri için önemlidir. Doğal ve özgün türleri barındıran bitki örtüsü, bölgedeki turizm ve rekreasyon olanaklarının yaratılmasında etkin bir unsurdur (Anonim 2005a).

Başlıca orman örtüsü alanları, Oltu, Olur, ve Şenkaya ilçelerindeki sarıçam ve meşe ormanlarıyla, Erzincan-Aşkale sınırlarında rastlanan meşe ormanlarıdır. İl arazinin %60'dan fazlası steplerle kaplıdır. Bu doğal bitki örtüsü, yer yer geven topluluklarıyla verimsiz hale gelse de, geniş alanlarda mera hayvancılığına uygun verimli çayırlıklar durumundadır (Anonim 2008b).

Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu "Orman Varlığımız" isimli çalışmada Erzurum ili normal orman alanı; 82 987,5 ha, bozuk orman alanı; 148 638,5 ha ve toplam orman alanı 231 626 ha olarak verilmekte olup, bu ormanlık alanlar içerisindeki sarıçamın 167 999 ha, meşenin 59 373 ha, kavağın 4 254 ha alan kapladıkları belirtilmektedir (Anonim 2006a).

Kentsel dönüşüm planlaması yapılacak Dağ Mahallesinde doğal bitkilerden herhangi bir ağaç veya çalıya rastlanmamıştır. Sadece bu mahallede toprağa sahip çıkmak, gölgesinden, meyvesinden yararlanmak, rüzgârı kontrol etmek, sınırları belli etmek,

mahrumiyet sağlamak amacıyla kavak ağacı (*Populus nigra* 'Italica') başta olma üzere, vişne (*Prunus cerasus*), elma (*Malus communis*), Frenk üzümü (*Ribes aureum*), kuşburnu (*Rosa canina*), akçaağaç (*Acer negundo*), huş (*Betula verrucosa*)'lara ev bahçelerinde rastlanmaktadır. Bu alanda doğal bitkilerden daha çok otsu step bitkilerine rastlanmaktadır.

4.1.1.b. Jeolojik ve jeomorfolojik yapı

Bölgede morfolojik bakımdan iki unsur göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi; depresyon sahalarını çevreleyen, doğuya doğru gittikçe yükselen ve genişleyen andazit ve bazalt yapıları volkanik plato ve dağlar, ikincisi ise; bu plato ve dağlar arasında kalan depresyon sahalarıdır (Doğanay 1988).

Kentin jeolojik yapısı daha çok volkanik kayalar, birikinti kolonileri ve genç alüvyal dolgu arazisi gibi oluşum ve litolojik özellikler gösterir (Şekil 4.1). Genellikle Kuaterner yaşta olan volkanik formasyonlar, ovayı çevreleyen dağlık bölgelerde olduğu gibi, yerleşim sahasının doğu ve güneyinde de yaygındır. Bu formasyonlar genellikle trakit, andezit, dasit, bazalt ve aglomera gibi değişik volkanik kayalardan oluşmuştur. Yerleşim sahasının güney bölümlerinde üzerinde geliştiği 2000-2200 m'lere kadarki Palandöken etekleri ve bunların devamı olan Palandöken Dağları, genellikle neojen yaşta bazalt, andezit ve aglomera serilerinden meydana gelmiş olup, şehrin doğu yörelerinde, neojen yaşta bazalt ve ofiolit formasyonlar yaygındır (Doğanay 1988).

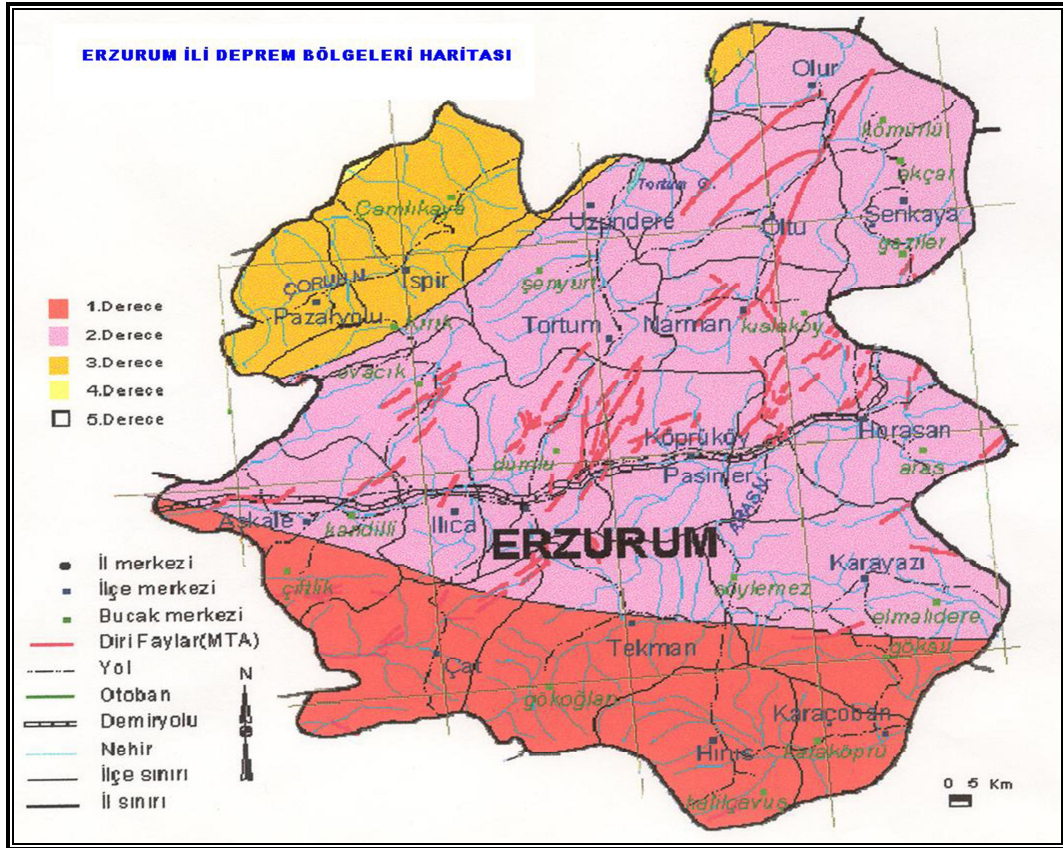
İldeki vadi tabanlarında alüvyal topraklar yayılımı gösterir. Bu topraklar ilin ovalık alanında yaklaşık 66.000 ha alan kaplar. Her iklimde bulunabilirler ve her türlü bitki örtüsüyle kaplı olabilirler. Ana madde akarsularla taşınmış genç birikintilerdir (Anonim 1998).

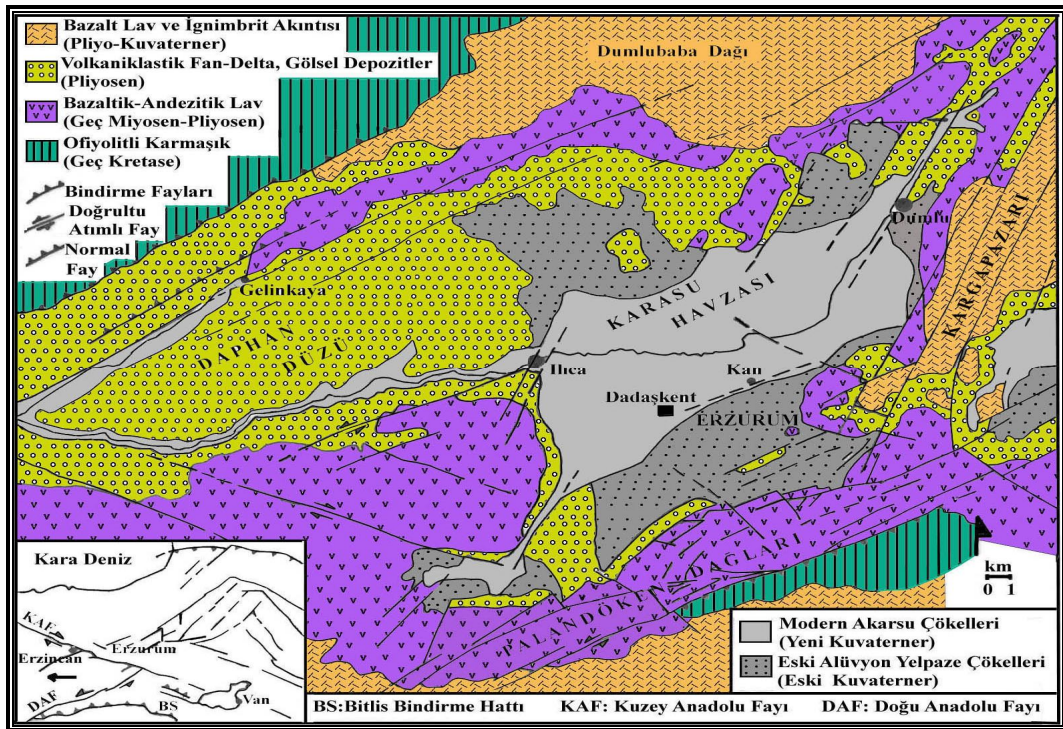
Erzurum ve çevresi Türkiye'nin birinci derecede deprem bölgeleri arasına girmektedir. Erzurum Havzası ve çevresi birtakım kırık hatlarla parçalanmış durumdadır. Araştırma alanının da içinde bulunduğu Erzurum Ovası Atalay (1978)'a göre yapılan sondaj ve jeofizik ölçmelerinde 300 m hatta 400-450 m ye inilmesine rağmen volkanik temele geçilmemesi, fayların atımının çok fazla olduğunu ve ovanın altındaki Pre-Neojen temelin (en az 500 m) çok derinlerde göstermektedir. Buna göre alanımızın etkin fay hatları üzerinde olmadığı söylenebilir.

Erzurum kenti 1. derece ile 2. derece deprem bölgesindedir (Şekil 4.1). Erzurum kenti Kuzey Anadolu Deprem alanında Erzincan-Tercan-Aşkale ve Pasinler hattı üzerinde aktif bir zonda bulunur (Şekil 4.2). Bu demektir ki yörede şiddeti $I = 8$ olan depremlerin oluşabileceği varsayılmıştır. Bölge Sismisite araştırmalarında iki Sismotektonik zona ayrılarak incelenmiştir. Yörenin Erzurum bölgesini kapsayan, Tercan-Aşkale-Pasinler hattı üzerinde aktif bir zon (A zonu) ile Erzincan- Karlıova-Varto Kuzey Anadolu Fay zonu (B zonu)'nun tesirinde kalabileceği düşünülmüştür (Taban 2000).

Şehir merkezinde yeraltı suyu derinde bulunmasına rağmen, zemin niteliği itibariyle taşıma gücü 2 kg/cm^2 dolayındadır ve III. sınıf zemin niteliğine sahiptir. Kentin kuzeyinde ve batısında yeraltı suyunun yüksekte bulunduğu alüvyon sahalarda ise zeminin taşıma gücü 1 kg/cm^2 den aşağıda olup, IV. sınıf zemin niteliğindedir. Bu nedenle bu gibi zeminlerin meskûn saha zeminine oranla deprem şiddetini daha da artırıcı rol oynayacağı bilinmelidir. Kentin doğusunda kalan bu çalışmada ana materyal olarak planlaması yapılan Dağ Mahallesi ve askeriyeinin bulunduğu sahalarda volkanik kayaktan oluştuğu için temel yapı zemini bakımından daha sağlamdır. Zemini bazalt olan Dağ Mahallesinde yapılacak alçak katlı yapılar çok hasara uğrayacağı halde yüksek katlı binalar daha az hasara uğrayacaktır. Şehrin doğusunda yer alan Dağ Mahallesinde bazı sahalarda yer yer 2-3 m kalınlıkta yamaç molozu ile örtülüdür. Bu sahalarda da deprem hasarının daha fazla olabileceği ve yersel toprak kaymalarının olabileceği bilinmeli ve inşaatlarla ilgili yapılan kazılarda mutlaka istinat duvarları yapılmalıdır. Bu durumlar bilinerek kentin şehircilik yönünden yapılanmasında göz önünde bulundurulmalıdır (Taban 2000).

Şekil 4.1. Erzurum kenti deprem haritası (Anonim 2009c)

Şekil 4.2. Erzurum kenti jeolojik ve deprem fay hattı haritası (Anonim 2009c).

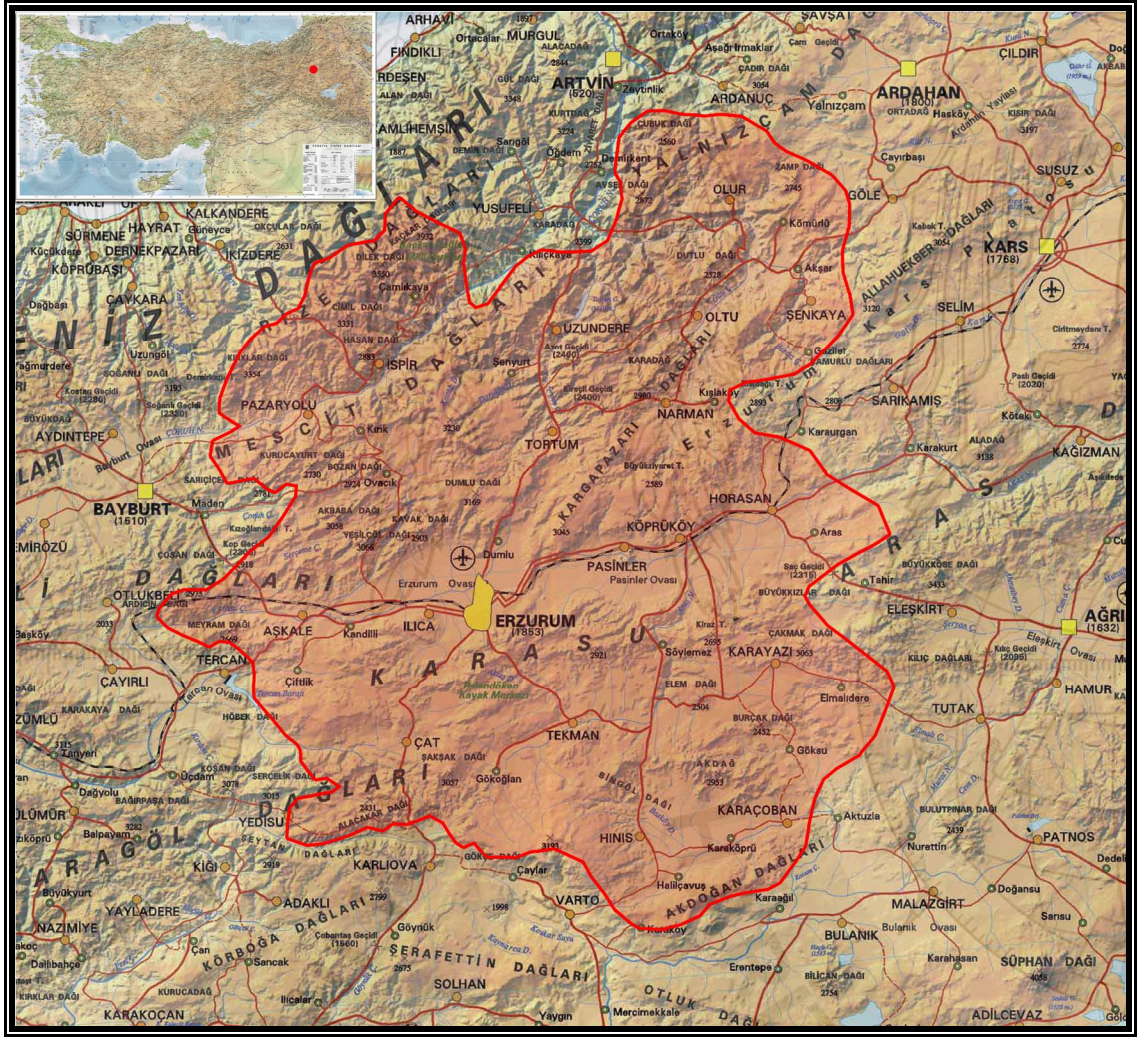
4.1.1.c. Topoğrafik yapı

Anonim (1998), Anonim (2002) ve Anonim (2005a)'dan alınan Erzurum ili topoğrafik yapısı ile ilgili veriler ışığında; Erzurum ili Türkiye'nin orta ve batı kesimlerine göre, yükseltilerin fazla olduğu bir ildir. 25066 km² olan il toplam alanının yaklaşık %64'ü dağlardan oluşmaktadır. Platoların deniz düzeyine göre yükseklikleri 200 m'yi bulur, bunların üstünde yer alan dağların yükseklikleri ise, 3000 m ve daha yüksektir. Platolar ve dağlar arasında kalan yükseklikleri yaklaşık 1500 ile 1800 m ulaşan depresyon ovaları ile oluklar yerleşmiştir. Karasu- Aras dağlarının bazı dağ kütleleri, Erzurum ili arazisini güneyde engebelendirmiştir. Bunların en önemlileri, Erzurum kenti ve Erzurum Ovası (825 km²) güneyinde yer almakta olan Palandöken Dağları (Büyük Ejder 3176 m) ve Pasinler Ovası (540 km²) güneyinde yer alan Şahveled Dağları (Çakmak Dağı 3063 m) olup, Bingöl Dağları'nın kuzey yarısı da yine Erzurum sınırları içinde kalmaktadır (Şekil 4. 3).

Erzurum ilinde ovalar il toplamının %4'ünü oluşturmakta olup, ovalar daha çok Karasu-Aras çöküntü alanlarında yer alır. Bunların dışındaki düzlükler ise daha çok yayla niteliğindedir. Karasu ve Aras vadilerinde birbiri ardına sıralanmış küçük büyük bir çok ova vardır. Çoban Dere Dağlarının batısında Erzurum, doğusunda ise Pasinler yüksek ovaları yer alır. Başlıca ovalar Erzurum Ovası, Gez Ovası, Ilıca Ovası, Daphan Ovası, Pasinler Ovası ve Hınıs Ovası'dır. Erzurum kent merkezi, Karasu ırmağının kaynak bölgelerinden başlayan yüzölçümü 825 km² olan Erzurum Ovasında kurulmuştur.

Erzurum ilinde yaylalık alanlar, il toplamının %12'sini oluşturur ve hayvancılık faaliyetleri açısından son derece önemlidir.

Erzurum Hazar Denizi, Karadeniz ve Fırat Havzalarının birleşme alanında bulunan bir ildir. Üç ana havzada beş büyük vadi yer almaktadır. Bunlar: Çoruh Vadisi, Karasu Vadisi, Aras Vadisi, Oltu Vadisi ve Tortum Vadisidir.

Şekil 4.3. Erzurum ili topoğrafik haritası (Anonim 2009d)

Kentsel dönüşüm yapılması düşünülen Dağ Mahallesi alanı topoğrafik yapısı 1846 m kottan başlayıp 1986m'lik kot'a çıkan eğimli bir topoğrafik yapıya sahiptir. Alan bu 140 m' lik eğim içerisinde düzgün dağılım göstermektedir. Ulaşım açısından tehlike arz edecek keskin eğimler söz konusu değildir.

4.1.1.d. İklim

Doğu Anadolu'nun merkezini oluşturan Erzurum ili gerek denizden uzaklığı, gerekse yüksek rakım durumu ve büyük dağ kitlelerinin bulunması nedeniyle Türkiye'nin diğer iklim bölgelerine göre oldukça değişik iklim karakterleri gösterir. Bölge tamamıyla

karasal iklimin etkisi altındadır. Erzurum Meteoroloji Bölge Müdürlüğünden alınan 1975-2008 yılları arası 33 yıllık ortalama verilere göre; Türkiye'nin sıcaklık ortalaması en düşük illerden biri olan Erzurum'da kışlar oldukça soğuk ve sert, yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir. Çizelge 4.1' de 1975-2008 yılları arası 33 yıllık ortalama iklim verilerinde görüldüğü gibi, sıcaklık Ekim ayında düşmekte, Nisan ayında artmaya başlamaktadır. 1975-2008 yılları arası ortalama sıcaklığı 5,6 °C olan Erzurum, yıllık ortalama 460,5 mm yağış değerlerine sahiptir. Kar yağışlı günler Ekim ayının sonlarında başlamakta Mayıs ayına kadar sürmektedir. Ortalama karla örtülü gün sayısı 113,6 gündür. Erzurum'da şiddetli don olayları yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir (Anonim 2005b; Anonim 2008c).

Çizelge 4.1. Erzurum ili ortalama sıcaklık, nem ve yağış değerleri (Anonim 2008c).

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Ort.
Ortalama Sıcaklık(°C)	-9,1	-7,8	-2,5	5,4	10,5	14,8	19,3	19,3	14,5	7,9	0,8	-5,9	5,6
Maksimum sıcaklık(°C)	-0,6	-0,7	4,4	9,1	12,9	17,7	22,6	21,7	17,9	11,8	5,4	1,7	10,3
Minumum sıcaklık(°C)	-16,9	-15,1	-10,3	2,4	7,7	11,8	16,6	16,6	11,7	4,2	-5,6	-12,8	0,86
Ortalama Nem (%)	76,8	76,0	74,4	65,7	62,3	57,6	51,6	48,9	51,2	62,9	71,9	77,4	64,7
Maksimum Nem (%)	88,0	88,7	87,4	79,6	73,3	70,7	66,1	72,4	69,4	78,3	86,6	90,2	79,2
Minumum Nem (%)	61,4	56,2	52,9	44,7	45,1	33,4	36,2	32,2	38,8	40,5	55,2	60,7	46,4
Ortalama Yağış(mm)	19,7	24,4	30,6	58,0	69,6	41,6	25,8	15,2	20,0	47,6	32,3	21,8	406,6

Kentte en hızlı esen rüzgârlar, genelde güney yönden esmekte olup, ağırlıklı olarak Nisan ayında bu güçlü rüzgârlar görülmektedir. Kentte en düşük rüzgâr hızının 19,7 m/sn ile güneybatı yönden Eylül ayında olduğu görülmektedir. Erzurum ve çevresinde hakim rüzgar yönü kuzeydoğu yönden güneybatı yöndedir. İkinci hakim yön ise güneybatı-kuzeydoğu istikametindedir (Anonim 2008c).

Kentsel dönüşüm yapılması hedeflenen Dağ Mahallesi daha çok rüzgar alan bir yer olması ile dikkat çekmektedir. Bu alan güneybatıdan gelen hakim rüzgar yönünün önünde bir set gibi durmakta ve durağan havalarda kentte bu yüzden hava kirliliği yaşanmaktadır. Bu yüzden buradaki fiziki yapılanmada en önemli plan kararlarından birisini hakim rüzgarı kesmeyecek bir yapılaşma oluşturmaktadır. Alanın bazı noktaları kuzey, bazı noktaları ise güney bakarludur.

4.1.1.e. Toprak

Erzurum ilinin iki coğrafi bölgede toprakları bulunmakta olup, arazi büyüklüğü yaklaşık olarak 2 506 600 ha kadar tutar. Ülke topraklarının %3,2 sini kaplayan Erzurum'un kuzeyden İspir, Narman, Oltu, Olur, Pazaryolu, Tortum ve Uzundere ilçelerinin toprakları, Karadeniz bölgesinin Doğu Karadeniz sınırları içinde kalmaktadır. İlin bu kesimi il topraklarının yaklaşık %30'luk bir payını oluşturur. Geriye kalan %70 gibi önemli bir pay, Doğu Anadolu Bölgesi dahilinde yer alır. İl arazi büyüklüğü bakımından, sırayla Konya, Sivas ve Ankara illerinden sonra, Türkiye'nin 4. büyük ili konumundadır (Anonim 1998).

Erzurum ilinde görülen iklim ve jeolojik yapı farklılıkları ile vejetasyondaki çeşitlilik, değişik özelliklere sahip toprakların oluşumuna sebep olmuştur (Anonim 2002)

İklim, topografya ve ana kaya farklılıkları nedeniyle Erzurum'da çeşitli büyük toprak gruplarına rastlanmaktadır. Erzurum ili toprak yapısı itibariyle; Alüvyal Topraklar, Hidromorfik Alüvyal, Organik Topraklar, Kahverengi Orman Toprakları, Kırmızı Kestane Renkli Topraklar, Kireçli-Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları, Kahverengi Topraklar, Bazaltik Topraklar, Yüksek Dağ-Çayır toprakları olmak üzere dokuz ana sınıfa ayrılmaktadır. Erzurum ilinde genelde kestane renkli ve bazaltik topraklar yaygın şekilde bulunur (Anonim 2005a; Anonim 2005b).

Kentte son yıllarda verimli tarım toprakları üzerine yanlış alan kullanımları Şükrüpaşa, Dadaşkent, Havaalanı yolu vb. gibi alanlarda sıkça yaşanmaktadır. Bu bakımdan Dağ

Mahallesi toprak bakımından yapılaşmaya oldukça elverişli bir durum arz etmektedir. Bir başka ifade ile bu alan verimli tarım toprakları içermeyen, eğimli, yapılaşma dışında bozuk mera özelliği gösteren bir alan olması dolayısı ile yapılaşmaya oldukça uygundur. Sadece mevcut sanayi mahallesinin bir bölümü verimli topraklara sahip olup, bu kısım da yapılacak fiziki planlamada göz önünde tutularak açık-yeşil alana ayrılmıştır.

4.1.1.f. Hidrolojik Yapı

Erzurum ili, yer altı ve yer üstü su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Türkiye'nin en yüksek yerlerinden olan il toprakları sıradağlar ve yüksek yaylalarla kaplıdır. Bu nedenle yüksek dağlık alanlar özellikle kar şeklinde çok yağış almaktadır (Anonim 1998).

Erzurum ili, Çoruh, Aras ve Fırat havzalarının birleşme alanındadır. Erzurum ili sınırlarından geçmekte olan Karasu Fırat nehrinin en önemli koludur. Karasuyun; 148 km toplam uzunluğunun 140 km'si Erzurum il sınırları içerisinde. Ortalama debisi $44\text{m}^3/\text{sn}$ olan Karasu, Erzurum ovasını kuzeydoğusundaki Dumlu Dağının eteklerinden doğmaktadır. Kargapazarı dağlarından gelen küçük bir çayla birleşip, Erzurum ovasına girmekte ve burada geniş bir bataklık oluşturmaktadır. Erzurum ovasını geçtikten sonra Serçeme deresi ile birleşmekte ve Erzincan il sınırına girmektedir. Karasu nehrinin bir kolu olan Tuzla Çayı, 120 km uzunluğa sahip olup bunun 70 km'si Erzurum il sınırları içerisinde (Anonim 1998; Anonim 2005a).

Erzurum ili göller bakımından zengin bir il değildir. İlin en önemli gölü Tortum Gölü'dür. Ayrıca 100 ha'lık alana sahip Aşkale Şah Gölü, 140 ha'lık alanı ile Ağır Gölüdür. Erzurum ilinin göletleri ise; 35 ha'lık alanı ile 23 Temmuz Göleti, 25 ha'lık alanı ile Kızılca Göleti, 20 ha'lık Porsuk Göleti, 20 ha'lık Palandöken Göleti ve 15 ha'lık alanı ile Eğilmez Göletleridir. Ayrıca 1998 yılında işletmeye açılan 12 km^2 alana sahip olan Kuzgun Baraj Gölü, 1996 yılında işletmeye açılan $1,45\text{ km}^2$ alan kaplayan Demirdöven Baraj Gölü ve 2005 yılında işletmeye açılan 22 km^2 alana sahip olan Palandöken Baraj Gölü Erzurum ilinin sulama, içme suyu ve enerji ihtiyaçlarını

karşılıken, gelecekte Erzurum için önemli birer rekreasyon merkezi olabilecek kapasitededirler (Anonim 1998; Anonim 2005a; Anonim 2008d).

Planlama yapılacak Dağ Mahallesi'nin hidrolojik yapısı fiziki yapıya engel oluşturacak herhangi bir kaynak değeri içermemektedir. Alan yakınında yer alan su deposu burada yapılacak her türlü gelişime potansiyel kaynak oluşturmaktadır.

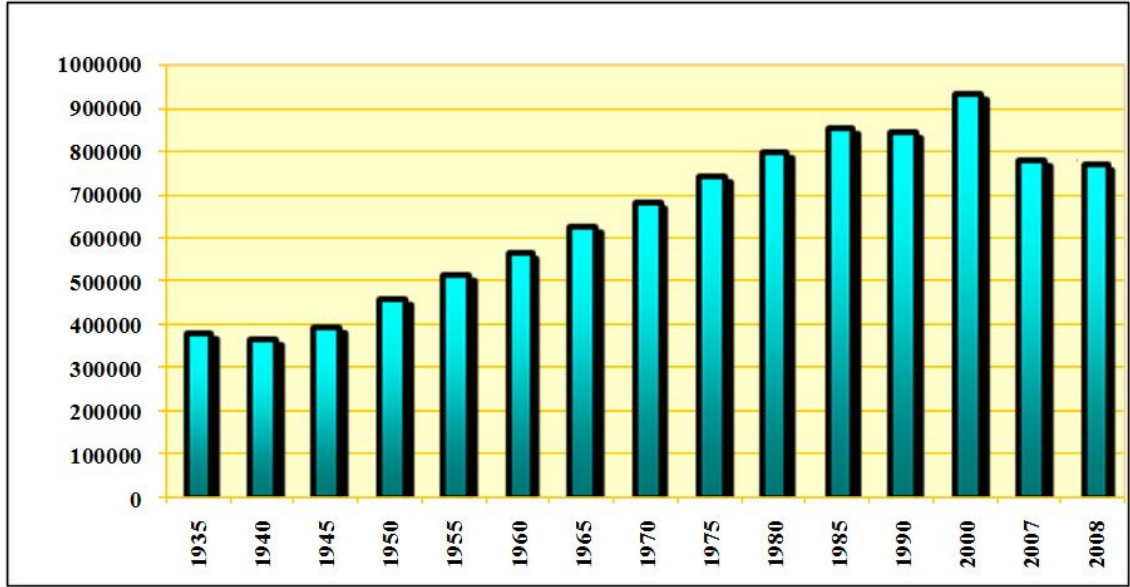
4.1.2. Kültürel kaynak değerleri

Kentlerin gelişim ve büyümelerinin temel nedenlerinin başında ekonomik gerekler olmak üzere, hızlı nüfus artışı, yeni konut alanı ihtiyacı, fiziki konfor, göçler, sosyal ve politik nedenler ile yeni iş sahalarının gelişimi oluşturmaktadır. Son yıllarda kentlerde çok hızlı bir büyüme ve yayılım görülmektedir. Bu büyümede kent içi ulaşım, sosyal yapılaşma ve çevresel tahribatın önemli etkeni olmaktadır. Günümüzde bazı kentler kontrolsüz bir gelişim sergilemekte ve bu da sorunları tırmandırmaktadır. Buna karşılık pek çok kentte özellikle yerel yönetimlerin çalışmaları ve yönlendirmeleri ile planlı ve düzenli bir şekilde gelişmektedir.

4.1.2.a. Nüfus

İlimiz Erzurum'da 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında gerçekleştirilen ve sonuçları 21.01.2008 tarihinde açıklanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına (Şekil 4.4) göre; 2008 yılı toplam (ilçeler ve köyler dahil) nüfus 774 967, şehir nüfusu ise 485 107'dir. Bu rakamın 391 588'i erkek, 383 379'u da kadın nüfusu oluşturmaktadır. Erzurum ilinin TÜİK verilerine göre 1990-2007 yılları arasındaki nüfus ve kentleşme oranlarına bakıldığında 1990 ve 2007 yılları arasında nüfus artışı ile birlikte görülen kentleşme oranındaki artış, 2007 yılı nüfusunda düşüş gözlenirse de kentleşme oranındaki artış %61,86 ile artmaya devam etmiştir (Çizelge 4.2).

Şekil 4.4. 1927-2008 Yılları arasındaki Erzurum ilinin yıllara göre nüfus verileri (Anonim 2008e)

Çizelge 4.2. Erzurum ilinin TÜİK verilerine göre 1990-2007 yılları arasındaki nüfus ve kentleşme oranları (Anonim 2008e)

Yıllar	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Toplam Nüfus	Kentleşme Oranı(%)
1990	400983	447218	848201	47,27
2000	560551	376838	937389	59,79
2007	485563	299378	784941	61,86

4.1.2.b. Tarih

Erzurum'un tarihi M.Ö. 4000 yıllarına kadar inmektedir. Karaz, Pulur, Güzelova ve Sos höyüklerinde yapılan kazılarda elde edilen bulgular, Erzurum ve çevresindeki eski yerleşim yerlerinin olduğunu ortaya koymuştur. Huriler, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Sasaniler, Romalılar, Araplar ve Bizanslılar dönemini yaşayan Erzurum, 1071 Malazgirt zaferinden sonra Bizans hâkimiyetine son verilerek, Saltuk Bey'in yönetimine verilmiştir. Bu tarihten itibaren Saltukoğulları Beyliğinin başkenti olmuştur. Türk

çağının başladığı Erzurum'a Saltukoğulları, Anadolu Selçukluları ve İlhanlılar döneminde imar faaliyetleri devam ederken özellikle Saltuklu ve İlhanlı döneminde inşa edilen tarihi eserler, şehrin kültür ve sanat merkezi olmasında önemli bir yere sahiptir. 1514 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılan Erzurum'un esaslı bir şekilde imarı Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılmıştır. Bu dönemde de pek çok mimari eser inşa edilmiş, bu ortamda şehrin nüfusu artmış, yerleşim sur dışına taşarak yeni mahalleler kurulmuştur. Erzurum tarihinin her döneminde önemli bir merkez olma özelliğini korumuş ve birçok tarihi olaylara sahne olmuştur (Anonim 2005b; Anonim 2008f).

Planlama yapılacak alanın içerisinde herhangi bir tarihi yapı bulunmamakla beraber, çalışma alanının kuzeyi ve arka kısımları (doğusu) kentin simgesi durumundaki ve Kurtuluş Savaşının yaşandığı Aziziye Tabyalarından oluşmaktadır. Bu alan yakın bir zamanda milli park statüsü ile koruma altına alınmıştır. Kentin bakı noktası olan bu alanların yakınında gerçekleştirilecek olan fiziki dönüşüm projelerinde tabyaların hiç bir şekilde bütün noktalardan görsel değerini engelleyecek yapılaşmalara gidilmemesi yapılacak planlamaların temel hedeflerden birisini oluşturmaktadır.

4.1.2.c. Sosyo-ekonomik yapı

Erzurum'da çağlar boyu yinelenen nüfus hareketleri, bir yandan yöreye yeni kültürlerin gelmesini sağlarken, bir yandan da yörede meydana gelen savaşlar sonucunda geçmiş kültürlerin ortadan kalkmasına yol açmıştır (Anonim 2005b).

Erzurum'un ekonomik yaşantısında hayvan yetiştiriciliğinin yeri önemli olmasına rağmen, et, süt ve süt ürünleri tüketiminde Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Erzurum'un folkloru, renkliliği ve özgünlüğü ile ülke folklorun içerisinde önemli bir yer almaktadır. 19. yy'a kadar varlığını koruyabilen el sanatlarından dokumacılık, bakırcılık ve kuyumculuk günümüze kadar gelmiştir (Anonim 2005b).

Aşkale ilçesine ait topraklar Erzurum'un diğer ilçelerine göre daha verimlidir. Halkın başlıca geçim kaynağının tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bitkisel üretimde şeker pancarı, buğday, arpa, patates yetiştirilirken, hayvancılıkta fazla bir gelişme yoktur. İlçenin ekonomisinde çimento fabrikası, linyit işletmeleri ve kireç ocakları da önemli yer tutmaktadır (Anonim 2005a).

Kentte imalat sanayinin az gelişmiş olmasıyla birlikte, kentte büyük işletmelerin yoğunlaştığı gıda sanayi ön plandadır. Metal eşya, dokuma ve orman ürünleri sanayi sektörü ağırlıkla devlet tarafından sürdürülmektedir. Kent sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş merkezlere uzak bir konumda yer almasına rağmen ekonomik gelişmenin dinamikleri olan ulaşım ve haberleşme sektöründe son yıllarda yaptığı hamlelerle bir çok imkâna kavuşmuştur. Ayrıca kentte uluslar arası kapasitede çalışan bir havaalanı faaliyet göstermektedir.

Kentte dönüşüm yapılan Hasani Basri Mahallesi daha çok tek katlı, toprak damlı evlerden oluşan bir alanın yıkılarak yerlerine çok katlı evlere bırakılarak yapılmıştır. Benzer özellikler Dağ Mahallesinde yaşanmakla beraber bu alanın daha çok gecekondular şeklinde yapılardan oluşturmaktadır. Özellikle bu alan yaz aylarında bahçelere dikilen ağaçlar sayesinde oldukça yeşil gözükmektedir. Toprak damlı evler bu alanda yerini, basit, tek katlı binalara bırakmıştır. Mahalle sakinlerinin bir kısmı geçimini hayvancılıkla sağlamaktadır. Ekonomik gelir seviyelerinin çoğunlukla oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

4.2. Erzurum Kentinin Fiziksel Gelişim Süreci

4.2.1. Kentin fiziksel gelişimi

Kent Roma devrine ait bir kale içinde ve etrafında kurulmuştur. Topoğrafik yapının etkisi altında oluşmuş konsantrik bir gelişme vardır. Dış kalenin kalkmasıyla muntazam çevre yolları oluşmuştur. Meyilli fakat düzgün bir arazi üzerindedir. Güneyde topoğrafik eşik sınırlarına yaklaşmış olup, batı yönünde yeni kent ve üniversiteye doğru

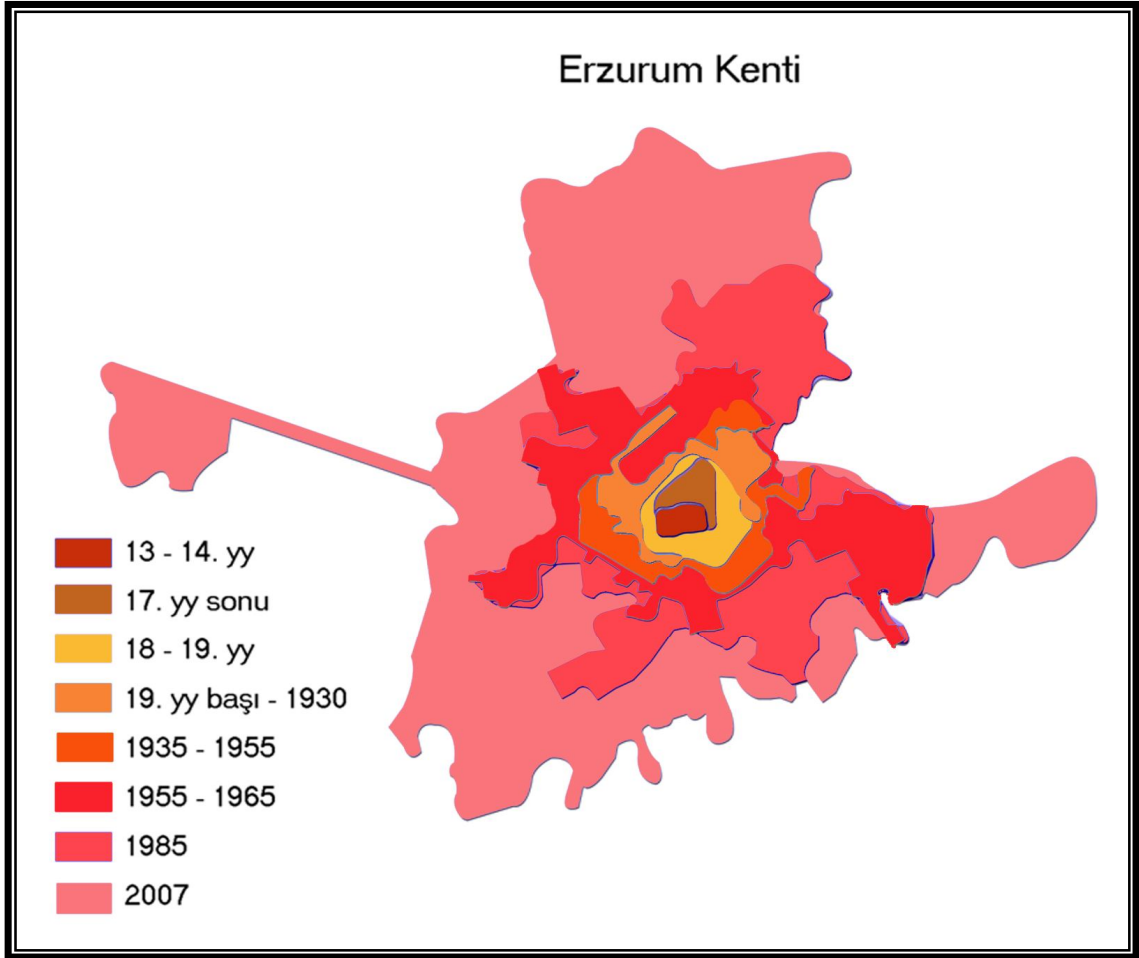
gelişmektedir. Eski çekirdek dışında, biçimsel yapı bakımından kent, herhangi bir özellik göstermemektedir (Aru 1998).

Genellikle doğrusal gelişmeler topografik durumun imkan verdiği nispette, bir çok yönlere yayılmakta ve işinsal yerleşme biçimi doğurmakta, bu gelişmeler ise zamanla ve çevre yollarının oluşumu ile konsantrik yerleşme biçimine dönüşmektedir.

Kentler sürekli gelişen ve kendini yenileyebilen canlı varlıklardır. Bu gelişim süreci içerisinde nüfus artışları ile birlikte kentler de yapısal yoğunluklarda yayılım göstermektedirler. Kentler gelişen ve değişen hayat şartları dolayısıyla farklılık göstererek gelişir ve büyürler.

Erzurum kentinde de bu durum farklı değildir. Kent nüfusu tarih içerisinde savaşlar göçler, yağmalamalar ve tabiat olayları gibi çeşitli olaylar nedeniyle farklı oranlarda artış ve azalışlara sahne olmuş ve bu nedenlerle kentin gelişiminde de değişimler ortaya çıkmıştır. İller Bankası (Anonim 1965), Can(1988) ve Erzurum Büyük Şehir Belediyesi İmar İşleri Daire Başkanlığın (Anonim 2006b)'ndan alınan Erzurum iline ait 13-17-19. yy'lar ve 1930-1955-1965-1985 ve 2007 yıllarına ait olan haritalar kütleli olarak Photshop 9,0 programı yardımıyla karşılaştırılarak Şekil 4.5'de, kentin yıllara göre fiziksel gelişimi verilmiştir.

Kentin geçirdiği bu zaman dilimleri içerisinde kentte tarihi kent merkezin ana çekirdeği oluşturduğu ve kentinde bu merkez etrafında yayılım gösterdiği gözlenmektedir. 1985 yılından sonra özellikle kentte gecekondü önleme bölgesi adı altında imara açılan toplu konut alanlarının yayılımı kuzey, güney ve batı yönlerinde yayılım göstermektedir.

Şekil 4.5. Erzurum kentinin dönemsel fiziksel gelişimi

4.2.2. Erzurum kentinin mevcut alan kullanımlarının planlama ve tasarım yönünden irdelenmesi

Tanrıverdi (1973), Doğanay (1983), Can (1988) ve Anonim (2005b)'den alınan bilgilere göre; Cumhuriyet devrinden sonra planlaması ele alınan Erzurum'da 1939'da H. J. Lambert, 1972'de Z. Yapar, 1981'de A. Çapuroğlu ve 1988'de Z. Can tarafından dört adet "İmar ve Uygulama Planı" hazırlanmıştır. Erzurum'un ilk planı 1939'da Alman J.H Lambert tarafından 100.000 kişilik nüfusa göre planlanmıştır. Lambert planı büyük ölçüde uygulanmış, planın kent içi ulaşım sistemi içinde önerdiği önemli bağlantıların tümüne yakını açılmış ve konut alanları plana uygun bir şekilde kurulmuştur. Lambert planında 25 yıllık bir süre için 400 ha'lık kullanım alanı önermiştir. 1/12 000 ölçekli bu planda 1965'de kent nüfusunun planda öngörülen değere yaklaşık olarak nüfus

105.317'ye ulaştığı zaman, kent kullanım alanı 950 ha'a ulaşarak önerilenin iki katından fazlasına ulaşmıştır. Bu da kentin plansız bir gelişmeye sahne olduğunun göstergesidir. Lambert planlamasında şehir içi yolları ışmsal ve radyal bir sistem olacak şekilde tasarlamıştır. Bu planın en çok uygulanan yeri cadde ve sokaklar olmuştur. Kenti konut, ticaret ve karma olmak üzere üç imar bölgesine ayırmış, konutları bahçeli ve 2-3 katlı olacak şekilde tasarlamıştır. Bu planlamada kişi başına 2,6 m² yeşil alan, 6 m² açık alan ve 1 m² çocuk oyun alanı tasarlanmış ancak uygulaması tam anlamıyla yapılamamıştır. Kentin ikinci planı ise İller Bankasının açtığı yarışmayı kazanan Zeki Yapar tarafından yapılmıştır. Fakat hazırlanan bu imar planı, yürürlükte olan kent planına ters düştüğü için uygulanmasından vaz geçilmiştir. Bu planlamada kent sınırı oldukça geniş tutulmuş ve kişi başına 7 m²'lik yeşil alan tasarlanmıştır (Doğanay 1983).

Eski imar planlarının yerini alan, 1981 yılında onanan ve Alim Çopuroğlu başkanlığında Erzurum Nazım Plan bürosunca hazırlanan plan "Erzurum Kent Bütünü ve Yakın Çevresi 1/25 000 Ölçekli Nazım İmar Planı" adını taşımaktadır (Doğanay 1983). Bu imar planları kentin sosyo-ekonomik koşullarından ayrı düşünüldüğünden uygulanabilirlikleri sınırlanmıştır.

Belediye tarafından alınan bir kararla, kentin Ilıca, Organize Sanayi, Dadaşkent, Yenişehir ve Atatürk Üniversitesi alanı dışında kalan 3000 ha'lık bir bölümün revizyon imar planının yapımı için Zühtü Can görevlendirilmiştir. Can'ın hazırladığı plan 1989 yılında onanmış ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarının büyük bir çoğunluğu 1990 yılında hazırlanmıştır (Şişman ve Kırzıgolu, 2002).

1981'de Çopuroğlu Erzurum için 1/25 000'lik Nazım İmar Planı hazırlamıştır. Bu planda, Erzurum ovasının %16,5 ve Karasu Ovasının %84,5'i tarım dışı amaçlar için önerilmiştir.

Günümüzde ise Büyükşehir Belediyesi 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı raporuna göre kentsel alan kullanımları aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (Çamur ve Hansu 2006).

Konut yerleşim alanları; Erzurum Büyükşehir Belediyesi yetki alanına giren konut bölgelerinin yapısal ve alansal büyüklükleri incelendiğinde, yoğun dokulu mevcut konut alanları 206 ha, orta yoğunlukta mevcut konut alanları 591 ha, az yoğunlukta konut alanları ise 554 ha olup toplam mevcut konut alanı 1351 ha'dır.

Merkezi iş alanı; Erzurum Büyükşehir Belediyesi yetki alanı dahilinde ticaret alanları merkezde yoğunlaşmış durumdadır. Ticaret sektörü, küçük esnaf ve işletmelerden oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak tarımsal ve hayvansal ürünler, gıda maddeleri, giyim, ev araç ve gereçleri, inşaat malzemeleri ile diğer tüketim mallarının alım satımına yöneliktir.

Sanayi yerleşme alanları; Erzurum Büyükşehir Belediyesi yetki alanı dahilinde 3 adet Erzurum II. OSB ve Besi Organize Sanayi Bölgesi yapım aşamasında, 3 adet küçük sanayi sitesi ve 19 adet Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı sanayi tesisi bulunmaktadır. Bu sanayi alanlarından I. Organize Sanayi Bölgesi, 1.147.973 m²'lik alan üzerinde Ilıca yolu üzerinde kurulmuştur. Erzurum II. Organize Sanayi Bölgesi, şehir merkezine 5 km uzaklıkta Pasinler yolu üzerinde Güneyaş sırtı mevkiinde 216 ha'lık bir alan üzerinde yapılandırılmaktadır. Erzurum Besi Organize Sanayi Bölgesi ise, şehir merkezine 18 km mesafede ilin kuzeyinde Düztepe mevkiinde 112 ha'lık bir alan üzerinde kurulmaktadır.

Erzurum ili Kentsel Sosyal Donatı Elemanları ise; eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, kültürel tesisler resmi ve dini tesisler olmak üzere 5 başlık altında toplanmıştır.

Eğitim tesisleri; Erzurum merkez ilçeye bağlı toplam 136 adet ilköğretim ve 26 adet lise bulunmaktadır. Bunlardan 61 tanesi Erzurum Büyükşehir Belediyesine bağlanan ve mahalle statüsüne kavuşan köylerde yer almaktadır.

Resmi Kurumlar; Erzurum Büyükşehir Belediyesi yetki alanı sınırlarında 25 resmi kurum bulunmaktadır. Bunlar; Erzurum Valiliği, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Üniversitesi, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Erzurum İl Müdürlüğü, Devlet Su İşleri İl Müdürlüğü, Karayolları 12. Bölge Müdürlüğü, Erzurum Su ve Kanalizasyon

İdaresi, Erzurum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Tarım ve Kredi Kooperatifi 13. Bölge Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı Vergi Dairesi Müdürlüğü, Çevre ve Orman Bakanlığı İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Tapu Kadastro İl Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı İl Sağlık Müdürlüğü, Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Meteoroloji Bölge Müdürlüğü, Emekli Sandığı Erzurum Bölge Müdürlüğü ve Köy İşleri Bakanlığı İl Müdürlüğü, Toprak Mahsulleri Ofisi, Tedaş İl Müdürlüğü, TRT Erzurum Bölge Müdürlüğü, Trafik Tescil ve Denetleme Şube Müdürlüğü Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Tekel Pazarlama ve Dağıtım Müdürlüğü, Erzurum İl Telekom Müdürlüğü, Kazım Karabekir Türk Telekom Binası, Erzurum Ticaret Odası'dır.

Kültürel Tesisler; Erzurum İlinde 21 adet kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphanelerden 4'ü Erzurum Büyükşehir Belediyesi yetki alanı kapsamındadır. İlde Erzurum Arkeoloji Müzesi, Atatürk Evi, Yakutiye Medresesi Türk İslam Eserleri ve Etnografya Müzesi olmak üzere önemli müzeler bulunmaktadır.

Orman alanları; Erzurum Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki orman alanları toplamı 963 ha olup daha çok kentin güneyinde Palandöken Dağı eteklerinde yer almaktadır. Ayrıca mevcut kent dokusunun kuzeydoğu ve kuzeybatısında da orman alanlarına rastlanmaktadır.

Askeri Alanlar; Erzurum Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki toplam askeri alan büyüklüğü 3134 ha'dır.

4.2.2.a. Konut dokusu

Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 2006 yılı 1/25 000 ölçekli Nazım İmar Planı Açıklama Raporunda belirtildiği üzere; önceki 1/25 000 ölçekli Nazım İmar Planı çalışması 5216 sayılı yasa çıkmadan önce yapıldığından planlama alanı oldukça küçüktür. Yapılan plan çalışması ile merkez ve merkezin yakın çevresinde bulunan yerleşmelerin plan çalışması yapılmıştır. Planlamada gelişme konut kavramı gecekondularla önleme bölgeleri ile çözüme ulaştırılmaya çalışılmış fakat başarılı olunamamıştır.

Kentin gelişiminde etkin rol oynayan sanayi bölgelerinin DSI' nin sulama sahasında ve 3. tarım toprakları üzerinde oluşlarından dolayı yer seçimleri tamamen yanlıştır. Yapılan bütün çalışma Tarım Köy Hizmetlerinin toprak etüdleri göz önüne alınmadan kentin gelişim yönleri ve gelişme alanları önerildiğinde tarımsal niteliği yüksek olan topraklar korunamamıştır (Çamur ve Hansu 2006).

Günümüzde ise halen 2006 yılında onaylanan Büyükşehir Belediyesi 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planında yapılan 2020 yılı projeksiyon hesaplamalarında 2020 Yılı Plan Kararlarının Alansal Dağılımına göre, toplam bölge parkı rekreasyon alanları ve parklar 5 milyon 320 bin 500 m² yeşil alan olarak planlanmış ve kişi başına düşen yeşil alan 14,7 m² ilave yeşil alan olarak hesaplanmıştır. Ayrıca %3'lük bir kısım Mevcut Konut ve Öneri Konut olarak ayrılmıştır. Tarımsal niteliği ve doğal niteliği korunacak alanlar ise %41 ve %45'lik oranlarda korunma altına alınmıştır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. 2020 yılı plan kararlarının alansal dağılımı ve oranı

Kullanım Kararı	Alan(m²)	Oran(%)
Mevcut konut	17179427	1,28
Kırsal Yerleşim Alanları	5368886	0,40
Öneri Konut	24064769	1,79
Ticaret Alanı	3702473	0,28
Eğitim Tesisleri	1809961	0,13
Spor Tesisleri	1048830	0,08
Sağlık Tesisleri	742678	0,06
İdari Tesis Alanı	6484479	0,48
Dini Tesisi Alanı	91276	0,01
Sosyo-Kültürel Tesis alanı	654113	0,05
Üniversite Alanı	29219087	2,18
Fuar Alanı	1650064	0,12
Askeri Tesis Alanı	12808184	0,95
Küçük Sanayi Sitesi	117977	0,01
Organize Sanayi Bölgesi	9584395	0,71
Bakım ve Akaryakıt İstasyonu	17794	0,01
Tarımsal Niteliği Korunacak alan	560180540	41,19

Cizelge 4.3. (devam)

Kullanım Kararı	Alan(m ²)	Oran(%)
Doğal Niteliği Korunacak alan	614604531	45,75
Dere	1241228	0,09
Ağaçlandırılacak Alan	5620782	0,42
Park Alanı	11680544	0,87
Bölge Parkı	4993942	0,37
Turistik Tesis Alanı	315463	0,02
Konut Dışı Çalışma Alanı	1751157	0,13
Teknik Alt Yapı Alanı	54645	0,01
Depolama ve Pazarlama Alanı	419843	0,03
Toptan Ticaret Alanı	93062	0,01
Toplu Konut Alanı	193346	0,02
Çöp Alanı	1252667	0,09
Havaalanı	16036197	1,19
Demiryolu	897634	0,07
Garaj	84049	0,01
Karayolları ve Otopark Alanı	16035977	1,19
Toplam	1 350 000.000	100 00

4.2.2.b.Yeşil alan

Açık yeşil alanlar, doğal yaşamla ilişkilendirilmelerine rağmen, aynı zamanda sosyal ve ekonomik değeri olan mekanların da yaratılmasını sağlamaktadır. Çevrelerinde bulunan yerleşim alanlarına belirli hizmet mesafeleri içinde hizmet vermeleri hedeflenmektedir. Hizmet mesafeleri, büyüklüklere, donanımlara, konumlara, barındırdıkları fonksiyonlara ve erişime göre değişkenlik göstermektedir. Günlük ihtiyaçlara göre tasarlanmış bulunan yeşil alan adalarından kentsel ekoloji kavramı içinde, doğal yaşam ve sosyo-kültürel yaşamları barındıran büyük parklara kadar geniş bir yelpaze içinde yer alan açık ve yeşil alanlar, rekreatif yaya koridorları olarak adlandırabileceğimiz yol boyu parkları olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Kemp *et al.*, (2003)'a göre; özellikle açık yeşil alanlar, kentlerin sağlıklı gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu alanlar kentler için rekreasyon, ekoloji ve arazi

organizasyonuna yönelik pek çok farklı fonksiyona sahiptir. Rekreasyon fonksiyonu ile aktif pasif rekreasyon imkanı sağlayarak kent içinde ve dışında sportif donatıların tesisine ve eğlence ile ilgili donatılara da olanak verirler. Ekolojik fonksiyonu ile kent içerisinde akımlara ve yeşil fonksiyonlara imkan tanırırlar. Kent içinde, çevresinde artmakta olan endüstriyel tesisler, konutlar ile motorlu taşıtlardan çıkan gazlardan kirlenen kentin havası içinde bulunan toz ve zararlı gazları temizleyerek, kentte ışık ve hava sağlarlar. Arazi organizasyonu fonksiyonu ile kentlerin fiziksel alanların denge oluşturan unsurlarıdır. Kitle boşluk ayarlamasına yardımcı olurlar. Kent içerisindeki yeşil alanlar, araç trafiğini, yaya rekreasyonunu ve yerleşim alanlarından ayırmakla insanlar için trafik yönünden gereken güvenceyi sağlamış olurlar. Kentlerin formal yapıları binalarla meydana getirdiği katı kalıbı yumuşatarak kente organik bir yapı kazandırır (Emür ve Onsekiz 2007).

Yıldızcı (1991)'de yaptığı çalışmada bazı yabancı ülkelerdeki açık yeşil alan standartlarını vermiştir. Amerika'da kent yoğunluğunun 25 kişi/ha olması öngörüsü ile kişi başına 40 m² yani 100 kişi için 4 hektar bir yeşil alan standardı kabul edilmiştir. Bu değer kent alanının %10'una eşdeğerdir. İngiltere'de kişi başına 40 m² yeşil alan standardı benimsenmiş olup bu Amerikan standardıyla eşdeğerdir. Türkiye'de ise 3194 sayılı İmar Kanununun, 02.09.1999 tarihli Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğine göre, bu oran 10 m²/kişidir.

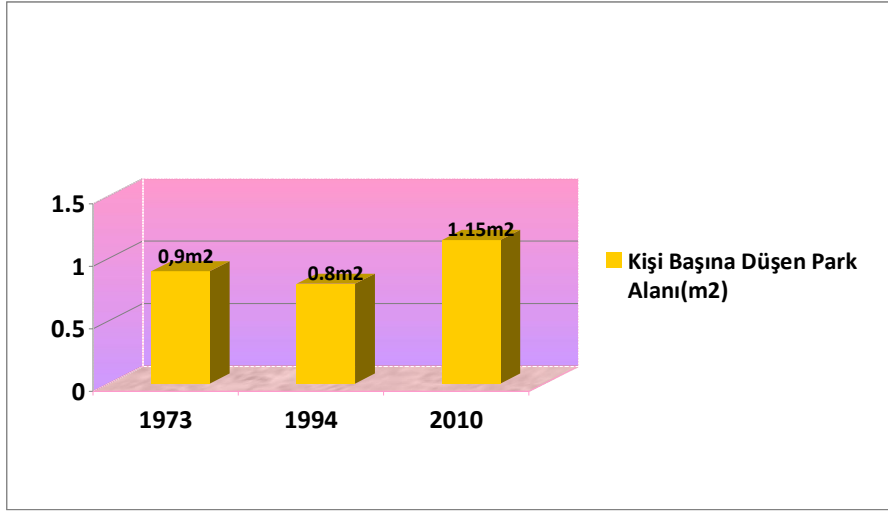
Erzurum kenti için açık yeşil alanlarının yeterliliği yönünde, Tanrıverdi (1973), Doğanay (1983), Can (1988) ve Eğmirli (1994) çalışmalar yapmıştır. Tanrıverdi (1973) çalışmasında Erzurum'da mevcut park park ve oyun alanlarının yetersiz olduğunu ve kişi başına 0,9 m²'lik park ve oyun alanı düştüğünü saptamıştır. Doğanay (1983)'ün çalışmasında ise mevcut bütün yeşil alanların 185,85 ha olduğunu ve kişi başına 9,2 m² yeşil alan düştüğünü saptamıştır. Ancak bu miktar içerisinde halkın kullanımına izin verilmeyen yeşil alanlar ve ileride geliştirilmesi düşünülen yeşil alanlarda dâhil edilmiştir. Can (1988) hazırladığı imar raporuna göre ise; kentteki aktif yeşil alanlar toplam 89,5 ha olup, bunun 54,5 ha'ı park, çocuk bahçesi ve oyun alanları, 35 ha'ı ise spor alanlarıdır ve kişi başına düşen aktif yeşil alan 3,63 m² dir. Pasif yeşil alan olarak

tanımlanan fidanlık arazileri toplam 89,5 ha olup kent yerleşik alanının dış sınırlarında yer almaktadır. Eğmirli (1994)'ın yaptığı araştırma sonucunda ise halkın kullanımına açık, yarı açık ve kullanımına izin verilmeyen yeşil alanların 167 ha olduğu belirlenmiştir. Bu alanın, 19 ha'ını parklar, 2 ha'ını meydanlar 146 ha'ını ise diğer yeşil alanlar oluşturmaktadır. Ancak, bu yeşil alanların yaklaşık %80'inin halkın kullanımına kapalı, askeri ve kamuya ait mekanlardır. Bu tespitler sonucunda 1990 yılı nüfus verilerine bu alanlar oranlandığında Eğmirli (1994), kişi başına düşen yeşil alan miktarını 6,8 m² olmasına rağmen, kişi başına düşen park alanının sadece 0,8 m² olduğunu belirlemiştir.

Tanrıverdi (1973), Doğanay (1983), Can (1988) ve Eğmirli (1994) yaptığı çalışmalara göre; Erzurum Kentindeki açık yeşil alanların halkın ihtiyacını karşılamaktan uzak ve yetersiz olduğu gözlenmektedir.

1988 yılında kullanılan imar planı incelendiğinde Erzurum'da 2005 yılına kadar 573,3 ha'lık aktif yeşil alan, 233,85 ha pasif yeşil alan oluşturulacağı hesaplanmıştır. Bu rakamlar 2005 yılında tahmin edilen 550.000 kişilik kent nüfusuna oranlandığında kişi başına 10,5 m² aktif, 4,3 m² pasif yeşil alan düşeceği saptanmıştır. Fakat imar planlarında önerilen bu yeşil alanlar gerçekleştirilemediği için kişi başına düşen yeşil alan miktarında istenilen hedefe ulaşılammıştır (Eğmirli 1994).

Günümüzde ise sadece Yenişehir bugünkü adı ile Palandöken Belediyesi sınırları içerisinde "2004-2005-2006-2007" yılları içerisinde yapılan toplam: 217800 m² lik 56 adet Park alanını ve Büyükşehir Belediyesi tarafından 2007 yılında yapılan toplam 138 622 39 m²'lik Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, Yılmaz (1994)'ın çalışmasında tesbit edilen toplam 199 800m² park alanına eklendiğinde günümüzde yaklaşık olarak kişi başına düşen park alanı 1,15 m² olarak bulunmuştur (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Erzurum kentinde bazı yıllara göre kişi başına düşen park alanları

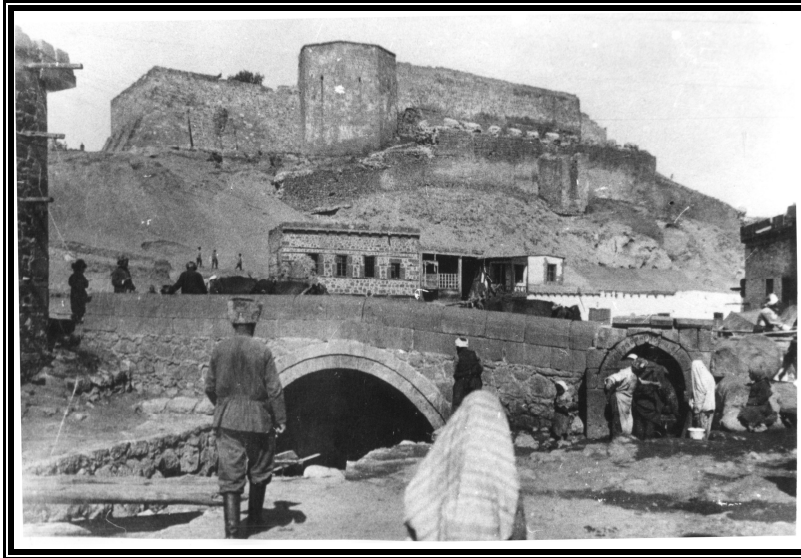
4.2.2.c. Tarihi doku

Tarihi devirlerden beri Hazar Denizinin kuzeyinden ve güneyinden geçen Ulu İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle Erzurum adeta, Anadolu'nun kilidi olma konumunu muhafaza etmiştir. Coğrafi konumu nedeniyle en eski yerleşim merkezlerinden biri olan ilimizdeki çeşitli dönemlere ait; medreseler, camiler, türbeler, kümbetler, hamamlar, çeşmeler, tabyalar, tarihi kapılar v.b. tarihi eserler yapıldıkları dönemin kültür ve sosyal yaşamları ile mimari özelliklerini günümüze kadar taşımaktadırlar (Gündoğdu 2007).

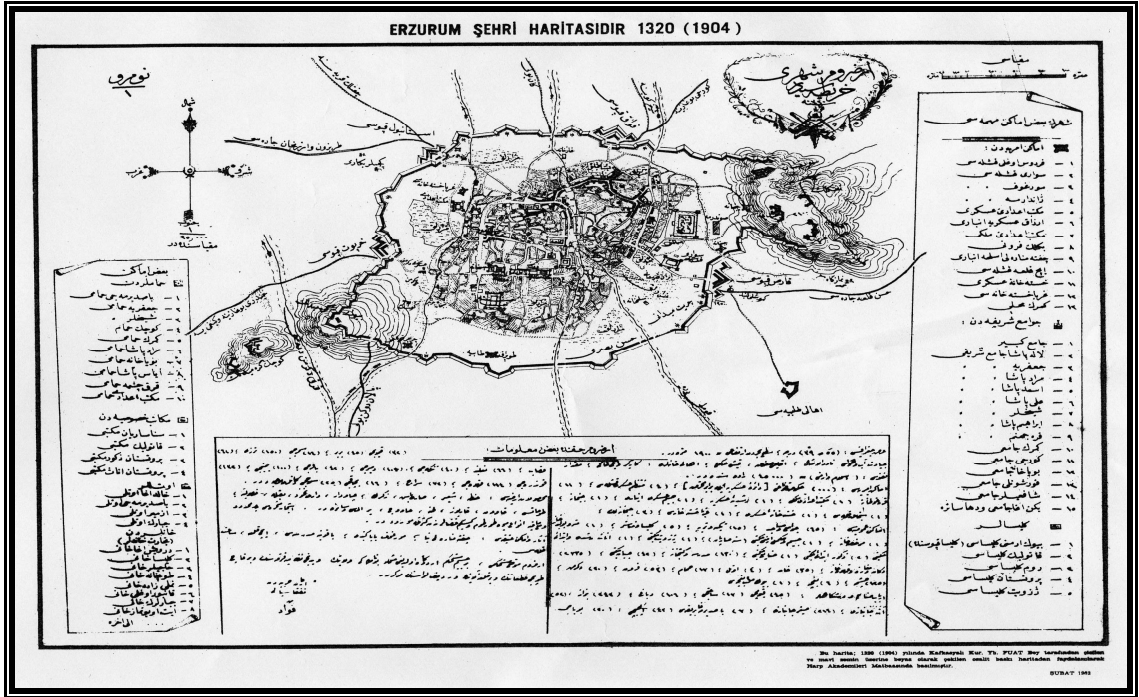
Tarihi yapıların başlıcaları aşağıda ele alınmıştır (Anonim 2005b; Solmaz 2002; Gündoğdu 2007; Anonim 2008f).

Erzurum Kalesi; Şehir merkezinde bulunan kalenin tarihi M.S. 415-422 yılları arasına dayanmaktadır. Doğu Roma İmparatorlarından II. Teodosios zamanında onun komutanlarından Anatolios tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. İslam ordularının şehir ile tanışmaları ise Hz. Osman zamanında 645 yılına denk gelmektedir. Kale 750 yılında tekrar Rumların eline geçmiştir. Bu tarihten sonra kale, Bizanslılar, Müslümanlar, Araplar, Sasaniler ve Emeviler arasında defalarca el değiştirmiştir. Selçuklu Türklerinin ise Erzurum ile tanışmaları 1048 yılında olmuştur. Selçuklular

tahrip ettikleri kalenin imar ve tamirine oldukça önem vermişlerdir. Kaynaklara göre Erzurum Kalesi iç kale ve dış kale olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir (Şekil 4.7, Şekil 4.8, Şekil 4.9); Günümüzde İç kale ayakta olmasına karşın dış kale surları büyük ölçüde yıkılmış, dört yöne açılan kapılardan sadece adları kalmıştır. İç kale surları üzerinde sekiz tane burç bulunmaktadır. Ayrıca iç kale içerisinde Osmanlı devrine ait olduğu bilinen 6 adet top bulunmaktadır. Şehrin etrafını çevreleyen ve iç kaleyi oluşturan Tepsi Minare ve Kale Mescidi şehrin sembolü olmuştur. İç kale kentimizin 1. derece arkeolojik sit alanıdır.

Şekil 4.7. Erzurum kalesi öncesi ve şimdiki hali

Şekil 4.8. 1320 (1904) Yılında Kafkasyalı Kur. Yüzbaşı Fuat Bey tarafından çizilen şehir haritası

Şekil 4.9. 1944 yılında çizilen 1986'da yinelenen Erzurum'un iç kale görüntüsü

Tepsi Minare: XII. Yüzyılda 1124-1132 tarihleri arasında yaptırılmış olan 21 m uzunluğundaki Tepsi Minare ya da diğer ismi ile Saat Kulesi, İç Kale'nin güneybatı köşesinde yükselir. Gövdesindeki pişmiş tuğlardan yapılmış ve kısmen tahrip olmuş kitabeye göre bu kule, Saltukoğullarından İnanç Yabgu Alp Tuğrul Bey Ebu'l Muzaffer Gazi bin Ebu'l Kasım tarafından yaptırılmıştır (şekil 4.10). Erzurum'un her yerinden görülebilen Saat Kulesi günümüzde orijinalliyini korumaktadır. Yalnız kitabe bölümlerinde tahribatlar söz konusudur. Zaman içerisinde şerefesi yıkılan minarede bu yıkılan bölüme XIX. Yüzyılda Barok tarzda ahşap malzeme ile şerefe eklentisi yapılmış ve içine saat yerleştirilmiştir. Tepsi Minare Karahanlı ve Büyük Selçuklu Döneminde yapılan minare geleneğinin en eski temsilcisidir. Erzurum şehrine gelen ziyaretçiler şehri buradan izleme imknı bulmaktadırlar. Fakat tarihi kalenin ve kulenin çevresindeki gecekondular oldukça fazladır. Halen bu gecekonduların kaldırılma çalışmaları devam etmektedir.

şekil 4.10. Tepsi Minare ve Kale Mescidinden görüntüler

Kale Mescidi: Tepsi minareye 30 m uzaklıkta ve İç Kalenin güney burçlarından birinin içine yerleştirilerek kareye yakın şekilde inşa edilmiştir. Mescit, iki ayak üzerine mihrap önünde; yüksek kasnaklı bir kubbe ve iki beşik tonoz, girişte de bir çapraz tonozla örtülüdür. XII. Yüzyıla ait bir Saltuklu eseridir (şekil 4.10).

Yakutiye Medresesi: 1310 tarihinde İlhanlı hükümdarı Sultan Olcaytu zamanında Gazan Han ve Bulughan Hatun adına Cemaleddin Hoca Yakut tarafından yaptırılmıştır. Erzurum'da Selçuklu geleneğini sürdüren aynı zamanda bölgenin iklimine uygun şekilde inşa edilmiş Anadolu'daki kapalı avlulu medreselerin son örneklerinden biridir. Batıya bakan cephenin iki ucu; birisi çinili minare diğeri de onu dengelemek üzere yaptırılmış kule olmak üzere, iki payanda ile sınırlandırılmış, etrafı bordürlerle çevrili taç kapının iki yanında, hayat ağacı ve onun iki yanında bekleyen aslan figüründen ibaret birer kompozisyon yer alır (Şekil 4.11). Medrese Selçuklu geleneğini tekrarlayan geometrik ve bitkisel kompozisyonların bulunduğu taç kapının gerisi, iki katlı bir düzenlemeye sahiptir. 1980'li yılların sonunda medrese restore edilerek Türk İslam dönemine ait eserlerin sergilendiği Türk-İslam Eserleri ve Etnografya Müzesi olarak kullanılmaktadır. Medresenin hemen yanında da Hacı Dede Ağa Çeşmesi bulunmaktadır.

Şekil 4.11. Yakutiye Medresesi

Çifte Minareli Medrese: İç kaleden güneye uzanan sur duvarlarına batıdan birleştirilmiş olan medrese, sadece Erzurum'un değil Türkiye'nin hatta dünyanın sayılı eserleri arasındadır (Şekil 4.12).

Medresenin kuzeye bakan ön cephesinde yüksek, mukarnas (petek biçimi bir görüntü ile yarım kubbelerin içini dolgulayan İslam sanatı ögesi) kavsaralı (portal (taçkapı), mihrap gibi yerlerin yarım kubbeye benzeyen üst bölümü) taç kapı üzerinde çinilerle süslü gövdesi ile yükselen iki minare ve kaidelerin altında, yüksek kabartmaları ile dikkat çeken figürlü ve bitkisel panolar bulunmaktadır. İki yanı mihrabiyeli ve oldukça dik bir kavsaraya sahip olan taç kapı, doğrudan içerdeki giriş eyvanına açılır. Giriş eyvanının karşısında oldukça derin bir eyvan ile doğu ve batıdaki diğer iki eyvanla, ortası avlulu, dört eyvanlı, klasik Selçuklu medresesi planı karşımıza çıkmaktadır.

Medresenin yine güney tarafından ana eyvana bitişik olan türbe kısmı, döneminin yine en büyük mezar anıtıdır. Alt katta mezar odası bulunmaktadır. Türbenin iç kaplamasında mermer malzeme kullanılmıştır. Bu medresenin, XIII. yüzyıl sonlarına doğru Anadolu yönetimini elinde bulunduran, ancak bu tür yapılarda Selçuklu geleneğine bağlı kalan İlhanlı yöneticilerden Keyhatu'nun eşi Padişah Hatun tarafından 1290'lı yıllarda yaptırıldığı kabul edilir. Medresenin Osmanlı döneminde IV. Murat zamanında tophane, daha sonrada kışla olarak kullanıldığı bilinmektedir. Minare kaidesinin kuzey ve yanlara bakan cephelerinde; hayat ağacı, ejderler ve çift başlı kartal figürlerinden oluşan panolar Orta Asya türk inancının izlerini taşır. Bunlar Şaman geleneğindeki yeryüzü, yer altı, göklerin hâkimiyeti sembollerini tekrarlayan uygulamalardır.

Şekil 4.12. Çifte Minareli Medrese

Üç Kümbetler; Üç kümbetler adı ile tanınan bu mezar yapıları, aslında gövdesi silindirik, birisi sekizgen planlı olmak üzere üç kümbetten oluşmuştur (Şekil 4.13). Anadolu mezar yapılarının en güzel üç temsilcisi bir alanda inşa edilmiştir. Üç kümbetlerin yanında birde kare planlı iki katlı bir kümbet daha bulunmaktadır. Bunlardan sekizgen gövdeli, kasnaklı ve kubbe külah karışımı örtüsüyle dikkat çeken yapı, Saltuklulardan Emir Saltuk'a ait olduğu söylenendir. Tamamen kesme taşla inşa edilen mezar anıtı, XII. Yüzyıl eseridir. Kasnaktaki nişler içerisinde insan başı, kartal, ejder, fare, yarasa ve sırt sırta vermiş aslan figürleri ile bitki motiflerinden oluşan Türk-Çin takvim hayvanlarından bazıları işlenmiştir. Diğer kümbetlerin kimlere ait oldukları belli değildir ve XIV. yüzyılına tarihlendirilmektedirler. Günümüzde yoğun kentleşme sonucunda binaların arasına sıkışmış durumda olmasına rağmen etrafı avlu ile çevrilerek koruma altına alınmış yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine sunulmuştur. Bu kümbetinde gösterdiği mimari özelliklerden dolayı 14. yy'da yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Şekil 4.13. Üç Kümbetler

Rüstem Paşa Hanı: Erzurum'un Osmanlı yönetimine geçtikten sonra inşa edilen ilk yapılarından birisidir (Şekil 4.14). Bu Han, Erzurum'un imar edilmesi konusunda Kanuni'nin buyruğunu yerine getirmek üzere 1550-1555 yılları arasında Sadrazam Rüstem Paşa Tarafından yaptırılmıştır. Söz konusu yıllarda Erzurum'un sınır şehri olması nedeniyle Rüstem Paşa Han'ı aslında hem askeri hem de ticari amaç taşımaktadır. Savaş dönemlerinde içerisine emniyeti sağlamak amacıyla askerlerin yerleştirildiği bu yapı sulh zamanlarında da ticari alışverişin sürdürüldüğü şehir hanı görüntüsündedir. Kare bir avlu etrafında, kemerli payelerin gerisinde odalar yer alır. İki katlı inşa edilen yapının üst katında karşılıklı eyvanlar şeklinde mekanlar bulunmaktadır. Her iki kat günümüzde Oltu Taşı işlerinin yapıldığı dükkânlar şeklinde kullanılmaktadır. Bu hanın dışında Erzurum'da Osmanlı dönemine ait önemli hanlar arasında Kanburoğlu Hanı, Hacılar Hanı, Gümrük Hanı gibi yapıları da sayabiliriz.

Şekil 4.14. Rüstem Paşa Hanı

Lala Paşa Cami: Şehir merkezinde bulunan yapı aslında bir Külliye olarak kurulmuştur. Külliye'nin Saray ve Mektep yapıları yıkılmış Cami ve Hamamı günümüze kadar gelmiştir (Şekil 4.15). Klasik Osmanlı mimarisinin yine Erzurum'da bulunan önemli yapılarından biride Lala Paşa Camidir. Lala Mustafa Paşanın Erzurum'da beylerbeyi olarak görev yaptığı 1591-1562 yıllarında, devrin ünlü mimarı Sinan'a yaptırılmıştır. Ortada dört ayak üzerine oturan bir merkezi kubbe ile bunun dört yanında, dört yarım çapraz tonoz ve dört köşede de birer küçük kubbeden oluşmuştur. Önünde de mermer sütunlara oturan beş gözlü son cemaat yerinden ibarettir. Lala Paşa Cami'nin projelendirilmesinde ve inşasında yörenin iklimsel şartları, rakımının yüksekliği, yer altı ve yerüstü hareketleri gibi özelliklere dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Lala Paşa Camii kendinden sonraki Erzurum yapılarına da model olmuştur. Plan yönünden farklı olmakla birlikte diğer özellikleri bakımından aynı özellikler gösteren Erzurum yapılarında Osmanlı üslubunun uzun süre devam ettiği bir gerçektir.

Şekil 4.15. Lala Paşa Camii

Ulu Camii (Atabey (Atabek) Camii); Erzurum'un en eski camilerinden biridir. Çifte minareli Medresenin batısında yer alır (Şekil 4.16). Anadolu Selçukluları Ulu Camilerinin tüm özelliklerini yansıtır. Şu anda nerede olduğu bilinmeyen bir kitabeye göre, Saltuklu Emirlerinden Nasirüddin Muhammed tarafından 1179 tarihinde yaptırılmıştır. 54x41 m boyutlarında olup, mihraba dik yedi sahından oluşmaktadır. Orta sahnin daha geniş ve farklı örtülere sahiptir. Mihrap önü bölümü ahşap kırılmalı kubbe ile örtülüdür. Caminin mihrabında yalnız geometrik süslemeler yer almaktadır. Üçü kuzeyden, ikisi doğudan toplam beş kapı ile camiye girilmektedir. Düzgün kesme taşla inşa edilen yapının minaresi kuzeybatı köşede olup çeşitli dönemlerde onarım görmüştür.

Şekil 4.16. Ulu Cami (Atabey (Atabek) Camii)

Erzurum Tabyaları: Şehrin savunmasına yönelik inşa edilen savunma amaçlı tabyalar XIX. Yüzyıl yapılarıdır (Şekil 4.17). Şehre doğudan, kuzeyden ve Rus saldırılarını önlemek amacıyla inşa edilmiştir. Doğudaki Mecidiye ve Aziziye Tabyaları, 93 Harbi'nin (1877-78 Osmanlı-Rus Harbi) meydana geldiği alanlardır. 21 adet tabyaların hepsi kesme taşla inşa edilmişlerdir. Süslemeleri yoktur. Büyük Kiremitlik Tabyası, Erzurum'un güneybatısında, şehrin bitişiğinde bulunan ikiz tepeden doğudaki büyük tepe üzerinde üç bağımsız binadan oluşmaktadır. Kitabesi yoktur. Mimari yapısı, kullanılan malzeme bakımından Aziziye ve Mecidiye tabyalarına benzediğinden, 1877'den önce yapıldığı söylenmektedir. Binalar muntazam siyah bazalt kesme taştan, Horasan harçlıdır.

Şekil 4.17. Erzurum Tabyaları

Kültürel varlıklarımız sahip oldukları tarihsel, sanatsal, belgesel, eğitsel, işlevsel ve ekonomik değerleri nedeniyle korunması gerekli olan en değerli miraslarımızdır. Günümüzün sıradanlaşan yapı yoğunluklarının arasındaki kentlerimizde tarihi dokunun kent imajına ve kent kimliğine katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Fakat bu tarihi dokular zamanın acımasızlığına yenik düşmekte, doğal, fiziksel ya da vandalizm sonucunda yıpranmaktadır. Hem taşıdıkları kültürel değerleri hemde yıpranmaları nedeniyle kentlerin tarihi dokularının korunmaları gereklidir. Kentsel yenilemenin fiziksel yetersizlik ve sosyal yapı farklılıkları nedeniyle tercih edilmeyen çöküntü alanlarında gecekondü bölgesi, ya da tarihi dokudaki kentsel yenileme ve sağlıklılaştırma işlemlerini kapsadığını daha önce belirtmiştik.

Tarihi kent merkezlerinde, zamanla yaşanan değişim sonucu alanda mevcut olan konut fonksiyonu, yerini ticaret birimlerine, küçük imalathanelere ya da depolara bırakmıştır. Burada yaşayan nüfus da yeni yerleşim yerlerine gittiği için, yeni fonksiyonların getirdiği yeni sosyal bir tabaka alana hakim olmuştur. Bu işlevsel dönüşüm, kent merkezlerini oldukça olumsuz yönde etkilemiş, kent merkezleri hem sosyo-kültürel hemde fiziksel açıdan özgün niteliklerini kaybetmiştir. Bu nedenle eskime ve köhneme süreçlerinin yaşandığı tarihi kent merkezlerinin iyileştirilmesi ve yeniden yaşanabilir hale getirilmesi için koruma ve yenileme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar sırasında tarihi çevrelerin yerel özelliklerini hem fiziki hemde sosyal boyutta korumak gerekmektedir (Çelik 2004).

Kentsel koruma ve yenileme çalışmaları kapsamında, tarihi, mimari, görsel ve etnografik değerler taşıyan koruma alanlarının, müze alanları olarak değil, yaşayan ve içinde buldukları bölge ve kentin planlanmış gelişimine katkıda bulunan çevreler olarak korunması önem taşımaktadır (Tunçer 2003).

Kentsel tarihi çevre yenileme sırasında, yeniden canlandırma, sağlıklılaştırma ve iyileştirme gibi tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Tarihi yapıların, yapılara bağlı mekanların cadde ve sokakların, kentsel donatı elemanlarının nicelik ve nitelik yönünden iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için, koruma planlarının yapılması, planları hazırlarken konularında uzman kişilerin çalışması, uygulamayı gerçekleştirecek mali kaynakların bulunması ve uygulamanın denetlenmesi gerekmektedir. Bu meslek disiplinleri içerisinde peyzaj mimarlarına da büyük görev düşmektedir.

Peyzaj mimarlığı meslek disiplini insanlar için yaşanılacak mekanlar tasarlarken kullandığı canlı ve cansız malzemenin yanında kent kimliğini oluşturan unsurları da değerlendirmeye almaktadır. Geçmişten gelen kimliğin bugünün yaşamıyla birleşmesi ve gelecek kuşaklara iletilmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle tarihi dokular kentin kimliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu mekanlar kentsel peyzaj tasarımları ile

hem yenilenerek, sağlıklılaştırılarak yaşam kaliteleri artırılmakta hemde kimlikleri korunmaktadır (Çelik 2004).

Erzurum yöresinin tarihsel süreç içerisinde farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış olması ve farklı bir coğrafyaya sahip olması, sivil ve anıtsal mimari değerlerden, el sanatlarına, gelenek, göreneklerden, folklor ve yaşam kültürüne kadar yansımıştır.

Erzurum'da 2008 yılı itibariyle tescil edilmiş taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının sayısı 434'dür (Çizelge 4.4). Bunlardan 23'ü arkeolojik, 1'i kentsel, 4'ü doğal, 1'i tarihi ve 1'i ise tarihi ve arkeolojik olmak üzere toplam 30 tanesi sit alanıdır (Anonim 2008g).

Çizelge 4.4. Erzurum Kentinde 2008 Yılı İtibariyle Tescil Edilmiş Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Sayısı (Anonim 2008g)

2008 Yılı Erzurum İli Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları	Sayısı
Sivil Mimarlık Örnekleri	53
Dini Yapılar	131
Kültürel Yapılar	96
İdari Yapılar	24
Askeri Yapılar	52
Mezarlıklar	24
Şehitlikler	11
Anıtlar ve Abideler	4
Doğal Varlıklar	2
Kalıntılar	7
Sit Alanları (arkeolojik, kentsel, doğal, tarihi,tarihi ve arkeolojik)	30
TOPLAM	434

Tarihi dokuların korunmasında peyzaj mimarlarına tasarım anlamında da çok büyük görevler düşmektedir. Özellikle tarihi dokudaki kentsel peyzaj planlamalarında şunlara dikkat edilmelidir;

- Tarihi doku ve çevresinde görsel kirliliğe neden olan elektrik direği ve telefon hatlarının yer altına alınmasına
- Tarihi doku çevresinde kentsel peyzaj planlaması yaparken kullanılan aydınlatma elemanı, sokak isimleri, yönlendirme levhaları, çöp kutuları, oturma birimleri, kuşatma elemanları, vb. kent mobilyaları tarihi doku ile uyumlu renk, doku ve formda olmasına
- Tarihi doku çevresinde turistik iş yerleri veya restoran ve kafelerinde tarihi doku ile uyumlu reklam panoları, levhalar, yapı yüzeyleri, mobilya ve gölgelikler gibi; donatı elemanlarının kullanılmasına
- Tarihi dokunun algılanması ve ayırt edilebilmesi için kullanılan döşeme malzemesi kent içinde kullanılan cadde ve sokak döşemelerinden farklı olmalıdır. Gerekirse farklı renkte bir döşeme ile tarihi doku alanına geçiş yapılabilmesine dikkat edilmelidir.

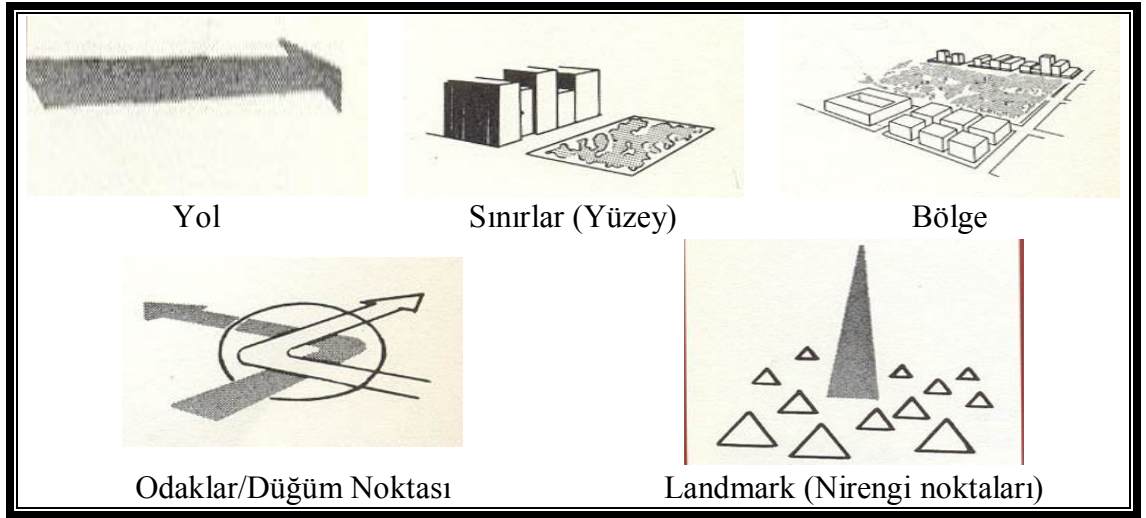
4.2.2.d. Prestij (İmaj) noktaları

Çevresel imajlar, gözlemci ve çevresi arasındaki iki yönlü sürecin ürünüdür. Çevre, belirgin özellikleri ve ilişkileri sunar; gözlemci ise, amaçları doğrultusunda bu bilgileri seçer, sınıflandırır ve etkili olanları hafızasına yerleştirir. İmajlar, çevresel niteliklerin gruplandırılması ve belirli kurallara göre biraraya getirilmesiyle mevcut gerçekliğin zihinsel temsilcilerini oluştururlar (Kancıoğlu 2005).

Kentlerin imaj noktaları aynı zamanda kente kimlik kazandıran değerleridir de denebilir. İmaj, mevcut çevrenin kişisel yorumlarla o kişinin zihninde şekillenmesidir, Kimlik ise; kişinin bulunduğu çevrenin kendine özgü karakterlerinin farkındalığıdır.

Çevrenin kimliği, toplumun farkına vardığı çevresel değerlerden oluşur. Çevresel imaj ve anlamı ise, bireyin çevreyi değerlendirmesine bağlı olarak belirlenir (Kancıoğlu 2005).

Lynch (1960) kenti psikolojik açıdan önemli akılda kalıcı, bir dizi kentin strüktürünü örgütleyen elemanlardan oluşan bir sistem olarak görmektedir. Lynch'in kent imajına ilişkin yaptığı araştırmasına göre kentli yaşadığı çevreye ait bir zihinsel harita oluşturmakta, bu zihinsel harita içinde, yollar ya da bağlantılar (path), bölgeler (district), sınırlar (edge), nirengi noktalar (landmark) ve odaklar/düğüm (node) kişinin kent ortamında fiziksel ve psikolojik yönlendirilmesinde önemli hatırlatıcı öğeleri oluşturmaktadır (Şekil 4.18). Kısacası, Kevin Lynch'in bulgularına göre zengin, algılanabilir, açık, okunabilir bir kent imgesini oluşturan beş öğe; yollar, bölgeler, odaklar, sınırlar ve landmarklardır. Yollar; insanların hareket etmek için kullandıkları ana ve tali akslardır. Sınırlar; doğal ya da insan eliyle oluşturulmuş eşiklerdir. Benzer olmayan bölgeleri ayıran ya da içine girebilen ya da girilemeyen engeller olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bölgeler ise; bir şehir semtlerden ya da bölgelerden oluşur. Şehir merkezi üst tarafı, aşağı bölgesi, ortası, iskan alanları, sanayi bölgesi, banliyö ve varoşlar, eğitim kampüsleri vb. bunlar net form ve büyüklüklerde olabildikleri gibi karakter bakımından birbirlerine karışmışta olabilirler. Odak noktalar, aktivitelerin merkezleridir. Aktivite bir çeşit landmarktır fakat fonksiyonları nedeniyle birbirinden ayrılmaktadır. Odaklar, landmarkların farklı görsel obje olduğu, ama kendisinin de farklı aktivite merkezi olduğu yerlerdir. Nirengi noktaları (landmarklar) ise, en basit tanımıyla şehrin görsel yüzünde göze çarpan elemanlar, şehrin landmarklarıdır. Bazı landmarklar oldukça belirgindir ve büyük alanlarda görülebilir. Kentsel dış peyzaj açısından da belirleyicidirler. Bazıları ise ancak yanlarına gidildiğinde görülür ki, bunlar kentsel iç peyzajı şekillendiren öğelerdir (küçük bir saat kulesi, çeşme, heykel vb.). Landmarklar kentsel formun önemli bir elemanıdır, çünkü insanların kendi başlarına yönlendirmelerini sağlarlar ve yer aldıkları bölgenin kimliklerinde etkindirler. Bazı landmarklar fiziksel peyzajın kolaylıkla tanımlanabilen ve kentsel alanın tümünde algılanabilen elemanlardır.

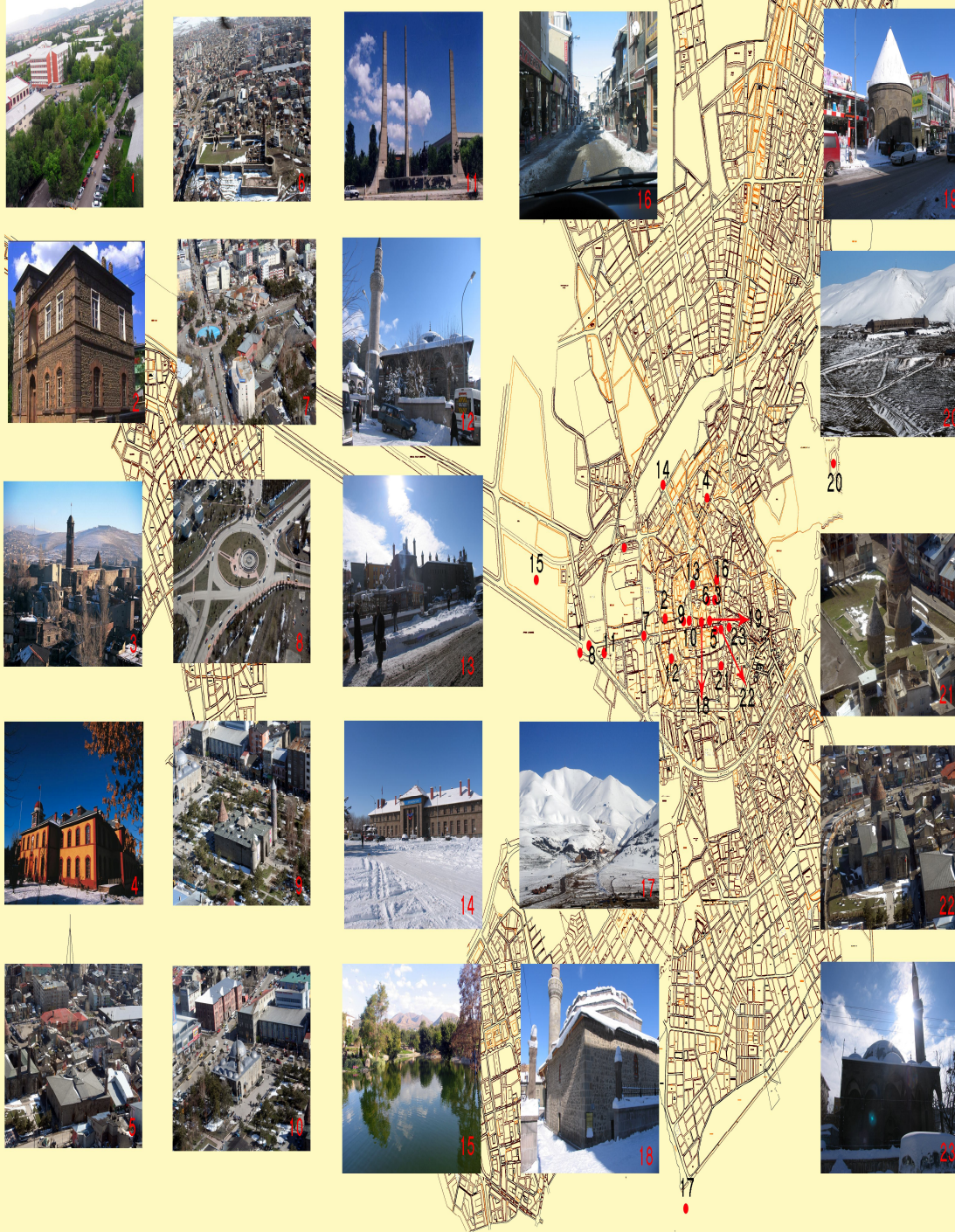

Şekil 4.18. Kent imgesi oluşturan mekansal öğeler (Lynch 1960)

Kentler ve mimari ürünler açısından kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, ayrıca doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımlı içermektedir. Kentsel kimlik ve buna dair kentsel imgeler kent mekanı içerisinde uzun bir süreçte ve bazen çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır. Kentsel imgeler kentte yaşayanlar açısından uğruna özveride bulunulabilecek ortak değerlerden oluşmakta ve kuşaklar arasında söz konusu bu değerler süreklilik göstermektedir (Ulu ve Karakoç 2004).

Erzurum kentinde Şekil 4.19’da imaj noktalarından önemlileri belirtilmeye çalışılmıştır. Bunların dışında Erzurum evleri, Erzurum Lisesi, Erzurum yemekleri, cirit sporu, Tortum Şelalesi ve Gölü, oltu taşı, dadaşı, kışı geleneksel kimlik özellikleri de kent imajına ve prestijine kaynak sağlayan değerlerimizdir. Gelecek sene düzenlenecek olan 2011 Üniversitelerarası Kış Olimpiyatları da Erzurum kent imajına eklenecek güzel bir organizasyon olacaktır.

ERZURUM KENTİ İMAJ NOKTALARI

1. Üniversite
2. Atatürk Evi
3. Saat Kulesi
4. Kongre Binası
5. Ulu cami
6. Kale
7. Havuzbaşı
8. Üniversite Kavşağı
9. Yakutiye Medresesi
10. Lalapaşa Camii
11. Aziziye Anıtı
12. Muratpaşa Camii
13. Taşhan
14. Tren Garı
15. Botanik Bahçesi
16. Taşmağazalar
17. Palandöken Dağı
18. Caferiye Camii
19. Cımcımesultan Kümbeti
20. Meciiye Tabyası
21. Üç Kümbetler
22. Çifte Minareli Medrese
23. Narmanlı Camii

Şekil 4.19. Erzurum Kenti İmaj Noktaları

4.2.2.e. Kent ulaşımı

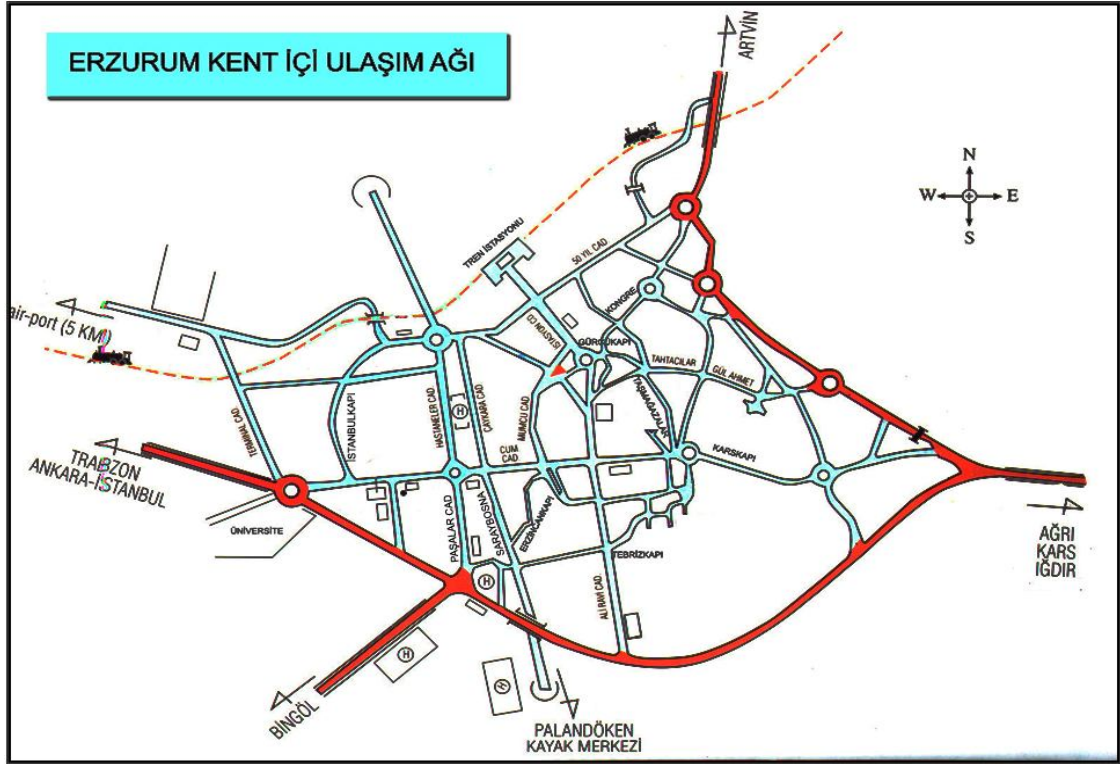
Erzurum, Trabzon-Erzurum-Ağrı Karayolunun çizdiği yay içinde yolun kuzeyinde yer alır. Kent batıda Atatürk Üniversitesi alanı, doğuda yerleşime elverişsiz eğimler, güneydoğuda da askeri alanlarla sınırlanmıştır. Yerleşim büyük ölçüde batıdan gelerek kuzeydoğuya yönelen demir yolu ile güneydeki Trabzon- Erzurum-Ağrı transit karayolu arasında kalan alanda yer alır. Tarihi çekirdeği çevreleyen yol (ring) kentin merkezini belirler.

T.C. Erzurum Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Erzurum Çevre Durum Raporun (Anonim 2005b)'den alınan bilgilere göre bu ring Gürcükapı, Taşmağazalar, Tebriz kapı, Yenikapı, Erzincan Kapı ve Mumcu caddelerinden oluşur Kentin yerleşim alanları ışınsal yollarla bu ringe ve merkeze bağlanmıştır (Şekil 4.20). En önemli alanlardan biri Cumhuriyet Caddesidir. Erzurum-Ağrı yolundan üniversite alanı içinde ayrılan bu cadde dümdüz doğuya uzanır; Mumcu Caddesini kestikten sonra ringin çevrelediği alanı batıdan doğuya geçip, Taş mağazalar caddesi ile birleşir. Cumhuriyet caddesi, kent içi ulaşım ağı ile transit yolun ana bağlantısıdır. Bir anlamda Erzurum'un prestij caddesidir. Kentin ikinci önemli ulaşım aksı kuzey-güney yönünde uzanan hastaneler caddesidir. Kuzeydeki demir yolunun güneyinden başlayan bu cadde Cumhuriyet caddesini kestikten sonra Trabzon-Erzurum karayolu ile birleşir. Bu kavşakta Erzurum kentinin bir diğer girişini oluşturur.

Kent merkezine ulaşan ışınsal yollardan en önemlisi kuzeydeki tren istasyonu ile Gürcükapı Caddesi arasında uzana İstasyon Caddesidir. Konut alanlarıyla merkezin bağlantısını sağlayan diğer önemli ışınsal yollar kuzey doğudan gelerek Gürcükapı Caddesine bağlanan Kongre Caddesi ile doğudaki alanlardan gelerek Taşmağazalar Caddesine bağlanan Karskapı Caddesidir.

Resmi binalar genellikle kentin ticaret bölgesinde Cumhuriyet Caddesi, Mumcu Caddesi, Gürcükapı Caddesi ve Taşmağazalar caddesinin çevrelediği ring üzerinde

toplanmıştır. Geniş yer gereksinimi olan Devlet Su İşleri (DSİ), T.C. Karayolları (TCK) gibi kuruluşlar ise kentin çevresinde, ulaşım kanalları üzerinde yerleşmişlerdir.

4.20. Kent İçi Ulaşım Ağı

Kentte toplu bir ticaret merkezi yoktur. Ticari birimler bu ringi oluşturan caddeler boyunca sıralanmışlar ve kavşak noktasında yoğunlaşmışlardır. 2010 yılında tamamlanan Erzurum Alışveriş Merkezi ise Palandöken beldesinde önemli bir ticaret alanı olmuştur. Erzurum için kış aylarında alışverişin soğuk hava nedeni ile kısıtlandığı düşünülürse Erzurum AVM (Redevco) ticaretin canlılığını koruduğu bir mekan olacaktır.

Erzurum'dan diğer illere ve ilçelere düzenlenen tren seferleri Doğu ekspresi, Kars-Erzurum-Sivas- kayseri-Ankara-Eskişehir-İstanbul güzergahını izlemekte olup, 1933 km olan bu güzergah 38 saatte tamamlanmaktadır. Erzurum ekspresi ise Ankara-Kayseri-Sivas-Erzurum-Kars güzergahını izlemekte olup, 1366 km olan bu güzergah ise 26 saatte tamamlanmaktadır (Şekil 4.21) (Anonim 2005a).

4.2.2.f. Tarım toprakları ve açık alanlar

2006 imar raporuna göre; Erzurum ili yerleşim alanının toprak kabiliyeti ve sınıfı dağılımı incelendiğinde çok çeşitli toprak kabiliyeti sınıfları ile karşılaşmak mümkündür. Kent tarım topraklarının büyük bir bölümünü sırasıyla 2. 3. ve 4. sınıf tarım topraklarından oluşmaktadır. Kent tarım toprağının 174 83 ha alanı ile %13.92'si 2. sınıf tarım toprağından oluşmaktadır. 3. sınıf tarım toprağı 100 92 ha olup %8,03'ünü, 4. sınıf tarım toprağı ise 9640 ha olup tarım topraklarının %7,67'sini oluşturmaktadır. Kent'te 1. sınıf tarım toprakları ise 8755 ha'lık büyüklüğü ve %6,83 oranıyla 5. sırada yer almaktadır (Çamur ve Hansu 2006). Kabiliyet sınıfları sekiz tanedir. İlk üç sınıf arazi toprak işlemeli tarıma uygun, IV. sınıf arazi tarıma kısıtlı olarak uygun V., VI., VII., ve VIII. sınıf araziler toprak işlemeli tarıma uygun değildirler.

Açık alanlar denince "insanın yaşantısını sürdürdüğü, üzerinde yapı yapılmamış kapalı uzamların dışında kalan ya doğal durumda bırakılmış ya da tarım ve konut dışı dinlenme amaçlarına ayrılmış kent parçası" ifade edilmektedir. Erzurum ilinde halen 1988 yılında yapılmış olan 1/5000'lik revizyon imar planı üzerinde sürekli yapılan tadilatlarla imar işleri ilerlemektedir. 2006 yılında kentin imar planları üzerinde öncelikli 1/25 000 ölçekli Nazım İmar Planı hazırlanmıştır. Halen Kentin son durumu için yapılan 1/5000'lik imar planları ihale edilmiş 2 sene sonunda hazırlanması beklenmektedir. Erzurum Büyükşehir Belediyesi hazırlamış olduğu 1/25 000'lik Nazım İmar Planı raporunda 2020 yılı için projeksiyon hesabına göre kentin alan kullanım dağılımını Çizelge 4.3' deki gibi hazırlanmıştır.

4.3. Erzurum Kentsel Dönüşüm Alanları

4.3.1. Erzurum Yakutiye Belediyesi Hasan-i Basri Kentsel Dönüşüm Alanı

Erzurum Gecekondu ve Sosyal Konutlar Müdürlüğü, toplu konut alanı ilan edilen Yakutiye Belediyesine ait mahallelerde yapılan denetim ve tespit sonucu gecekondu ıslah çalışmalarına hız vermiştir. Gecekonduların yoğunluğu sebebiyle kötü bir görüntü arz ettiğinden görüntünün düzeltilmesi ayrıca metruk gayri sıhhi yapıların kaldırılması ve modern şehir görünümüne kavuşturulması amacı ile çalışmalar yapmaktadır.

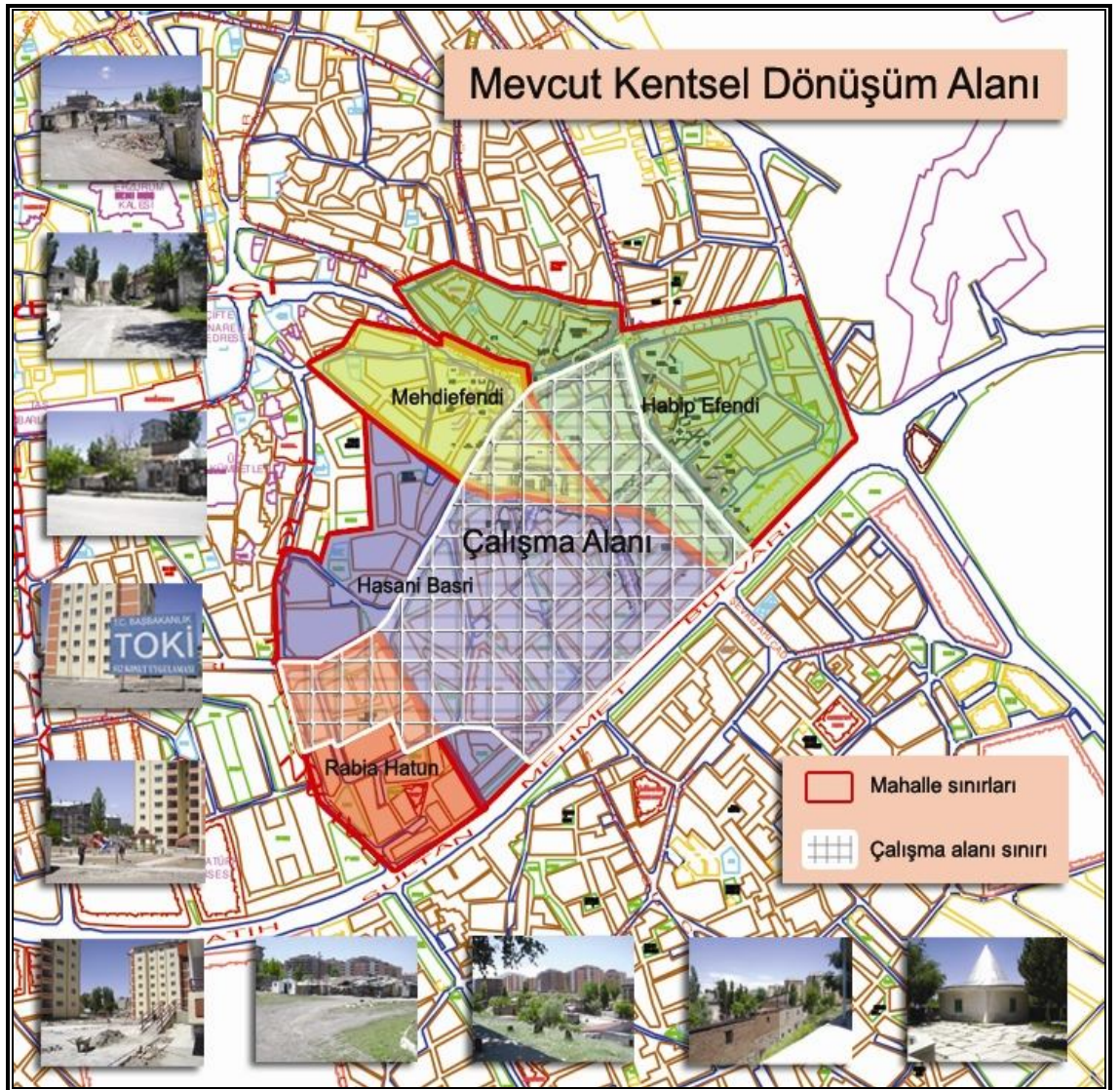
Hasan-i Basri, Rabia Hatun, Habibefendi ve Mehtiefendi Mahallesi terkedilmiş yapılaşmanın çoğunlukta olduğu depreme dayanıksız çamur harçlı gecekonduların bulunduğu alanlardır (Şekil 4.22). Bu nedenle kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, yeşil alanlar, teknoloji parkları ve sosyal donatıları oluşturmak, deprem riskine karşı tedbir almak ve kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanları oluşturulmuştur.

Bu alanlardaki yapıların boşaltılması, yıkım ve kamulaştırılmasının sağlanması ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile Yakutiye Belediye Başkanlığı işbirliği içerisinde gerçekleştirilecek olan Erzurum Yakutiye Kentsel Yenileme Gecekondu Dönüşüm projesine ilişkin 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve ilgili diğer kanunlar kapsamında protokol 27.07.2007 tarihinde imzalanmıştır. Bu protokolün konusu, TOKİ ve Belediye arasında imzalanan Erzurum Yakutiye Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesine İlişkin ön protokol kapsamında sürdürülen çalışmalar çerçevesinde, Yakutiye Belediyesi sınırları içerisinde bulunan ve halihazırda üzerinde çarpık yapılaşma bulunan Hasan-i Basri Kentsel Yenileme Alanına yönelik bir Kentsel Dönüşüm projesi geliştirilmesidir. Tamamlanan tesbit ve değerlendirmelerin sonucunda alanda yaşayan hak sahiplerinin aynı alanda TOKİ tarafından yapılacak konutlardan faydalandırılması yolu ile mevcut çarpık yerleşme alanlarının tasfiye edilerek çağdaş özelliklere sahip modern standartlarla kentsel bir alan oluşturulması hedeflenmektedir.

Şekil 4.22. Hasan-i Basri Kentsel Dönüşüm alanındaki mahallelerdeki gecekondulardan görüntüler

Kentsel Yenileme Alanı Erzurum İli, Yakutiye İlçesi, Hasan-i Basri mahallesinde yer alan 6197 ada 1.3.4.5.6.7 parsellerin bulunduğu 16.566,06 m² alanda başlamış ve Rabia Hatun mahallesinde bulunan ön protokoldeki 14.946,36 m²'lik alanda devam etmektedir. Çalışmada bu kentsel yenileme alanına belediye tarafından yine dönüşümüne devam edilecek Mehdi Efendi Mahallesi ve Rabia Hatun türbe çevresi de dahil edilerek 272 000 m²'lik bir dönüşüm alanında değerlendirmeler yapılmıştır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Erzurum mevcut kentsel dönüşüm alanı

Merkez idare ve yerel yönetimlerce zamanla kent bütünü içinde düşünülen gecekonduların belediyeler içinde Gecekondu Hizmetleri birimleri oluşturularak hizmet götürülmeye çalışılmış, bu yolla gecekondulaşmanın kontrol altına alınması planlanmıştır. Uzun yıllar çalışmalar bu kapsamda devam etmiştir. Ancak son yıllarda Toplu Konut İdaresi genel Müdürlüğü (TOKİ) ve belediyelerin ortaklaşa geliştirdiği kentsel dönüşüm projeleri kapsamında ilk olarak 2003 yılında Erzurum kent merkezindeki Yakutiye Beldesinde uygulanan model ile gecekondularda yaşayan insanları mağdur etmeden, hatta onları modern konut sahibi yaparak gecekonduların mahalleleri temizlenmeye başlamıştır (Şekil 4.24). Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı kapsamında tamamlanan konutlar ve peyzaj düzenlemeleri Şekil 4.25 ve Şekil 4.26'da verilmiştir.

Şekil 4.24. Gecekondu alanlarının temizleme çalışmalarından önceki ve sonraki görüntüleri

Şekil 4.25. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanında tamamlanan konutlardan görüntüler

Şekil 4.26. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanında tamamlanan konutlardan görüntüler

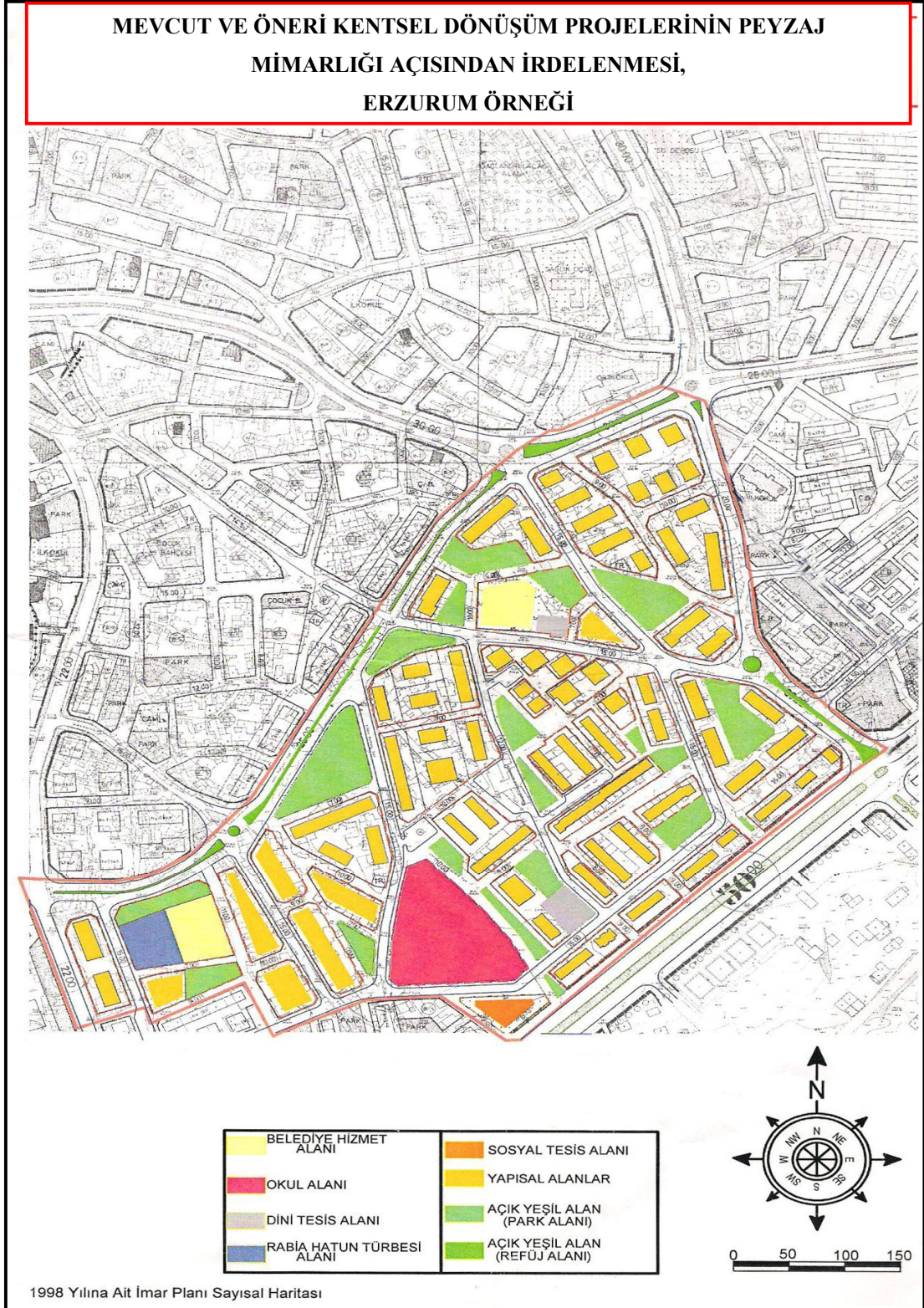

Çalışmada arazi kullanım tabloları hazırlanırken alan kullanım standartlarına dair yapılmış örneklerden (Eker ve Ersoy 1981; Yonca 1993; Ersoy 1994; Koç 2001; Ersoy 2009) yararlanılmıştır.

Bu çalışma kapsamında mevcut Kentsel Yenileme Alanındaki 1998-2002-2006 yıllarına ait imar planlarındaki tüm mekansal veriler kullanılarak alan kullanım karşılaştırmaları yapılmıştır. Tüm mekansal veriler elde edilmişse de nüfus verilerinin temininde ortalama bir hesaplama yapılmıştır. 1998 ve 2002 yıllarına ait çalışma alanındaki nüfus hesabında mevcut konut alanları kat adetleri ile çarpılmış ortalama 120 m²'lik evlerde 4 kişi yaşadığı varsayılarak tahmini nüfus verileri hesaplanmıştır. 2006 yılı imar planı nüfus hesabında ise; şöyle bir yol izlenmiştir. İmar parsellerine oturacak TOKİ tarafından hazırlanan binalara göre bina alanı hesaplanmıştır (A) ve kat adedi ile çarpılmıştır. Ortalama bir dairenin alanı da 120 m² varsayılmıştır (B). Ortalama olarak her dairede 4 kişi yaşadığı düşünülerek (C), her imar parseli için nüfus: “(A x Kat Adedi / B) x C ” şeklinde hesaplanmış ve tüm binalardaki sonuçlar toplanarak tahmini nüfus verileri elde edilmiştir. Daha sonra yeşil alanlar (park, refüj, çocuk oyun alanları), eğitim, ticaret, sosyal tesis, dini tesis vb. alan kullanımları tek tek toplanarak, elde edilen nüfus verilerine göre kişi başı arazi kullanım dağılımları tabloları oluşturulmuştur. Özellikle peyzaj planlama için önemli olan kişi başına düşen yeşil alan miktarı her üç dönem için karşılaştırılmıştır.

Çalışma altlığı; NEDCAD 5.0 programıyla halihazır haritalar ITRF96 koordinatlarında, imar planları imar koordinatlarında olduğu için onaylanmış dönüşüm parametreleri kullanılarak birbirleri arasındaki koordinat dönüşümleri hataya yer vermeden yapılmıştır. Uydu fotoğrafı ise halihazır harita üzerindeki ortak noktalar kullanılarak Afin yöntemiyle koordinatlandırılmıştır.

4.3.1.a. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının 1998 imar planı üzerindeki durumu

Şekil 4.27. 1998 yılı imar planı üzerinde çalışma alanı

Mevcut kentsel dönüşüm alanları içerisinde seçilen Hasan-i Basri Mahallesi kentsel yenileme alanının 1998 yılı imar planındaki alan kullanımları Şekil 4.27’de verilmiştir.

Çalışma alanının 1998 imar planı üzerindeki arazi kullanım dağılımları ise Çizelge 4.5’de verilmiştir. Hesaplamalarda alan nüfusu çalışma alanının 1998 hali hazır imar planı üzerindeki 74 konut için 5810 kişi olarak hesaplanmıştır. Konutların ortalama kat sayısı 5 olarak bulunmuştur.

$$\text{Kişi başına düşen konut alanı(m}^2\text{/kişi)} = \frac{\text{Konut alan büyüklüğü(m}^2\text{)} \times \text{Kat adedi(6)}}{\text{Nüfus (kişi)}}$$

Bu nedenle kişi başına düşen konut alanı 32 m²/kişi olarak hesaplanmıştır. Çalışma alanının genel toplam büyüklüğü 260 000 m²dir.

Çizelge 4.5. 1998 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı

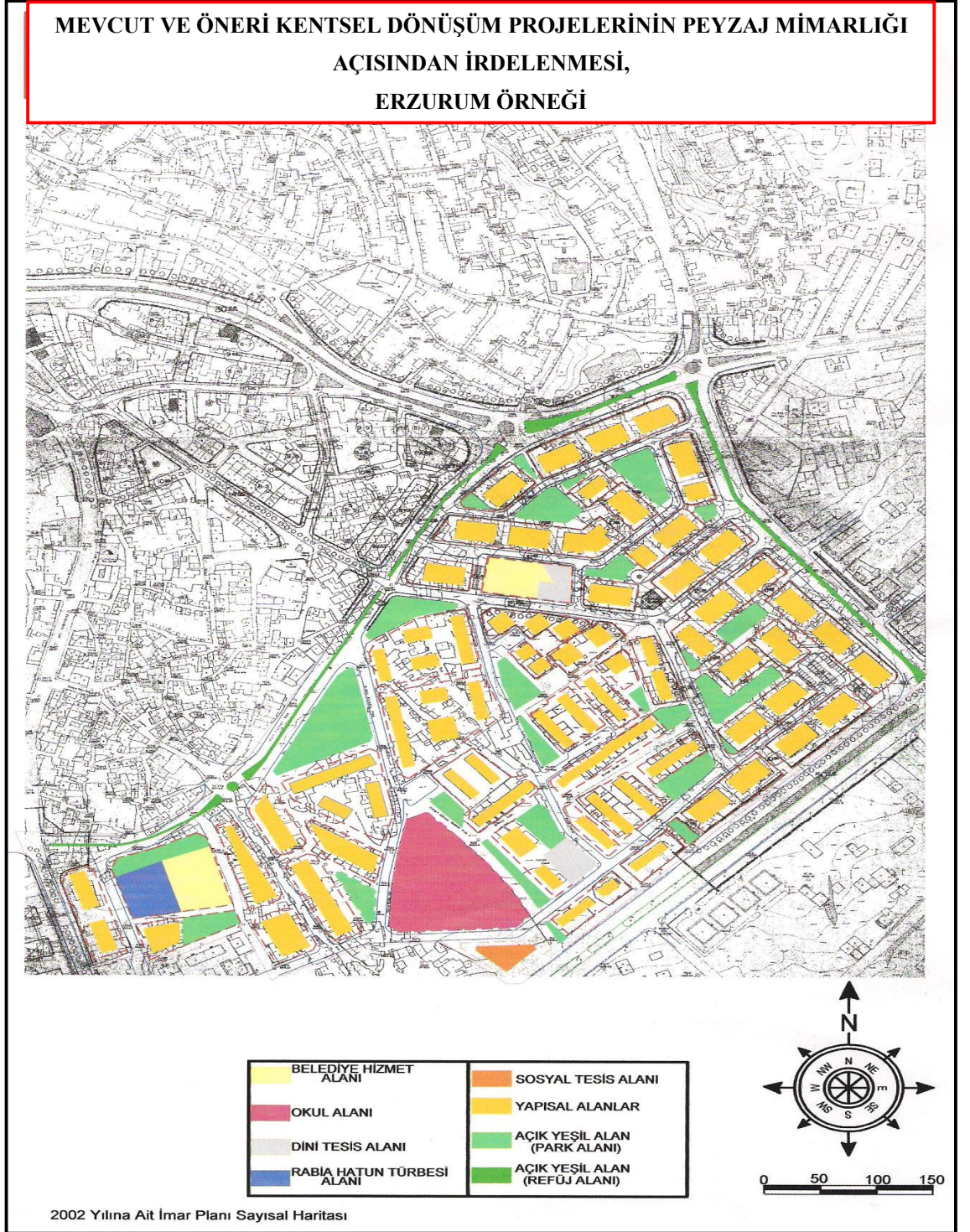
1998 yılı İmar Planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı			
Kullanım Türü	Alan Büyüklüğü (m ²)	Oranı %	M ² /kişi
Konut	37378,534	14,4	32
Yeşil Alan	28936,444	11,1	4,98
Ticaret	880,745	0,34	0,15
Eğitim	10515,323	4,04	1,8
Dini Tesis	4171,778	1,6	0,72
Sosyal Tesis (Belediye Hizmet Alanı)	4967,315	1,91	0,85
Yaya ve taşıt yolu-otopark ve diğer alanlar	173149,861	66,6	29,8
TOPLAM	260000	100	

Çalışma alanında 1998 yılı imar planı üzerinde kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 4,98 m²/kişi olarak bulunmuştur. (Çizelge 4.6)

Çizelge 4.6. 1998 yılı çalışma alanındaki kişi başına düşen aktif yeşil alan dağılımı

Fonksiyon	Alan	m²/kişi
Mahalle ve Semt Parkı	16641,707	2,864
Çocuk Oyun Alanı	7328,114	1,261
Spor Alanı	-----	-----
Mahalle İçi ve Çevresi Yeşil Zonu	1307,096	0,225
Ada ve Refüjler	3659,527	0,629
TOPLAM	28936,444	4,98

4.3.1.b. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının 2002 imar planı üzerindeki durumu

Şekil 4.28. 2002 yılı imar planı üzerinde çalışma alanı

Erzurum mevcut kentsel dönüşüm alanlarından Hasan-i Basri Mahallesi çalışma alanı 1998 yılı imar planında 260 000 m²'lik bir alana denk gelirken, 2002 yılı imar planındaki revizyon çalışmaları ile çalışma alanının büyüklüğü 272 000 m²'ye çıkmıştır. 2002 yılı imar planındaki çalışma alanı sınırları Şekil 4.28'de verilmiştir.

2002 yılı için alandaki nüfus 9215 kişi olarak hesaplanmıştır. Çalışma alanının büyüklüğü 2002 revizyon imar çalışmaları ile mahalle sınırlarında meydana gelen değişimlerle toplam büyüklüğü 272.000 m² olmuştur. 2002 yılı imar planında 3-4-5-6-7 katlı 453 konut vardır. Kişi başına düşen konut alanı hesaplanırken bu kat adetlerinin ortalaması "6 kat" olarak alınmıştır (Çizelge 4.7).

$$\text{Kişi başına düşen konut alanı (m}^2\text{/kişi)} = \frac{\text{Konut alan büyüklüğü (m}^2\text{)} \times \text{Kat adedi(6)}}{\text{Nüfus (kişi)}}$$

Çizelge 4.7. 2002 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı

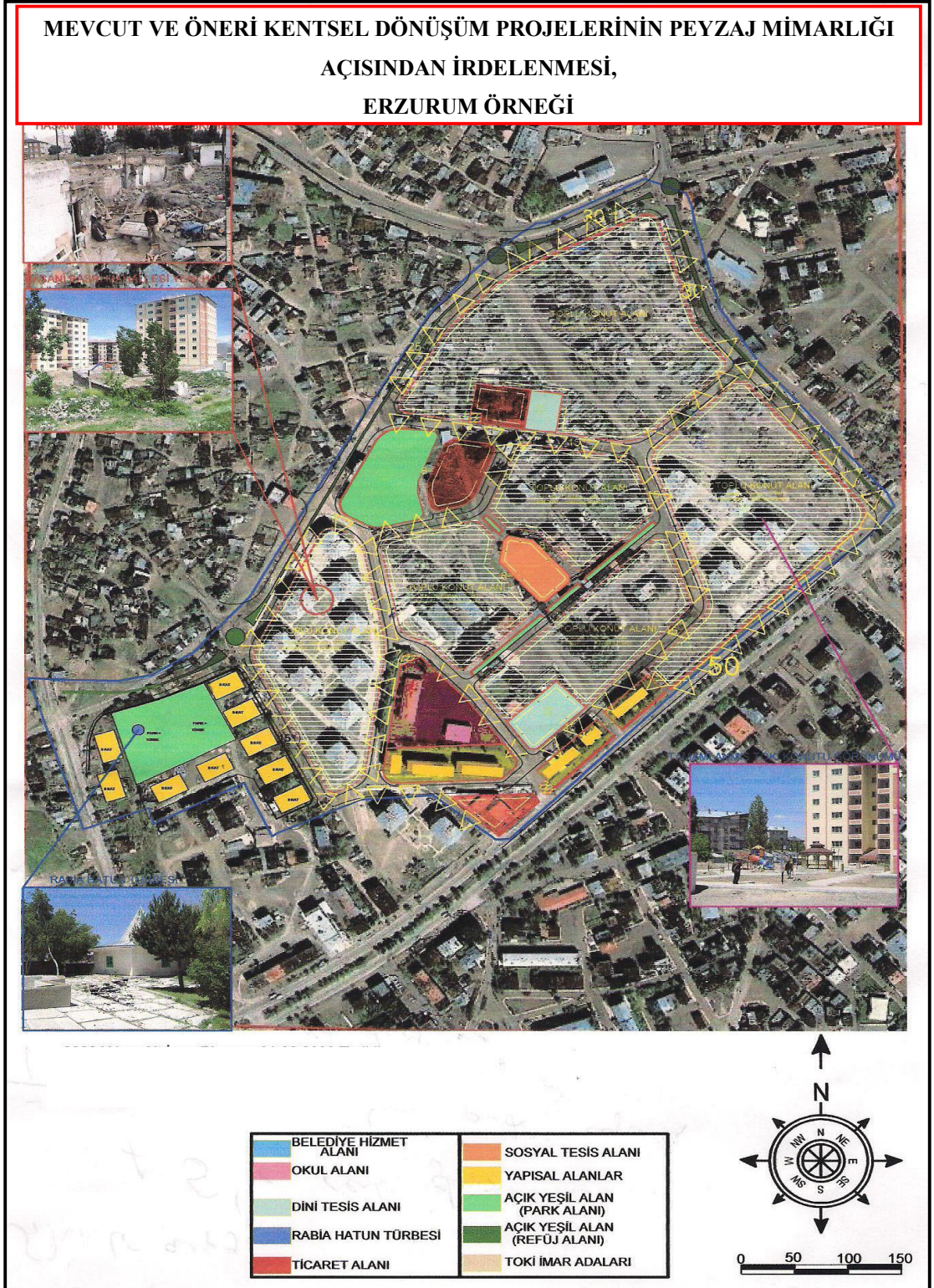
2002 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı			
Kullanım Türü	Alan Büyüklüğü(m²)	Oran %	M²/kişi
Konut	45777,786	16,9	30
Yeşil Alan	28279,11	10,4	3,08
Ticaret	880,745	0,32	0,1
Eğitim	10515,323	3,9	1,14
Dini Tesis	4686,277	1,72	0,5
Sosyal Tesis (Belediye Hizmet Alanı)	5016,596	1,84	0,54
Yaya ve Taşıt Yolu-Otopark ve Diğer Alanlar	176844,163	65	19,2
TOPLAM	272000	100	

Çalışma alanında 2002 yılı uygulamalı imar planı üzerinde kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 3,08 m²/kişi olarak bulunmuştur (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. 2002 yılı çalışma alanındaki kişi başına düşen aktif yeşil alan dağılımı

Fonksiyon	Alan	m²/kişi
Mahalle ve Semt Parkı	17612,457	1,9
Çocuk Oyun Alanı	3827,800	0,41
Spor Alanı	-----	-----
Mahalle İçi ve Çevresi Yeşil Zonu	2496,956	0,27
Ada ve Refüjler	4341,897	0,5
TOPLAM	28279,11	3.08

4.3.1.c. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının 2006 yılı imar planı üzerindeki durumu

Şekil 4.29. 2006 yılı imar planı ve 2010 yılı uydu fotoğrafı üzerindeki çalışma alanı

Şekil 4.29'da 2006 yılı imar planı üzerindeki çalışma alanının arazi kullanım dağılımı Çizelge 4.9' da verilmiştir. 2006 yılı için nüfus 10086 kişi, çalışma alanı büyüklüğü 272 000 m²'dir. 2006 yılı nüfusu hesaplanırken TOKİ'nin yapmış olduğu bina alanları baz alınmıştır. Ayrıca yeşil alan hesaplamasında TOKİ tarafından oluşturulan imar adalarının 1/3'ünün (46048,378 m²) yeşil alan olarak tasarlanacağı öngörülerek toplam yeşil alan miktarına eklenmiştir. Kişi başına düşen konut alanında;

$$\text{Kişi başına düşen konut alanı(m}^2\text{/kişi)} = \frac{\text{Konut alan büyüklüğü(m}^2\text{)} \times \text{Kat adedi(8)}}{\text{Nüfus (kişi)2a}}$$

Formülü kullanılmıştır.

Çizelge 4.9. 2006 yılı imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı

2006 yılı İmar Planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı			
Kullanım Türü	Alan Büyüklüğü(m²)	Oranı %	M²/kişi
Konut	41503,323	15,30	32
Yeşil Alan	64453,941	23,7	6,39
Ticaret	7472,475	2,8	0,74
Eğitim	6223,784	2,29	0,62
Dini Tesis	3945,328	1,45	0,39
Sosyal Tesis (Belediye Hizmet Alanı)	2697,511	0,1	0,3
Yaya ve Taşıt Yolu-Otopark ve Diğer Alanlar	145703,638	54	14,4
TOPLAM	272 000	100	

Çalışma alanında 2006 yılı uygulamalı imar planı üzerinde kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 6,39 m²/kişi olarak bulunmuştur (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. 2006 yılı çalışma alanındaki kişi başına düşen aktif yeşil alan dağılımı

Fonksiyon	Alan	m²/kişi
Mahalle ve Semt Parkı	13366,385	1,32
Çocuk Oyun Alanı	-----	-----
Spor Alanı	-----	-----
Mahalle İçi ve Çevresi Yeşil Zonu	47238,738	4,7
Ada ve Refüjler	3848,818	0,37
TOPLAM	64453,941	6,39

2006 yılı imar planındaki kentsel dönüşüm alanında 145 703,638 m² yaya ve taşıt yolu, otopark ve diğer alanlar için kalan arazide uygun peyzaj tasarım ilkeleri ile çocuk bahçesi, ev bahçeleri ve kaldırım düzenlemeleri ile kişi başına düşen yeşil alan miktarı standartlara ulaştırılabilir. Bu nedenle Kentsel Dönüşüm çalışmalarında mutlaka arazi kullanım standartlarını yakalamak adına peyzaj tasarımları yapılarak geleceğe dönük sürdürülebilir kentler oluşturulabilir.

4.3.1.d. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998-2002-2006 yıllarındaki alan kullanımlarının değerlendirilmesi

Çizelge 4.11. 1998-2002-2006 yılları imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanım karşılaştırması

1998-2002-2006 yılları imar planına göre Erzurum Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanım karşılaştırması			
Alan Kullanım Türü	1998	2002	2006
Konut	32	30	32
Yeşil Alan	4,98	3,08	6,39
Ticaret	0,15	0,1	0,74
Eğitim	1,8	1,14	0,62
Dini Tesis	0,72	0,5	0,39
Sosyal Tesis (Belediye Hizmet Alanı)	0,85	0,54	0,3
Yaya ve Taşıt Yolu-Otopark ve Diğer Alanlar	29,8	19,2	14,4

Çizelge 4.12. Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998-2002-2006 yıllarındaki kişi başına düşen yeşil alan miktarı durumu

Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının yıllara göre değişimi	1998	2002	2006
Nüfus	5810	9215	10086
Çalışma alanı büyüklüğü (m²)	260 000	272 000	272 000
Yeşil alan (m²/kişi)	4,98	3,08	6,39

Yapılan değerlendirmede 1998 yılı kiři baři yeşil alan 4,8 m², 2002 yılı için 3,08 m² ve 2006 yılı için 6,39 m² olduğu belirlenmiştir. Bu dağılımda özellikle 1998 yılı ile 2002 yılları arasındaki kiři başına dūřen yeşil alan miktarındaki 1,9 m²'lik yeşil alan kaybının çalışma alanının bŸyŸklŸęnŸn ve nŸfusun artması nedeniyle gerçekleştiği sŸylenbilir (izelge 4.12). 2006 yılında çalışma alanının bŸyŸklŸę aynı kalırken nŸfus konut oranı ile birlikte artış gŸstermiř, diğer alan (ticaret, eğitim, dini tesis, sosyal tesis, yaya ve taşıt yolu-otopark vd.) kullanımlarındaki azalma ise kiři başına dūřen yeşil alan miktarında artışla sonuçlanarak 6,39 m²'lik değere ulaşmıştır (izelge 4.11). Bu artış sevindirici olmakla beraber Yakutiye Belediyesi Kentsel dŸnŸřm çalışması sonucu TOKİ tarafından gerçekleştirilen planlamanın "Plan Yapımına Ait Esaslara Dair YŸnetmelik" kapsamındaki "Kentsel Sosyal ve Teknik Alt Yapı Standartları"ndaki 10 m²/kiři kent aktif açık yeşil alan standardını sağlayamadığı gŸrŸlmektedir.

Yapılan dŸnŸřŸmler sadece alandaki yapısal kitleleri modernleştirmek adına olmamalıdır. DŸnŸřŸm alışmaları yaşayan nŸfusun kendini daha sağlıklı hissedeceği mekanları sağlamak adına olmalıdır.

4.3.2. Erzurum kentsel dŸnŸřŸm alanlarından Dağ mahallesi Ÿneri alanına kentsel peyzaj planlama ile kentsel dŸnŸřŸm modeli Ÿzerine senaryolar oluşturma

Erzurum BŸyŸk Şehir Belediyesince tespit edilen dŸnŸřŸm alanları içerisinde Ÿneri halinde karşımıza çıkan Dağ Mahallesi DŸnŸřŸm Alanı kentin bakı yŸnŸnden en gŸzel yerlerinden biridir. Kentin kuzey yŸnŸnde gelişmesinde etkin rol oynayacak bir konumdadır (Şekil 4. 28).

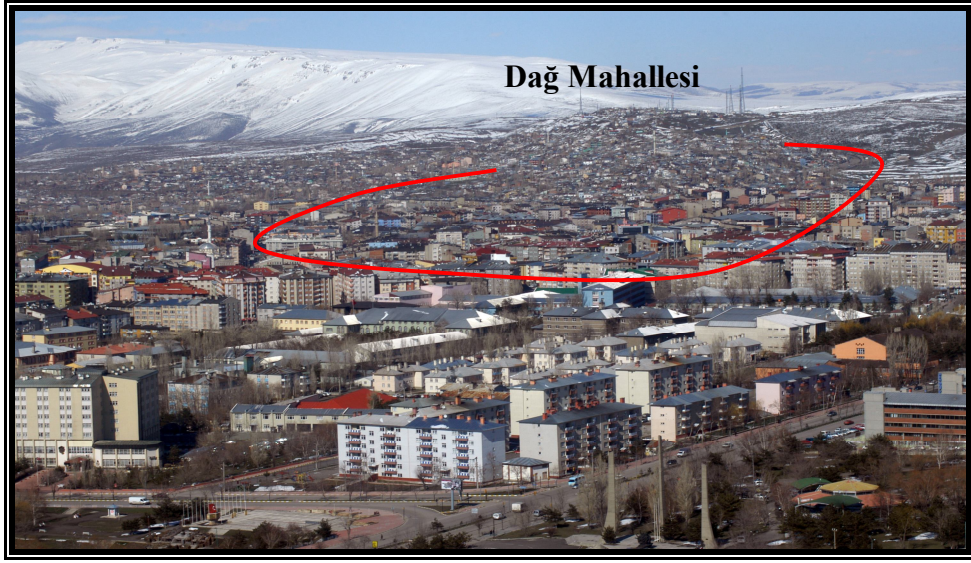
Erzurum kenti, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren artan nŸfusuyla birlikte kentsel gelişimin gecekondulaşma olgusuyla sŸrdŸrmŸř bir kenttir. 1950 yılından itibaren yakın kırsalından aldığı gŸle birlikte gecekondulaşmaya başlayan kent, bu olgunun Ÿzellikle 1970-1980 yılları arasında yoğunluk kazanmasıyla kırsal karakterli konutların geniş yer

kapladığı büyük bir yerleşme haline gelmiştir. Merkezi köyleşmiş Erzurum gerçeğine karşı yerel yönetimlerin gayretiyle 1994 yılında başlayan 1999-2004 yılları arasında hız kazanan ıslah, tasfiye, yıkım ve kentsel dönüşüm adları altında çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (Anonim2004b).

Erzurum Büyükşehir Belediyesinden alınan bilgilere göre Dağ Mahallesi (Aziziye mahallesi) 1951 yılında ilk gecekonduların yapıldığı 350 000 m'lik bölgedir. 1956 yılına gelindiğinde bölgede birkaç konuttan oluşan küçük mahalle 560 konutluk büyük bir alana dönüşmüştür. 1958 yılında dönemin yerel yönetimi gecekondular sorununu çözmek adına hükümetin talimatıyla dağ mahallesine kentsel görünüm kazandırmak için parselasyon çalışması yapmıştır. Bu parselasyonun sonunda gecekondular sahiplerine tapu tahsis edilince bölgenin cazibesi artmış, yoğun bir taleple kısa zamanda bölge gecekondular ile dolmuştur (Şekil 4.30).

Şekil 4.30. Öneri kentsel dönüşüm alanı (Dağ Mahallesi)

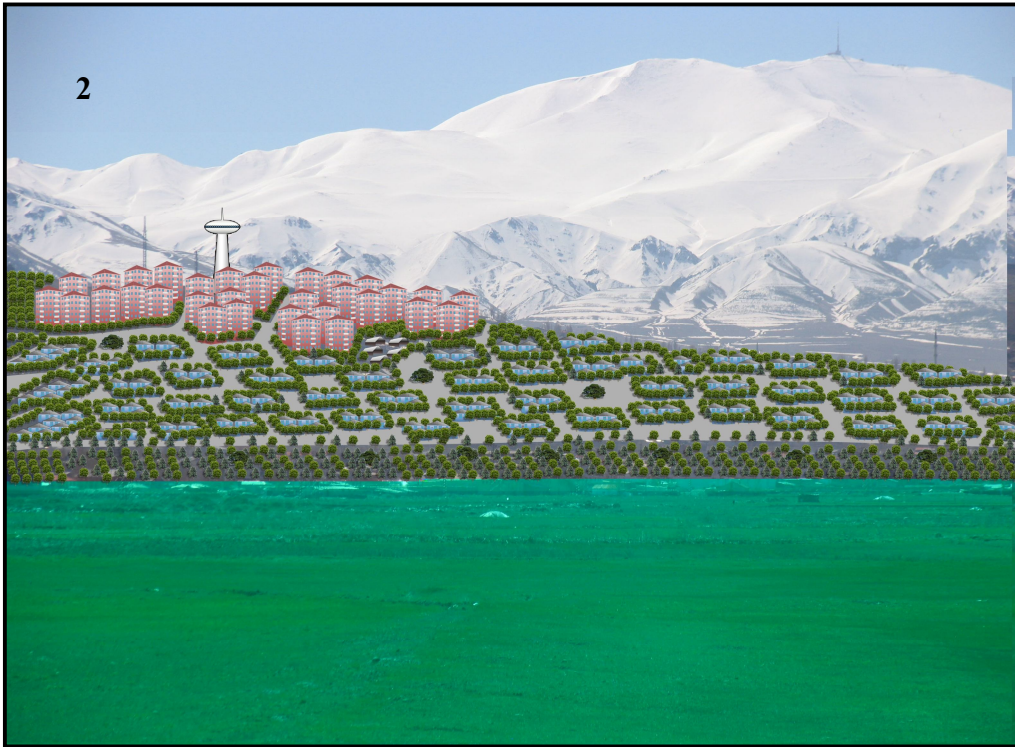

Şekil 4. 31. Dağ Mahallesi'nin havadan görüntüsü

Bu tapu tahsis çalışmasının ardından bölgeye I Nolu Gecekondu Önleme Bölgesi adı verilmiştir. Tapuların dağıtılması gecekondu mahallesi'nin kuzeye doğru yayılmasına sebep olmuştur. Kuzeye doğru hızlı bir yayılış sonunda yine alanda parselasyon çalışması yapılarak bugünkü ismi ile Gaziler Mahallesi olan II Nolu Gecekondu Önleme Bölgesi oluşturulmuştur. Alan kentin hakim noktalarından görülebilmektedir. Özellikle modern kent imajının oluşturulmasında konum itibari ile önemli bir noktadır (Şekil 4.32 ; Şekil 4.33)

Şekil 4.32. Dağ Mahallesi'nin batıdan (1) ve güney batıdan (2) silüet görüntüsü

Şekil 4.33. Dağ Mahallesi'nin mevcut hali(1) ve öneri peyzaj senaryo(2) görüntüsü

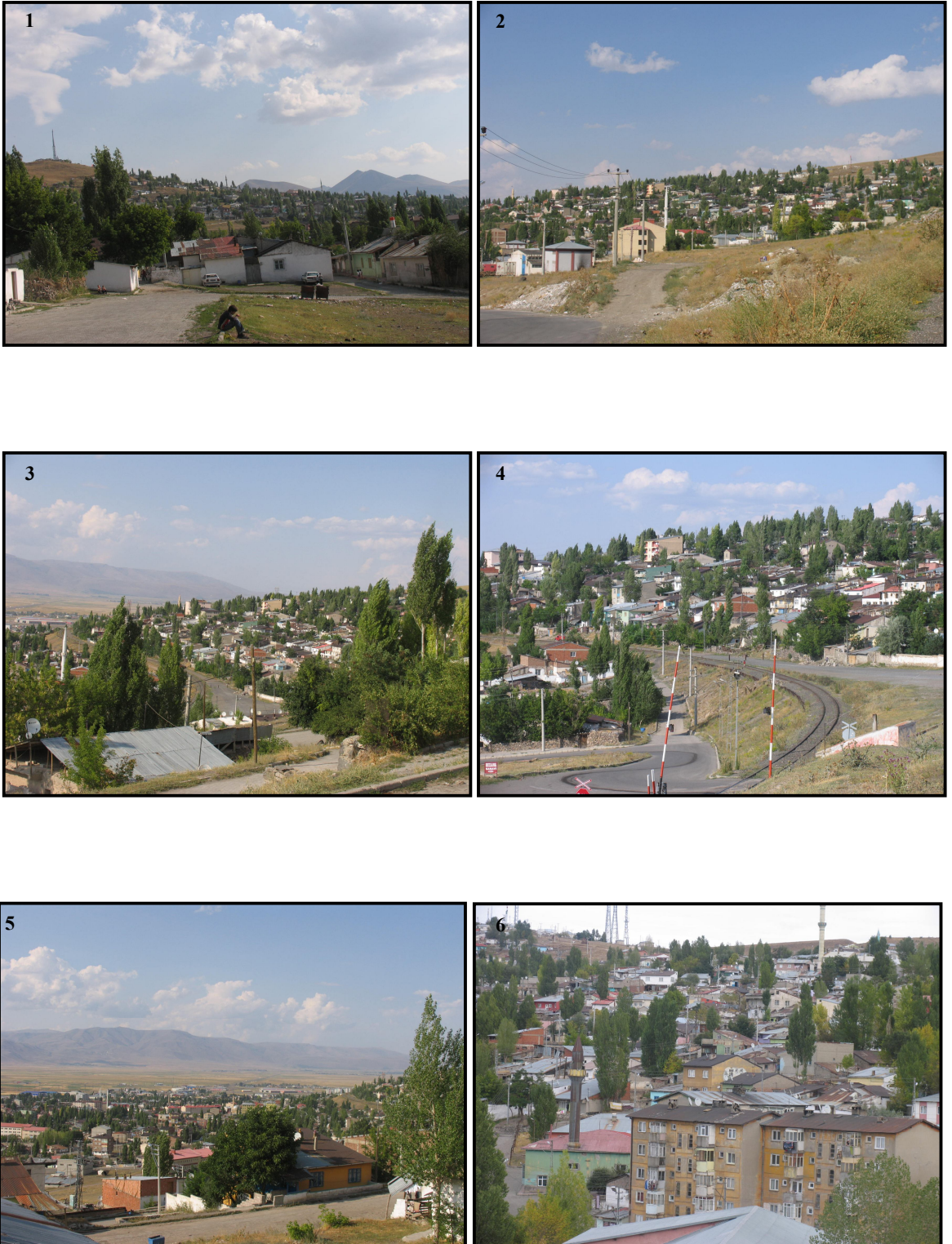
I ve II Nolu Gecekonduların Önleme Bölgeleri adı altında Dağ Mahallesi'nde gerçekleştirilen bu çalışmalar yıkım, söküm, tasfiye ve dönüşüm gibi gecekonduların sorununu çözmeye yönelik çalışmaları içermemiştir. Yapılan parselasyon çalışmaları ve bölgede kurulan gecekondulara tapu tahsis belgesi dağıtımı, gecekonduların önleme bir tarafa, bölgeye olan cazibeyi artırmış ve gecekonduların yayılmasını hızlandırmıştır (Anonim 2004b).

Dağ Mahallesi konum itibarı ile kentin kuzeyinde kente hakim bir noktadadır. Alanın peyzaj potansiyeli değerlendirilecek olursa arazinin; topoğrafyası, kent merkezine yakınlığı, kentin her noktasından algılanabilmesi peyzaj tasarımı için elverişli olduğunun göstergesidir (Şekil 4.34; Şekil 4.35). Mahalle içine girdiğinizde modern kent görünümünden uzak gecekondularla karşılaşmak mümkündür

Dağ Mahallesi'nin, gecekondulardan oluşmuş plansız ve uyumsuz konut dokusu içerisinde karşımıza çıkan kırsal peyzaj görüntüsü, dönüşüm projeleri ile ideal kent görünümüne kavuşabilir. Bu durumda alanda yeşil dokuyu artırarak, semt ve kent sakinlerinin rekreasyon ihtiyacına cevap verecek dinlenme, eğlenme, alışveriş, spor vb. birimleri oluşturarak kent estetiğine ve kent imajına katkı sağlanacaktır.

Şekil 4.34. Dağ Mahallesi'nin görüntüleri

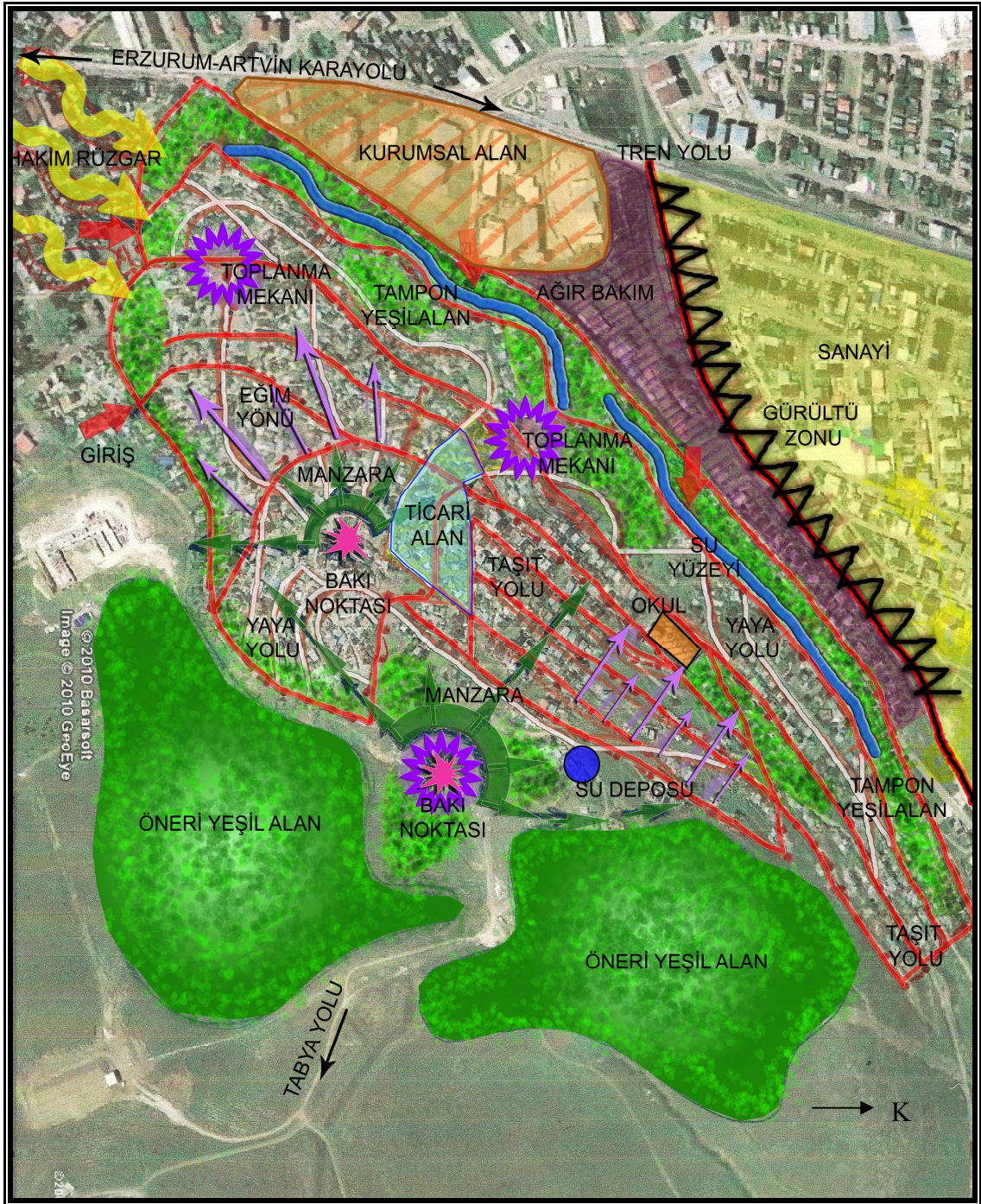
Şekil 4.35. Dağ Mahallesi'nin görüntüleri

Görüntülerden de anlaşıldığı üzere çalışma alanı kentin kuzeyden girişinde bulunan kentsel imajdan uzak bütünüyle kırsal bir yerleşim görünümündedir. Büyük Şehir Belediyesinin başlatmış olduğu kentsel dönüşüm çalışmaları çerçevesinde Dağ Mahallesi kente kazandırılacak çöküntü alanlarından. Alanın kentin girişinde olması, jeolojik açıdan depreme dayanıklı olması, topoğrafik yapısının kentsel peyzaj tasarımı yönünden zengin manzara özelliğine sahip olması ve tarihi tabyalara yakın olması nedeniyle cazip bir dönüşüm alan önerisi olarak değerlendirilebilir. Alanda daha çok karşımıza çıkan çarpık yapılaşma yerine yüksek katlı ve müstakil evler önererek mevcut gecekondular imar adaları arasındaki parçalı yapı önlenebilir. Alanın mevcut halindeki parçalı yollar taşıt ve yaya yolu şeklinde ayrılabilir. Yeşil alan kullanımları dağınık ve etkisiz olmak yerine bütüncül yaklaşımlarla mahalle ve semt parkı niteliğinde olabilir. Çalışmada öneri dönüşüm alanı peyzaj planlama ilkeleri ışığında aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

- 1/1000'lik halihazır imar planındaki durumu uydu görüntüsü üzerinde Sörvey ve Durum Analizi yapılarak alan içi ve alan dışı kaynak değerleri belirlenmiştir.
- Sörvey Analizinden sonra alanın 1/1000 ölçekli imar planı üzerinde makro ölçekte avan projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan avan proje ışığında alanın 3 boyutlu görüntüleri ile alan tanımlanmaya çalışılmıştır.
- Avan projede tasarlanan, alışveriş merkezi ve kulenin, sosyal tesis alanının 1/200 ölçeğindeki kesin projeleri yapılmıştır.
- Yapılan peyzaj tasarımları 3 boyut görünüşleri ile zenginleştirilerek alan tanıtılmaya çalışılmıştır.

Sörvey çalışmasında alanın durum analizi yapılmıştır (Şekil 4.36). Alana hakim bakı noktaları, manzara yönü, eğim yönü belirtilmiştir. Alanın batısında tren yolu, sanayi alanı ve ağır bakım kuruluşunun bulunması yoğun bir bitkisel perdeleme ile tampon yeşil kuşak oluşturulmasını gerektirmektedir. Aynı şekil alanın en yüksek kodundaki bakı noktası yanında bir su deposu bulunmaktadır. Bu alanında tampon yeşil kuşakla ve öneri park alanı ile perdelenmesi gerekmektedir. Alana hakim rüzgar yönündeki paralel taşıt yol aksı aynen korunmalı, alandaki hava kirliliğinin rüzgar sirkülasyonu ile temizlenmesi sağlanmalıdır. Alan içerisinde belirgin bir spor tesisi ve çocuk bahçesi ve

park alanı gözlenmemektedir. Yapılacak peyzaj tasarımı ile alana bu birimler tampon yeşil alanlarda kazandırılmalıdır. Alan için bu değerlendirmeler ışığında avan proje hazırlanmıştır.

Şekil 4.36. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm alanı sörvey ve şeması

Hazırlanan 1/5000 ölçekli avan projede alan kullanımları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar mahalle ölçeğinde optimum alan kullanımını yakalayabilecek şekilde planlanmıştır. Alanımızın yoğun gecekondulaşmadan kurtulması adına 130.990 m²'lik bir imar adası yüksek katlı binalara ayrılmıştır. Yüksek katlı binalara yer verilerek kat adedi artırılarak alanı kaplayan küçük ve çok sayıdaki gecekondular kaldırılarak kazanılan mekan herkese açık, yeşil ve serbest bir alan olarak değerlendirilmiştir. Müstakil evler 184.770 m²'lik alan olarak önerilmiştir. Müstakil evler özellikle topoğrafyanın alt kotlarına yerleştirilmiştir. Böylece alanda manzara yönü yüksek binalarca kapatılmamıştır. Alan içerisindeki 277.449 m²'lik yol aksları hakim rüzgar yönüne paralel olarak düzenlenmiştir. Böylece mahalle içerisinde hava sirkülasyonu sağlanarak hava koridorları oluşacaktır.

Açık yeşil alanlar kentsel yerleşimlerin fiziksel yönden dengesini sağlarlar, kentlerin yapısında önemli bir oranda yer alarak, iskan, ticaret, sanayi kullanımları arasında tampon görevini görürler. Çalışmada da 624.766 m²'lik açık yeşil alan önerilerek yapı yoğunlukları arasında insanlar için aktif ve pasif rekreasyon alanları sağlayarak kitlesel monotonluğu kırmak hedeflenmiştir.

Ayrıca tasarımda dağ mahallesini kentin prestij noktası yapabilecek hem kentin üstün görülebileceği hemde kent halkının ve semt halkının sosyo-kültürel, eğlence, alışveriş, dinlenme ihtiyaçlarını karşılayabileceği iki adet toplanma mekanı tasarlanmıştır. Öneri dönüşüm alanını Erzurum–Artvin Karayolundan ayıran tampon yeşil alan ise bir kent parkı niteliğinde düşünülmüştür. Çocuk oyun alanları ise konut aralarında ulaşımı kolay ve taşıt yolundan korunmuş yeşil adalarda önerilebilir. Alanda semt halkının ve diğer semtlerden gelenlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek 15.551 m² büyüklüğünde pazar yeri ve ticaret alanları toplu bir şekilde tasarlanmış mevcut imar planındaki yeri değiştirilmeden otopark ve dinlenme yerleri ile zenginleştirilmiştir.

Alanda 11.823 m² büyüklüğünde bir ilköğretim okulu mevcuttur. Alanın kent merkezi girişi yönünde sınır oluşturan 2 adet ilköğretim alanı ve biri meslek olmak üzere iki adet lise bulunmaktadır. Alan içerisinde toplam büyüklükleri 5999 m² olan 5 adet cami dini

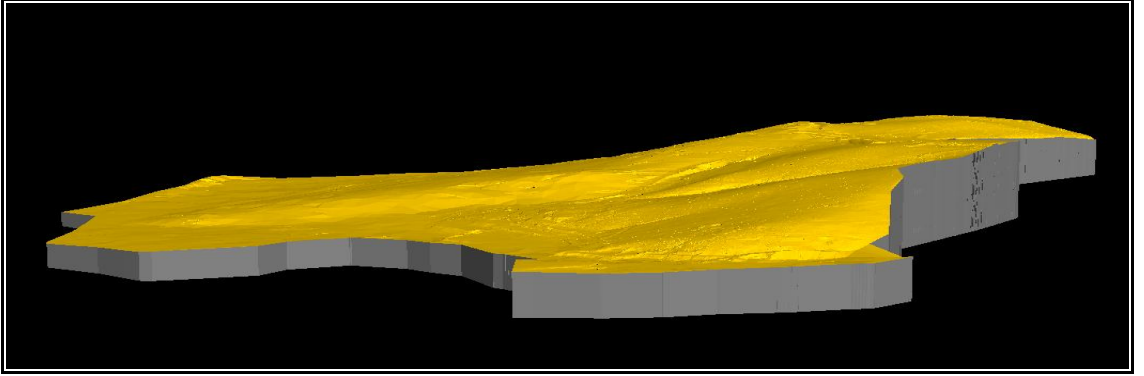
tesis alanını oluşturmaktadır. Dağ Mahallesi öneri peyzaj planlamasındaki alan kullanımları Çizelge 4.15’de verilmiştir.

Çizelge 4.15. 2010 yılı imar planına göre dağ mahallesi kentsel dönüşüm alanı öneri arazi kullanım büyüklükleri

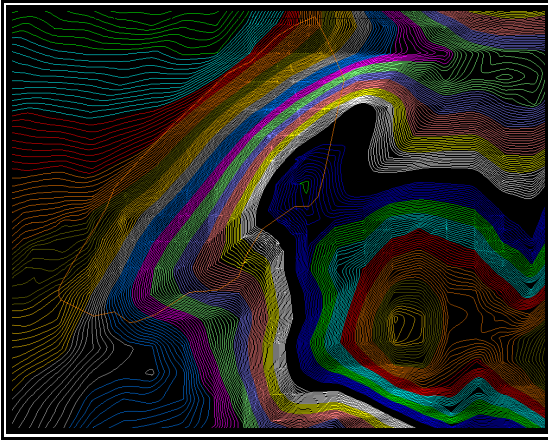
2010 yılı İmar Planına göre Dağ Mahallesi öneri kentsel dönüşüm alanı arazi kullanımı		
Kullanım Türü	Alan Büyüklüğü (m ²)	Oranı (%)
Konut	315,760	25
Yeşil Alan	624,766	49
Ticaret	15,551	1
Eğitim	11,823	0
Dini Tesis	5,999	0
Sosyal Tesis (Belediye Hizmet Alanı)	3,524	0
Yaya ve Taşıt Yolu-Otopark Ve Diğer Alanları	277,449	22
Alandaki Su Kullanımı	24,766	2
Spor Alanları	6,987	1
TOPLAM	1 286 625	100

Alanın %49’luk kısmının yeşil alan olarak bulunmasında Dağ Mahallesinin Mecidiye Tabyası arasında kalan ve öneri rekreasyon alanı veya ağaçlandırılacak boş alanların varlığı etkilidir. Alanda önerilen bu standartlarla sürdürülebilir ve sağlıklı kentsel yaşam standartlarını sağlayacak kent modeli örneği oluşturulabilir. Özellikle Dağ Mahallesinin güney ve batı yamaçları kimlikli bir kent görünümünde etkin olacaktır (Şekil 4.37, Şekil 4.38, Şekil 4.39, Şekil 4.40).

Avan proje ile 1/1000 ölçekte planlanan optimum alan kullanımları detayları ile Şekil 4.41’da, peyzaj tasarım örnekleri de Şekil 4.42’de verilmiştir.

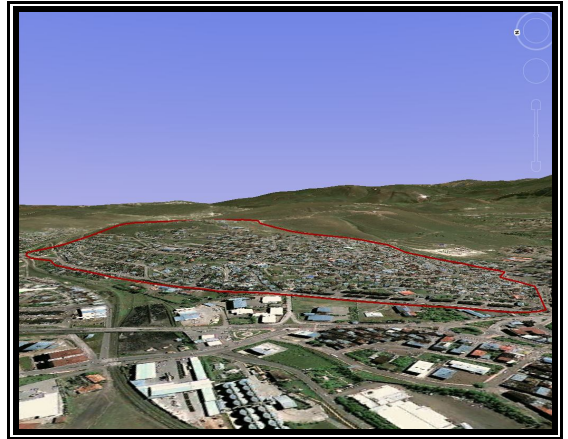
Şekil 4.37. Dağ Mahallesi'nin 3 boyutlu katı modellemesi

Şekil 4.38. Tesviye eğrileri

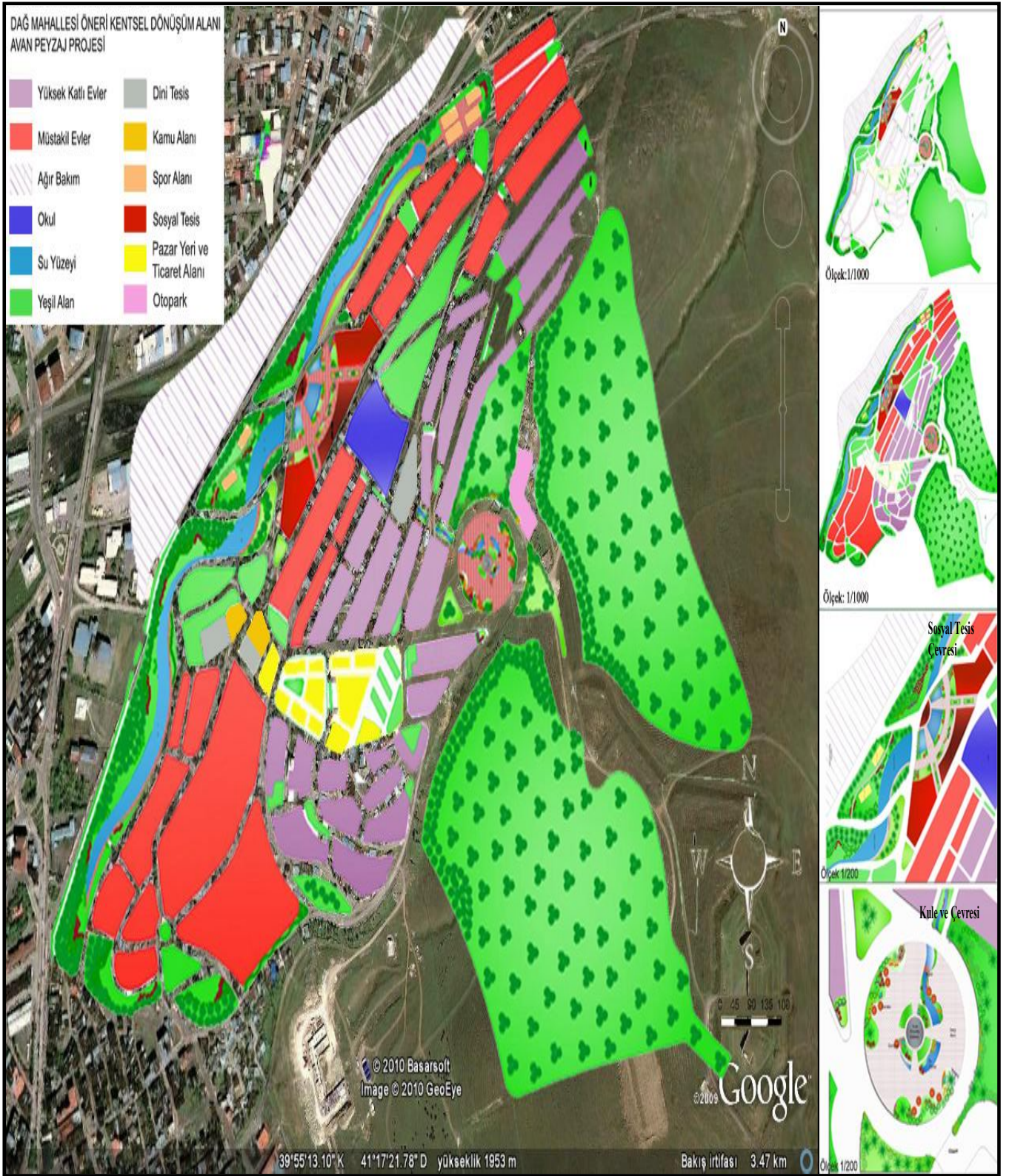

Şekil 4.39. Dağ Mah. uydu görüntüsü

Şekil 4.40. Dağ Mahallesi 3 boyutlu uydu görüntüleri

Şekil 4.41. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm alanı avan ve peyzaj projesi

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Kentsel dönüşüm, yalnızca kent parçaları için bir operasyon gibi görülmemeli, kentin tümünü yaşam kalitesi açısından etkilediği gözden kaçırılmamalıdır. Dönüşüm alanları belirlenirken; ekonomik, ekolojik, sosyal ve tarihi değer çok iyi tanımlanmalı her alan dönüşüm alanı olarak ileri sürülmemelidir. Kentsel dönüşüm modellerinin o alana çözüm getirdiği gibi çözümsüzlüklerde doğurabileceği unutulmamalıdır.

Kentsel dönüşüm projelerinin geçtiğimiz 20-30 yıl öncesinin kentsel yenileme ya da yeniden canlandırma projelerinden farkı çok çeşitli aktörlerin katılımının sağlandığı, yerel kamu desteğinin azalmasına karşın, uluslar arası düzeyde dahi çok çeşitli finansman kaynaklarının bulunabildiği, çok çeşitli içeriklere sahip projeler olmasıdır. Hem kamu hem de özel sektör dönüşüm süreçlerinde birlikte yer almalıdır. Aynı zamanda yapılacak dönüşüm çalışmalarında ilgili meslek grupları da yer almalıdır. Dönüşüm projelerine Peyzaj Mimarı gözü ile bakıldığında; konuya flora ve fauna uyumu çerçevesinde kentsel bütün ile uyumlu peyzaj kombinasyonu yakalamak hedeflenmelidir

Bir yerleşim dokusundaki problemin çözümü olarak karşımıza çıkan ve sağlıklı çevrelerin oluşumunu ve sürekliliğini esas alan kentsel dönüşüm uygulamaları tek başına düşünüldüğünde oldukça başarılı projeler olarak değerlendirilebilir. Ancak kentsel dönüşüm projeleri çoğu boş alanları yapılaşmaya açan bir araç olarak görülmeyip tüm kent bütününde doğuracağı sonuçlar ele alınarak plansız kentleşmeden kaçınılmalı, sürdürülebilir kent formları yakalanmalıdır. Konu bu bağlamda ele alınarak Erzurum kenti dönüşüm alanlarında peyzaj tasarım kavramı irdelenmiştir.

Yapılan bu çalışmada Erzurum kentinde mevcut dönüşüm alanlarından Hasan-i Basri Mahallesi kentsel dönüşüm alanının 1998-2002-2006 yılları imar planları üzerinde alan kullanımları irdelenmiştir. Kentsel Yenileme Alanı Erzurum İli, Yakutiye İlçesi, Hasan-i Basri mahallesinde yer alan 6197 ada 1.3.4.5.6.7 parsellerin bulunduğu 16.566,06 m²

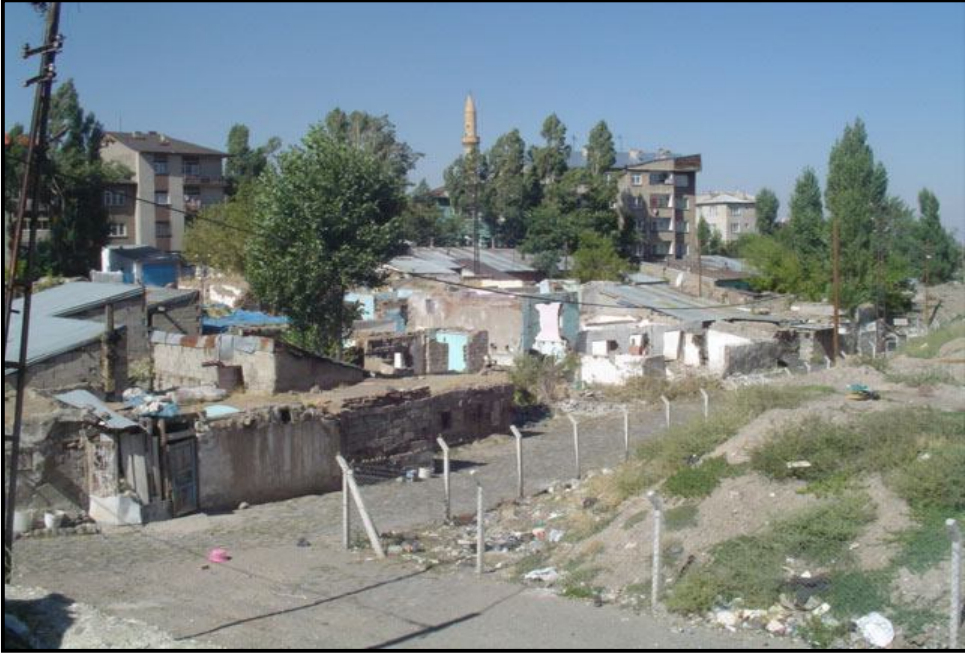
alandaki başlanmış ve Rabia Hatun mahallesinde bulunan ön protokoldeki 14.946,36 m²'lik alanda devam etmektedir. Çalışmada bu kentsel yenileme alanına belediye tarafından yine dönüşümüne devam edilecek Mehdi Efendi Mahallesi ve Rabia Hatun türbe çevresi de dahil edilerek 272 000 m²'lik bir dönüşüm alanında değerlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu alan kısmen terk edilmiş gecekondulardan oluşmaktadır.

Erzurum kenti mevcut kentsel dönüşüm alanı olan; Yakutiye Belediyesi Kentsel Yenileme Alanı Hasan-i Basri, Rabia Hatun, Mehdi Efendi Mahallelerindeki incelemelerde 1998-2000-2002 yıllarına ait alan standartlarının sınıflandırılması "Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik" yönetmeliğine göre yapılmıştır. Kentsel, Sosyal ve Teknik Alt Yapı Standartları; konut alanı, yeşil alan, ticaret, eğitim, dini tesis, sosyal tesis, yaya ve taşıt yolu vd. başlıkları halinde sınıflandırılmıştır.

Bu sınıflandırmaya göre 1998-2002 yılı 1/1000'lik uygulama imar planında herhangi bir peyzaj karakterli planlamanın söz konusu olmadığı görülmüştür. 2006 yılı 1/1000'lik uygulama imar planında ise kısmen park özelliğinde olan yeşil alan miktarında alan artışları gözlemlenmiştir.

Yıldızcı (1991) yaptığı çalışmada bazı yabancı ülkelerdeki açık yeşil alan standartlarını vermiştir. Amerika'da kent yoğunluğunun 250 kişi/ha olması öngörüsü ile kişi başına 40m² yani 1000 kişi için 4 hektar bir yeşil alan standardı kabul edilmiştir. Bu değer kent alanının /10'una eşdeğerdir. İngiltere'de kişi başına 40 m² yeşil alan standardı benimsenmiş olup bu Amerikan standartlarına eşdeğerdir. Türkiye'de ise 3194 sayılı İmar kanununun, 02.09.1999 tarihli Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliği'ne göre, bu oran 10 m²/kişidir.

Çalışmada yapılan değerlendirmede Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının 1998 yılı imar planına göre kişi başı yeşil alan miktarı 4,8 m², 2002 yılı için 3,08 m² ve 2006 yılı için 6,39 m² olduğu belirlenmiştir. Yakutiye Belediyesi Kentsel dönüşüm çalışması sonucu TOKİ tarafından gerçekleştirilen planlamanın 10 m²/kişi kent aktif açık yeşil alan standardını sağlayamadığı görülmüştür.

Şekil 5.1. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının dönüşüm çalışmalarından önceki durumu

Şekil 5.2. Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanının dönüşüm çalışmalarından sonraki durumu

Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanında yapılan çalışmalarla peyzaj planlama açısından istenilen kişi başı 10 m² yeşil alan hedefine ulaşılmasa da alanın gecekondulardan temizlenip daha konforlu yapılara kavuşması ve sağlıklı yaşanabilir kent imajı

kazanması yapılan dönüşüm çalışmalarının olumlu yönleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 5.1; Şekil 5.2).

1 286 625 m² büyüklüğündeki Dağ Mahallesi öneri kentsel dönüşüm alanı Gaziler ve Aziziye Mahallelerinin büyük bölümünü kaplamaktadır. Alan kent için önemli konumdadır. Kentin bakı, konum ve vista bakımından en hakim noktalardan biridir. Kamulaştırma maliyeti yüksek olmadığından yeni konut alanlarının oluşturulmasında hazır rezerv alanıdır. Alan depreme karşı dayanıklı jeolojik formasyonlardan oluşmuştur. İklimsel olarak hakim rüzgar yönüne paralel konumlandığından hava sirkülasyonu doğal olarak oluşmaktadır. Alan güney bakanlı yamaçlara konumlanmış olduğundan güneşlenmesi oldukça iyidir. Öneri alan kolaylıkla güvenliğin ve emniyetin sağlanabileceği bir konumdadır. Alanın arka sırtlarında Mecidiye ve Aziziye Tabyalarının bulunması alana ayrı bir değer katmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile Dağ Mahallesi öneri kentsel dönüşüm alanına peyzaj mimarlığı açısından bakılarak öneri alan kullanımları oluşturulmuştur.

- Kentin mevcut açık yeşil alan miktarı yetersizdir. Nitekim kentte kişi başına 6,8 m² yeşil alan düşmektedir (Eğmirli 1994). Bu yüzden öneri kentsel dönüşüm alanında geniş açık yeşil alanlara yer verilmiştir. Bu açık yeşil alanlar 2 şekilde değerlendirilmiştir. Birinci olarak mevcut küçük sanayinin olduğu ve görsel çirkinliği oluşturan ağır bakım alanının kaldırılarak yeşille alana dönüştürülmesi, ikinci olarakta konut dokusu ve çevresinde açık yeşil alan oluşturma önerisidir.
- Sanayinin kaldırılması ve yerine geniş açık yeşil alanların bırakılması görsel peyzaja katkı yapacağı gibi öneri konut dokusu ile mevcut konut dokusu arasında tampon bir yeşil doku da oluşturmaktadır. Bu alanın büyüklüğü 109 658 m² olarak hesaplanmıştır. Bu değer yaklaşık bir değer olup, bu doku içerisinde 16 637 m² büyüklüğünde geniş bir su yüzeyine yer verilmiştir.

- Su yüzeyine yer verilmesinin gerekçeleri vardır. Yakın çevrede göl yoktur, suya dayalı rekreasyon birimleri (sandal, olta balıkçılığı, su gösteriler, vb.) düşünülmüştür. Alanın topografyasında eğimler söz konusu olduğu için kaskatlar, su düşüşleri ve şelalelerle suya hareketlilik kazandırılması hedeflenmiştir. Su yüzeyi ile ortama serinlik, görsellik ve kentin monotonluğundan uzaklaştıracak dinlenme ve eğlenme faaliyetleri düşünülmüştür. Göl ve çevresinin ana tasarım ilkelerini doğal peyzaj karakteri oluşturmaktadır. Yapılan bu önerilerle kent sakinlerinin uzaklara gitmeden hafta içi ve hafta sonu rekreatif ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir alan sunulmaktadır.
- Mevcut yeşil doku ile yeni konut dokusunun emniyeti amacıyla bitkisel perdelemeler ve tampon yeşil alanlar oluşturulmuştur. Öneri dönüşüm alanına ve kent merkezinden gelecek halka sportif faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla spor alanlarına, halkın yürüyüş, gezinti vb. ihtiyaçlarına cevap verecek yürüme yollarına, bu yürüyüş aksı üzerinde dinlenme amaçlı oturma birimlerine yer verilmiştir. Yüksek kotlu ve toplanma mekanlarında seyir terasları ile halkın yeme içme, dinlenme ve eğlenmesi amacıyla kafeterya ve lokanta düşünülmüştür. Geniş çim yüzeyleri ile konut dokusunun oluşturacağı beton soğuk bloklar arasında kentin doğayı yakalayacağı yeşille baş başa kalacağı nefes alma mekanları önerilmiştir. Ayrıca insanların hertürlü rekreatif faaliyetinde gerek duyacağı banklar, çeşmeler, wc, çöp kutuları, aydınlatma elemanları, çocuk oyun alanı ekipmanları, vb. peyzaj donatı elemanları tasarımda göz önünde bulundurulmuştur.
- Öneri alanın plantasyonunda özellikle bölgeye uyumlu bitkiler kullanılmıştır. Genel karakteristik özellikleri kış manzarasına yönelik olan bitkiler seçilmiş ve bitkisel tasarım önerilmiştir. Bu amaçla özellikle kış peyzajına etki eden, kış iklim şartlarına dayanıklı Huş (*Betula verrucosa*) ve Sarıçam (*Pinus sylvestris*) kombinasyonları ağırlık kazanmıştır. Nitekim Yılmaz ve Irmak (2004) yaptıkları çalışmadan yararlanılarak oluşturulan öneri bitki listesi aşağıdaki gibidir.

Ağaçlar ve ağacıklar

Acer negundo L. (Akçaağaç)

Acer pseudoplatanus L. (Yalancı Çınar Yapraklı Akçaağaç)

Acer platanoides ‘Globosum’ (Top Akçaağacı)

Betula verrucosa Ehrh. (Huş)

Cretaeagus monogyna Jacq.(Alıç)

Malus hybrida L. (Süs Elması)

Picea abies L. (Avrupa Ladini)

Picea pungens ‘Glauca’ (Mavi Ladin)

Pinus sylvestris L. (Sarı Çam)

Populus alba L. (Akkavak)

Robinia pseudoacacia L. (Yalancı Akasya)

Robinia pseudoacacia ‘Umbraculifera’ (Top Akasya)

Salix babylonica L. (Salkım Söğüt)

Ulmus glabra ‘Huds’ (Karaağaç)

Çalılar

Berberis x thunbergia ‘Atropurpurea’ (Kadın Tuzluğu)

Cornus alba ‘Sibirica’ (Süs Kızılcığı)

Cotinus coggygria (Peruk Çalısı)

Forsythia x intermedia ‘Lynwood’ (Altınçanağı)

Juniperus sabina L. (Ardıç)

Juniperus virginiana ‘Pfitzeriana Aurea’ (Ardıç)

Juniperus chinensis ‘Variegata’ (Çin Ardıcı)

Juniperus squamata ‘Blue Star’ (Ardıç)

Lonicera tatarica L. (Hanimeli)

Sambucus nigra L. (Mürver)

Spiraea x vanhouttei Briot. (Keçi Sakalı)

Symphoricarpos albus L. (İnci Çalısı)

Syringa vulgaris L. (Leylak)

Thuja orientalis L. (Doğu Mazısı)

- Öneri peyzaj projesinin bitkisel tasarım ve açık yeşil alan kullanımlarına ait bazı örnekler Şekil 5.3’ de verilmiştir. Burada verilen alan kullanımları öneri olup detaylı gerek yapısal gerekse bitkisel tasarımlara ve öğelerine yer verilmemiştir.

Şekil 5.3. Dağ mahallesi öneri dönüşüm modeli genel görüntüsü

Şekil 5.4 ve Şekil 5.5’de görüldüğü üzere tasarımın ana ögesi alanın doğal topoğrafyasından yararlanıp en üst koddaki bir gözlem kulesi ve etrafında bir meydanla alt koddaki bulunan tampon yeşil kuşakla ve yine merkezdeki sosyal tesis ve çevresindeki meydanla toplanma mekanları oluşturmaktır. Yeşil alan önerileri ile konut alanları etrafında bitkisel perdeleme yapılarak küçük sanayi birimleri ve askeriyenin ağır bakım tesislerinin çirkin görüntüsü, gürültüsü ve kirliliğini engellemek ve mahremiyeti

sağlamak amaçlanmıştır. Yaşanılacak mekanı doğal peyzaj tasarım öğeleri su ve rekreasyon zonları ile zenginleştirerek halkın kullanımına sunmak hedeflenmiştir.

Şekil 5.4. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm modeli güney cephesi görüntüsü

Şekil 5.5. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm modeli güneybatı cephesi görüntüsü

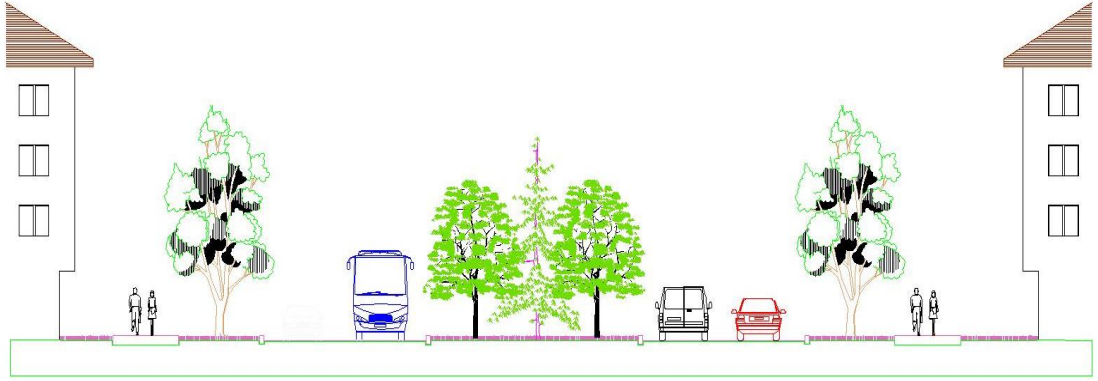
Doğal bitki örtüsünde olduğu gibi yapısal kullanımlarda da bölge iklim şartlarına dayanıklı yapısal elemanlar kullanılmalıdır. Nitekim bölgemizde çok sayıda değişik özellikte zemin kaplama malzemeleri (bazalt, andezit, granit, kayrak taşı vb.) bulunmaktadır. Bu zemin kaplamaları öneri peyzaj tasarımı kullanıldığında ekonomik, ekolojik ve iklimsel olumsuz şartlara dayanıklılık özellikleri ile olumlu sonuçlar ortaya konacaktır.

- Genel peyzaj karakteri içerisinde yer verilen tüm yapısal kullanımların bitkisel tasarımlarla kapatılması ve bitkisel çatıların oluşturulması hedeflenmiştir. Böylece alana uzaktan bakıldığında konut dokusundan çok kitlesel yeşil bir doku ile gizlenmiş kent modeli ile karşılaşmak söz konusu olacaktır.
- Projede Hasan-i Basri kentsel dönüşüm alanından farklı olarak öneri konut, okul, ticaret vb. yapısal alanlar arasında ve çevresinde geniş yeşil alanlar bırakılmıştır. Bu alanların bir kısmı yeşil örtü, bir kısmı hava koridorları, meydanlar, çocuk oyun alanları, otoparklar vb. kullanımlar için düşünülmüştür. Özellikle öneri alanının aşağı kotta kalan tarafı kitle açık yeşil alanlarla koruma altına alınmıştır. Bu durum hava kirliliğinin yüksek olduğu kentte hava koridorlarına engel oluşturmamak amacıyla düşünülmüştür. Böylece öneri dönüşüm alanında yapılacak peyzaj planlaması ile hem görsel hemde ekolojik kullanımlara katkı sağlanmış olacaktır.
- Öneri dönüşüm projesinde alanın üst kısmında bir kule planlanmıştır. Bu kule ile kenti üsten görebilecek kent bütününe hakim bir bakı ve seyir noktası oluşturmak amaçlanmıştır. İnsanlar kuleden gün doğumu ve batımı özellikle kış manzarası seyretmek gibi farklı rekreatif imkanlar bulacaktır. Bu kule kente modern bir kent imajı kazandırarak kule de önerilen restoran, alışveriş birimleri, sergi alanları, otoparklar vb. fonksiyonlarla prestijli bir toplanma mekanı oluşturacaktır. Kule 2011 UNIVERSIADE (Dünya Üniversitelerarası Kış Olimpiyatları) ve devamında gelecek benzer ulusal ve uluslararası etkinlikler

için geleceğe yönelik bir yatırım olacaktır. Böylece kentte turizm açısından ve ekonomik açıdan cezbedici bir örnek oluşturacaktır (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. Dağ Mahallesi öneri dönüşüm modelindeki kule ve çevresinin görüntüleri

Şekil 5.7. Öneri model için taşıt yolu, kaldırım ve refüj kesit görüntüsü

- Yollar; ana sirkülasyon hatları mevcut topografya göz önüne alınarak geçirilmiştir. Bu yollar boyunca refüjler, kaldırımlar ve yeşil koridorlar oluşturulmuştur (Şekil 5.7).
- Bu koridorlar yeşil örgün sistem içerisinde konut dışı yeşil kuşaklarla bağlanmıştır. Yol güzergahlarının geçirilmesinde topografya imkan vermediğinden hakim rüzgar yönüne fazla dikkat edilmemiştir. Bu eksiklik binalar arasında hakim rüzgar yönüne (güneybatı) paralel koridorlar bırakarak çözümlenmiş ve yaz kış hava sirkülasyonu sağlanmıştır.

Kentsel alan kullanımında sağlıklı ve kimlikli bir kentleşme için imar planları, sosyo-kültürel yapı, doğal kaynak değerlerine uygun planlanmadığı için kentlerimiz estetik ve fonksiyondan uzak olmasının ötesinde insan yaşamını tehdit eder düzeyde sel, deprem, heyelan, çarpık yapılaşma ve global ısınma vb. doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Yapılan bu çalışma ile; Erzurum kenti mevcut ve olası dönüşüm alanları kentsel tasarım ve peyzaj tasarım açısından bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Ülkeler bölgeler ve kentler hakim üretim tarzı yanı sıra özgün tarihsel ve toplumsal geçmişleri ile gelenek, görenek ve yaşam biçimlerinin de etkisiyle birbirinden oldukça

farklı kentsel yapılara ve kentsel alan büyüklüklerine sahip olabilmektedirler. Nitekim ülkemizde son yarım asırlık süre içinde bile imar mevzuatında da yer alan ve “asgari” olarak nitelendirilen kentsel alan büyüklüklerinin sıklıkla değiştirildiğine tanık olmaktayız. Diğer bir deyişle, her durumda kentsel alan kullanımları alanında evrensellik kazanmış “standart” değerlerden söz etmek olanaksızdır (Ersoy 2009).

Standartların saptanmasında kentin fiziki ve sosyal-ekonomik yapısı büyük etken olduğundan bütün kentler için uygulanabilecek ortak ve kesin standartların belirlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle bu konuda genel olarak kabul görmüş uluslar arası bir standart bulunmamakta ve bu standartlar ülkelere, bölgelere ve kentlere göre de farklılıklar göstermektedir (Kuter 2007).

- Öneri projenin alan kullanımında %25’i yaklaşık 315 760 m² si konut dokusuna ayrılmıştır. Nitekim Koç (2001) ise çalışmasında İzmir EVKA-2 Toplu Konut Alanı arazi kullanım kararlarını; %30 konut, %32 yeşil alan, %24 ulaşım alanı olarak belirlemiştir.
- Öneri konut alanında yüksek katlı ve 2 katlı müstakil evler şeklinde 2 tip konut üzerinde durulmuştur. 130.990 m²’lik bir imar adası yüksek katlı binalara ayrılmıştır. Çalışma alanının en üst kotlarına yüksek katlı binaların yerleştirilmesi ile konutların yakın çevresindeki görüş açıları engellenmemiş olacaktır. Konutların alanın depreme dayanıklılığı göz önüne alınarak ortalama yükseklikleri zeminden 6 kat olarak düşünülmüştür. Nitekim Le Corbusier’in “Yarının Kenti” önerisinde de alandan kazanmak için konutların yatayda değil dikeyde gelişmesini sağlayan yüksek katlı binalar ve gökdelenler önermiştir.
- Ayrıca alanın yüksek katlı binalarla yarının kenti modelini yakalayarak kentin tüm noktalarından (havaalanı, Palandöken Dağı, karayolu ulaşım aksı, yerleşim yerleri vb) görülebilir durumda olması modern bir kent dokusu olarak algılanmasını sağlamıştır. Bu durum çalışmanın temel planlama hedeflerinden biridir.

- Her bir konut çevresi peyzajı (otopark, çocuk oyun alanı, teras, oturma birimleri yürüme yolları vb) konut sakinlerine göre planlanmıştır. Otoparklar açık yeşil alan sistemi ve öneri konut parselleri içerisinde (örneğin; her 4 blok için bir toplu otopark şeklinde) düşünülmüştür. Otoparkların geniş sert yüzeyler olarak ortaya çıkmasını engellemek için uygun bitki türleriyle gölgelendirmeler önerilmiştir. Böylece binalardan bakıldığında görsel peyzaj kalitesi artırılmış olacaktır.
- Konut dokusunun sosyal gereksinimleri (sinema, alış-veriş, sağlık ocağı, güvenlik vb.) karşılamak için 3524 m² büyüklüğünde bir sosyal tesis alanına yer verilmiştir.
- Alanda mevcut olan 5999 m² büyüklüğündeki dini tesisler korunmuştur. 11 825 m²'lik okul alanı korunmuş fakat okul bahçesi yeşil alana dahil edilmemiştir. 15 551 m² büyüklüğündeki pazar yeri ve ticaret alanı konut dokuları arasında hem yüksek katlı hemde müstakil konutlara hizmet edecek konumda korunmuştur.
- Alt kottaki konutlar daha çok bahçeli ve müstakil olarak planlanmıştır. Gerek alt kısımdaki gerekse üst kısımdaki konut dokusundan bakıldığında fiziksel bir engel veya bariyer oluşturmayan, açık yeşil alan dokusu ile iç içe düşünülmüştür. Müstakil konutlar için düşünülen alanda yine buradaki konut sakinlerine hizmet edecek sosyal tesise yer verilmiştir.
- Müstakil konut ve çevresinde ana yapı materyali ekolojiye uyumlu modern yapı malzemelerinden olmalıdır. Müstakil evler 184.770 m²'lik alan içerisinde siteler şeklinde düşünülerek otopark, oturma birimi, yürüme yolları vb. tasarım elemanları site içerisinde çözümlenmelidir. Bu konutların oluşturulması ile gelir seviyesi yüksek kent sakinlerinin tercih edecekleri kentin en prestijli müstakil sitelerinin oluşturulması hedeflenmiştir. Bunu sağlamak için müstakil konut çevresi bitkisel tasarımı, yapısal materyalleri, sınırlama elemanları, güvenliği ile kaliteyi yakalayarak sosyal doku farklılığını ortaya koymalıdır.

Bu çalışma sonucunda öneri kentsel dönüşüm alanı için ortaya konulan alan kullanım plan kararları ile Erzurum kentinde aşağıdaki belirtilen sonuçlara varılmıştır.

- Öneri dönüşüm alanı içerisinde herhangi bir tarihi bulunmadığından yapılacak planlamada engellerle karşılaşmak söz konusu değildir.
- Alan iklimsel olarak uygun güneşlenme yönüne sahip güney ve güney batı bakanlı ve hakim rüzgar yönüne paralel olan bir konumdadır.
- Topoğrafik yapısı konutların birbirini kapatmayacağı şekilde planlamaya uygundur.
- Jeolojik özellikleri ile deprem ve heyelan gibi doğal afetlere karşı dayanıklılık göstermektedir.
- Alanın çevresinde uygulamayı engelleyici özel bir kullanım alanı (sulak alan, tarım alanı, meyvelik, vb) bulunmamaktadır.
- Alan içerisinde ve çevresinde uygulama içerisinde zarar görecekt orman ve doğal bitki örtüsü yoktur.
- Alanda gecekondular ve diğer imar alanlarının kamulaştırılması uygundur.
- Alan öneri dönüşüm modelinin gerçekleşmesi ile anında kentin prestijine en yüksek katkıyı sağlayacak görsel kalite zenginliğine sahiptir.
- Kentin fiziksel gelişimi yönünde uygun konumdadır.
- Bu öneri dönüşüm alanı hemen yanı başındaki ve değişik noktalardaki benzer gecekondular alanlarına örnek olacaktır.

- Büyükşehir'e ve bölgeye yakışır bir imaj noktası oluşturarak ana ulaşım aksı üzerinde kentin doğu kapısı görevinde bir kentsel alan modeli meydana gelecektir.
- Sosyal dokuya katkı sağlayarak yaşanabilir, sürdürülebilir bir kentsel yaşam standardı ortaya çıkaracaktır.
- Yapılan  alışma ile karşılaşılabilecek tek olumsuz faktör gecekondulu yaşam alışkanlıklarından vazgeçilmesi olacaktır.

Atıl vd. (2005)'nin de belirttiği üzere; kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması sadece yaşanan  evre sorunlarına  z m getirmekle kalınmayıp mevcut nüfusun yaşam kalitesini de artırmaktadır. Gelecek nesillerinde yaşamlarını rahatlıkla sürdürebileceği yaşanabilir kentler oluşturmada meslek gruplarının sürdürülebilirlik kavramının kentlere adaptasyonunun da aktif rol alması gerektiği açıktır. Alan kullanım kararlarının alınmasında, özellikle de peyzaj ve ekolojik planlamalarda peyzaj mimarlığı meslek grubunun söz sahibi olması, sürdürülebilir kentler yaratılmasında önemli ve işlevsel bir gereksinimdir. Yapılan çalışmada bu yönde değerlendirildiğinde Dağ Mahallesi'nin dönüşüm alanı olarak seçilmesinin nedeni Erzurum kentinin doğu ve kuzey doğu yönünde gelişimini sağlanarak bu bölgedeki sosyo-kültürel ve ekonomik değerlerin yükseltilerek kentin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

Bu  alışma öneri bir peyzaj planlaması ağırlıklı kentsel dönüşüm modelidir. Çalışmada  nerilen konut alanları için kat yükseklikleri, binalar arası mesafeler, bina yapım malzemeleri vb. kararlara konu uzmanları ile birlikte karar verilmelidir.

Bu çalışmada sürdürülebilir, insan ve çevreye uyumlu, yaşam kalitesi yüksek, iklimi, topografyayı, jeolojiyi, toprak özelliklerini göz önünde bulunduran sürdürülebilir ve yaşanılabilir kent dokusu için örnek bir alan kullanım modeli üzerinde durulmuştur.

Kentler kasvetli ve kontrolsüz gelişim sürecindedir. Yeni yapılan iyi örnekler olmakla beraber kentsel dönüşüm çalışmalarında peyzaj planlama ilkeleri göz önüne alınmadığında kentler beton yığınları haline dönüşebilmektedir.

Bu çalışmada daha önce yapılan dönüşüm çalışmalarındaki eksiklikler ortaya konmuş ve dağ mahallesi örneğinde Erzurum kenti için çok acil bir planlama ihtiyacı gösteren alanın kentsel dönüşüm ilkeleri peyzaj planlama açısından ortaya konmuştur. Bu ilkeler ışığı altında ilgili yerel karar vericiler bu alanın kentsel dönüşüm çalışmalarına bir an önce başlamalıdır. Başlangıç aşamasında birçok meslek disiplini bu tezde önerilen peyzaj planlama kararları ışığı altında uygulamaya yönelik ortak kararlar almalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1965. Erzurum Analitik Etüdüleri. İller Bankası Yayınları, Güzel Sanatlar Matbaası, s.155, Ankara.
- Anonim, 1980. Kent Bilimleri Sözlüğü, Ankara.
- Anonymous, 1988. Anabiritanica
- Anonim, 1992. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü
- Anonymous, 1993. Longman Metro Büyük İngilizce Türkçe –Türkçe Sözlük.
- Anonim, 1995. Birleşmiş Milletler Eylem Planı, Toplumsal Kalkınma Deklarasyonu. Kopenhag.
- Anonim,1998. Erzurum 1998, “Cumhuriyetin 75. Yılında Erzurum” Yılığı. Erzurum Valiliğı Yayını, Önder Matbaası, s:458, Erzurum.
- Anonim, 2001. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tıp İmar Yönetmeliğı.
- Anonim, 2002. Erzurum Tarım Master Planı Raporu. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayını, Erzurum.
- Anonim, 2004a. TMMOB, Kentsel Dönüşüm Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğı Görüşü, Basın Bildirisi, Ankara.
- Anonim, 2004b.Erzurum Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri Daire Başkanlığı, Toplu Konut ve Gecekondu Hizmetleri Müdürlüğü Arşivi Gecekondu Verileri.
- Anonim, 2005a. Erzurum- Erzincan-Bayburt Bölgesel Gelişme Planı, Analitik Rapor. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı- Yıldız Teknik Üniversitesi-Atatürk Üniversitesi, Tayf Matbaacılık, LTD.ŞTİ. İstanbul.
- Anonim, 2005b.Erzurum İli Çevre Durum Raporu. T.C. Erzurum Valiliğı, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Erzurum.
- Anonim, 2006a. ”Orman Varlığımız” Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü yayını, s.160.
- Anonim, 2006b. Erzurum Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri Daire Başkanlığı
- Anonim, 2006c. Erzurum Yakutiye Belde Belediye Başkanlığı.
- Anonymous, 2008. Wikipedia Free Ansiklopedia. <http://tr.wikipedia.org/wiki>
- Anonim, 2008a. www.kentli.org/makale/kultur.htm)
- Anonim, 2008b. Erzurum Valiliğı Resmi İnternet Sitesi.www.erkurum.gov.tr
- Anonim, 2008c. Erzurum Meteoroloji Bölge Müdürlüğü Verileri.
- Anonim, 2008d. Devlet Su İşleri VIII.Bölge Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi.www.dsi.gov.tr.
- Anonim, 2008e. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi.www.tuik.gov.tr
- Anonim, 2008f. Erzurum Turizm Rehberi. T.C. Erzurum Valiliğı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- Anonim, 2008g.Erzurum İli Kültür Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi. www.erkurumkulturturizm.gov.tr.
- Anonim, 2009a. Küreselleşme vikipedi, Özgür ansiklopedi <http://tr.wikipedia.org/wiki>
- Anonim, 2009b [geocities.com](http://www.geocities.com).
- Anonim, 2009c.http://www.evbim.gov.tr/HTML/deprem_haritalari.htm
- Anonim, 2009d. Harita Genel Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi.www.hgk.mil.tr.

- Anonim, 2010a. Erzurum Karayolları 12. Bölge Müdürlüğü Ulaşım Birimi.
- Anonim, 2010b. Google Earth
- Akkar, M., Z. 2006. Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.2006/2, 29-39, Ankara.
- Aksoy, Y., 2001.İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alterman, R., 1995. "A Comparative view of neighborhood regeneration programs in 9 countries-are the lesson transferable". URBAN AFFAIRS REVIEW, 30(5):749-765.
- Altınörs Çırak, A. ve Yörür, N., 2006. İzmir Onur Mahallesi Örneğinde Farklı Söylemler ve Taraflar Açısından Kentsel Dönüşümün İkiyüzü. Planlama Dergisi, (2006/3), 79-88.
- Andersen, H. S., 1999. Housing Rehabilitasyon and Urban Renewal in Europe: A Cross-National Analysis of Problems and Policies, in the Housing Renewal in Europe: Andersen H.S. and Leather P., The Policy Pres, Great Britain, p:241-277.
- Andersen, H. S., 2004. Experiences with Deterioration of Housing and with strategies for Houing reneval in Europa and United Stadesé, İstanbul 2004 İnternational Urban Regeneration Symposium:Workshop of Küçükçekmece District, Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı, s.195, İstanbul.
- Apostokalis, C., 2004. Citywide and Local Strategic Partnerships in Urban Regeneration: Can Collaboration Take Things Forward? POLİTİCS: 24(2),103-112.
- Aru, K. A., 1988. Türk Kenti. Türk Kenti Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçinde değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması. Yem Kitabevi, 288 s, İstanbul.
- Asiliskender, B., 2006. Kayseri Eski Kent Merkez'inde Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Mekan ve Kimlik Deneyimi. Erciyes Üniversitesi Fen Bil. Enst. Dergisi 22 (1-2) 203-212.
- Aslanoğlu, A. R., 1998. Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Ezgi Kitabevi, 254 s, Bursa.
- Ata, C., 2010. Yedi Tepe Univ. Güzel Sanatlar Fak. Peyzaj Mim. Tanıtım Sayfası. yeditepe.edu.tr.
- Atalay, İ., 1978. Erzurum Ovası ve Çevresinin Jeolojisi ve Jeomorfolojisi. Atatürk Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayını, s.81, Erzurum.
- Ataöv, A. ve Osmay, S.,. 2007. "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım". METU JFA 2007/2, (24:2)S: 57-82.
- Atıl, A., Gülgün, B., Yörük, İ., 2005. Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı.Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 42(2), 215-226.
- Ayataç, H., 2003. Urban Design; A Key To Urban Regeneration. Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım (Urban Regeneration and Urban Design), MSU-Fındıklı-İstanbul,28-29-30 Mayıs 2003, s.118.

- Aydemir S. E. ve Aydemir, Ş., 1995. Kent Gelişme Alanlarının Saptanmasında Ekonomi-Ekoloji Duyarlı Bir Model. M. S. Ü. Şehir Bölge Planlama Böl. Kentsel Planlama Disiplin Grubu, Türkiye’de 17.Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu 4-5-6 Kasım 1993 Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım, İstanbul.
- Aydemir, Ş., Aydemir, S. E., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., 1999. Kentsel Alanların Planlaması ve Tasarımı. Karadeniz Teknik Üni. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Ders Notları. No:54, s: 476, Trabzon.
- Aydın, T. Y., 2006. Sağlıklı Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması Bağlamında Bir İrdeleme: “Akçaabat”-Sorunlar ve Çözüm Önerileri. City&Healy Symposium , Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamak, S:310, Bursa.
- Bağlı, M. ve Binici, A., 2005. Kentleşme Tarihi ve Diyarbakır Kentsel Gelişimi. Bilim Adamı Yayınları. 1. Baskı, s: 179. Ankara.
- Bakır, İ. ve Kalfaoğlu, S., 2003. İmar Planlarının geleneksel Kent Mekanlarında Konut Dokularının Dönüştürülmesine Yaklaşımı. TMMOB Şehir Plancıları Odası, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu. Yıldız Tek. Üniv. S: 77-89, Yıldız- İstanbul.
- Barka, İ., 2006. Kentsel Dönüşüm Dinamikleri Bağlamında Yeni Konut Alanları. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bil. Enst.
- Batisani, N. and Brent Y., 2008. Urban Expansion in Centre County, Pensilnsylvania: Spatial Dynamics and Landscape Transformations. Applied Geography (2008), 1-15.
- Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C., Bilsel, S. M. C., 1994. Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/ Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım. %. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu “Kentsel Tasarım ve Ekoloji- Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”, M.S.Ü. Mim. Fak. Şehir ve Bölge Plan. Bölümü, İstanbul.
- Bilsel, S. G., Polat, E., Çalışır, S., Hovardaoğlu, O., 2002. Kentsel Yoksulluk/Yoksunluğun Değişik Tanımları ve Boyutları Üzerine. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, “yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama”, Ankara.
- Bilsel, S.G., Polat, E., Yılmaz, N., 2003. Değişim –Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı. ŞPO Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Yıldız Tek. Üni. Yıldız /İstanbul.
- Birişçi Yıldırım, T. ve Akayoğlu, T., 2007. Toplu Konutlarda Dış Mekan Kalitesinin İzmir Kenti Örneğinde İrdelenmesi. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Antalya.
- Bostancı, S. H. ve Korkmaz, E., 2002. Kent Yoksulluğunun Azaltılması Amacıyla Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Kuştepe Örneği. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, “Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama”, Ankara.
- Braimoh, A. K. and Takashi O., 2007. Spatial Determinants of urban land use change in Logos, Nigeria. Land Use Policy, 24(2007) 502-515.
- Brundtland, G., 1987. Ortak geleceğimiz Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Raporu, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, Ankara.
- Burnaz, A. M., 2004. Kentsel Dönüşüm Eylem Planlaması Yöntemi ve Veritabanı Gereksinimleri: İstanbul, Zeytinburnu Örneği. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Böl. Yüksek Lisans Tezi, s: 251. Ankara.
- Çamur, S. ve Hansu, L., 2006. Erzurum Büyük Şehir Belediyesi 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı Açıklama Raporu. Planevi Şehircilik Planlama, s:20, Ankara.

- Can, Z., 1988. Erzurum İmar Planı Araştırma Raporu. Dampo Danışmanlık Araştırması, Mim. Plan. Ltd. Şt. Erzurum, s: 120.
- Can, N., 1999. Kent Kimliği. (Yüksek Lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cano, M., 2000. Barajlar ve Kültürel Miras. Türkiye Ekonomik ve ToplumsalTarih Vakfı Konferanslar Dizisi; İstanbul.
- Couch, C., 2000. "Urban Renewal and Grants" Introduction to Planning Practice,ed. By Allmendinger, Prior, Reamaekers England, s:77.
- Cömertler, S., 2003. Kentsel Dönüşümde Bir Araç Olarak Kullanılan Kentsel Tasarım Yarışmaları Üzerine Bir Tartışma, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, s:216, İstanbul.
- Çelik, D., 2004. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği.(Doktora Tezi),Ankara Üniv. Fen Bil. Enst. Peyzaj Mimarlığı Bölümü.
- Çelik, D. ve Yazgan, M.E., 2007. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. ZKÜ Bartın Orman Fak. Derg. Cilt:9,(11), 1-10.
- Çevik, S. ve Sancar, C., 1993. Korunan-Korunacak Eski Kent Dokularında Bir Sorun Alanı Olarak Göçler. 1. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokyumu. 7-8 Nisan 1993. Mimar Sinan Üniv. Mim. Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Koruma ve Yenileme Disiplin Kurulu. S: 108-120, İstanbul.
- Çevik, S., 1995. Konut Yakın Çevresi Ölçeğinde İlgili Kaliteler-Kimlik ve Kimliklendirme. 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, MSÜ Mim. Fak. Şehir ve Bölge Plan. Böl. Kentsel Tasarım Disiplin Grubu, İstanbul.
- Çöl, Ş., 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M. S. Ü. İstanbul.
- Dağıstan Özdemir, M. Z., 2004.Yeni Atina Bildirgesi (Şartı) 2003. Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, "Koruma" 2004/4, 67-79.
- David, A. and Hasting E.M.,2001.Urban renewal in Hong Kong: transition from development corporation to renewal authority. Land Use Policy, 18(2001) 245-258.
- Dearinger, JA., 1972.Evaluating Recreational Potential of Small Streams,Journals of the urban Planning and Development Division, Proceedings of the American Society of CivilEngineers,
- Demirsoy, M. S., 2006. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerine Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi). MSGSÜ Fen Bil. Enst. Şehir Böl. Planlama ABD. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Doğan E. D., 2006. Kıyı Alanlarında Kentsel Dönüşüm Çalışmaları ve İstanbul Örneği. İstanbul Teknik Üniv. Fen Bilimleri Enst. Yüksek Lisans Tezi, s:238.İstanbul.
- Doğanay H., 1983. Erzurum'un Şehirsal Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sonuçları. Atatürk Üniv. Fen –Edebiyat Fak. Coğrafya Böl.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 425, Erzurum.
- Doğanay, H., 1986. Erzurum Şehir Planlarının Eleştirisi.Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi, sayı:14, ,177-195.
- Doğanay, H., 1988. Erzurum'un Genel Coğrafya Özellikleri. Fen Edebiyat Fak. Yay No: 56, s: 143, Erzurum

- Doğanay, H., 1989. Doğu Anadolu Bölgesi'ne Yönelik Toplu Konut Uygulamasının Coğrafi Planlama Esasları "Erzurum Örneği". Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi, sayı:17,131-151.
- Doğanay, H., 1991. Erzurum'da Gecekondulaşma Sorunu ve Başlıca Çözüm Yolları. Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Dong, WL., 2009. Aesthetical Concerns in Sustainable Urbanization of Northeast China: Study on Medium- Small Cities. Proceedings of the First International Postgraduate Conference on Infrastructure and Environment, p:245-252.
- Donnison, D.,1993. Agenda For The Future In Trickle Down or Bubble Up?, ed. C McConnell London; CommunityDevelopment Foundation.
- Dostoğlu, N., Çağlı, Y., Arıdağ, L., Ediz, Ö., Taneli, Y., Genç, H., Uçaroğlu, S., 1996. Çanakkale Kenti'nin Sürdürülebilir Gelişmesi. Yerleşim ve Çevre Sorunları: Çanakkale İli , İzmir.
- Duarte, CM. and Stallbohm, M., 2008. Combating Urban Sprawl: Towards a New Urban Paradigm for the Metropolitan region of Barcelona. Scripta Nova- revista Electronica Geografia Y Ciencias Sociales.
- Dumont, P. and Georgeon, F., 1999. Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri. "Ville De Vol:12/270.ottomanes a' la fin de l'empire" Tarih Vakfı Yurt Yayınları. S:196. İstanbul.
- Eğmirli, S., 1994. Erzurum Kenti Açık ve Yeşil Alanlarının Saptanması ve Kent İçi Açık yeşil Alan İlişkileri Yönünden Araştırılması. Çukurova Univ. Fen Bilimleri Enst. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Eker, F. ve Ersoy, M., 1981. Kent Planlamasında Standartlar.ODTÜ; Ankara.
- Emür, S.H. ve Onsekiz, D., 2007. Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:22:2007/1,s:367-396.
- Eraydın, A., 1994. Değişen Planlama Kurumları Çerçevesinde Ekolojik Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildirileri, Mimar Sinan Üniv.Yayınları, İstanbul.
- Eraydın, A., 2006. Değişen Mekan Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış:1923-2003 (Derleme). Dost Kitabevi Yayınları, 485 s, Ankara
- Erden, Y. D., 2003. Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri.Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enst. Şehir Bölge Planlama A.B.D.Şehircilik Doktora Tezi, s:244. İstanbul.
- Ergen, Y.B.,1981. Şehir ve Şehircilik Planlama Kavramları. Şehircilik, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Yayın No:46, Ankara, s:1-65.
- Ergen, Y. B. ve Ergen, M., 2007. Küreselleşme içindeki yarışmacı kentler: Ekonomik, kültürel ve Ekolojik Kaynak Destekli Kentsel Dönüşüm Projelerinde Peyzaj Mimarlığı Mesleğinin Yeri.TMMOB Peyzaj Mim.Odası, Peyzaj Mimarlığı 3. Kongresi Bildiriler Kitabı, S:279-289. Antalya.
- Erdoğan, E., 2006. "Çevre ve Kent Estetiği", ZKÜ Bartın Orman Fak. Dergisi, Cilt:8 S.9,s:69.Zonguldak.
- Erdoğan, E. ve Aklanoğlu, F., 2007. Kentsel Açık Yeşil Alanların Çevre Sağlığı ve Kent Estetiği Açısından İrdelenmesi. II. Kent ve Sağlık Sempozyumu, Sağlıklı Kent Planlama Bildiri Özetleri Kitabı. S:91-92, 07/ 08 Haziran 2007. Bursa.

- Ersoy, M., 1994. Kentsel Alan Kullanım Normları. ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları, Ankara.
- Ersoy, M., 2009. Kentsel Planlamada Arazi Kullanım Standartları. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, s.238. Ankara.
- Eruzun, C., 1992. Korumada Kentsel Tasarım Boyutu ve Uygulama Sorunsalı. 1: Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu 23-24 Mayıs 1991, Mimar Sinan Üniv. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl., İstanbul.
- Fava, N., 2008. Barcelona; observation on the documentation regarding the direction of urban planning models in the last 20 years. Scripta Nova-Revista Electronica De Geografia Y Ciencias Sociales, 12(270).
- Fitch, J., M. 1998. Historic Preservation, Curatorial Management of the Built World, University Press of Virginia. s. 39.
- Gao, H. and Zhao, XL., 2008. Study on the Sustainable Use Assessment Indicators System of Residential Land in Urban Fringes. Proceedings of the Tenth West Lake International Conference on Small & Medium Business, Vols I and II, p:802-804.
- Gaubatz, P., 1999. China's urban transformation: Patterns and processes of morphological change in Beijing, Shanghai and Guangzhou. Urban Studies, 35(9):1495-1521.
- Genç, F. N., 2008. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü. Yönetim ve Ekonomi, Cilt:15, Sayı:1, Celal Bayar Üniv. İ.İ.B.F. Manisa.
- Gezici, S., 2005. İzmir Tarihsel Kent Dokusunun Yeniden Canlandırılması: Basmane Oteller Bölgesi. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Tezi, Fen Bil. Enst. , Dokuz Eylül Üniv. Şehir Bölge Planlama Böl., İzmir.
- Göksu, A. F., 2003. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar. TMMOB Şehir Plancılar Odası-Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniv. Yıldız-İstanbul. s:271-274.
- Görer, N., Gültekin N., Gültekin T., 1993. Kent Kimliği Koruma Planları- Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine. II Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildiri Kitabı, s:194-197. İstanbul
- Günay, B. 2007. Gestalt Theory and City Planning Education, Journal of The Faculty of Architecture-METU, June 2007, Ankara.
- Gündoğdu, H., 2007. Erzurum'da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri. Atatürk Üniversitesi 50. Yıl GSE. Yayını, 87s, Ankara.
- Gündüz, O., 1991. Kentlerimizin Kimlik Sorunu ve İzmir Örneği. Türkiye'de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi, İzmir
- Gürler, E., 2003. Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği. TMMOB Şehir Plancılar Odası-Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler, Yıldız Teknik Univ. , Yıldız, İstanbul.
- Gürsel, Y. 2003. Türkiye'de Kentsel Koruma-İyileştirme-Yeniden Kullanım Sorunları Politika ve Stratejilerine Yaklaşım. TMMOB Şehir Plancılar Odası-Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler, Yıldız Teknik Univ. , Yıldız, İstanbul
- Güvenç, B., 1991. "İnsan ve Kültür" Remzi Kitabevi, s:95-113, İstanbul.
- Hasol, D., 1998. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları. İstanbul.
- Henning, N., Dagmer, H., Larzendorf, M., Wittmer, H., 2009. Environmental impact assesment of urban land use transition-A context-sensitive approach. Land Use Policy, 26(2009)414-424.

- Işıkkara, D., 2002. Sanayi ve Liman Kentlerinin yenilenmesi, haliç Kıyı Bölgesi ve Haliç Tersaneleri İçin Kentsel Dönüşüm Senaryosu. Yıldız Teknik Üniversitesi F.B.E. Mimarlık A.B.D. Bina Araştırma ve Planlama Programı Yüksek Lisans Tezi, s:113. İstanbul.
- Işıkpınar, E. M., 1997. Kent , Kültür, Demokrasi: İnsan Dayanışması.Türkiye’de 20. Dünya Şehircilik Kolokyumu 4. Şehircilik Kongresi Kent Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi.TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını. İstanbul
- İsbir, E. G., 1991. Şehirleşme ve Meseleleri, Gazi Büro Yayınları, s:8, Ankara.
- Kancıoğlu, M., 2005. Çevresel İmaj, Kimlik ve Anlam Kapsamında Turizm Binalarına İlişkin Kullanıcı Değerlendirmeleri.Uludağ Üniv. Mühendislik Mim. Fak. Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, Bursa.
- Karaman, A., 1993. “Sürdürülebilir Çevre Kavramı Çerçevesine Ekolojik Planlama Yaklaşımı. Planlamaya ve Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”17. Şehircilik günü Kolokyumu, M.S. Ü. İstanbul.
- Karaman, A., 2003. Dönüşüm Projelerinde Kentsel Tasarımın Rolü. Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım (Urban Regeneration and Urban Design), MSU-Fındıklı-İstanbul,28-29-30 Mayıs 2003, s.4.
- Karpat, K. H., 2003. Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm. s:371. İmge Kitabevi, Ankara.
- Kaplan, A. ve Küçükerbaş, E., 2000. Kentsel Tasarımda Peyzaj Mimarlığının Yeri ve Kentsel Peyzaj Tasarımı, Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Ankara.
- Kaprol, T., Bayülgen, G., Akal, S. K., Akıncıtürk, N., 1996. Kentsel Doku Değişikliklerinin Kent Yaşamına Etkileri. Yerleşim ve Çevre Sorunları: Çanakkale İli, İzmir.
- Kauko, T., 2009. Policy impact and House Price Development at the Neighbourhood-level: A Comparison of Four Urban Regeneration Areas using the Concept of Artificial Value Creation.Europan Planning Studies, 17(1):85-107.
- Keleş, R., 2006. Kentleşme Politikası. İmge Kitabevi, 9. Baskı, Ankara
- Kemmp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., Hollander, A., 2003. Urban Environmental Quality and Human Well-being Towards a Conceptual Frame work and Demarcation of concepts; A Literature Study. Landscape and Urban Planning, 65:5-18.
- Kılıç, A., 2006. Dönüşüm–Kentsel Yenileme Kavramları ve Yaklaşımlar. EGEMİMARLIK 2006/1-56.
- Kılınç, G., 2004. Değişen Dünya Düzeni İçinde Kent ve Kentleşme Kriterlerinin Belirlenmesi. Değişen- Dönüşen Kent ve Bölge, TMMOB Şehir Plancıları Odası, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Böl. S; 417-427. Ankara.
- Kiper, P., 2004. Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri, Planlama Dergisi, 2004/4, s: 14.
- Kiper, H., P., 2006. Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel- Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye- Bodrum Örneği. Sosyal Araştırmalar Vakfı-9 İstanbul.
- Kocabaş, A., 2006. Kentsel Dönüşüm ve Yenileş(tir)me: İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler
- Kocamemi, G. N., 2006. Kentsel Dönüşüm Süreci Kazlıçeşme Örneği. MSGÜ Fen bil. Est. Şehir Bölge Planlama ABD. Kentsel planlama Yüksek Lisans Tezi,İstanbul.

- Koç, H., 2001. Cumhuriyet Döneminde İzmir’de Sosyal Konut ve Toplu Konut Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniv. , İzmir.
- Konuk, G., 2002. Kent/Kentsel Tasarım ve Kente Yeniden Bakmak. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler,1. Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması. Mimar Sinan Üniv. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl., s.91, İstanbul
- Köroğlu, B.A. ve Erçoşkun, Ö.Y., 2006. Urban Transformation: a Case Study on 7 Çukurambar, Ankara. G.U. Journal of Science 19(3): 173-183 .
- Kuban, D., 1991. Kent Korumasında Kültürel Sorunlar. Koruyucu Kent Yenilemesi ve Yerel Yönetimler, s:29-32, Ankara Mimarlar Odası Yayını.
- Kuban, D., 2001. “Türkiye’de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri.”Tarih Vakfı Yurt Yayınları. S:269, İstanbul.
- Kut. S., 2006. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Katılım ve Ortaklık Bağlamında Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesi.Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enst. Şehir Bölge Planlama A.B.D. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, s:92. İstanbul.
- Kuter, N., 2007. Çankırı Kenti Açık ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı ABD. Doktora Tezi, s:309, Ankara.
- Kütük İnce, E., 2006. Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi “Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi”.Gazi Üniversitesi Fen Bil. Enst. ,Şehir ve Bölge Planlama Böl., Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Lichfield, D., 1992. Urban Regeneration for the 1990s. London Planning advisory Committee. London.
- Louw, E., 2008. Land assembly for urban transformation-The case of s-Hertogenbosch in The Neterlands. Land Use Policy, 25(2008) 69-80.
- Lynch, K. 1960. The İmage of The City. The MIT Pres, Cambridge.
- Mell, I. C., 2009. Can gren infrastructure promote urban sustainability? Proceedings Of The Institution Of Cıvıl Engineers-Engineering, 162(1):23-34.
- McCarty, J., 1997.”Housing Regeneration in Former East Berlin”. European Planning Studies, Vol.5, No.6.
- McCarthy, J., 1998. “Reconstruction, regeneration and re-imaging-The case of Rotterdam”.CITIES,15(5):337-344.
- McGuirk, P. M. and Maclaran, A., 2001. Changing approaches to urban planning in an Entrepreneurial city:The case of Dublin. European Planning Studies, Vol:9(4),437-457
- McHarg, IL., 1992. Design with Nature, Printed inthe United States of America, p.103-116, Usa.
- Miles, S., 2005. ““Our tyne’: Iconic regeneration and the revitalisation of identity in Newcastle Gateshead”. URBAN STUDİES, 42(5-6):913-926.
- Oberlander, H. P.1996. “Human Solidarity, a Force that Builds Communities”, A Spontaneous Conversation, İstanbul.
- Ocağcı, M., 1995. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri. M. S. Ü. Şehir Bölge Planlama Böl. Kentsel Planlama Disiplin Grubu, “Türkiye’de 17.Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu 4-5-6 Kasım 1993” Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım, İstanbul.

- Oktaç, D., 2002. "The guest for urban identity in the changing context of the city-Northern Cyprus".CITIES, 19(4): 261-271.
- Osmançavuşoğlu, A., 2006. Kentsel Dönüşüm Süreci; Ulus Tarihi Kent Merkezi Planlama Projesi. ODTÜ Şehir Bölge Planlama Böl. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Tezi s; 134, Ankara.
- Önem, A. B. ve Kılınçaslan, İ., 2005. Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik. İtü dergisi/a, mimarlık, planlama ve tasarım. Cilt:4, sayı:1,155-125.
- Öner, Ş., 2007. Kentsel Yenileme Kapsamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İstanbul Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniv. Fen Bil. Enst. Peyzaj Mim. A.B.D. Zonguldak.
- Önder, S. ve Polat, A. T., 2004. Konya İli Karapınar İlçesi Doğal ve Kültürel Değerlerinin Ekoturizm Yönünden İrdelenmesi. II. Uluslar arası Turizm Çevre ve Kültür Sempozyumu, İzmir.
- Özcan, K., 2005. Orta Asya Türk Kent Modelleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi (VIII. Yüzyıldan XIII. Yüzyıla Kadar). Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 20, No: 2, 251-265, 2005.
- Özden, P. P., 2002. Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği İstanbul Teknik Üniv. Fen Bil. Enst. Doktora Tezi, s: 356. İstanbul.
- Özer, A. 2006. Yerleşme ve Kentleşme Bağlamında Bir Kent: Mersin. City&Healy Symposium, Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamak, S:745, Bursa.
- Özgan, T., 2002. İstanbul Tarihi Yarımada'nın Koruma Kriterleri Açısından Etüdü ve Koruma Modeli Önerisi. Mimar Sinan Üniv. Fen Bil. Enst.RestorasyonA.B.D. Koruma ve Yenileme Bölümü Doktora Tezi, s:257. İstanbul.
- Öztaş, N., 2005. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Haliç Örnekleme. MSGÜ Fen Bil. Enst. Şehir ve Bölge Planlama ABD.Kentsel Koruma Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Peng, WF., Zhao, JF., Zhou, JM., Yang, CJ., He, ZW.,2009. Dynamic Detection on Urban Sprawl Based on RS and GIs Case Study of Chengdu City. 2008 International Workshop on Education Technology and Training and 2008 International Workshop on Geoscience and Remote Sensing Proceedings,Vol:1,214-217.
- Proshansky, H .M., Fabian, A .K., Kaminof, R. 1983. Place Identity Physical World Socialization of the Self. Journal of Environmental Psychology, 3(57-83).
- Roberts, P., 2000. The Evolation, Definition and Purpose of Urban Regeneration. Urban Regeneration. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications. 9-36.
- Sarioğlu, B., Sevgi, N., Akça, M., 2007. Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Kentsel Gelişimde Dönüşüm Projelerinin Değerlendirilmesi. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Antalya.
- Seçkin, Y. Ç. ve Dülger Türkoğlu, H., 2006. Amasya Tarihi Kent Merkezi Açık Mekanlarının Kullanım Analizi. "İtüdergisi/a, mimarlık , planlama, tasarım". Cilt:5, Sayı:1, 15-28, Mart 2006.
- Selitsaniotis, I. and Nikolaou, K., 2009. Planning For Upgrading And Increasing Of Urban Green In The City Of Larissa, Greece.Journal of Environmental Protection And Ecology, 10(2):394-400.

- Seong-Kyu, H., 2007. Housing regeneration and building sustainable low-income communities in Korea. *Habitat International*, 31(1):116-129.
- Sezal, İ. 1992.Şehirleşme, Ağaç Yayınları, S:22 İstanbul.
- Solmaz, G., 2002. Erzurum Şehrindeki Tarihi Eserler. Hakikat Ofset, s.275. Erzurum.
- Sönmez, N. Ö., 2006. Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *PLANLAMA Dergisi*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.2006/2 Sayı:36, s:121-129.
- Suher, H., 1995. Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, 3-12, İstanbul.
- Şahin, S. Z., 2006. Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması Sürecinde Ankara. *Planlama Dergisi*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.2006/2, Sayı:36, s:111-121.
- Şahingür, A. ve Müderrisoğlu, B., 2004. “AB’nin Toplum Tabanlı Kentsel Dönüşümüne Yaklaşımı ve Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliği: İstanbul Özelinde Türkiye”8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu. Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge, Cilt I, s:507-520, Ankara.
- Şenyapılı, T., 2004. “Baraka” dan Gecekonduya Ankara’da Kentsel Mekanın Dönüşümü; 1923-1960. İletişim Yayınları, s:372. İstanbul.
- Şişman, E. E. ve Kırzioğlu, M. I., 2002. “Erzurum Kent Merkezinde Yaya Bölgesi Olabilecek Kent Mekan Birimlerinin Saptanması ve Projelendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”,Trakya Üni. Bilimsel Araştırmalar Dergisi. B Serisi, Cilt 3, No 2,127-139.
- Taban, A., 2000. Kentlerin Jeolojisi ve Deprem Durumu. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları:56, s:199-203. Ankara.
- Taneri, E., 1978. Şehircilik konuları. İ.D.M:M.A. Mimarlık Bölümü Şehircilik ve Proje kürsüsü, İstanbul.
- Tanrıverdi, F., 1973. Erzurum Şehrinin Gelişiminde Peyzaj Mimarisi Bakımından Göz Önüne Alınması Lazım Gelen Temel Problemler. Atatürk Üniv. Zir. Fak. Yayın no:74,s:102, Erzurum.
- Tek, E., 1993. “Koruma ve Uygulamada Brüksel Örneği”, Ulusal Koruma Planlaması Semineri II, 29-30 Eylül/1 Ekim 1993, YTÜ Oditoryumu, İstanbul, Yıldız Teknik Üniv. Fakülte Yayın NO:94067, s.135.
- Tekeli, İ., 1988. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler. *Mimarlık Dergisi*, Sayı:88/2, s.57-58
- Tekeli, İ., 2003. “Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek”TMMOB ŞPO Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Yıldız Tek. Üni. Yıldız /İstanbul.
- Thomas, S., 2003. D Glossory of Regeneration and Local Economic Development, Manchester.
- Toker, B., 1997. “Kentsel Kültür Dinamikleri Bağlamında Katılımcı Demokrasi ve Antidemokratik Engelleri Aşmanın Kent Bilimsel Yöntemleri”. Türkiye’de 20. Dünya Şehircilik Kolokyumu 4. Şehircilik Kongresi Kent Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi.TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını İstanbul.
- Tunçer, M., 1994. Şehir Merkezleri Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildirileri, Mimar Sinan Üniv.Yayınları, İstanbul.

- Tunçer, M., 2003. "Kentlerimizi Çağdaş Altyapı ve Görünüme Kavuşturma Hedefinde Planlama, Kent Rasarımı ve Plancının Rolü" Düşünmek" TMMOB ŞPO Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Yıldız Tek. Üni. Yıldız /İstanbul.
- Turgut Gültekin, N., 2005. Geleneksel Kentsel Konut ve Dokusunun Yeniden Kazanımı. Şehircilik Çalışmaları. Gazi Üniv. Şehir ve Bölge Planlama Böl. 20. Yıl Anısı. S.385-397. Ankara.
- Türker Devecigil, P. A., 2003. Kentsel Dönüşüm Sürecinin Analizine Aktör Odaklı Bir Yaklaşım: Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Ankara-Dikmen Vadisi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Bölümü. Doktora Tezi, s:361. Ankara.
- Ulu, A. ve Karakoç, İ. 2004. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi. Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.2004/3, 59-66, Ankara
- Uslu, A. ve Yetim, L., 2006. Çağdaş Kentsel Çevre Yaratma Çabalarına Bir Örnek: 'Ankara/Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi'.Tekirdağ Ziraat Fak. Dergisi, 2006 3(2), s:169-179.
- Uslu, A. ve Gökçe, Ş., 2007. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Konut Çevresi Peyzaj Tasarımı ve Sosyal Etkileşim. II. Kent ve Sağlık Sempozyumu, Sağlıklı Kent Planlama Bildiri Özetleri Kitabı. S:100-101, 07/ 08 Haziran 2007. Bursa
- Uzun, C. N., 2006. Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri. Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.2006/2, 49-53. Ankara.
- Uzel, A., 2006. "Kentsel Tasarım"a İlişkin Genel Gözlemler", PLANLAMA Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını. Sayı:38, 2006/4, ISSN 1300-7319. Ankara.
- Üstün, G., 2009.Kentsel Dönüşümün Hukuki Boyutu.On İki Levha Yayıncılık, s:240, İstanbul.
- Yang, MC. and Hsing WC., 2001. "Kinmen: governing the culture industry city in the changing global context". CITIES, 18(2):77-85.
- Yarar, L., 2003. Kentsel Planlama Projelerinin Planlama Kademelenmesindeki Yeri. Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım (Urban Regeneration and Urban Design), MSU-Fındıklı-İstanbul,28-29-30 Mayıs 2003, s. 158.
- Yaşlıca, E., 1991. Kentsel Tasarım Düzenlemelerinde Kullanıcıların Davranışı. 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu 23-24 Mayıs 1991, Mimar Sinan Üniv. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl., İstanbul.
- Yaşlıca, E., Tanrıvermiş, E., Akay, A., 1999. Peyzaj Tasarımın Kentsel Tasarım Süreci İçindeki Yeri. Türkiye 10. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Çerçevesinde Bir Değerlendirme, Mimar Sinan Üniv.,Mimarlık Fak.,Şehir ve Bölge Planlama Böl, İstanbul.
- Yavuz, F., Keleş, R.,Geray, C. 1978. Şehircilik, Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, S: 19, Ankara.
- Yazgan, M. E. Ve Erdoğan, E., 1992. Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama,A. Ü. Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları:2,(205), Ankara.
- Yerebasmaz, H., 2006. Gerze Kentsel Dönüşüm Örneğinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniv. Fen Bil. Enst. Ankara.

- Yetişkul, E., 1999. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Mülkiyetin Etkileri Öveçler (Ankara) Örneği. Orta Doğu Teknik Üniv. Şehir ve Bölge Planlama Böl. Yüksek Lisans Tezi, s: 135. Ankara.
- Yıldızcı, A.C., 1991. Türkiye’de İmar Planları Yapım ve Uygulamasında Yeşil Alan Sorunları. Peyzaj Mim. Dergisi. Sayı:91/2,s:26-28. Ankara.
- Yılmaz, H., 1994. Kentsel Peyzaj Planlaması Yönünden Salihli Kentinin Yapısal Analizi. Doktora Tezi, Ege Üniv. Fen Bil. Enst. Peyzaj Mim. A.B.D., Bornova-İzmir.
- Yılmaz, H., Yılmaz, S., Kelkit, A., Bulut, Y., 1996. Kentlerde Yanlış Alan Kullanımlarının Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yerleşim ve Çevre Sorunları: Çanakkale İli , İzmir.
- Yılmaz, H. ve Yılmaz, S., 1997. Kimlikli Kentleşmede Peyzaj Planlaması. Mimarlar Odası, Ankara Sempozyumu, Ankara
- Yılmaz, S., Yılmaz, H., Karahan, F., 2000.Yeni Yerleşim Yerlerinin Belirlenmesinde Ekolojik Yaklaşım. Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, Kuşadası.
- Yılmaz, H. ve Irmak, M.A., 2004. Erzurum Kenti Açık Yeşil Alanlarında Kullanılan Bitki Materyalinin Değerlendirilmesi. Ekoloji Dergisi. 13/52, s: 9-16.
- Yonca, A., 1993. Türkiye’de Kentlerin Fiziki Dokusu, DPT, Ankara.
- Young, C., Diep, M., Drabble, S., 2006. “Living with difference? The cosmopolitan city and urban reimagining in Manchester, UK”.URBAN STUDIES, 43(10):1687-1714.
- Yu, P., 2009. Experience of Sustainable Urban Development in Sweden-A Case Study of Bo01’City of Tomorrow Residential Demonstration Project. Fifty International Workshop on Energy and Environment of Residential Buildings and Thrd International Conference on Built Environment and Public Health, I(II):2407-2413.
- Watson, V., 2009. Seeing from the South: Refocusing Urban Planning on yhe Globe’s Central Urban Issues. URBAN STUDIES, 46(11):2259-2275.
- Writh, L.,1938. “Urbanism as a Way Of Life” American Journal Of Sociology, 44, s:1-24.
- Viljoen, A. and Bohn, K., 2009. Continuous Productive Urban Landscape(CPUL) Essential Infrastructure and Edible. Open House International, 34(2):50-60.
- Zeren, N., 1991. Koruma amaçlı İmar Planı Yapımı ve Uygulama Sorunları, İTÜ UYGAR Merkezi, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

19 Ocak 1975 yılında Erzurum'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Erzurum'da tamamladı. 1993 yılında Atatürk üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümünü kazandı.1997 yılında bölümünden başarı ile mezun oldu. 1998 yılında yine mezun olduğu Atatürk Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde "Erzurum Kentinde Botanik Bahçesi Oluşturma Kriterleri Üzerine Bir Araştırma" konulu tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 21 Temmuz 1998'den bu yana Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Neslihan DEMİRCAN evli ve iki çocuk annesidir.